NEAGU UDROIU

MÎINE ÎN SECOLUL URMĂTOR

NEAGU UDROIU

Cumpărata
de Lulu
azi 13-iulie-1987

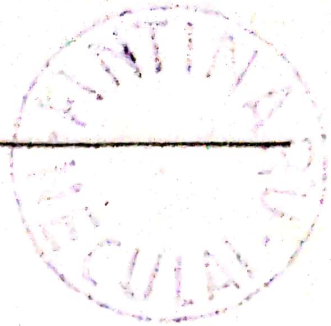

MÎINE ÎN SECOLUL URMĂTOR

EDITURA ALBATROS
BUCUREȘTI
1985

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOTECA

Pentru
Marieta,
Denisa, Silviu și Ionuț

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

NIHONOPOLIS 11

- Florile lui Edo 12
- Lacătele deschise și cheile încă în așteptare . . . 20
- Foamea de nemișcare 25
- Logică secvențială ? 27
- Cursorul implacabil al bonurilor de ordine . . . 30
- Povestea lunei palide după ploaie 33
- Succesul în deplasare pregătit prin calitatea jocului acasă 42
- Kabuki 46
- Cît cîștigăm ? Cît cheltuim ? 47
- Ochii, cruciși, ai prietenului nu se văd, dar se uită 50
- Taifunul din arhipelag 56
- De ce nu l-am întîlnit pe domnul Doko 61
- A citi, a scrie, a programa 62

RALIU PE AUTOSTRADA STELELOR . . . 75

- Unsprezece perechi de ochi 76
- „Vrem să facem mașini iubite pe tot pămîntul“ 77
- Gîndire bună, producție bună 81
- Unul din zece 84
- „Nu încerca niciodată să repeți aceeași greșeală“ . 87
- „Exact la timp“ 89
- Jidoka 91
- Kanban 93
- Samuraiul 94
- Un premiu pentru fiecare 96
- Electronica printre semafoare 98
- Ex-11 gata de plimbare 100

- Înconjurul lumii pe două roți 102
- A gîndi pe dinăuntru 106
- Ce fac, cînd robotesc, roboții ? 108
- „Nu putem sta pe scaun și să nu ne pese" . . . 111
- Luna de miere 113

VREI SĂ ȘTII DE CE AM ARIPI ? . . . 117

- Implacabil, strigătul rădăcinii 118
- Lampioane, orez și căpșuni 121
- Jocuri, pur și simplu ? 123
- Transpirație pentru terminale 126
- La concurență cu Fuji 129
- IQ—3 100 131
- Logo 133
- Toba de zi și de noapte 135
- Una după alta, generațiile 140
- Sabi și Wabi 141
- Mini, mini... 145
- Ofensiva video 147
- Oameni cu ricșa 149
- Memoria, incontestabilă, a memoriilor 154

FRUMOS ESTE ACOLO UNDE PUNEM PROPRIA NOASTRĂ INIMĂ 157

- Ceea ce a fost dintotdeauna 158
- Nevoia de concretețe 159
- Sub clopot de sticlă, Oike 162
- Rațe și lebede, printre peștii rătăcitori 163
- Șlefuind cu privirea pietrele fără vîrstă 164
- Gion Corner 167
- Materie albă, plîngînd în cascadă 168
- Precum apa în deșert 171
- Bătrînețe, haine grele 172
- Conformism și competiție 174
- La fel de rapid ca și iepurele 181

LUMEA VAZUTĂ PRIN LENTILELE DE LA PRORA

- Asul de cupă 184
- Cu gîndul la comandorul Perry 188
- Căpitanii de cursă lungă 192
- Ringi soido 194

Scanned with OKEN Scanner

- Priceperea de a-ți alege amicii din umbră . . . 197
- Gulliver, nepăsător peste ani 199
- Clientul are întotdeauna dreptate 201
- Cînd profesorul este ocupat 204
- De o mie de ori mai mult 206
- În lipsă de altceva, creierul... 208
- Noile frontiere 210
- Mecatronica 212
- Pornind de la laser 214

VIAȚA LA ETAJUL 21 217

- Zile domoale trecînd, adunîndu-se... 218
- Cotidianul la vîrsta răsfățului 219
- Cît de la alții, cît de la noi ? 222
- A economisi, economisire 226
- Unde s-a ascuns colacul de salvare ? 229
- Pofta de adaptare 230
- Petrolul și atomul 232
- Personalitatea și influența dascălilor 236
- Anul obligațiilor zero 237
- Mîine, în secolul următor 241

VIITORUL, PLANETA PE CARE SÎNTEM DATORI S-O FACEM SINGURI 245

- Sentimentul apropierii 246
- Comcon 249
- Technopolis 251
- Marketing și tehnologie 254
- Cu ochii pe cometa Halley 260
- Catedra și ecranul 262
- Cocoșul din bătătură pe care l-ai alunga cu plăcere 264
- Cuiul din talpă, pus cu mîna ta 266
- Grădina cu peonii 270
- Nikon 272
- Instinctul originar, orientarea de grup 276
- Ursul care nu acceptă să fie călcat pe coadă . . . 281
- Regina Sambei 285
- Tipătul informației 287
- Încă un complex supus demolării 296
- Strada cu soare 299

Scanned with OKEN Scanner

NIHONOPOLIS

- Florile lui Edo
- Lacătele deschise și cheile încă în așteptare
- Foamea de nemișcare
- Logică secvențială ?
- Cursorul implacabil al bonurilor de ordine
- Povestea lunei palide după ploaie
- Succesul în deplasare pregătit prin calitatea jocului acasă
- Kabuki
- Cît cîștigăm ? Cît cheltuim ?
- Ochii, crucișii, ai prietenului nu se văd, dar se uită
- Taifunul din arhipelag
- De ce nu l-am întîlnit pe domnul Doko
- A citi, a scrie, a programa

Scanned with OKEN Scanner

Florile lui Edo

Toamna privește furiș către Fuji. De obicei așa începe. Soarele scăldat în miere se lasă cuprins de năvodul ceții, despică în două straturile nenumărate și de nepătruns altfel ale smogului mereu mai persistent, mai insinuant, mai apăsător, plonjează cu știința aterizării la punct fix pentru a ajunge asupra orașului, însoțindu-i mersul prin zi, asemeni unei oglinzi în care va trebui să se privească. S-ar putea trasa un triunghi avînd în vîrful de sus soarele nipon, soarele mereu deasupra orizontului, soarele din locul de unde răsare peste munții și apele ce vin spre noi de acolo și merg de la noi spre mai departe. Se poate trasa un triunghi avînd în celelalte două colțuri de o parte marea, întinsa mare topită în plapuma fără de sfîrșit a oceanului, avînd în celălalt colț muntele, dar nu orice munte, ci pe acela care aici înseamnă totul — și fanion, și catarg, și semnul de orizont, și semnul de referință, și semnul de început al existenței — muntele Fuji.

Într-un asemenea triunghi, în centrul unui asemenea triunghi, nu în centrul său optic, nu în centrul său geometric, ci în punctul pe care l-am putea numi oricum, în locul de maximă trăire, de înaltă și tumultuoasă trăire, s-ar putea situa orașul, acest oraș spre care lumea privește cu un ochi aparte, acest oraș către care privirile aleargă ciudat de interesate și de răscolitoare și de întrebătoare, acest oraș pe care timpul a știut să-l ajute să intre în memoria istoriei, în conștiința ei, în lumea făcută să stîrnească interes, să provoace, să incite, să invite la meditație, să determine căutări, să descifreze semne de viitor.

Sînt atîtea modalități de a ne apropia de locuri necunoscute. Personal aș refuza defilarea firelor de iarbă în vecinătatea zgîrie-norilor din Manhattan. Prefer, în ce

mă privește, să repet versuri din Esenin în tovărășia troienelor, ascultînd viscolul, răscolind pădurile fără de sfîrșit de mesteceni. Mă simt mai bine privindu-l pe Brâncuși la Tîrgu Jiu, fără ca prin asta să refuz ideea de a veni desculț în saloanele din Philadelphia sau în sălile de expoziții de pe malul Senei pentru a privi, tăcînd și gîndind, operele maestrului. Înclinare spre tautologie ? Răspunsul ni-l dăm fiecare și avem dreptul să păstrăm pentru noi explicația unor gesturi care vin din adîncul ființei fiecăruia și se revarsă asupră-ne ca un foc fără de nume, ca un val încălzitor pe dinăuntru, dătător de gînduri de bine și de speranțe și de plăcerea de a merge mai departe.

Cei ce cunosc preferă să ne apropie de Tokio într-un fel cel puțin ciudat poate pentru mine unul care n-am înțeles de ce un om ajuns la maturitate, avînd pe tavă destule de oferit în privința succeselor sale în viață, ține să înceapă prin a-ți povesti copilăria-i dificilă, brăzdată de greutăți, traforată de incertitudini. Cred în vocația educativă a acestui mod de a ne face cunoscuți altora și a ne aduna pe noi înșine în ceea ce avem mai bun, pentru a izbuti de acum încolo. Dar, trebuie să fiu sincer pînă la capăt, nu găsesc potrivită întotdeauna această manieră de a scotoci cu, dar mai ales fără motiv, în traista copilăriei, atunci cînd se face doar de dragul de a da o falsă strălucire celui sau celor ce sîntem acum. Sînt convins că țăranul de altădată, ajuns la oraș, se simte îndeajuns de confortabil în apartamentul său și fără a aminti vecinilor de birou, din cinci în cinci minute, cît de greu i-a fost să-și cumpere prima pereche de bocanci. Ei bine, Tokio cel de astăzi, Tokio-metropola, Tokio-orașul din fruntea listei marilor orașe, Tokio-așezarea urbană însemnînd mult mai mult decît ceea ce înțelegem prin această noțiune, Tokio care adună în toracele său, în componentele sale anatomice, în ființa sa, expresia cea mai înaltă, cea mai cuprinzătoare, cea mai reprezentativă a ceea ce ține de ființa națiunii nipone, Tokio, acest uriaș stup uman, Tokio, această vitrină de ieri, de azi și de mîine a Japoniei, Tokio, locul pe care cunoscîndu-l poți spune că ai cunoscut țara întreagă, Tokio, meridianul de neconfundat al prezentului și viitorului arhipelagului, al prezentului și viitorului unui summum pe care l-am putea considera ca fiind planetar, Tokio începe prin a spune ce i s-a întîmplat în anii copilăriei, cît de dificilă i-a fost creșterea, ce complicate eczeme i-au apărut

Scanned with OKEN Scanner

pe trup, cît de multe și dureroase au fost rănile pe care a trebuit să le ducă cu sine prin tunelul existenței.

Cunoștința cu Capitala niponă începe, așadar, prin a-i afla trecutul, a-i ști acele părți de trecut ce i-au influențat, ce i-au măsurat, ce i-au determinat mersul, așa cum a fost el, lent, sinuos, exploziv, căzător, eruptiv, evolutiv, dincolo de orice, însă, captivant, atrăgător, făcut să ne surprindă și, de la un moment dat încolo, chiar să ne stăpînească memoria. Trebuie să recunoaștem că soarta n-a fost foarte blîndă cu această așezare, prinsă ca o ventuză de buza uscatului în partea de dincolo a insulei, în unghiul de cuprindere a Pacificului, apărută pe hartă printr-o întîmplare, stăruind pe hartă sub zodia întîmplării și răzbind prin vreme sub incidența unei sume de factori, din care nu a lipsit, așa cum ne putem aștepta, întîmplarea.

În biografia sa momentele de vîrf sînt legate de distrugerile care s-au abătut asupră-i. Ele sînt fixate în două puncte exacte ale veacului nostru. În 1923, cutremurul și incendiul pe care l-a declanșat ; în 1945, atacul incendiar al bombelor și flăcările aduse de ele. Se prea poate ca spaima acelui cutremur să fi fost mult prea mare ca ea să treacă cu una cu două, să fi dispărut odată cu cei a căror memorie l-au adus pînă către noi. Cu 60 de ani în urmă un cutremur de intensitate neobișnuită — 7,9 pe scara Richter — prindea în compasul său nimicitor orașul pus pe picioare și avîntat către o țintă pe care și-o dorea, într-un context de evenimente departe de a anunța ce avem sub ochii noștri astăzi, cînd spunem Tokio, cînd spunem Japonia.

Comparația se face cu evenimentul similar din San Francisco, petrecut în 1906. Atunci, pe coasta de vest a Americii, în marele oraș al Californiei, cădeau victimă cutremurului 1400 de oameni și asta însemna enorm nu numai în epocă, înseamnă și astăzi, va însemna întotdeauna, cîtă vreme pierderea unei vieți omenești înseamnă pentru noi, oamenii, o viață de om.

Prăpădul întîmplat la Tokio avea ca rezultat, ca efect, pierderi de vieți omenești de 100 de ori mai mari, distrugeri de bunuri făcute, bănuim, prin muncă, prin trudă, prin transpirație, bunuri ridicîndu-se la valori greu de exprimat. Cutremurul și focul declanșat la Tokio trec în evidențele celor ce urmăresc asemenea necazuri ce se abat

Scanned with OKEN Scanner

asupra noastră drept cea mai mare calamitate naturală pe care omenirea a cunoscut-o vreodată.

La 1 septembrie 1923, populația orașului Tokio se ridica la 2 300 000 de persoane. Au murit atunci 140 000 de oameni, au fost îngropați sub dărimături alți 600 000. Jumătate din oraș a fost distrus. Ceea ce n-a reușit unda de șoc a dus pînă la capăt incendiul determinat de ea. S-au prăbușit 5000 de clădiri, au ars alte 300 000 din totalul existent de jumătate de milion. Ne putem închipui spectacolul înfățișat ochilor celor retrași pe înălțimile ferite de valurile întărîtate ale Oceanului, flăcărilor, locurile unde nimic din ce existase pînă atunci nu avea să mai reziste. Din acest punct de vedere, Tokio pare a fi avut de răscumpărat niște neștiute păcate. În cei 250 de ani care au precedat restaurația Meiji, începută, după cum se știe, în 1868, peste 500 de incendii de importanță recunoscută s-au abătut asupră-i, 50 din ele dovedindu-se mai cuprinzătoare în suprafață și mai distrugătoare în materie de vieți omenești decît marele incendiu al Londrei. I-a fost dată locuitorului vechiului Edo, orașul medieval ce ne-a pregătit orașul de azi, locuitorului de atunci, trista șansă de a asista la cel puțin trei mari incendii de-a lungul existenței sale. Trebuie să-i recunoaștem acelui îndepărtat strămoș al cetățenilor de azi ai Capitalei, pe care îi întîlnim pe stradă, la cinematograf, în metrou sau în trenurile superrapide, în autobuz sau în cafenele, trebuie să-i recunoaștem, zic, o doză de tasare, de relaxare, de umor, dacă vreți — pe care nu știu cîți dintre noi o avem — cîtă vreme n-au reușit aceste înspăimîntătoare defulări ale naturii, ale hazardului, să-l îndoaie, să-l înfricoșeze, să-i alunge somnul și visele, să-i extirpe plăcerea de a privi Fuji în defilarea-i albă pe sub balcoanele lunei ; ele au devenit, pur și simplu, motive florale pe cartea de vizită în semn de laudă, componente heraldice. Prin urmare nu vom auzi vorbindu-se de acele limbi de foc pătrunse pînă în adîncul ființei orașului, pentru a-și smulge de acolo, ca pe niște obiecte ce i-au fost predestinate, victime omenești și ceea ce fusese făcut să apere viața, s-o conserve, s-o perpetueze. Acești monștri vor părea în limbajul epocii drept flori, drept Edo Nohana, ceea ce ar trebui să însemne în limba noastră florile lui Edo, podoabele sale, strălucirile venite de undeva din

Scanned with OKEN Scanner

afară, de departe, de sus, din necunoscut, pentru a-i marca existența, pentru a-i aureola trecerea prin timp.

Încercăm uneori, vreme îndelungată, dar fără rezultat, fără să reușim, încercăm a înțelege felul de a fi al oamenilor. Ce a urmat după acel tragic eveniment, încă atît de proaspăt în mintea țării, ce a urmat ne poate facilita, ne poate mijloci înțelegerea modului de a fi, de a gîndi, de a se înhăma la treabă al japonezilor. Am văzut fotografii care redau imaginea orașului de după întîmplarea tragică din septembrie 1923. Am văzut fotografii luate în oraș la nu foarte multă vreme după aceea. Odată trecut șocul, odată înregistrată dimensiunea trecerii sale, oamenii s-au reîntîlnit nu în fabrici și depozite, nu în clădirile guvernamentale, nu în școli și biblioteci, nu în temple, nu în bănci, nu în sălile de teatru și cinematografe, pentru că acestea nu mai existau, ci la reconstruirea lor, la reașezarea lor pe picioare, la reconstituirea vieții de dinainte și la redimensionarea existenței, în întregul său. De toate acestea Tokio își aduce și îți aduce aminte. Fuseseră distruse 20 000 de fabrici și depozite, 3000 de clădiri guvernamentale, 1500 de școli și biblioteci, 2500 de temple, 5000 de bănci, 250 de teatre și cinematografe.

Cînd viața a reintrat pe firul obișnuinței, părea a fi făcut-o pentru totdeauna. În 1931, refacerile erau raportate ca definitive și complete. În anul următor, populația atingea nivelul de dinaintea cutremurului. Printr-o măsură de extensie a frontierei urbane, Tokio ajungea să numere 5 300 000 de locuitori. Bombele ultimei conflagrații mondiale veneau să vămuiască din nou, să tempereze, să redimensioneze, după alte reguli și într-o altă perspectivă, destinul orașului. Anii au trecut și în prezent populația aglomerării urbane numită Tokio se ridică la 28 de milioane, fără a fi exclus ca în anul 2000 să atingă o cifră, să recunoaștem, greu de crezut : 35 milioane de locuitori. Odată știute aceste lucruri ți se va spune despre Tokio capitala Japoniei, ți se va vorbi despre Tokio ca despre simbolul prestigiului și demnității națiunii întregi. Ți se va vorbi despre Tokio ca centru de afaceri și finanțe, ca simbol al bunului mers, al prosperității japoneze, despre Tokio ca despre unul din cele mai populate orașe locuite de muncitori și specialiști din industrie, despre Tokio centrul și epicentrul întregului registru de activități, oricum

Scanned with OKEN Scanner

s-ar numi ele : culturale, educative, sportive, distractive, comunicaționale.

Mape planturoase îți stau la dispoziție pentru a înțelege în lung și în lat Tokio de astăzi, pentru a pătrunde în subteranele sale, la propriu și la figurat, pentru a te ridica la înălțimile sale, la propriu și la figurat, pentru a accede la esența orașului de azi. Dar, așa cum sînt printre noi oameni dispuși să-și trăiască viața la flacăra izbînzilor de tinerețe, tot așa de frecvent găsim uneori, descoperim alături de noi pe cei ce-și refuză să guste din frumusețea răsăritului de soare cu gîndul la neîmplinirile anilor trecuți. Tokio face ce face și revine la ofurile sale, unul din ele numindu-se, n-am nici o îndoială, absența ambiției la un capitol ce și l-ar fi dorit rezolvat altfel : sistematizarea. Din acest punct de vedere, Tokio este un sentimental. Seamănă acelora dintre noi care rămîn tributari pînă la bătrînețe obiceiului de a purta cămașă cu șabac înflorată la gît. Ce așezare n-a început prin a se considera în apele sale mizînd pe străduțe înguste, crescute în voie precum ramurile copacilor, plecate dintr-un loc, ajunse cine știe unde, lărgite eventual, modernizate, dar păstrînd, conservînd același mod de existență, chiar dacă pe de lături casele de lemn au cedat locul vilelor și mai apoi blocurilor din cărămidă și mai apoi zgîrie-norilor din beton ? Cu Tokio s-a întîmplat la fel, cu el ca și cu atîtea alte orașe, doar că în cazul lui rămîne valabilă consecvența cu sine, reîntoarcerea la sine, dragostea de sine, refuzul, conștient sau nu, de a schimba o idee învechită la atingerea vremii, incomodă în scurgerea vremii, dar apărată și, mai mult decît atît, protejată să răzbată prin vreme. Au existat cel puțin două momente în biografia Capitalei nipone cînd vechiul, devenit vechi, putea fi dat deoparte pentru a lăsa loc noului, chiar dacă acel nou va deveni la rîndu-i, mai devreme sau mai tîrziu, învechit. Nici cutremurul din 1923, nici bombardamentele din 1945, sau mai bine zis nici prăpădul adus cu sine de bombardamente nu a convins pe cei ce puteau lua o decizie ca pe terenul astfel măturat să se traseze cu rigla și compasul un plan urbanistic de natură să constituie, să prefigureze fundațiile unui alt Tokio al prezentului, atunci al viitorului, acum al viitorului mîine. Ideile n-au lipsit, n-a lipsit pe de-a-ntregul nici efortul de a le da viață, dar Tokio, consecvent cu sine, a respins, rînd pe rînd, ofertele, întorcîndu-se în

Scanned with OKEN Scanner

punctul de unde a plecat. Un motiv de jenă ? Dimpotrivă, ca și în cazul deja citat al lui Edo Nohana, neordinea din așezarea străzilor a devenit, a fost transformată în virtute. Se spune, de pildă, că așa cum New Yorkul își are străzile sale înscrise în unghi drept, așa cum Veneția își are canalele sale, ei bine, la fel și Tokio își are haosul său.

Cineva găsește că Tokio este mai degrabă o așezare alcătuită din vreo sută de sate decît un oraș ; o sută de sate continuă să alerge în căutarea orașului, conform expresiei puse în circulație : Aleargă după mine ca să te prind. Ar trebui probabil ca cineva să coboare în adîncul acestui haos, să-i descifreze intimitatea, să-l radiografieze, să-l secționeze, să-l palpeze în elementele sale pentru a putea să-i creioneze algoritmul ce-l reprezintă. Haosul care muncește, numit Tokio, își vede de treabă, poate chiar sub ochii celor ce țin să-i găsească un loc în standardele așezărilor urbane ale secolului nostru. Pînă una alta el este mai puțin preocupat să se catalogheze, să se clasifice, să se autoeticheteze, ceea ce îl preocupă pare a fi altceva, și anume o cît mai bună sudură între numeroasele celule ce-l compun, să confere viață acestor insule plutitoare în spațiile largi, să asigure racordurile firești, să vegheze ca zi și noapte nimic din ceea ce înseamnă vital să nu lipsească imensului oraș, oraș prea mult spus pentru cei care preferă să privească prin ochelarii rurali, prea puțin spus pentru ceea ce înseamnă în realitate Tokio. Un plan de sistematizare n-a fost posibil, au prins contur în schimb soluțiile care să suplinească această scăpare sau poate neputință sau poate voită situație. Orașul înseamnă prin definiție mișcare. Și dacă Tokio-orașul este privit ca atare, atunci mișcarea devine o problemă, o problemă nu oarecare, o problemă nu ușor de rezolvat, o problemă adesea irezolvabilă. Primul contact cu orașul înseamnă inevitabil contactul cu strada, contactul cu oameni în mișcare, cu vehicule în mișcare și, dacă ar fi să rămîi la această imagine a Capitalei, probabil ai duce cu tine, nu probabil, ci sigur, ai duce cu tine una din stările cele mai acute ale ideii de mișcare. Exista în 1954 o singură linie de metrou, linia Ginza, există acum 10 linii însumînd peste 200 de kilometri, angajînd alți 250 de km în perspectivă. Cine privește harta trenurilor subterane, a trenurilor de la suprafață, cine privește dispunerea șoselelor aeriene, cine ia act de faptul că de la orice asemenea sta-

Scanned with OKEN Scanner

ție poți ajunge în cîteva minute practic în oricare din punctele de interes ale Capitalei, va putea afirma, va putea confirma că la capitolul transporturi Tokio concurează cu meritată șansă la unul din primele locuri în lume.

Teren arabil este puțin în Japonia. Teren construibil este și mai puțin. Tokio și-a întocmit o zestre a sa pe care a invadat-o în timp cu ceea ce a putut și a gîndit că poate fi trebuincios locuitorilor săi. Mersul pe jos fiind ab initio considerat exclus — distanțele nu tolerează această deprindere în interes de serviciu — rămîn la dispoziția celui grăbit să ajungă la serviciu la ora fixată, înainte de ora fixată, niciodată după ora fixată, rămîne deci mașina proprie, dar cel mai adesea autobuzul, metroul, bicicleta, pentru distanțe mai mari trenul, rămîn deci toate aceste mijloace ca în orice altă parte a lumii. Ceea ce îți sare în ochi de la prima vedere, ceea ce te pune pe gînduri, ceea ce te scutură este această formidabilă capacitate a sistemului de transport intraurban de a absorbi, de a atrage, de a smulge din locurile lor milioanele de oameni puși în mișcare la aceeași oră, strîngîndu-i în carapacea metalică a vehiculelor, răspunzînd impulsului lor de a se găsi aproape, de a se găsi împreună, de a împărți același loc pe platforma metroului sau a mașinii, în vederea coborîrii în stația cea mai apropiată de muncă. Ține de imaginația prozatorului această dimensiune de necrezut a traficului pietonal în punctele de mare incidență cu mijloacele de transport în comun. Se produce o răsturnare, o inversare a ceea ce știai și știm cu toții despre modul de a fi al japonezului. I-am întîlnit în diferite părți ale lumii, îi urmărim la noi pe stradă, aici, acasă, și avem reprezentarea exactă a ceea ce înseamnă decența, politețea, sfiiciunea japonezului în contact cu mediul înconjurător, la întîlnirea cu semenii săi. În asemenea locuri am sentimentul răsturnării ordinei firești, în asemenea locuri, vreau să spun, unde a ajuns să se urce într-un mijloc de locomoție, fiecare trebuie să-și asigure locul în momentul dorit. Aici japonezul suportă o spectaculoasă catapultare într-un alt eu, într-un alt personaj, care, fără a deveni agresiv, fără a deveni incomod în sensul dureros pentru celălalt, devine posesiv, acaparator, egoist, nimeni și nimic nu-l poate opri din acest drum către locul evident în picioare în interiorul vagonului de metrou, dar care loc este în același moment disputat de alte 4—5—10 persoane și care își găsesc în

Scanned with OKEN Scanner

cele din urmă poziția incomodă dorită pentru a merge mai departe cu orice preț.

Există, de altfel, o divizare pe anotimpuri a existenței mijloacelor de transport. Dacă ajungi să le folosești în orele lor de relaxare, de plimbare pașnică pe sub planșeele acoperite de clădiri sau printre aceleași clădiri, sigur nu vei remarca altceva decît persoane în vîrstă ocupînd locurile pe scaun, tineri citind în picioare reviste și ziare, oameni conversînd în liniște pentru a nu deranja pe cel de alături. Dar apropierea momentelor de vîrf, și momentele de vîrf ca atare produc această erupție formidabilă, stîrnește competiția aceea neverosimilă pe unitatea de spațiu și timp, determină crearea unei aglomerări pe care nici nu știi cum s-o numești. Funcționează o anume toleranță, un coeficient ridicat de înțelegere, de nedeclarată înțelegere față de celălalt, se împerechează la modul utilitar dorința ta de a fi acolo cu acceptarea incomodității de dragul, sau în folosul, în beneficiul celui de lîngă tine.

Treci pragul unei case necunoscute și din prima clipă simți pe buze întrebarea : Îmi place ? Tokio are puterea de a te lua în primire atît de abrupt, atît de pe neașteptate, atît de rapid, încît indecizii de tipul „Mă atrage", „Mă îndepărtează de sine" rămîn a fi clarificate mult mai tîrziu. Deocamdată ceea ce bag de seamă este ceața care mă separă de Fuji, smogul care mă separă de soare, puținii kilometri care mă separă de Pacific. Toamna se ține bine pe picioare, dovadă fila de calendar, soarele mustind a miere și aerul umed parcă abia scăpat dintr-o topitorie de cîncpă.

Lacătele deschise și cheile încă în așteptare

Sînt invitatul Ministerului de Externe și găsesc normal ca drumul meu în Japonia să înceapă prin a trece pragul clădirii din Kasumigaseki, sectorul, zona, perime-

Scanned with OKEN Scanner

trul, cum vreți să-i spuneți, unde stau sobre, țepene, protocolare, ca acel cineva mereu călcat și periat, cu cămașă albă și cravată, clădirile oficiale. Tu însuți simți nevoia cînd ajungi prin preajmă, fie și numai pentru a trece mai departe, să-ți verifici nodul de la cravată.

Se spune că în Tokio, pe o rază de 30 de mile în jurul palatului imperial, locuiesc 23 milioane de oameni. Cu trei milioane mai mult decît în California. Patruzeci la sută din populație se consideră a fi născută în Capitală, înțelegînd prin asta suma celor 23 de districte metropolitane, localități satelit — insule situate în golful învecinat. Unde ar fi, în acest caz, centrul în Tokio ? Fiecare cu ale lui, par a fi decis edilii, lăsînd să prolifereze veșminte specifice pe umerii diverselor secțiuni urbanistice, faimoase în felul lor, ușor de ținut minte, propuse spre cunoștință și bună aducere aminte. Marunouchi este perimetrul instituțiilor de afaceri, Ginza, Shibya, Shinjuku și Ikebukuro — zone de prăvălii, Rosppongi — cartierul veseliei, Kasumigaseki rămîne densă aglomerare de firme guvernamentale. Palatul imperial, cu zidurile desenate în rama veacurilor trecute, se află alături. Dieta, alură prismatică, ușor de depistat și reținut, de asemenea. Ministerele importante țin companie imobilului unde se află instalat centrul nervos al diplomației japoneze, avînd în frunte un demnitar exersat într-un larg diapazon problematic și considerat o certă autoritate în materie — Shintaro Abe.

Ministrul de externe japonez a fost oaspete al țării noastre cu cîtva timp în urmă. Cu puțină șansă aș fi putut discuta cu domnia sa, pe proiectul meu de program, primit la București, figurînd aceasta sub titlul de tentativă. Chiar azi, cînd trec pentru prima dată de ușile cu comandă automată de la 2—2—1 Kasumigaseki, Chiyoda-Ku, domnul Abe se găsește la Beijing, în fruntea unei delegații guvernamentale. Reuniunea de acolo, așa cum este prezentată de presă, promite a lăsa urme binevenite în pulsul relațiilor dintre Japonia și China. Ține să-mi spună cuvenitele cuvinte de bun venit dr. Shiro Amaye, directorul diviziei presă din cadrul ministerului. Apare în mica sală de convorbiri cu pas grăbit, cu fața brăzdată de zîmbet și de o mustață de samurai coborît din filme, cerîndu-și scuze pentru întîrziere. Ne-am întîlnit la „Neptun", în vară, cînd președintele Ceaușescu avea convorbiri cu mi-

Scanned with OKEN Scanner

nistrul Abe. A fost, cum se știe, cea dintîi vizită pe care un șef al diplomației nipone a făcut-o în România. Nu era și prima întîlnire a ministrului japonez cu șeful statului român. Așa cum își reamintea cu plăcere, salutase pe președintele țării noastre în timpul cît s-a aflat la Tokio, cu ani în urmă, în calitate de ministru al agriculturii în guvernul japonez de atunci.

Zîmbetul nestins al domnului Amaye și lista de puncte aflate în program îmi anunță zile de interes la Tokio.

Într-o altă încăpere, la aceeași adresă, un alt interlocutor : Hidekata Mitsuhashi, director al Diviziei Europa de est. A fost în vară la București, iar ca responsabil de zonă îl bănuiesc a ști tot ce se poate ști din acest punct privind spre noi. Slăbuț, cu ochelari. Cuvintele protocolare se consumă repede, în fața noastră iau loc două căni de ceai, în care plutesc frunzulițe verzui. Cum se poate altfel începe o asemenea discuție decît făcînd apel la identificarea apropierilor posibile, dorite, necesare, ignorînd fusorarele ce ne despart.

— Noi nu privim așa-numita „Europă de răsărit" drept un grup de țări avînd o politică nediferențiată pe plan internațional. Cunoaștem diferențele care există în abordarea unor probleme externe de mare importanță în momentul de față. Ne sînt cunoscute punctele de vedere românești în diferite domenii. Este binecunoscut faptul că România, membră a Pactului de la Varșovia, își are politica sa proprie, într-o măsură considerabilă independentă. Apreciem în cel mai înalt grad politica externă românească, pentru deschiderea ei. Sîntem foarte satisfăcuți că ministrul nostru de externe a făcut o vizită oficială în România. După opinia noastră, ea a dovedit că relațiile pe plan politic dintre Japonia și România se dezvoltă bine.

— Cum credeți că ar putea fi aceste bune raporturi politice, cum ar putea să se regăsească ele în la fel de bune relații economice, comerciale, științifice, culturale ?

— După părerea mea, țările socialiste sînt în general țări cu caracter accentuat politic. Oamenii tind să privească totul din punct de vedere politic. Mi se pare că ei văd programul economic ca fiind rezolvabil din acest unghi. Orice țară are o asemenea tendință. Dar țările socialiste prezintă o tendință mai accentuată în această privință decît statele capitaliste. Este de înțeles deoarece economia socialistă se află sub controlul guvernului. În

Scanned with OKEN Scanner

acest sens, economia dumneavoastră este o economie foarte politică. În țara noastră, în țările capitaliste, vreau să spun, economia nu este, în principal, controlată de guvern. În acest sens, economia noastră este o... economie „economică", nu „politică". Nu sută la sută, dar oricum mult mai mult decît în țările socialiste. Este prin urmare de înțeles, după părerea mea, că dumneavoastră așteptați ca relațiile noastre economice, comerciale să fie determinate de considerații politice. Dar eu cred că intervine aici o anumită neînțelegere. În societatea noastră, considerațiile politice sînt oarecum diferite de realitatea economică. Lucrurile sînt hotărîte în cazul nostru de companii particulare.

Este adevărat că în relațiile noastre externe considerațiile politice intervin în mare măsură în găsirea soluțiilor. De exemplu, abordăm programele economice cu Statele Unite, cu țările membre ale A.S.E.A.N., din această perspectivă, pornind de la considerentele politice, urmărind să le extindem. Dar nu pornim de la aceleași elemente în relațiile cu toate țările lumii.

— De ce ?

— Deoarece pornim de la ideea existenței unor priorități în cadrul celor peste o sută de state ale lumii. Statele Unite, țările A.S.E.A.N. sînt țări reprezentînd pentru noi interese vitale. Este o realitate. Tuturor țărilor din jurul nostru de fapt înțelegem să le acordăm o atenție politică specială.

— Pentru mine, ca român, este mult mai importantă România decît Statele Unite sau țările A.S.E.A.N. Sînt convins că mă înțelegeți. De aceea, repet întrebarea, insist asupra ei : ce-ar putea fi făcut pentru a lăsa „lumină verde" în relațiile dintre țările noastre în diferite domenii, pentru a stimula dezvoltarea acestor raporturi ? În opinia dumneavoastră există unele chei speciale pentru a descuia lacătele existente ?

— Probabil că voi repeta pe colegii mei care se ocupă direct de aceste probleme. Dacă vă așteptați ca tot mai mulți japonezi să devină interesați în dezvoltarea comerțului cu țara dumneavoastră va trebui să se facă apel la reprezentanții companiilor, la factorii de decizie la nivelul firmelor. Este ceea ce spunem de fapt tuturor reprezentanților țărilor est-europene. Din păcate, sistemul nostru politic și economic este destul de diferit de cel al

Scanned with OKEN Scanner

dumneavoastră. Mi se pare că încă se crede că și la noi guvernul poate lua decizii privind aceste probleme. În realitate, sînt foarte reduse posibilități în această privință. În societatea japoneză, problemele politice sînt în atribuția instituțiilor guvernamentale, în timp ce problemele economice țin de decizia firmelor, a oamenilor care coordonează aceste sectoare.

— Diferențele dintre noi nu doar în ceea ce privește sistemul politic, ci și în atîtea alte domenii există, rezistă și vor exista multă vreme de acum încolo, poate totdeauna. Ce poate fi făcut ? Ne mulțumim să le constatăm existența ? Sau încercăm să le estompăm efectul, să le acceptăm ca atare, să le luăm cum sînt și să găsim totuși soluții la problemele care ne preocupă ?

— Evident că trebuie perseverat în direcția dezvoltării relațiilor economice dintre țările noastre. Să găsim posibilități pentru produse de cît mai bună calitate, livrate la timp, la prețuri cît mai coborîte. Flexibilitatea se dovedește a fi o calitate indispensabilă în asigurarea succesului. Trebuie să încercăm să găsim noi posibilități, chiar dacă acest lucru nu este deosebit de ușor. În continuarea vizitei ministrului nostru de externe în România, delegații ale oamenilor de afaceri din cele două țări se vor întîlni pentru a reconsidera principiile de realizare și dezvoltare a schimburilor comerciale. În primul rînd avem în vedere reconsiderarea atitudinii noastre privitor la asigurarea garanțiilor de export către România. Aici, ne aflăm la Ministerul Afacerilor Externe, singurul minister care privește relațiile economice pornind de la considerente politice. Sîntem, cred, singurii oameni în Japonia care abordează rezolvarea programelor economice avînd în vedere rațiunile de ordin politic.

Mă întorc la hotel și constat că sînt lucruri care îmi vor fi de folos în zilele, numărate, cît voi rămîne la „Tokio Prince Hotel". Mare, impunător, utilitar, liniștit, ca și mersul japonezului pe trotuar. Femei în vîrstă au în primire ordinea camerelor, niște băieți simpatici au grijă să-mi lase, dimineața și la amiază, ziarul, strecurat cu pricepere pe sub ușă.

O surpriză — *yukata*. Un halat de casă ce se schimbă în fiecare zi. Are mîneci scurte și pulpane largi, căzînd ca o părere peste timp. Îl găsesc de fiecare dată pe patul

Scanned with OKEN Scanner

proaspăt făcut, ca și cum cineva mi-ar așeza pe noptieră o floare.

În plicul cu texte documentare, alese în acord cu programul făcut încă la București, cîteva informații generale, adresate mie ca oaspete de către instituția gazdă — Ministerul Afacerilor Externe. Este exprimată speranța, care e și a mea, că vizita va reprezenta „cel mai folositor și plăcut tur". Sînt enumerate cheltuielile luate pe seama organizatorilor — transportul cu mașina, avionul și trenul, cazarea, „masa la costuri rezonabile" și altele mărunte pentru care sînt avertizat să semnez întrucît „banii achitați nu pot fi rambursați". MAE nu are obiecții să solicit, la masă, și ceva de băut, dar mi se explică, din rațiuni bugetare, că trebuie să-mi îndrept preferințele către ce produc localnicii sau eventual să am grijă ca drinkul de import să fie la prețuri echivalente. Reține, de asemenea, că nu este necesar nici la restaurant, nici la hotel să mă îngrijesc de bacșiș, gratuitățile fiind normal incluse în nota de plată.

Și tot restul de detalii ținînd de circulația mea prin țară și bunul mers al programului, inclusiv datele referitoare la plecare, unde și cui trebuie să mă adresez în caz de nevoie. Totul, fără cusur.

Foamea de nemișcare

Japonezii despre ei înșiși. La centrul presei străine din Tokio, profesori și ziariști caută să ajute pe vizitatori să cunoască mai bine nu atît mastodontul care este Capitala, nu atît Japonia, nu atît lucrurile făcute de japonezi, cel mult fiecare din acestea, dar cunoscute, privite prin japonezii înșiși. Deci, ce țin să spună despre ei fără a fi întrebați, ce ne propun să reținem despre ei, ce cred că este semnificativ în viața, în gîndirea, în existența lor japonezii ? Să-i înțelegem, ni se zice, pe japonezi pornind de la particularitățile geografice în care s-au născut, trăiesc și muncesc. O țară cu multe rîuri și munți a exercitat o mare influență asupra poporului japonez, determinînd, înainte de orice, o predispoziție la așezare, împiedicînd tentația

Scanned with OKEN Scanner

mișcării de colo-colo. Din cele mai vechi timpuri japonezii s-au constituit în grupuri mici, cu șanse reduse de intercomunicare. S-au format, în consecință, dialecte numeroase și s-a inoculat tendința, dorința de a pune accentul valoric pe piața comunitară. Japonia a trebuit să-și ducă crucea de țară insulară. Înconjurată din toate părțile de ape, frontierele sale sînt net delimitate și de aici o anume stare particularizatoare deloc ascunsă. Termenul japonez *gaikoku* — pămînt străin — creează o senzație specială în mintea oamenilor. Plecînd parcă de la această realitate, japonezii sînt tentați să privească orice unitate administrativă drept o derivată a țării înseși, o insulă în insulă, prefectura — o insulă în interiorul țării, orașul fiind, la rîndu-i, o insulă în interiorul prefecturii. O anume modă a diviziunilor, configurînd ideea de insulă, nu lipsește din conversație.

Japonezul este cunoscut ca un doritor de compromis. În ce măsură se leagă aceasta de mediul natural, moderat, în care trăiește ? Este adus în discuție cazul locuitorilor din Indochina, din sudul Asiei, din sud-estul Asiei, în mod esențial similar cu cei din arhipelagul nipon. Trăind într-o climă fierbinte, populația Asiei de sud-est se comportă modest, în deplin respect față de alții, privesc agresivitatea ca fiind sinonimă cu impolitețea.

În ceea ce-i privește pe japonezi, parcurgînd istoria lor, ne putem aștepta la unele caracteristici surpriză. Vendeta celor 47 de ronini, atacul de la Pearl Harbour, victoriile lor în Olimpiada de la Tokio vădesc dorința de spectacol la capătul unor îndelungi pregătiri, în rău sau bine. După război, masele largi au fost împotriva prezenței submarinelor americane în apele teritoriale ale țării lor. Dar spectacolul a trecut și astăzi destul de puțini sînt cei care privesc cu mirare către aceste vizite inoportune ale vaselor de război într-un loc unde războiul a făcut victime și a produs răni pe care istoria, în întregul ei, nu va reuși să le îndepărteze.

Cineva îi acuză pe japonezi de lipsă de tenacitate, emițînd părerea că insistența nu constituie o parte a dispoziției, a comportamentului japonez. Ca să fie crezut, afirmă că, într-o campanie, aceștia fac zgomot pînă la un moment dat, cînd totul intră într-un calm desăvîrșit. Dacă se decid să acționeze toți ca unul, vor consuma o extraordinară energie. Dar după ce au obținut ceva rezultate, compro-

Scanned with OKEN Scanner

misul cu ei înșiși va deveni un fapt. Se poate întîmpla să vezi la ore tîrzii pe culoare, venind de pe peronul gării sau de la cinematograf, fete tinere îndreptîndu-se spre casă. Un lucru ieșit din comun ? Nu și da. La Tokio, spre deosebire de New York sau de alte mari orașe, un asemenea lucru poate fi considerat obișnuit. Japonia este înconjurată de apă și răufăcătorul nu-și poate îngădui să plece de la el de acasă, să treacă frontiera și să ajungă la tine în casă. Într-o asemenea dispoziție geografică, sentimentul de apartenență la aceeași familie se constituie într-o acțiune. Cum se face că pe stradă te poți simți în siguranță ? Orice cetățean japonez aparține unui grup primar, mic în esență. Așa cum elita și-a amenajat cu claritate propria ei insulă, la fel și alte insule s-au putut constitui în diferite straturi ale societății. Fiecare își are grupul său, face parte din el și în consecință se simte obligat să apere, să prezerve, să promoveze moralitatea acestuia. Un bărbat care se va purta necivilizat cu o femeie își va găsi numele în ziar și lumea îl va arăta cu degetul. „Iată-l, el este acela" sau „Al cui copil este ?". Astfel că aceste grupuri insulare, condamnate de unii ca fiind nesănătoase, își îndeplinesc rolul în menținerea ordinei, a moralei. Ar fi o explicație la fenomenul, la rata relativ scăzută de criminalitate în arhipelagul nipon. Aud pentru prima dată termenul de *yakuza*, el definește pe răufăcător, pe gangster, pe cel pus în afara opiniei publice prin propriile sale fapte. Dacă el face rele, grupul cărui îi aparține îl poate exclude și posibilitatea de a fi excomunicat din grup trezește teamă la japonezi mai mult decît oriunde. Un mod efectiv pentru a împiedica actul antisocial.

FINTINARU NECULAI

Logică secvențială?

Ce am putea ști interesant despre logica limbii japoneze ? Părerile noastre, ale străinilor, sînt cam toate la fel. Limba japoneză este greu, dacă nu imposibil să o înțelegem, primii străini care o vorbesc nefăcînd decît să ne tre-

Scanned with OKEN Scanner

zească, odată în plus, admirație pentru ei. Ea nu se taie foarte clar, nu se distinge pe de-a-ntregul, uneori nu poți deosebi nici măcar sunetele dintre cuvintele elementare. Au din această cauză japonezii dificultăți de a comunica între ei ? Răspunsul este, evident, nu.

Este o mare deosebire între japoneza vorbită în instituțiile guvernamentale, în dietă, în presă chiar, și limba vorbită pe stradă. Japonezii chiar recunosc, ei comunică cu ochii, cu expresia facială și odată învățate simbolurile unui asemenea gen de comunicație, japoneza nu mai devine o problemă pentru japonezul însuși, pentru că străinul va rămîne la fel de stupefiat de gîlgîitul sonor al acestei limbi, de complicația alcătuirii alfabetului, de dificultatea însușirii cuvintelor.

Se pare că un sîmbure de adevăr există atunci cînd se vorbește despre ilogicul frazei japoneze. Nu poporul japonez prin caracterul său confuz a făcut limba ambiguă, ci experiența folosirii unei frazeologii obscure, situații în care traiul fără prea mare dependență de limba vorbită a condus la această logică, secvențială, de aparentă ilogică.

Ziariștii americani, participanți la diferite întîlniri la nivel înalt în Japonia, nu și-au ascuns, privind spre colegii lor niponi, mirarea că persoane destul de comune în gîndire, în judecată, în expresie, în vorbirea lor au ajuns să ocupe poziții atît de înalte în societate. Se află aici o evidentă derută provocată de lipsa de spectacol a exprimării japonezului și nu mi se pare deloc lipsit de adevăr, în același timp, sfatul că oamenii trebuie judecați nu după discursuri, ci după ceea ce fac. Sînt alături de cei care condamnă absența din universități a unui studiu sistematic al limbii japoneze care să persiste pe această linie.

Japonezul — un om cu două fețe ? Cel puțin așa ne recomandă să reținem, la modul călduros și înțelegător, cineva care aduce în față, cînd se referă la comportamentul concetățenilor săi, elemente diferite. Odată ce a apucat să spună că un lucru este alb, greu sau niciodată nu va accepta să susțină contrariul. Cînd negociază, dacă japonezul avansează o propunere și ulterior își schimbă părerea, el va fi acuzat de nesinceritate. Alteori japonezul este destul de flexibil. Ceea ce poate produce confuzie la cetățenii străini din acest punct de vedere este că cele două moduri de a fi ale japonezului se contopesc uneori într-unul singur. Respectiv, o dată cineva este îndemnat

Scanned with OKEN Scanner

să facă distincție netă între alb și negru, dar altă dată același va fi tentat să lase lucrurile neclare. Ambiguitatea, se spune, descinde din însuși modul de a fi al culturii japoneze, care, lipsită de tendințe active, se dovedește a fi, în termenii ei intrinseci, pasivă.

Cel mai mult s-au lăsat surprinși americanii atunci cînd au constatat că, stînd la aceeași masă de negocieri cu japonezii, în momentul în care lucrurile păreau pe deplin compromise, primul impuls al lor era de a se ridica și pleca ; în timp ce japonezii și-au dovedit comprehensiunea, înțelegerea, fiind, în primul rînd, preocupați de obținerea unui compromis înainte de a spune la revedere.

Se afirmă că japonezii își pun întîi problema cît de departe vor merge cu compromisul, chiar înainte de a porni la drum către reuniunea în cauză. Puțini, foarte puțini japonezi ajung în fața tribunalului. Asta nu înseamnă că japonezii între ei nu se ceartă, dar sfada, sămînța de ceartă nu este specifică lor. A merge în fața judecătorului, iată un moment dezonorabil. Vom observa că cel mai obișnuit mod de a rezolva conflictele este înțelegerea reciprocă.

Cei care învață limba engleză sînt surprinși de la început de frecvența pronumelui personal la persoana întîi. Nu întîmplător discursuri rostite de conducători de stat în orice moment țin să circumscrie verbul la această persoană. Limba japoneză, fără să-l excludă, apelează puțin la acest mod de exprimare. Cel care îl folosește va lăsa de la început impresia că este pornit pe harță, vădește agresivitatea. Explicația trebuie s-o căutăm însă mai încolo, și anume că se pornește de la credința în cunoașterea ta de către interlocutor, a punctului tău de vedere. Șeful tău, vecinul tău, lumea cu care te întîlnești, prietenii vor ști, trebuie să știe exact ceea ce tu gîndești, modul tău de a fi. Atunci cînd te abordează cerîndu-ți părerea, este o pretenție de a te impune în utilizarea acestui pronume personal și a verbului însoțitor, este o tendință de a băga degetele în ochi, de a atrage atenția celor din jur la modul „alo, alo, aici sînt, ascultați-mă". O japoneză aflată pentru un timp la banca mondială în interes de serviciu a fost tocată nervos de modul în care la orice miting toți încercau să vorbească într-un fel în care să lase impresie, să convingă pe cei din jur despre importanța persoanelor lor. Toată lumea trebuia să facă la fel într-un mediu în

care altfel ar fi fost dificil să pătrunzi, să cîștigi. A nu face așa înseamnă automat a te da deoparte și a ieși din joc fără a avea de partea ta avantaje.

Cursorul implacabil al bonurilor de ordine

Cum se decide în favoarea unei opinii sau alteia într-o colectivitate ? Prin dezbatere, prin luarea de unul singur a unei decizii ? Satele de regulă au conservat modul de a se analiza prin discuții, a se decide prin consens. O caracteristică asiatică, desigur. O modalitate preluată din tradiție.

Trecutul japonez a impus întîlnirile foarte lungi și foarte aprinse, consultări de opinii. Ele durau 3—4 zile în jurul meselor și în cazul în care se ajungea la o idee comună, nu se lua o decizie înainte ca toți să fi căzut de acord, chiar dacă trebuia cheltuită pentru aceasta o săptămînă întreagă. Cu timpul lucrurile s-au mai schimbat. Iată, de pildă, modalitatea introdusă la un moment dat cînd un număr de versificatori își alăturau inspirația scriind așa-numitele poeme *renga*. Aceste renga constau în sute de versuri, fiecare exprimînd, într-un anume fel, un anume punct de vedere, un soi de discursuri în versuri, prima parte numindu-se *hokku*, celelalte purtînd numele de *tsukeku*. Fiecare participant își exprima gîndurile în stihuri în piese separate și apoi, prin combinare, prin alăturare, rezulta poemul întreg. Totul se încheia cu un vers final, numit *ageku*. Un mod, să recunoaștem, mai agreabil și oricum mai muncit de exprimare decît serbedele discursuri care le-au înlocuit.

Vă este cunoscut, probabil, din literatură termenul *giri*. Este relația întemeiată pe favorul făcut cuiva. Ierarhia într-o societate bazată pe sistemul senioral, în principiu, pornește de la faptul că cei care se află la bază vor ajunge, eventual, să ocupe poziția din vîrf. Cînd societa-

Scanned with OKEN Scanner

tea este bazată pe clase, evident cineva care se află la bază, va fi și va rămîne acolo pentru toată viața. Japonezii își au însă filozofia lor, și anume : „Dacă aștept un pic mai mult voi ajunge și eu sus". Un sistem care face așteptarea mai ușoară și mai dulce. Și cum fiecare este egal cu fiecare, toți vom avea deci perioada noastră de tinerețe și perioada noastră de maturitate, așa încît ne rămîne timp sau șansa de a ajunge oricare din noi conducătorul companiei la care lucrăm. Nu-i așa ? N-ai decît să-ți aștepți rîndul. Cel puțin așa se gîndește aici. Giri, să revenim la cuvîntul amintit, intră în discuție atunci cînd ești ajutat de către cineva într-o situație dificilă. Cele două părți, aflate pe picior de egalitate, ajung la un moment dat în dezechilibru, una din părți fiind în dificultate și avînd nevoie de ajutorul celeilalte părți. Giri nu se potrivește acelei situații cînd cineva aflat într-o poziție mai coborîtă așteaptă ajutorul din partea cuiva situat mai sus. Precondiția pentru giri este ca ambii factori să se afle la același nivel potențial. Japonezii nici nu acceptă să recunoască diferența de capacitate între oameni întrucît ei au un puternic simț al egalității. Diferențele sînt recunoscute, dar psihologia niponă nu dorește să le accepte. Cîtă vreme priceperea, abilitatea nu poate fi considerată drept indice ierarhic, atunci singurul mod de a aranja oamenii ar rămîne eventual cel alfabetic al numelor sau ordinea intrării în companie. Ce te faci cînd doi oameni cu același nume sînt despărțiți doar de data la care au fost angajați ? Rămîne valabilă această metodă a departajării prin vechimea în întreprindere, o metodă de altfel universală. A fi al cincilea sau al cincisprezecelea pe lista întocmită după stagiul în întreprindere este pentru tine mai puțin deranjant decît a fi al cincilea sau al cincisprezecelea pe lista capacității. Este mai ușor de suportat, vreau să spun, un asemenea mod de departajare care nu te costă nimic. Fiecare poate spune, este autorizat să spună, că odată și odată, peste un număr de ani, va fi primul pe lista în cauză. Dacă abilitatea nu are prea mare trecere, în schimb experiența capătă, după cum se vede, o greutate aparte. Fără a fi o caracteristică intrinsecă, japoneză, senioritatea funcționează și aici. Meritocrația, cum este numită, operează strict, dar numai în rîndul persoanelor de rang senioral egal. Dar, repet, principiul seniorității trece în fața celui al meritocrației. Aceasta din urmă a funcționat,

Scanned with OKEN Scanner

se pare, cu bune rezultate într-un trecut mai îndepărtat, în așa-numita perioadă Edo, de pildă. Au existat, și se face caz de asta, numeroase exemple de călugări sau profesori proveniți din rîndul țăranilor sau negustorilor. Un număr important de țărani sau comercianți au devenit samurai. Privilegiile diferitelor clase erau reprezentate de așa-numitele *kabu* — participații. Un negustor putea deveni samurai, cumpărînd aceste kabu de la *gokenin*, persoana depozitară, desemnată ca atare de *shogun*, și devenind astfel membru al corporației comerciale, numită *kabu-nakama*.

Ce nu înțeleg prea bine, eu, ca european, este dacă, lăsînd deoparte meritocrația în favoarea seniorității, aceasta reprezintă un pas înainte sau o abandonare fără motivație aparte a criteriului valorii ?

Cîte cărți nu s-au scris pe această temă privind angajarea pe viață a muncitorului japonez. Cîte pledoarii nu s-au consumat pe această canava. Eficiența sistemului ca atare s-a dovedit. El este apărat în continuare și de către cei care au beneficiat de pe urma lui și de către cei care intuiesc că, schimbîndu-l, ar putea să piardă. Chie Nakanie, profesor la universitatea din Tokio, invitat să-și spună părerea, iată ce răspunde : Personal am mici dubii cu privire la dragostea japonezului pentru o anume companie, la loialitatea lui față de aceasta. Gîndesc că în orice societate sînt oameni care ar putea fi pe de-a-ntregul loiali. Este vorba aici de o trăsătură a potențialului uman. Nu cred, deci, că japonezul are monopolul loialității. Din contră, cuvinte precum *chuseishin* — loialitate și *aishashin* — dragoste pentru o singură companie sînt termeni valorici aplicați post-factum pentru o anumită comportare. Motivația unei asemenea comportări este mai degrabă faptul că funcționarii, angajații japonezi, nu pot schimba patronul, nu în sens legal, ci în sensul că dacă o fac aceasta ar putea fi în dezavantajul lor. Astfel încît, gîndesc eu, dacă sistemul ar permite ca oamenii să-și schimbe locul de muncă, să-și îmbunătățească poziția prin schimbarea locului de muncă, tot mai mulți oameni ar face-o. Dar, pînă una alta, cei mai mulți care-și schimbă compania ajung să lucreze în condiții mai proaste. Privită din afară, situația poate fi taxată drept loialitate sau dragoste pentru companie, dar personal am dubii că acest sentiment este în particular mai puternic în Japonia decît în

Scanned with OKEN Scanner

alte țări, continuă profesorul. Nu cred, de altfel, că s-ar putea vorbi de mari diferențe în ceea ce privește inteligența sau simțul loialității între diferite națiuni.

Ducîndu-ne dincolo de ceea ce spune el, în mod normal nu putem trece peste doza de adevăr pe care o cuprinde, mai ales că salariatul care merge la o altă companie în sistemul senioral existent va pierde locul de ordine de pe lista de unde pleacă. Dacă lucrai, de exemplu, de zece ani într-o companie, plecînd, nimeni nu-ți va mai recunoaște această vechime și va trebui să pornești de la bază, de la borna zero, în măsurarea vechimii tale la noul loc de muncă.

Povestea lunei palide după ploaie

Să luăm de bun ceea ce zice raportul întocmit de Institutul de cercetări „Mitsubishi", și nu avem motive să punem în cauză opiniile emanate de prestigiosul centru științific. La mijlocul acestui deceniu, se spune acolo, economia japoneză s-a lansat cu fermitate pe un curs de însănătoșire. Începînd din primele luni ale anului 1983, factorii acestui proces se identifică în extinderea consumului intern combinată cu încurajarea exporturilor pe fondul unei dezvoltări a economiilor partenere. Produsul național brut creștea în anul fiscal 1983 cu 4,1 la sută, această creștere fiind însă datorată mai cu seamă reducerii importurilor decît unei creșteri substanțiale a exporturilor. Pentru 1983 se prevedea o anume stabilitate a prețurilor, situație similară prognozată și pentru anii următori. Considerațiile au la bază cadrul mai favorabil creat de tendințele de însănătoșire manifestate în general în lume.

Ne-am pus adesea întrebarea cum putem înțelege mai bine economia japoneză, de unde ar trebui să începem, cu ce ar trebui să începem, cum să citim cele ce se întîmplă azi pentru a fi în stare să percepem exact resorturile care au putut conduce Japonia la poziția de acum în eco-

Scanned with OKEN Scanner

nomia mondială. Probabil, ca în atîtea alte situații, va trebui să ne întoarcem privirea peste umăr, să ne aruncăm ochii înapoi către începuturile adevărate, către punctele de reper fără de care orice înțelegere devine dificilă, dacă nu imposibilă.

În perioada Tokugawa, Japonia se afla încă în stadiul de dezvoltare economică în care manufacturile reprezentau nucleul, cu toate că de pe atunci comerțul luase o dezvoltare însemnată, iar feudalismul în agricultură era în dezmembrare. În alte țări, revoluția industrială își făcuse loc cu cîteva decade mai devreme, capitalismul aflîndu-se în stare de maturitate. Distanța în plan economic dintre Japonia și alte națiuni avansate era suficient de mare, de vizibilă, de importantă pentru a nu întărîta, pentru a nu aţîța dorința de mișcare. Soluția considerată utilă și necesară era aceea de a importa tehnologie industrială, metode de management de peste graniță și de a le crea cadrul favorabil utilizării.

Restaurația Meiji a așezat fundația pentru această întreprindere cutezătoare și de durată. Prin amenajarea transporturilor, a comunicațiilor, a sistemului financiar-monetar, se puneau în fapt premisele viitoarei dezvoltări economice. Și-au făcut deci apariția fabrici echipate cu utilaje de import și conduse de specialiști străini. Dezvoltarea industriei textile pentru a promova exporturile și reduce importurile, iată unul din obiectivele importante ale momentului. Atunci au apărut marile manufacturi de mătase, de bumbac. În 1875, apoi în 1881 avea loc reforma taxelor agricole, care trebuiau plătite în bani gheață în raport de recoltele obținute.

Care erau pionii dezvoltării industriale în era Meiji ? Aceștia pot fi grupați, fără dificultate, în trei categorii :

Primul era reprezentat de „Eiichi Shibusawa", „Tomoatsu Gotai" și alții, asociați foarte strîns cu guvernul central, ceea ce presupune că, în activitatea lor, aplicau politica guvernamentală. „Shibusawa", de altfel, conducînd și banca „Daiicci", aflată în mîna statului, a acționat ca promotor a noi întreprinderi pe care le-a și coordonat. În jurul acestor oameni de afaceri se afla un grup mai larg, incluzînd nume mai puțin concludente și mai puțin semnificative pentru noi, dar inscripționate în analele dezvoltării economiei japoneze — „Zenjiro Yasu-

Scanned with OKEN Scanner

da", „Soichiro Asano", „Ichibei Furukawa" și „Kihachiro Okura".

Al doilea grup, cel mai bine organizat și cel mai bine condus, era compus din „Mitsui", „Mitsubishi" și „Sumitomo". Se aflau în sfera lor de acțiune sectoare industriale foarte diverse, ca și importante operații bancare și comerciale. Astfel „Mitsui" coordona divizii operaționale productive, dar și comerciale, bancare și miniere ; „Mitsubishi" — construcții de vase și mine ; „Sumitomo" — mine și siderurgie.

Al treilea, și cel mai cuprinzător, includea antreprenori sau deținători de capital care își desfășurau activitatea în industria locală, ca negustori ori proprietari de pămînturi, investind în același timp în industria modernă, dezvoltînd o linie de afaceri foarte largă. Intrau în sfera lor de preocupări afaceri cu bumbac, cu ceramică și alte bunuri, ca și afaceri financiare. Era locul în care industriile tradiționale se întîlneau cu cele noi, moderne.

Se cuvine subliniat că accentul pus pe educație, dezvoltarea naționalismului economic, dezvoltarea activităților cu profituri ridicate, toate acestea la un loc vor constitui nervul central al dezvoltării industriei moderne în Japonia, particularitatea cea mai importantă a erei Meiji.

Economia japoneză a traversat în anii de după primul război mondial o perioadă critică, ani de criză și de dificultăți deosebite. Cutremurul mare din septembrie 1923 avea să pună capac acestor complicații. Activitățile industriale, comerciale în districtul Tokio—Yokohama au fost complet paralizate. S-au impus, în consecință, măsuri de urgență, au fost necesare restructurări, activități corespunzătoare împrejurărilor deosebite de atunci. Aproape toate industriile formau carteluri pentru a putea depăși recesiunea. Marile companii primesc dreptul de control în sectorul financiar, sporindu-și influența în industrie, în sectoarele conexe. Dezvoltarea în sectorul industriei grele după primul război mondial a produs modificări importante în piața forței de muncă. Este perioada în care se dezvoltă binoamele industriale de mare forță Osaka—Kobe și Tokio—Yokohama. Se conturează, de asemenea, cordoane industriale la Kita—Kyushu și Nagoya. Cele patru mari creuzete, mari centre industriale, cele mai impor-

Scanned with OKEN Scanner

tante zone de atracție economică, se formează, se delimitează în această perioadă.

Japonia ieșea din al doilea război înfrîntă. Japonia părăsea arena mai înfrîntă ca oricine. În plan economic, ea resimțea acest lucru nu numai prin distrugerile imense provocate de bombardamentele ațintite asupra sa, între care și acele două neîncercate pînă atunci, nerepetate, spre șansa noastră, de atunci încoace, atacuri nucleare de la Hiroshima și Nagasaki. Ieșea, deci, din cleștele războiului retezată de sursele de materii prime, ceea ce îi făcea imposibilă activitatea normală. Mai se adăuga la acestea toate sucombarea principalului factor de progres de pînă atunci : comenzile ce veneau din partea Ministerului de Război. După unele calcule, pierderile din timpul războiului s-au cifrat la 49,6 miliarde yeni în prețurile de la sfîrșitul războiului. Nu sînt incluse aici distrugerile pe cîmpul de luptă, pierderile în armamente. Este echivalentul a 20 la sută din activul domestic japonez de dinaintea conflagrației. Se adaugă la acestea pierderile indirecte — deprecierile de bunuri, pierderile de structuri și de alte facilități rezultate prin relocații, pierderea averilor de peste mări. În 1935 venitul național al Japoniei totaliza 14.5 miliarde yeni, din care 2,2 miliarde yeni însemnau capitalul. În prețurile de la sfîrșitul războiului, acesta producea 6,5 miliarde yeni.

Dacă menționez toate aceste lucruri o fac pentru a sublinia că, chiar în condițiile economice prospere din 1935, ar fi fost necesari 10 ani cel puțin pentru a recîștiga terenul pierdut. Producția industrială a coborît la nivelul anilor 1926-1927. Numai producția de energie electrică, de gaz și cărbune a fost ferită de scăderi sub nivelele necesare pentru a asigura standardul minim de viață, dar și aceasta a devenit posibilă prin aplicarea în practică a sistemului de producție prioritar ce avea în vedere respectivele sectoare.

Pot fi distinse patru perioade în economia de după război a Japoniei. Prima, consacrată reconstrucției, avea să fie subliniată de întoarcerea economiei japoneze în circuitul internațional, producîndu-se acum și stabilirea unei rate de schimb unice pentru moneda națională, respectiv 360 de yeni la dolar. Următoarea perioadă, din a doua jumătate a anilor 50' pînă în prima parte a anilor 60', a fost marcată de progresul tehnologic foarte rapid, cu con-

Scanned with OKEN Scanner

secințe de mare ecou la scara economiei naționale. Cea mai lungă perioadă de prosperitate după război, cea de-a treia, a fost deschisă de restabilirea de după recesiunea din 1965, marcată de nivelul maxim, de plafonul cel mai înalt al balanței de plăți, pînă atunci principala obstrucție a expansiunii economice. În sfîrșit, cea de-a patra perioadă începe în 1970, cînd Japonia este obligată să facă față efectelor crizei economice mondiale, inclusiv reevaluării yenului, spiralei foarte mari a inflației prețurilor pentru materii prime.

Începutul reconstrucției se plasa sub formula impunerii ca prioritate a producției de oțel și de cărbune. Se angaja, prin aceasta, o transformare în lanț, dezvoltarea bazei de materii prime, respectiv de oțel și cărbune, ca fiind imperios necesară, condițională pentru dezvoltarea celorlalte ramuri. Redresarea băncii a jucat, de asemenea, un rol important în asigurarea facilităților trebuincioase sub acest aspect, furnizînd bani mulți, imense fonduri industriilor de bază, vitale pentru însănătoșirea economiei, așa cum sînt mineritul, siderurgia, industria producerii de îngrășăminte.

Aveau să intervină salvator vechii inamici din tranșeele ultimului război mondial, aveau să intervină Statele Unite cu ajutorul economic cunoscut. Aceasta mă duce cu gîndul la o tabletă a cunoscutului gazetar Art Buckwald, care, cu cîțiva ani în urmă, își intitula una din gustatele sale intervenții publicistice: „Vrei să-mi spui și mie ce fel de animale sîntem ?“. Titlul, aparent nevinovat, era pus deasupra unui articol în care se trata atitudinea Statelor Unite în legătură cu Vietnamul. Va trebui, zicea ziaristul american în dialogul imaginar cu un preopinent, va trebui să declarăm război Franței. De ce ? Pentru ca ulterior să-i putem acorda ajutorul pe care îl reclamă din partea noastră, ajutorul economic și financiar. Era atunci vorba de o posibilă atitudine de înțelegere a Americii vizavi de Franța. Gazetarul folosea acest prilej pentru a reaminti că după ce Statele Unite au bombardat Vietnamul fără milă, după ce experimentaseră în cîmpurile din Indochina arme de tot felul, după ce făcuseră atîtea victime omenești, la încheierea războiului găseau cu cale să anunțe un important ajutor economic pentru reconstrucția Vietnamului, ca și cum prin aceasta se puteau înlătura păcatele de dinainte.

Scanned with OKEN Scanner

Din 1965 pînă în 1970 Japonia a cunoscut ceea ce s-a numit prosperitate cronică pe seama cele mai lungi perioade de dezvoltare de după război. Ritmul anual de creștere în lungul acestor ani a fost de 11,8 la sută. Sînt anii în care, sub aspectul produsului național brut, Japonia ajungea pe locul doi în lumea occidentală, depășită fiind doar de S.U.A.

Desigur, în spatele acestei stări convenabile se află o activitate de investiții în fabrici și echipamente, investiții care ajung să crească de la un an la altul cu peste 20 la sută. Ele sînt orientate cu precădere către uzine, unde se produc utilaje și echipamente pentru export. Văzînd cîtă trecere au pe piață, cît de ușor se descurcă produsele japoneze în competiția externă, deținătorii de capital cheltuie cu îndîrjire, multe companii își dau mîna și se identifică în aceleași proiecte de sporire a capacităților productive, cu ochii pe pieţele externe ce pot fi cucerite mai ușor în doi.

Tot ceea ce se face are în vedere totodată creșterea productivității prin ușurarea condițiilor de lucru, prevenirea poluării comerțului internațional. Chiar creșterea prețurilor, mai reduse decît cele întîlnite în alte țări, acționează ca un catalizator de mare eficiență în sporirea competitivității. Între 1970 și 1975, economia japoneză se descoperă pe sine la intersecția a două drumuri. Confluența tendințelor existente pe plan intern și pe plan internațional avea să provoace mari dificultăți, inflație, o spirală speculativă a prețurilor și cea mai proastă stare de recesiune de la sfîrșitul războiului. Dovedind o capacitate remarcabilă de adaptare la cerințele pieței, producătorii niponi au invadat continentele cu produsele de industrie grea, acestea ajungînd să crească de la 43 la sută în 1960 la 73 la sută în 1970 din valoarea totală a exporturilor. Reevaluarea monedelor în raport cu dolarul avea să oblige la o serie de măsuri pentru expansiunea economică pe plan intern. Cum Japonia cumpăra, ca și astăzi, mai ales materii prime, efectul reevaluării nu s-a făcut simțit ca în cazul altor parteneri. Avea să vină șocul petrolier al anilor '70 și Japonia, ca și alte națiuni, era confruntată cu așa-numita trilemă : inflația anormală, un mare deficit al balanței de plăți datorat creșterii prețurilor la petrol și cea mai mare recesiune de după război, cauzată de efectele deflaționiste ale măsurilor antiinflaționiste și creșterii

Scanned with OKEN Scanner

vertiginoase a prețurilor la petrol. Cineva încerca atunci o profeție : pentru a rezolva problemele de reajustare este nevoie de cel puțin trei ani. În primul an, prioritatea economică a fost oprirea inflației, care a fost mult mai serioasă în Japonia decît în cazul altor puteri industriale ale lumii. După ce avea să cunoască în februarie 1974 un punct de vîrf, inflația a intrat sub control. Balanța internațională de plăți s-a îmbunătățit. Deficitul de 13,4 miliarde dolari, înregistrat în 1973, a coborît la 3,4 miliarde dolari în 1974 și în continuare la 1,8 miliarde în 1975. Deficitul avea ca explicație în mare parte apatia pieței interne în contact cu reducerea importurilor de materii prime. Pentru prima dată de la terminarea celui de-al doilea război mondial, economia japoneză înregistra o rată de creștere negativă în 1974, minus 1,2 la sută în anul calendaristic, dar minus 0,2 la sută în anul fiscal. Au scăzut considerabil cheltuielile personale de consum. S-au diminuat, de asemenea, investițiile particulare în construcția de case, în fabrici și echipamente. Cu toate măsurile luate pe plan intern, economia eșua în încercarea de a da semne substanțiale de întărire. Era clar, de asemenea, că se manifesta o contractare a comerțului internațional, o comprimare a acestuia.

În multe sectoare industriale, companiile aveau de suferit din cauza deteriorării situației financiare, în principal din cauza reducerii drastice a producției. Este aplicat un nou plan antirecesionist, incluzînd măsuri monetare, sprijinirea antreprizei particulare, încurajarea împrumuturilor, prevenirea falimentelor. 1976, cel de-al treilea an de reajustare economică, a fost marcat de semnele redresării, ale opririi inflației. Însemna aceasta că trilema a fost rezolvată ? Nu poate fi contrazis faptul că acum rata de creștere economică a trecut de la minus 1,2 la sută în 1974, la 6,3 la sută în 1976, producția în minerit și manufacturi fiind în februarie 1977 de 21,4 la sută în comparație cu februarie 1975, cînd se afla în poziția cea mai de jos. Balanța de plăți marca în 1976 un surplus de 2,9 miliarde dolari. Inflația a fost diminuată considerabil, de la 37 la sută în februarie 1974, la 4,8 la sută în februarie 1977.

Aceasta ar însemna că totul s-a rezolvat ? Răspunsurile nu ocolesc realitatea că însănătoșirea economică în ultimii ani a avut loc mai ales pe seama creșterii exporturilor, cererea domestică în sectorul privat avînd o foarte mică

Scanned with OKEN Scanner

influență. A apărut o diferență mare între cerere și ofertă, care poate fi privită ca un fenomen de tranziție ce se umple prin reajustări structurale corespunzătoare evoluției economici. Finanțele publice, în același timp, sînt în situația unor deficite mari, reflectînd dezechilibrul între investiții și economisire, între acumulare și consum. Este evident nivelul ridicat al economisirii datorat incertitudinilor privind viitorul în economia gospodărească, în timp ce oamenii de afaceri ezită să facă noi investiții din cauza necunoscutelor care planează asupra cererii.

Planul pus în operă, sub conducerea primului ministru de atunci, Takeo Miki, avea în vedere să așeze economia japoneză pe un drum nou în condițiile necesității de a evita spirala prețurilor cauzată de criza energetică și prevenirii oricărei recesiuni. Programul reprezintă răspunsul la nevoia de a revedea diverse probleme în contextul unei rate de creștere coborîtoare, cu care Japonia se confruntă pentru prima dată. Programul economic anvizajează o rată de creștere de 6 la sută în decursul celor cinci ani, o rată medie de creștere, dacă o raportăm la ceea ce a fost înainte, pe bună dreptate considerată acum rată înaltă.

Raportul anual economic, întocmit de agenția de planificare națională, este datat august 1983. Deci a fost întocmit și difuzat cu numai cîteva săptămîni, cu numai cîteva zile înaintea venirii mele la Tokio și se referă, așa cum e de așteptat, la ultima perioadă analizată. Care sînt concluziile, constatările sale, ce prilejuiește în planul relației cu proiectul angajat de guvernul Miki, ce lasă ca trimiteri către viitor ? Economia japoneză se pare că se îndreaptă către redresare în cele din urmă, dar aceasta nu reflectă în mod necesar o creștere corespunzătoare a cererii interne. Pentru a preveni cele întîmplate nu cu mult timp în urmă, pentru a stabiliza creșterea în viitor, sînt de trecut o serie de obstacole. Pentru economia japoneză, anul financiar 1982 a fost perioada cînd tendința spre stabilizarea autonomă a fost împiedicată de cauze externe. În anul fiscal 1983, una din cauzele externe, scăderea exporturilor, s-a dovedit rezolvabilă în legătură cu semne de însănătoșire vădite de economia americană. Continuă să se manifeste, însă, negativ urmările politicii financiare practicate de parteneri, ca și crearea unui dezechilibru extern.

Scanned with OKEN Scanner

Redresarea afacerilor, începută recent, a fost sprijinită de condițiile favorabile, cum ar fi stabilitatea prețurilor și costul relativ constant al petrolului. O revigorare în perspectivă a activității economice este condiționată de creșterea cererii pe piața internă, de înlăturarea restricțiilor existente. Sînt semne bune ce privesc eliminarea inflației în țările avansate industrial, dar accesul pe această direcție este condiționat de anularea protecționismului excesiv impus în ultima vreme.

Concluziile asupra felului în care a evoluat economia în 1983 conduc la constatarea că activitatea prezintă semne evidente de redresare. Japonia trebuie să facă eforturi pentru a asigura creșterea ratei sale de dezvoltare. Că ea nu și-a pierdut potențialul, forța de creștere, o dovedesc rata înaltă de economisire, potențialul de înaltă tehnologie asigurat prin investiții ridicate. Nu-i rămîne în viitor decît să utilizeze cu cel mai mare randament posibil aceste avantaje. Sînt de rezolvat o serie de probleme, cum sînt dezechilibrul structural în finanțe, aspecte legate de terenul agricol, dezechilibrul din balanța internațională de plăți. Ca să se poată face față acestor lucruri, se cere o revizuire a sistemului și practicilor de pînă acum, chiar a instituțiilor existente, se simte nevoia unei politici economice mai inventive. Dacă Japonia eșuează în renovarea sistemului său economic, am auzit spunîndu-se, dacă nu va izbuti să depășească obstacolele existente, se profilează o situație deloc convenabilă cînd piața internă va avea de suferit, cînd necesitățile pe plan național nu vor putea fi satisfăcute. Se formulează o cerință, un lucru adesea subliniat, că pentru rezolvarea echilibrului balanței sale de plăți Japonia trebuie să facă mult mai mari eforturi în direcția extinderii necesităților la ea acasă și să-și deschidă piața către vînzătorii de peste mări. Chiar cu riscul de a accentua fricțiunile existente în prezent cu concurența străină. Economia internă, se apreciază, poate absorbi aceste fricțiuni, cîtă vreme ea a dovedit flexibilitate, o capacitate superioară de adaptare la diferitele dificultăți de pînă acum. Cu perseverență, sub o conducere autoritară, Japonia este obligată să se adapteze la diferite interese pe termen lung și, dacă va fi nevoie, trebuie trecut la reorganizarea cuprinzătoare a întregului sistem existent prin reexaminarea intereselor, a sensurilor fundamentale care condiționează progresul economic în viitor.

Scanned with OKEN Scanner

Succesul în deplasare pregătit prin calitatea jocului acasă

Primul gest la care ești îndemnat cînd calci în Akihabara este să-ți pui mîinile în cap. Primul impuls cînd ai făcut deja cei dintîi pași pe trotuarele din Akihabara este să te întrebi la ce îți folosește această plimbare în lungul străzii prin fața vitrinelor pline și arhipline cu de toate. Impresia cea dintîi pe care ți-o face plimbarea prin Akihabara este că cineva a dorit cu orice preț să te amețească, să-ți usuce mintea, aducîndu-te să vezi dintr-o singură privire ce este în stare industria japoneză, făcătoare de minunății electrice.

Akihabara este în fapt un bazar, un imens bazar, unul ca multele întîlnite în diferite țări orientale. Un imens bazar popular cu vitrine lucioase și încăpătoare, un uriaș bazar străjuit de vînzători care te ademenesc din priviri, cu deosebirea că aici nu se vînd obiecte din aur, nu se vînd fructe tropicale, nu se vînd mătăsuri. Aici se vînd obiecte electronice. Cîteva stații de tramvai încastrate de aceste magazine, unde electronica japoneză și-a deversat, precum icrele, cele mai de ultimă oră producții ale sale. Sute de prăvălii și prăvălioare, în care găsești cam aceleași lucruri : videocasetofoane și casetofoane, combine, aparate de radio și televizoare, computere de tot felul. Nume supercunoscute — „Sony“ sau „Sharp“, nume aproape deloc cunoscute — „Nakamichi“, „Denon“, zeci, poate sute de tipuri de căști de ascultat muzică stereofonică, zeci de tipuri de televizoare color, zeci de alte tipuri de aparate pentru purtat cu tine sau de așezat în apartament sau de pus pe birou. Strada se lasă invadată de muzica țîșnită binevoitor, gratis și asurzitor din pîlniile aparatelor în probă. Mirarea nu provine de la faptul că sînt atît de multe în același loc. Mai mult decît atît te miră poate cum s-a născut ideea construcției unui asemenea asediu electronic. Probabil că cineva s-a gîndit că înainte de a convinge departe de casă este bine să fii convingător la tine acasă. Așadar, japonezii și vizitatorii laolaltă au la îndemînă această posibilitate. Veniți, vedeți,

Scanned with OKEN Scanner

convingeți-vă cît de prolifici, cît de inventivi, cît de buni sîntem noi. Industria electronică circumscrie aproape 600 de companii japoneze. Noi sau mai puțin noi, mari sau mai puțin mari, puternice sau mai puțin puternice, dar în mod sigur animate de aceeași dorință a succesului de public. Sînt în Japonia peste 7000 de firme producătoare de textile. Sînt în Japonia peste 100 de întreprinderi producătoare de mașini-unelte. Sînt 200 de nume de producători legați de robotică. Există în Japonia 9 companii care produc autoturisme, în timp ce în Statele Unite sînt doar patru. Să înțelegem din această succintă enumerare cît de aspră este existența producătorului de orice fel, cît de mult trebuie să dea din coate pentru a accede la vedere.

Japonezii susțin că forța industrială a națiunii este sprijinită de umerii companiilor aflate în dispută. Concurenții lor de peste hotare, americanii în primul rînd, sînt tentați să creadă, și o și spun, că la mijloc este sprijinul guvernului, care ajută, încurajează pe producători să se constituie în carteluri puternice, gata oricînd să cîștige. Zic aceasta, în convingerea că politica industrială este principala forță în spatele puterii economice a țării. Guvernul a asigurat de sprijinul său o serie de ramuri industriale, așa cum este aceea a componentelor electronice, a mașinilor-unelte, dar nu este mai puțin adevărat că impactul său cu multe altele practic nu există. Alături de aceste voci înțelegătoare sînt și cele care susțin sau care văd succesul japonez în comerțul internațional ca extras, ca născut din succesul competitivității acasă.

Cine dorește cu orice preț să vadă ceea ce trebuie în evoluția industriei japoneze, are la îndemînă și suficiente exemple, cînd guvernul nu numai că nu a acționat favorabil, dar prin deciziile sale a mers alături de drum. Astfel, se știe că în anii '50, cînd compania „Sony" își dovedea interesul pentru noua invenție americană, tranzistorul, instituțiile guvernamentale au preferat să ajute alte două firme angajate în perfecționarea și aplicarea tuburilor electronice. Se știe, de asemenea, că nu a fost sprijinită decizia firmei „Sony" de a ieși pe piață cu videocasetofoanele Betamax sau cu aparatele de audiat portabile stereo Walkman, două din cele mai căutate produse japoneze.

Japonia reprezintă ce reprezintă în prezent în materie de robotică pe scară internațională, dar guvernul nu a participat în nici un fel la finanțarea acestor proiecte. Se

Scanned with OKEN Scanner

bate destulă monedă pe faptul că Japonia depinde în foarte mare măsură de export, ceea ce pînă la un punct este adevărat. Dar vapoarele duc către pieţele externe doar 13 la sută din produsul naţional brut, în timp ce exporturile britanice se ridică la 20,5 la sută, cele ale R. F. Germania la 26,7 la sută, ale Canadei la 29 la sută. Doar în cazul Statelor Unite această cifră este mai coborîtă — 6,9 la sută. Concluzia se impune cu uşurinţă : cele mai multe companii japoneze trăiesc din vînzările acasă. Nici măcar „Hitaki", cel mai cunoscut producător de aparatură electronică, nu vinde mai mult de 27 la sută în afara graniţelor. Furia preţurilor se întinde uneori cu rapiditate, lăsînd urme. Un ceas de mînă digital, produs de „Casio", costa cu cinci ani în urmă 120 de dolari, şi se vinde astăzi cu 12 sau 15 dolari. Calculatoarele de mînă au scăzut din 1975 de la 21 de dolari la 10. Această evoluţie „păgubitoare" a preţurilor a forţat peste 30 de companii japoneze să renunţe la afacerile cu calculatoare.

Este bine cunoscută activitatea desfăşurată de japonezi de-a lungul ultimelor decenii de a acumula experienţa altora prin importul de licenţă, prin aplicarea lor rapidă. În prezent, se constată nu numai o continuare mult mai abilă a acestei operaţii, dar şi un efort susţinut din partea companiilor de a se folosi de ceea ce reuşesc cei mai buni în materie în ţară, la ei acasă. „Sony", de pildă, scotea pe piaţă în 1979 aparatele de ascultare Walkman. Alte 12 firme au ieşit pe piaţă cu modele concurente. Ca să reziste, „Sony" s-a văzut obligată să îşi perfecţioneze continuu produsele, astfel încît în momentul de faţă prezintă 11 modele diferite, ultimul dintre ele fiind rezistent la nisip şi apă, făcîndu-l utilizabil şi pe ploaie. „Minolta" abia introdusese în fabricaţie camera automată de filmare pe 35 mm cu sintetizator de voce, care anunţa cînd flashul sau filmul s-a terminat, că alte nouă companii japoneze producătoare de magnetoscoape au scos în vînzare 54 de modele noi într-un singur an. Pofta de noutate pare a fi deosebit de mare şi ea trebuie considerată ca aflîndu-se la baza atîtor succese obţinute de produsele nipone.

Japonezul este obişnuit să gîndească în perspectivă. El este dispus uneori să sacrifice cîştigul imediat pentru a se asigura de valoarea acestuia, evident mult sporită, pe termen lung. Cu cîţiva ani în urmă, „Canon" deţinea pe

Scanned with OKEN Scanner

piața japoneză 18 la sută din vînzările de aparate foto, situîndu-se pe locul trei, după „Ashahi" — cu aparatul Pentax — și „Nikon". După ce și-a pus la punct cîteva modele, susținute de altfel printr-o puternică reclamă, „Canon" a ajuns pe primul loc, cu peste 30 la sută din vînzări în totalul pieței japoneze de aparate de fotografiat.

Evident că pentru a fi în stare să prinzi plasa adversarului, de o extremă utilitate este studierea fiecărei mișcări pe care acesta o face. Cercetătorii tăi vor începe prin a studia literatura de specialitate, prin a demonta bucățică cu bucățică produsul concurentului și a îi afla secretele pînă la cel mai mic detaliu. Un american se văita că japonezii îi țin biografia completată cu ultimele amănunte la zi, că știu pînă și cîți copii are, unde locuiește, în ce condiții, încheind, nu fără umor : „am impresia că îmi cunosc pînă și culoarea maioului pe care-l port".

Cînd învață japonezul să se bată pentru cîștig, pentru victoria sa și a firmei sale ? Probabil foarte devreme. La grădiniță, va reține că cei cîștigători stau separat de cei învinși. Tinerii angajați încep prin a se forma ca militanți pe frontul cooperării și consensului, al victoriei. Membrii aceluiași colectiv își împărtășesc reciproc informații, experiența, spre binele companiei.

Atîta lume vorbește cu respect despre ceea ce au reușit și reușesc japonezii în domeniul industrial, privirile chiorîșe fiind din partea americanilor, care nu le iartă japonezilor o seamă de lucruri. Nu de relațiile de ansamblu e vorba, nu de principiile general-valabile pe care oricine se grăbește să ți le formuleze, să ți le dezvăluie, să ți le impună ca pe niște adevăruri de multă vreme asimilate. Practica propriu-zisă, practica comercială mai ales, a creat această respingere față de americani — dacă nu la modul global, cel puțin pe anumite felii. De aceea nu ne mai surprinde cînd în depozițiile oamenilor de afaceri, ale politicienilor, ale gazetarilor vom găsi trimiteri pe sub sprîncene în direcția arhipelagului nipon. Principala obiecție care este făcută Japoniei se referă la aceea că se îngăduie puțin concurența străină. Companiile străine au greutăți în a ajunge pe piața japoneză din cauza felului în care este filtrată, taxată, cercetată producția de import. Expresia uzitată, nu necunoscută : protecționismul. Numai că, cel puțin în ultima vreme, guvernul japonez a procedat la o serie de reconsiderări ale legislației sale,

Fântânaru N. Neculai

tocmai pentru a anihila, a atenua din criticile care se fac în gura mare peste graniță. La începutul anului 1982, japonezii înlăturau tarifele la 323 de articole. Au fost, totodată, eliminate cotele la un număr de 134 de articole. Produsele americane nu mai sînt inspectate în Japonia așa cum se făcea pînă acum, dacă ele au fost garantate de testele laboratoarelor americane. Sînt semnele că motivele de frictiune au dispărut ? Nu. Inspectorii japonezi resping în continuare produsele care nu le convin. Pe de altă parte, o serie de companii nord-americane o duc bine în Japonia. I.B.M. ocupă 40 la sută din vînzările de computere, „Xerox", 20 la sută din piața de mașini de copiat. Un motiv pentru japonezi să atragă atenția confraților americani că n-au decît să lucreze mai bine și atunci succesul lor, iată, este asigurat. Doar că partenerii refuză să-și adapteze produsele la obiceiurile, la gusturile locale. Este cazul mașinilor conduse aici, după cum se știe, pe dreapta, și pe care americanii continuă să le producă ca la ei acasă, cu volanul în poziție clasică, pe stînga.

Kabuki

S-a spus despre *kabuki* la un mod care îl onorează. În era Edo reprezenta același lucru pentru oameni ca în zilele noastre televizorul. Îi este relativ greu europeanului să se aclimatizeze cadrului în care evoluează actorul kabuki, manierelor sale de a comunica. Am trecut pragul sălii din centrul Capitalei cu sentimentul prezenței la un eveniment. Lume multă, în toate sesizezi atmosfera de gală. Aparatele de ascultare, închiriate la garderobă, sînt gata să-ți sară în ajutor și o vor face pe durata spectacolului, a scenelor ce-și duc trena în altă formă și în alt ritm decît al bătăilor noastre de inimă. Sîntem chemați în sală la ora patru și jumătate și va trebui să rămînem cîteva ceasuri bune. Se rulează în tot acest timp chipuri de luptători aprigi, destine pasionale, shoguni obtuzi, întîmplări pline de tremur. Actorii, numai bărbați și cînd sînt roluri de femei, trec

de la un personaj la altul, se prezintă în ipostaze fără legătură între ele, făcîndu-te să devii părtaș la micile și marile spectacole ale vieții, ansamblări potrivite gustului localnic.

Kabuki înseamnă în Japonia exponent al tradiției venind către noi din veacul al XVI-lea. Sala plină din această seară îmi spune destul despre cota de popularitate și răsfăț atinsă și conservată de kabuki. Teatrul s-a născut în momente cînd războinicii alcătuiau o castă care nu se amesteca defel cu oamenii de rînd. La început au fost, pe scenă, doar femei. Li s-a interzis accesul în teatru, în 1629, din rațiuni de morală. De atunci, a rămas *onnagata*, interpretul masculin al doamnelor din piesă.

Sînt aproape 300 de titluri în repertoriul kabuki. *Jidai-mono* sînt dramele istorice. Luptători și nobili, croșetați în episoade adesea sîngeroase, presărate cu sacrificii de vieți omenești. *Sewa-mono* sînt texte brodate pe întîmplări din popor. Repertoriul kabuki include piese scrise special, dar apelează frecvent la adaptări după drame Nō sau teatre de marionete. Muzica face parte din spectacol, intervenind în cazul cortinelor ori pentru a sublinia atmosfera dramei.

Cîteva ceasuri, cu întreruperi firești de respiro, mă duc pe valul artei kabuki. Măștile intră și ies din arenă, decorul suportă corecții, pe *hanamichi* — prelungirea în sală a scenei — vin aproape actorii, replicile curg, publicul aplaudă și practică obiceiul de a striga pe nume pe interpreții știuți sub măștile violent colorate.

Mă întreb dacă mi-aș putea face din kabuki o pasiune după ce ajung să cunosc bine și textele și jocul de scenă și muzica însoțitoare. Dacă magia kabuki, vreau să spun, ar pune într-atît stăpînire pe mine încît m-aș putea considera un subjugat al genului.

Cît cîștigăm? Cît cheltuim?

Am în față o diagramă a bugetului cetățeanului japonez. Se apreciază că venitul lunar mediu al unei familii este de 1 517 dolari. Cum sînt ei distribuiți, repartizați pe

diferite categorii de cheltuieli ? Mîncărurile și băuturile ocupă procentul cel mai important, 27 la sută. Cît economisește japonezul ? 21 la sută. Transportul, deci trenurile, troleibuzele, taxiurile probabil, ocupă 8 la sută. Îmbrăcămintea ? 7 la sută. Cheltuielile pentru utilități 5 la sută, întreținerea casei 5 la sută. Pentru educație, japonezul cheltuie 4 la sută din venitul general, iar pentru îngrijire medicală 2 la sută. În restul de 21 la sută sînt incluse diverse alte cheltuieli de distracție, mobilier și ceea ce mai poate să intervină în decursul unei luni.

Acum 10 ani, acum 15 ani, îmi spunea însoțitoarea mea, la Tokio japonezul era un om la locul său, bucuros să consume la masa de prînz și la masa de seară minimum pentru a putea trăi, preocupat de munca lui, harnic ca totdeauna, indiferent la ceea ce putea să însemne răsfăț din punct de vedere al consumului. Considerații prilejuite de afluxul relativ mare de tineri, de cetățeni către localuri, mai ales la căderea serii, către restaurante, către cofetării, către baruri. Cu zece ani în urmă, deci, muncitorul japonez privea cu jind către ceèa ce considera el a fi bunurile de preț ale vieții moderne — mașina, televizorul color și aparatul de aer condiționat. Observația de toată ziua constată că lucrurile au intrat acum în noțiunea stărilor obișnuite din acest punct de vedere. Procentul de familii care posedă automobil a crescut de la 17 la sută în 1970, la 62 la sută acum. Al celor care dețin televizoare color a urcat de la 26 la sută la 98,9 la sută, aparate de aer condiționat de la 5,9 la sută la 40 la sută. O dovadă în plus că nu este vorbă în vînt afirmația referitoare la puterea de absorbție a pieței interne.

Rapoartele guvernamentale evidențiază că 65 000 de familii dețin în prezent videocasetofoane, care costă 700 de dolari, și piane, care costă 3 000 de dolari. Cei mai mari cheltuitori par a fi, cine credeți, fetele, femeile care trăiesc cu părinții lor. Ele își îngăduie să cumpere îmbrăcăminte la modă, pantofi de ultimă oră, să cheltuie o mulțime de bani cu vestimentația tradițională. O femeie din clasa medie și de deasupra acesteia are de regulă 25 de chimonouri, care valorează, laolaltă, nu mai puțin de 25 000 de dolari. Care ar fi diferența și asemănarea dintre cheltuielile japonezilor și ale americanilor, de pildă ? Japonezii eco-

nomisesc mai mult, dar și cheltuie mai mult pe mîncare, în timp ce americanii plătesc mai mulți bani, o cotă mai mare de venituri, pentru întreținerea locuinței. Este normal, se cunoaște diferența între condițiile de locuit ale americanului de rînd și ale japonezului de rînd. În comparație cu cei 27 la sută și mai bine, pe care familia japoneză îi cheltuie pentru mîncare, familia americană nu ajunge decît la 16,2 la sută. Aici intervine probabil și structura meselor, organizarea acestora. Ca musafir, desigur, nu-ți poți da prea bine seama de ceea ce înseamnă masa cetățeanului de rînd, dar în orice caz prezența din belșug a peștelui și a altor vietăți marine face pe undeva ca meniul să nu fie numai foarte divers, dar și deosebit de scump în raport cu ceea ce pretinzi. Revin la informația cu privire la mîncarea japonezilor : nu cu mulți ani în urmă, mare parte a familiilor de japonezi nu știau ce este brînza la ei acasă, nu știau ce este carnea la ei acasă. Acum, televizoarele sînt pline de reclame invitîndu-te să degusti, să consumi specialități marine extrem de sofisticate, nu o dată pregătite chiar sub ochii tăi, ceea ce pentru mine unul n-aș zice că au fost și cele mai seducătoare momente. Americanul obișnuiește să mănînce dimineața acasă omleta tradițională, cafea și poate un articol mai consistent, crenvurști, chiftele. La ora prînzului, la ora 12, aflîndu-se la serviciu, el ține să consume, în general, puțin — tradiționalul sandviș, hamburgerul bine știut, precedat de un pahar de apă și de salată sau însoțit de cîțiva cartofi prăjiți. Și pentru că de pe listele de meniuri nu lipsesc niciodată băuturile, el își va completa masa cu ceva din această categorie, care nu înseamnă însă niciodată alcool, ci doar cafea, de cele mai multe ori lapte, ceai fierbinte sau la gheață, un pahar de coca-cola. În sfîrșit, masa de seară este cea care reprezintă principalul aport la asigurarea proteinelor. Întors acasă, americanul apelează la porția de carne de care s-a ferit peste zi și din motive de sănătate, de igienă profesională, de igiena muncii, și, sigur, evitînd acum cafeaua, ceaiurile, dar însoțind-o cu un pahar de băutură, de regulă bere. Cheltuielile cu casa, în schimb, sînt dezechilibrate în sens invers, în comparație cu acei 5 la sută cheltuiți de familia japoneză americanii ajungînd la 15 la sută.

Ochii, crucişi, ai prietenului nu se văd, dar se uită

Pe undeva îi înţeleg pe americani. Ei care le-au întins mîna japonezilor într-un moment cînd poate, vinovaţi de ce le cauzaseră, simţeau nevoia să facă ceva. Dar, întocmai ca atunci cînd profesorul se apleacă cu înţelegere asupra elevului neajutorat, oferindu-i tot ceea ce acesta are nevoie, se trezeşte el însuşi deranjat în clipa în care copilul, devenit adult, încearcă priviri superioare, priviri de la distanţă în direcţia sa. Americanii fac la fel. Am citit atîtea articole în care ochii răscolitori ai reporterului căutau nu atît să extragă, să descopere, să scoată la lumină florile încălzite de respiraţia japonezului, succesele, rezultatele sale neobişnuite. Fără a le ignora, privirea le era aţintită mai cu seamă în acele spaţii unde îşi pot găsi loc reproşurile, observaţiile mai mult sau mai puţin justificate, cuvinte răutăcioase, dacă nu chiar mai mult.

Sinceritatea prevalează. Japonia a devenit prea puternică şi prea strîns legată de lume pentru a fi atît de puţin înţeleasă. Cum caută s-o înţeleagă americanul cel ajuns în Japonia? Tocmai pentru aceasta vine aici, să o înţeleagă, privind-o la ea acasă, în întreaga ei desfăşurare. În primul rînd va constata că greutăţile japonezilor decurg din aceea că ei fac prea bine ceea ce fac în domeniul economic. După 1945, reamintesc ei, fabricile japoneze erau la pămînt. MacArthur se lăuda că îi va ajuta să-şi reconstruiască ţara pentru ca ea să devină, nici mai mult nici mai puţin, o Elveţie a Asiei. Comandantul din Pacific al trupelor americane, cu ochii şi mintea celui ce ştia bine cum s-a ajuns aici, încerca să dea iluzii prin compensaţie. Japonia n-a ajuns o Elveţie a Asiei, ea a reuşit în schimb să urce pe locul doi în piramida economică mondială. Maşina sa industrială produce anual un trilion de dolari care echivalează cu 10 la sută din venitul total al lumii. În 1990 s-ar putea ca japonezii să depăşească chiar Statele Unite în ceea ce priveşte produsul naţional brut pe locuitor.

Privind astăzi peste această proiectată Elveție a Asiei, americanii, 68 la sută din ei, răspund la un sondaj de opinie că sînt de acord cu restricțiile impuse japonezilor, pentru a proteja propria lor industrie și propriile lor servicii, slujbe. Deficitul comerțului american cu Japonia ar putea să atingă curînd 21 de miliarde dolari. Avînd la îndemînă asemenea date, american sau neamerican nu poți gîndi altfel decît că superioritatea japoneză impune, competitivitatea produselor sale fiind evidentă. Sigur, vor spune americanii, competitivitatea e una, dar barierele vamale nu stau degeaba și nici politica valutară a japonezilor de subevaluare a yenului. Teama merge atît de departe încît inscripții de genul acesta n-au întîrziat să apară: „Cînd cumperi un autoturism japonez, zece americani de-ai tăi își vor pierde serviciul". Oricît de dulci ar fi vorbele la nivelul oficialităților, realitatea se dovedește dură și nu numai în lungul drum ce leagă Japonia de America. Cu puțin timp în urmă, francezii blocau în vama de la Poitiers 200 000 de aparate electronice japoneze pînă la noi reglementări în comerțul dintre cele două țări.

O recentă anchetă în rîndul japonezilor relevă că 89 la sută din cei anchetați se descriu pe ei înșiși ca fiind mulțumiți cu viața pe care o au. Duși din spate de propriile resentimente, americanii țin să facă în plus cîteva sublinieri. Există în Japonia, spun ei, destule dificultăți. Angajarea pe viață, atît de lăudată în Occident, reprezintă un mit. Există cu adevărat doar 3 la sută rata șomajului dar, se amintește, în realitate Japonia are un sistem de afaceri schizofrenic, o economie dualistă. Mitul acesta se aplică la 30 la sută din cetățeni în sectoarele de vîrf al companiei, în companiile cele mai bine dotate, dar sînt 70 la sută de muncitori japonezi în antreprize mărunte, mult mai ineficiente. Aceștia sînt obligați să meargă de colo colo pentru a-și găsi de lucru, cît timp, într-un singur an, s-au semnalat 17 000 de falimente în arhipelag. Vor fi ei japonezii mulțumiți cu ce au, dar să nu uităm că în dezvoltarea lor, orbiți de succesul comercial, au neglijat mii de detalii ținînd de aspectele sociale și civice. Ei au nevoie de parcuri și de locuri de joacă, de trotuare pe marginea străzilor. Locuințele lor sînt adesea extrem de sărăcăcioase. Le trebuie uneori 2—3 sau 4 ore pentru a se deplasa din apartamentele claustrofobe în regiunile suburbane care aduc cu un interminabil Bridgeport. Aproape 75 la sută

din populație locuiește în coridorul strîmt al Pacificului, de la Tokio la Hiroshima. Prețul pămîntului este extrem de ridicat, mai mult de 100 de dolari pe „picior pătrat" în suburbiile Capitalei. Perechile proaspăt alcătuite au probleme cu totul deosebite în obținerea de locuințe. Un apartament în Tokio de 400 picioare pătrate costă peste 83 000 de dolari. Lacurile și lebedele sînt poluate. Articolul pe care îl citesc apărut în numărul special dedicat Japoniei de revista „Time" nu uită nici de coreenii care locuiesc în Japonia. Sînt aproape 700 000, trăind aici de generații, și fiind subiect de discriminare sistematică. Arareori ei ajung să intre în concurență pentru slujbe mai bune în corporațiile japoneze. Despre eta, un fel de triburi formate din pătura cea mai săracă a societății, vorbesc cu și mai mare îndîrjire. Se amintește că sînt două, poate trei milioane de asemenea bătuți de soartă, locuind în ghetouri, în umbra societății. Sînt numiți astăzi *burakumin* și se știe că se trag din oameni puși cîndva să facă meseriile nesănătoase, neplăcute. Ce nu mai uită colegul nostru, ziaristul american, e că Japonia devine tot mai bătrînă extrem de repede. În următorii 35 de ani țara se va afla într-o situație deosebită sub aspectul transformărilor demografice. În anul 2000, 16 la sută din populație va fi la vîrsta de 65 de ani sau mai mult, în comparație cu 9 la sută în 1980. Acest procent va crește la 21,8 la sută în anul 2020. Prin comparație, doar 11 la sută din populația Statelor Unite va avea 65 de ani sau mai mult în anul 2000 și 15 la sută în anul 2020. Bătrînii sînt priviți în Japonia cu înaltă considerație, mai mult ca oriunde. Dar prezența lor în viitor ar putea să provoace convulsii de conștiință. Obiceiul moștenit de secole, ca fiii să locuiască împreună cu părinții în aceeași casă, să îngrijească de ei, se dovedește acum o complicație. Casele japoneze sînt tot mai mici, găzduind două generații sau una singură sau poate trei. Soțiile sînt obligate să trăiască sub presiunea și privirile autoritare ale soacrelor.

Rata sinuciderilor în Japonia este chiar mai ridicată decît în Statele Unite, 15 la 100 000 observă respectivul ziarist. Nu este o prea mare surpriză dacă ne gîndim că în istoria Japoniei sinuciderea a evoluat sub aura romantică a tradiției samurailor. Dar, ca oriunde în lume, ea rămîne ceea ce este, o suprimare a vieții și trebuie privită ca atare. Se produc anual 400 de asemenea sinucideri. Sînt

citate exemple recente : al unui bărbat care s-a aruncat împreună cu cei doi copii într-un rîu, al unei familii de patru persoane, care, aflîndu-se în mașină, au condus-o conștient în apă, al unei mame care și-a strangulat copilul și apoi s-a sinucis. Ce se află la baza acestor acte de disperare ? Să fie chiar adevărată explicația că părinții ajung aici nemaiputîndu-și plăti datoriile ? Un psihiatru este de părere că japonezul renunță la viață din motive mai mult sau mai puțin altruiste, nu neapărat dintr-un egoism exagerat sau din disperare. Într-o pădure de pe muntele Fuji au fost găsite numeroase cadavre. Ca într-un film de animație, poliția a găsit cu cale să afișeze la vedere texte atrăgînd atenția că sinuciderea nu este un gest romantic, că trupurile vor fi mîncate de animale. Să fie tinerețea la mijloc ? Într-o singură primăvară peste 10 la sută din elevii de liceu au fost reținuți de poliție. Un grup de adolescenți din Yokohama au vagabondat pe străzi în căutarea morții. Delincvența juvenilă, prin tradiție, deosebit de scăzută, a crescut uzurător în comparație cu un deceniu în urmă. Studenții amenință profesorii, scoțînd chiar cuțitul asupra lor. Așa o fi, nu știu, dar toate acestea prea mi se par a fi găsite scotocind cu insistență într-o masă de orez, unde totuși boabele albe, lucioase, predomină. Dovadă chiar ceea ce spune gazetarul în cauză, că actele de violență în școlile japoneze dintr-un an nu egalează probabil ceea ce elevii din școlile New Yorkului comit într-o singură lună. Găsesc și explicații cu privire la aceste stări de lucruri după ce ele au fost bine proiectate pe ecran pentru a li se sesiza toți porii. Japonezii duc o viață compactă, 119 milioane pe o suprafață nu mai mare decît statul Montana. Țara n-a beneficiat de sînge nou, revigorator, aceleași gene japoneze traversează timpul de 1200 de ani, în timp ce americanii beneficiază de o expansiune demografică ai cărei cromozomi aparțin tuturor raselor și triburilor din lume. America înseamnă în opinia autorului un vis intelectual, o reverie, pe cînd în logica civică a japonezului este o obligație mutuală ierarhia, primatul grupului. Japonia rămîne guvernată de un sistem complicat de responsabilități și datorii : fiecare japonez datorează ceva altora și fiecare grupului întreg. Ce mai, o mare diferență, o mare distanță separă cele două națiuni, mult mai mare decît ar putea s-o sugereze pe hartă distanța, lățimea Oceanului Pacific. Japonezii, iată aflăm acum, gîndesc despre

americani ca și cînd aceștia ar fi niște vînători individualiști, carnivori. Pe sine se privesc drept niște oameni fixați în același colț de pămînt, legați de acesta. Oricum, Japonia n-are și n-avea cum să aibă acest sens al imensității, al libertății de care americanul dispune. Ea este o țară intimă, cu tot felul de legi și pericole. Se poate spune, ni se atrage atenția, că japonezii și-au cultivat tăcerea și comunicarea intuitivă pentru că ei sînt niște oameni cu camere mici și cu pereții făcuți din hîrtie.

Și pentru ca informația noastră despre Japonia și japonezi să fie cît mai completă, sîntem invitați să reținem că niponul a căsătorit feudalismul cu capitalismul dezvoltat și că din această uniune a rezultat o formidabilă mașinărie. Virtuțile ierarhiei feudale, ce conferă autoritate și loialitate, rămîn pe loc în ciuda unei mobilități individuale evidente. Japonia este un club particular, aproape o rasă particulară, s-ar putea zice chiar că în Japonia orice este făcut prin consens, ea fiind prima societate în stare să combine sensibilitatea trăirii moderne cu legile de casă ale unui trib mărunt. Japonia a devenit o superputere economică, dar ea încă nu reprezintă o superputere culturală, politică, morală. Cea mai importantă întrebare în legătură cu viitorul japonez privește capacitatea țării de a-și depăși limitele propriei identități. Pentru ce trăiește Japonia, ce vrea ea să impună în afara produselor sale, ea care a reușit pînă în prezent să surprindă cu succesele comerciale ? Va reuși să le mențină ? Vechile valori se erodează, în următorul deceniu japonezii vor privi în urmă mai accentuat asupra reflexelor culturale. Atunci vom ști dacă Japonia va fi în măsură să se afișeze ca o mare civilizație sau numai ca un flash trecător, plin de energie strălucitoare.

Sînt în aceste fraze numeroase considerații pertinente, dar mi se pare mie destul subiectivism și, chiar mai mult decît atît, destulă răutate.

Revin la hotel. Pe ușa de la intrare, evident pe partea din interior, cîteva rugăminți : 1. Închideți radioul, televizorul și lumina cînd nu vă mai trebuie ; 2. Mențineți temperatura camerei la 28°C vara și 19°C iarna — aceasta este standardul guvernamental ; 3. Apa reprezintă o sursă importantă, și am aprecia cooperarea dumneavoastră cu noi în economisirea ei.

Fac, în fiecare dimineață, scurte deplasări de recunoaștere în jur. Umiditate înfiorătoare. Cămașa abia pusă devine insuportabilă după primele minute. Maioul și mai rău. În curtea templului din apropiere — sute de ghivece în care stau așezate păpuși de pămînt — minusculi Buddha — avînd aripioare de hîrtie rotite de briză. Teren vălurit. Multe ambasade în această parte a orașului. Într-o clădire nouă, nu departe, misiunea noastră diplomatică, condusă acum de profesorul universitar Radu Bogdan. Voi beneficia de o invitație din parte-i, între două puncte din program, prilej de a evoca propria colaborare cu Elie Carafoli de la Institutul de mecanică aplicată, anii de rectorat la Brașov și mai pe urmă în Ministerul Învățămîntului. Blocuri impunătoare, case micuțe. Străzi, dacă nu largi, oricum aerisite și uliță strîmte, de margine de oraș. Curți abia sugerate în necuprinderea lor. S-a făcut și se face curat. Frunzele veștede, hîrtii și ce mai este, adunate în pungi de pastic puse cu grijă în punctul de depozitare. Lipsește doar periuța de dinți...

De pe fereastra camerei de hotel voi privi seară de seară Tokyo Tower. Semnul de distincție pe care Capitala niponă și l-a dorit probabil cu orice preț, cîtă vreme a și reușit să-i găsească loc în înghesuiala de ziduri încinse de dorul de spațiu. La căderea serii devine o ghirlandă spînzurată de cer, corp geometric lipsit de consistență, preocupat doar să-ți atragă atenția, să se fixeze pe retină, să semnaleze punctul de Terra unde, fluture bîntuit de neliniște, Capitala arhipelagului își pregătește somnul. Licuricii vor spuzi haina serii pînă cînd, convinși că au fost luați în seamă, se sting, ca atinși de o moarte lentă, prin înfometare. Grija față de energie...

De pe terasa lui am încercat, cu palma la ochi, să descopăr Fuji. Nu mi-au fost de folos nici sforțarea pupilelor, nici lunetele puse să rontăie fise, nici soarele ce părea a fi spart pentru mine o poartă. Cu Mihai Epure, diplomatul român la Tokio ce mi-a stat mai tot timpul alături, am făcut în preziua plecării escalada acestui trunchi metalic, născut dintr-o obsesie numită Eiffel. Ascensoare rapide, jocuri mecanice, suveniruri de toată ziua și, da, „Wax Museum". Nu știu cîți japonezi se dau în vînt după el. Și nici cîți europeni țin să-și bifeze trecerea prin Tokio cu oprirea la „Tokyo Tower" și printre figurile lui de ceară. Ceva de toate pentru toți, actori americani — John

Wayne, Garry Cooper — unde altfel decît în saloon — politicieni — Kennedy, Mao, Cian Kai-şi — poveşti cu prinţi, Albă ca Zăpada, actori japonezi necunoscuţi mie şi o galerie a groazei cu schelete, cu mormăieli, cu acorduri funebre, ştiute din locuri similare plăsmuite pentru atracţia turiştilor şi, ce credeţi, pentru distracţia lor.

Taifunul din arhipelag

La „Keidanren", faimoasa Federaţie a organizaţiilor economice japoneze. Pe cartea de vizită a domnului Kazuo Nukazawa scrie şi calitatea sa : director de departament. Ceea ce nu ne împiedică să discutăm despre orice. Absolvent, în 1959, al Universităţii Hitotsubashi, a fost imediat angajat în Secretariatul „Keidanren". A studiat în Europa, a lucrat în America, a beneficiat de o bursă a fundaţiei „Rockefeller". Din 1979 a fost încadrat ca director adjunct, iar acum conduce departamentul financiar. Contez pe buna cunoaştere de către domnia sa a fenomenului japonez. De aici şi începem.

— Sînt numeroşi cei care afirmă că succesul dezvoltării rapide a Japoniei se datorează mîinii de lucru ieftine. Dacă lucrurile s-ar reduce doar la acest aspect, ar însemna că statele africane ar trebui să aibă un ritm de dezvoltare şi mai rapid. Se afirmă, de asemenea, că poporul nostru este foarte harnic şi că munceşte mai eficient decît alte popoare. Nu negăm că aceasta este o realitate, ale cărei rădăcini pot fi căutate cu cel puţin două sute de ani în urmă, dar un călător străin care ar fi vizitat ţara noastră în urmă cu un secol ar fi constatat atunci că Japonia este o ţară subdezvoltată. Cum se poate deci înţelege dezvoltarea noastră rapidă, într-un timp atît de scurt ? După al doilea război mondial, ne-am dat seama că nu ne putem dezvolta la nivelul Statelor Unite, de exemplu, pentru că nu dispunem de resursele economice ale acestora : petrol, cărbune, minereu de fier. S.U.A. dispun de resurse naturale infinit mai mari decît noi, dar şi de o tehnologie net superioară. Apoi, capitalul de investiţii al Statelor Unite

Scanned with OKEN Scanner

este mult mai mare decît cel pe care îl avem noi. Deci, care ar fi răspunsul la întrebarea : de ce noi sîntem cei care exportăm mai mult în S.U.A. și importăm mai puțin ? După cum știți, Japonia a avut în dezvoltarea postbelică numeroase planuri economice, o serie de alte state au planuri de dezvoltare proprii. Statele Unite nu dispun de astfel de planuri, și totuși ritmul lor de dezvoltare este foarte rapid. Prin urmare, răspunsul nu este dat de existența unor planuri de dezvoltare.

Poate că, vorbind despre dezvoltarea Japoniei, nu ne putem limita la un singur factor. Referindu-ne la resursele naturale — petrol, cărbune etc. — am avut posibilitatea să achiziționăm de pretutindeni și, de ce nu, din zonele cele mai avantajoase din punct de vedere financiar. Unii pretind că aceasta este explicația succesului dezvoltării noastre. Revenind la resursele naturale, amintesc că în S.U.A. există tendința de a proteja valorificarea acestora, prin limitarea exporturilor. Iată de ce, de exemplu, în această intenție de a proteja resursele interne, cărbunele american este mai scump decît cel polonez. Revenind la întrebarea dumneavoastră, nu putem să nu amintim că și alte țări, ca Indonezia, au avut același acces la resurse naturale ieftine. Răspunsul parțial la această întrebare este, după părerea mea, hărnicia poporului nostru, o bună politică guvernamentală, aprovizionare cu materii prime de la sursele cele mai ieftine.

O particularitate care ne deosebește de țări, să zicem, ca India sau Brazilia este aceea că Japonia a adoptat politica ușilor deschise față de alte state. Lucru care nu a fost făcut de alții, care au închis ușile colaborării cu cei din afară. Așa au procedat și Statele Unite, în privința mașinilor-unelte japoneze, a televizoarelor color, a automobilelor. Același lucru este valabil și pentru Europa occidentală. Este vorba de o politică protecționistă pe care S.U.A. și Europa occidentală o intensifică.

— Mi-ar conveni să vă aud vorbind în legătură cu rolul poporului japonez în acest proces al dezvoltării.

— Trebuie să spun, să repet : resping ideea că succesul dezvoltării impetuoase a Japoniei s-ar datora unor însușiri cu totul excepționale ale japonezilor. Aș putea să vă dezvolt teoria conform căreia un popor preia de la

Scanned with OKEN Scanner

altul — germanii au luat de la britanici, japonezii de la germani și americani. Un ciclu normal, întrucît, și astăzi, indonezienii, singaporezii, cei din Hong Kong procedează la fel.

— Cum ar putea fi definită economia japoneză în prezent ?

— Caracteristica economiei japoneze de astăzi : ritmul de creștere a mai scăzut. El nu mai este de circa 10 la sută pe an sau chiar mai mult, cum era în trecut. Actualul nostru ritm de creștere se compară cu cel al Statelor Unite sau al țărilor Europei occidentale. Dacă dorim ca pe viitor acest ritm să crească, va trebui să investim fonduri mai mari pentru cercetare și dezvoltare. Inițial am preluat tehnologia din străinătate, în special din Statele Unite. Acum nu mai avem nevoie. Americanii înșiși pretind că i-am ajuns din urmă și chiar depășit. Dispunînd deci de tehnologie și mînă de lucru, putem progresa. Nu ne mai permitem să importăm tehnologie din Statele Unite. Nimeni nu poate „sparge gheața" pentru noi. Este de datoria Japoniei să depună eforturi în continuare pentru noi descoperiri în domeniul științei și tehnologiei.

Cheltuielile guvernamentale trebuie să fie reduse. Oamenii de afaceri japonezi sînt de acord că guvernul va trebui să cheltuiască mai puțin, să ne impună pe noi la impozite mai mari.

O altă problemă care ne preocupă este cea a îmbătrînirii populației. Actuala noastră structură demografică se arată marcată de îmbătrînire. Media longevității a ajuns la 74 ani la bărbați și 79 la femei și, după cît se pare, Japonia deține locul al doilea, după Islanda, în această privință. Și dacă vă veți întoarce peste 10 ani, veți constata o și mai mare îmbătrînire a populației. Legat de aceasta, se pune problema pensiilor acordate de guvern, întrucît numărul contribuabililor scade, în timp ce numărul beneficiarilor de pensii crește. Sper însă că vom reuși să rezolvăm și această problemă.

— Cum ?

— În primul rînd prin majorarea contribuției salariaților la fondul de pensii, apoi prin reducerea sumelor primite de beneficiarii acestora, în așa măsură încît „să împăcăm și capra și varza". În legătură cu competitivitatea

Scanned with OKEN Scanner

produselor japoneze pe plan internațional, constatăm că aceasta este superioară produselor altor țări. O situație care ne convine și pe care, evident, sîntem interesați s-o păstrăm.

— Credeți într-o atitudine mai deschisă a partenerilor externi față de Japonia ?

— În legătură cu măsurile restrictive la exporturile japoneze în S.U.A. și Europa occidentală, se pare că acestea se vor intensifica. Este experiența noastră din ultimele trei decenii. Politica economică devine tot mai restrictivă. Lumea nu a înțeles nimic din experiența trecutului. Acele țări care adoptă măsuri pentru protejarea pieței interne au o rată a creșterii mai scăzută decît cele deschise spre exterior.

— V-aș propune să vorbiți despre ocuparea forței de muncă.

— În legătură cu perspectivele distribuirii forței de muncă în diversele sectoare ale economiei japoneze, în esență, lucrurile stau astfel : Japonia reduce forța de muncă ocupată în industrie. În prezent, circa 60 la sută din populația care lucrează este în sectorul serviciilor civile. Sectorul industrial cuprinde circa 24 la sută din totalul forței de muncă. Muncitorii în construcții reprezintă 10 la sută. Cei din agricultură, industria forestieră, minerit, sub zece procente. Și este de presupus că acest procentaj va crește. Numărul celor ocupați în industria prelucrătoare va scădea. Va progresa în schimb informatica.

— Industria de război ?

— În ce privește industria de război, ea nu a progresat. Piața de desfacere în acest sector este foarte redusă. După cum știți, Constituția noastră, mai exact art. 9, interzice angajarea Japoniei pe calea unui nou război. Iar guvernul urmează politica de a investi sub 1 la sută din PNB pentru apărare. În viitorul previzibil, vom continua această politică. Alte țări, inclusiv S.U.A., cheltuiesc mult mai mult în acest scop. Exportul de arme este interzis prin reglementările guvernamentale, și acest lucru a fost afirmat în repetate rînduri. Nu avem motive să credem că produsele japoneze se vor desface pe piața armamentelor. După cum știți, conform Constituției, noi nu avem voie

să producem, să posedăm sau să introducem pe teritoriul țării noastre arma nucleară.

Există și dintre aceia care afirmă că prevederile Constituției noastre reprezintă o piedică în calea dezvoltării Japoniei. Pentru o schimbare ar fi nevoie de modificarea Constituției, ceea ce reclamă adeziunea a două treimi din Dietă și un referendum popular.

— Cum participă Japonia — „Unchiul bogat" — la dezvoltarea altor țări mai sărace ? Cum își propune s-o facă ?

— Japonia a consimțit, în cadrul Națiunilor Unite, să sporească programele sale de asistență pentru țările sărace — deși acordă și în continuare doar 0,3 la sută din produsul său național brut. Dar nici alte state industrializate nu dau mai mult. Japonia intenționează să dubleze programele de asistență pentru țările „sărace", în pofida resurselor guvernamentale reduse, după cum v-am mai spus. Nu trebuie uitat că și noi am luat împrumuturi cu dobîndă din S.U.A., pe care însă le-am achitat.

Sînt de părere că instituțiile financiare internaționale — F.M.I., Banca mondială — trebuie să contribuie la ajutorarea acestor țări. În plus, S.U.A., Japonia și alte state industrializate ar trebui să-și deschidă mai mult piețele pentru produsele țărilor în curs de dezvoltare.

— Cum credeți că va arăta Japonia spre sfîrșitul secolului ?

— Japonia va fi punctul central al unei Asii prospere, iar Asia va deveni punctul central al economiei globale. Punctul gravitațional al economiei mondiale va fi în Asia și Pacific. Europa își va încetini ritmul de dezvoltare. Unele țări riscă să se sufoce, dacă guvernele lor nu se vor trezi la timp. Dar Asia va deveni centrul prosperității. Dacă am privi numai ultimii zece ani, am constata că rata creșterii economice în Asia a fost mai rapidă decît în oricare altă parte a lumii. În ce privește Japonia, sectorul industrial, importurile vor crește, mai ales în ceea ce privește produsele industriei ușoare. În schimb, Japonia va exporta și mai multă tehnică de vîrf. Din punct de vedere social, femeile vor avansa pe arena vieții de zi cu zi. Internaționalizarea economiei japoneze este o condiție inexorabilă a dezvoltării noastre viitoare.

Scanned with OKEN Scanner

De ce nu l-am întîlnit pe domnul Doko

Programul meu la Tokio era definitivat, primisem la București detaliile, pe zile și ore. Ceea ce făceam acum semăna a test pur și simplu, o încercare de a ajunge în adîncul mării cu degetul. În vizită la Ministerul de Externe, organizatorii deplasării mele aici m-au întrebat dacă mai doresc ceva în plus. Nici nu știu măcar dacă am vrut cu tot dinadinsul să adaug alte lucruri, nici nu sînt sigur că ar mai fi încăput altceva peste toate cîte se adunaseră, dar întrebat fiind, am răspuns, întrebînd : L-aș putea întîlni pe domnul Doko ? Răspunsul, pe loc, a fost : să ne interesăm de programul său.

Cititorii „Sfidării mondiale" îl cunosc. Își amintesc cu siguranță de acel personaj pe care unii crezuseră că au să-l întîlnească pe lista acuzaților — îmbogățiți fără muncă. S-a încercat o descindere la el acasă. La adresa știută nu s-a descoperit decît un pavilion oarecare. Bătăilor în ușă le-a răspuns o bătrînă cumsecade, cum că aici stă domnul Doko, dar care se află ca de obicei la serviciu ; cine dorește a-l întîlni să rețină că el pleacă cu noaptea în cap după treburile slujbei.

Pe el vream să-l întîlnesc și eu, pe domnul Toshio Doko.

La 86 de ani, Doko nu poate fi găsit acasă. Va putea fi găsit, în schimb, la serviciu. Între 1919 și 1960 și-a consacrat timpul și priceperea dezvoltării motoarelor de turbină. După aceea, se ocupă de construcția de nave : sub conducerea lui, „Ishikawajima-Marima Shipbuilding Company" a devenit una din cele mai importante firme ale genului. În 1960 ajungea președinte la „Toshiba", nu mai puțin faimoasă în echipament electric. În 1974 preia răspunderile de cel mai mare la „Keidanren" — Federația organizațiilor economice. Ziariștii japonezi nu consideră mai prejos acest post față de ce poate face un Rockefeller în America.

Este greu să știi multe despre Doko ? Cine vrei și cine nu vrei se oferă să te servească măcar cu amănunte,

Scanned with OKEN Scanner

esența considerîndu-se cunoscută. Dintre conducătorii de după război de la „Keidanren", singur Doko provine dintr-o familie de țărani. Numai el n-a absolvit Universitatea din Tokio, așa cum stă bine oamenilor din lumea bună. Chiar la Kuramae, pe care a terminat-o, n-a intrat de prima dată. Se întîmplă și la asemenea case mari. Televiziunea dorește să facă precizări cu privire la meniul servit de domnul Doko : seara, doar ceva pește și sardine. Prin reviste de tot felul vei găsi detalii referitoare la zilele sale lucrătoare, care încep la șapte jumătate și se termină la șase seara, de șase ori pe săptămînă. Cînd a ajuns să conducă „Toshiba", nu avea, se spune, decît un singur rînd de haine ; și-a sporit garderoba doar la insistența colaboratorilor. Refuză medicamente de orice fel. Pînă la cel de-al doilea război mondial nu apucase să meargă la frizer ; se ocupau de tunsoare soția sau fiii. Locuiește și azi în aceeași casă unde și-a crescut copiii, cinci la număr, casă fără încălzire centrală sau aer condiționat. Mai mult, ca președinte la „Toshiba" și-a refuzat orice utilizare de echipament electric, considerînd-o drept obligație de serviciu. Cînd și-a sărbătorit nunta de aur, chiar și atunci a refuzat să iasă la restaurant.

Iată de ce mi s-a părut că nu este lipsit de interes să-l întîlnesc pe Toshio Doko. Mi-am exprimat, în consecință, gîndul. „Domnul Doko este extrem de ocupat", aveau să-mi spună gazdele mele la un moment dat, atunci cînd demersurile pe această temă fuseseră consumate.

Deci, recapitulez eu, nu pentru că ar fi cumva prea în vîrstă, nu pentru că ar fi bolnav, nu pentru că...

Nu l-am întîlnit pe domnul Doko, întrucît, la 86 de ani, domnia-sa este foarte ocupat.

A citi, a scrie, a programa

Se vorbește despre microelectronică cu insistență, se spune că impactul său asupra muncii și mediului muncitoresc reprezintă în mod esențial un fenomen particular

al perioadei de tranziție către societatea înalt computerizată și nu o preocupare, o problemă pe termen lung. Ni se aduce aminte că tehnologiile tradiționale au fost date deoparte de revoluția industrială, dar omenirea a găsit resurse să treacă mai departe, apelînd la tehnologiile nou create. Sînt citate numeroase explicații în legătură cu atitudinea vizavi de robotizare în Japonia. În latura ei de înțelegere, de acceptare, de adoptare ca pe ceva, dacă nu îndelung așteptat, oricum binevenit. Robotul a avut inspirația să apară atunci cînd o anume lipsă de forță de muncă calificată se simțea, cînd tinerii puteau deci să se asocieze acestor creații tehnice de ultimă oră cu avantaje de ambele părți. Un motiv în plus ca apariția roboților să fie privită drept o binefacere și nu un pericol.

Ceva deosebit s-a întîmplat după criza petrolului din 1973. Atunci companiile considerau necesar să nu angajeze personal suplimentar, chiar în condițiile creșterii producției. De aici diferența dintre producție și nivelul forței de muncă angajate. Pentru a se acoperi insuficiența muncitorilor calificați, s-a recurs la sistemul orelor de după program. Adițional au fost invitate mijloacele de automatizare să-și spună cuvîntul. Echipamentele microelectronice și-au demonstrat atunci utilitatea din plin. Roboții demonstrau nu atît pretenția de a înlătura pe muncitori. Se poate vorbi de neliniștea provocată de computere, de roboți, dar aceasta poate fi pusă în legătură cu nașterea roboților inteligenți. Dacă pînă acum cele mai multe operații de asamblare erau făcute de oameni, din momentul în care roboții au vădit certe veleități pentru asemenea operații, iar costul lor a devenit avantajos, drumul spre automatizare pe scară largă se putea considera deschis. În anii 60' automatizarea își făcea loc în principal în pîntecele marilor corporații, astfel încît întreprinderile mărunte continuau să apeleze la forță de muncă suplimentară. Avalanșa de ultimă oră a roboților, atît în marile companii, cît și în manufacturile mici, a creat o situație nouă, astfel încît este de văzut cît și cum se rezolvă, la modul concret de astă dată, repartizarea, redistribuirea, folosirea în continuare a muncitorilor de pînă acum, obligați să-și părăsească locul de muncă tradițional.

Se cuvine arătat însă că optimismul nu lipsește cînd vorbim despre robotizare și perspectiva utilizării forței de

Scanned with OKEN Scanner

muncă, iar ca argument se aduce în discuție dezvoltarea ramurii de tehnică de calcul. Asociația dezvoltării prelucrării automate a datelor din Japonia prognozează că cererea pentru procesoare de acest tip va crește de la 280 000 la 790 000, comparativ cu numai 80 000 cu un deceniu înainte. Prin urmare, nu atît faptul că nu s-ar găsi loc de muncă pentru toată lumea, ci măsura în care firmele vor izbuti să recruteze oamenii de care au nevoie pentru fabricile anilor ce vin, aceasta ar fi problema!

Părerile nu lipsesc, după cum se vede, din acest domeniu încă fragil, încă imberb, dar ascunzînd în el ambiții de mare perspectivă. Lăsîndu-i pe teoreticieni să-și vadă de treabă, să-și bată capul pe gol, pe uscat, cu ceea ce înseamnă sau va putea să însemne în viitor robotronica și derivatele sale, mă simt tentat să parcurg situațiile vorbind despre stadiul la zi al implementării roboților în diferite ramuri. Este un fapt, o realitate, impactul computerelor, roboților, al altor dispozitive microelectronice asupra productivității. Microelectronica, în mare privită, asigură o creștere fără dubii a productivității și, dacă rămînem la domeniul utilajului electronic de calcul, ea asigură în același timp crearea de locuri noi de muncă. În producție, în general, însă, constatarea cu privire la microprocesoare dezvăluie că prezența acestora în mașini-unelte, în construcția roboților conduce la o reducere semnificativă a numărului de locuri de muncă, determinînd, împingînd, impunînd o redistribuire a celor ocupați pînă atunci în aceste sectoare.

Am la îndemînă un studiu făcut în interiorul a 2 000 de companii, printre 4 897 de firme, cu cel puțin 30 de salariați, deci de la cele foarte mici la cele mari, aparținătoare industriei constructoare de mașini și echipamente industriale. Au fost radiografiate trei categorii de utilaje, și anume mașini-unelte, care dispun de unități de microprocesoare pentru comanda vitezei mișcării și altor parametri de lucru, mașinile multiax, mașinile producătoare complexe și mașinile de transfer, toate cu comandă numerică. Iată și constatările.

Companiile care au introdus una sau mai multe asemenea mașini contează pe ele în realizarea a 58 la sută din operațiile privind prelucrarea metalului, procentul următor, 52 la sută, fiind deținut de categoria mașinilor din industria alimentară, hîrtiei și celulozei, a celor din tipo-

Scanned with OKEN Scanner

grafii. Utilajele tehnologice în general, pompele elevatoare, echipamentele pentru rafinării deţin, la rîndul lor, 46 la sută din utilaje de această categorie. Am ţinut să evidenţiez aceste date pentru ceea ce se află la sfîrşitul raportului respectiv. Ele atestă că introducerea maşinilor cu comandă numerică se află între factorii care au condus la o scădere în medie cu 3 la sută a utilizării forţei de muncă. Dar, prin comparaţie, se bagă de seamă că fenomenul a avut loc şi acolo unde nu au fost încă introduse pe scară largă aceste tipuri de maşini. O dovadă că nu maşinile numerice şi nu microprocesoarele şi nu roboţii stau în spatele reducerii numărului de locuri de muncă, sau nu numai ele.

Sînt tentat să cred că la mijloc se află şi o anume doză de superficialitate, statuată în timp, o atitudine de indiferenţă, dacă nu de ignorare. Ea nu este neapărat unilaterală, dar ne-a surprins şi pe noi de dincoace. Nici n-am putea da măcar, ca în atîtea situaţii, vina pe literatură, pe imaginea construită artificial. Pur şi simplu noi nu ne-am pus problema cît de multe şi cît de mult pot face japonezii la ei acasă. Şi ne-am trezit, iată, în situaţia de a privi spre ei, noi, cei de departe, oricum ne-am numi, din orice ţară, de a privi uşor pieziş la reuşitele lor, nedumeriţi de cîte le trec prin cap, ba chiar înmărmuriţi de ce reuşesc să facă pe măsură ce timpul trece.

Binecunoscuta raportare a europeanului la lucrul nemţesc n-a avut în cazul japonezilor premise pentru a fi adaptată şi remodelată pe acelaşi gen. Cine ar fi putut zice, cu cîteva decenii în urmă: „Ei bine, iată un lucru foarte bun, normal, făcut de japonezi!“ Relaţia japoneză, acum, cu tehnologia pare una de natură inefabilă, mergînd pînă la o anume religiozitate. Sînt atît de spectaculoase, sînt atît de neaşteptate realizările în anumite domenii, încît aproape încetezi să cauţi explicaţii; pur şi simplu după ce vezi despre ce este vorba, te mulţumeşti să iei lucrurile aşa cum sînt. Cunoşteam disciplina japoneză, cunoşteam apetitul lor pentru esenţe, pentru frumosul durabil, cunoşteam multe din elementele de croială veche care i-au impus în conştiinţa umanităţii, dar ne-am văzut asediaţi în această a doua jumătate a veacului de senzaţionalul tehnic pe care Japonia l-a descoperit şi l-a asimilat, impunîndu-l drept blazon. Tehnologia pare a fi calul de cursă păstrat la întuneric multă, multă vreme,

Scanned with OKEN Scanner

în așteptarea momentului prielnic. Cînd acesta din urmă a sosit, iată bidiviul rasat adus în față și intrat în grupa de elită fără prea multe complexe. Dacă electronica a devenit ceea ce este în momentul de față, se datorează în bună măsură Japoniei și japonezilor. Elementul de boltă al revoluției produse în electronică este, cum se știe, semiconductorul, ustensil la jumătatea distanței dintre conductori și izolatori. Japonezii îl numesc piatra magică, alimentul de bază al industriei. Și cînd te gîndești că această minusculă înfăptuire atît de semnificativă, prin ceea ce este în stare să facă, n-are la origine decît o bucată de siliciu, o bucățică de piatră — piatra care a schimbat lumea. Apariția, nașterea sa, a atras după sine schimbări radicale în sfera informației, scăzînd prețurile și accelerînd inovația.

64 KRAM reprezintă numele unei memorii pe acest principiu, în stare să stocheze 65 536 de biți informaționali. Segmentul de memorie cu această capacitate costa 20 000 de yeni cu trei ani în urmă. Acum costă doar 800. Consecințele ni le putem imagina în planul dezvoltării mijlocului tehnic ca atare. S-a ajuns de la 64 K la 16 K, cel care predomină astăzi pe piața informației și a deschis drumul către 1 M, memorie cu o capacitate de 64 de ori mai mare decît avea 16 K. Este așteptat pe piață în numai cîțiva ani. Odată cu el, prețuri tot mai scăzute. Vorbind despre semiconductori, europenii se află din nou în contradicție cu colegii lor japonezi. Primii susțin că revoluția tehnologică legată de semiconductori era anunțată prin anii '40, în epoca în care se inventa tranzistorul, și că ceea ce a urmat de atunci n-a făcut decît să împlinească, să dea sens, prin vaste aplicații, să autentifice potențialul preconizat. Japonezii cred însă că lucrurile nu puteau evolua atîta timp cît inițial semiconductorul era accesibil doar unei grupe de elită a comunității științifice. În adevăratul sens al cuvîntului, revoluția tehnologică pe bază de semiconductori s-a materializat doar atunci cînd semiconductorii au devenit suficient de ieftini pentru a deveni și accesibili.

Cu 10—15 ani în urmă, oameni de afaceri din arhipelag apreciau că industria va fi destul de distantă cu semiconductorii, locul de atracție, subiectele predilecte urmînd să rămînă petrolul și oțelul. Dar realitatea n-a întîrziat să-i contrazică : electronica deține, la ora actuală, o piață de

Scanned with OKEN Scanner

10 trilioane de yeni, de două ori mai mare decît cea pentru aparatură casnică, precum mașinile de spălat sau frigiderele. Electronica se situează pe primul loc și la capitolul ocupării forței de muncă, în ceea ce privește sectoarele productive sînt aici 800 000 de persoane angajate, comparativ cu 700 000 în industria auto și 300 000 în industria oțelului.

Tehnologia informației constituie, fără doar și poate, o inovație efectivă în toate genurile de activități industriale. Unul din principiile informației, unul din avantajele ei, dacă vreți, îl constituie acela că poate fi împachetată, poate fi depozitată, poate fi încredințată unei unități foarte ușoare și de mică dimensiune. Informația propriu-zisă nu are masă. Cînd se stochează pe circuitele integrate de scală largă, ea este în același timp și ușoară, consumă puțină energie. În acest sens informația constituie, din punct de vedere teoretic, optimul posibil. Luate în primire de gîndirea japoneză, mașinile-unelte au pierdut serios în greutate, fiind transformate prin dotarea cu sistem de control numeric în ansamble, alăturînd practic motoare pe de o parte și microprocesoare pe de alta. Același este cazul roboților. Înaintea nașterii microprocesorului aveam de-a face cu computerele pe bază de tuburi electronice. Dimensiunea lor ajungea uneori la volume impresionante. Astăzi sistemele robotice nu mai amintesc prin nimic de acele timpuri de început.

Criza energetică a adus după sine soluții noi, a împins de la spate în căutarea de variante care să însemne, în cazurile fiecărui produs, greutate mai mică și compactitate mai mare. Dacă introducerea în secțiile de fabricație a controlului numeric a reușit creșterea productivității de la 3 la 5 ori față de situația clasică, trebuie adăugat că fabricile moderne au reușit pe această bază producții de pînă la 100 de ori mai mari decît în vechile uzine. Lăsîndu-i Cezarului ce este al său, lăsînd microprocesoarelor meritele ce le revin, să nu omitem că pe diverse alte căi s-a acționat și se acționează în vederea compactizării și diminuării greutății produselor. Dacă privim spre calculatoare, poate cea mai recentă inovație în acest capitol îl reprezintă celulele solare. Înlocuind un cristal de siliciu din celulele convenționale cu siliciu amorf, devine posibilă reducerea costurilor materiale la mai puțin de o sutime din nivelul anterior.

Scanned with OKEN Scanner

Se înseriază acestor rezultate succesele în tehnologia frigului, japonezii fiind cei care în 1980 au reușit să atingă, să realizeze temperatura de zero absolut, —273,16° C, și promit să construiască unități răcitoare, elementele de răcire pentru prototipul trenului ce va alerga prin levitație magnetică. Este vorba, prin urmare, de succesorul actualului „Bullet train", trenul cartuș, trenul glonț, de viitorul super-tren.

Nu este foarte greu să-i înțelegi pe cei care se raportează cu optimism la viitor. Produsele electronice, indiferent de tipul lor, au mare căutare pe piața internă și pe toate piețele lumii, acolo unde reușesc să ajungă, și reușesc asta din ce în ce mai mult. Autoturismele japoneze izbutesc să se impună cu autoritate chiar acolo unde producătorii autohtoni sînt bine știuți pentru priceperea lor. În plus, iată acest argument pe care eu însumi aveam să-l probez în diferite împrejurări. Japonia dispune de o forță inginerească de necrezut. În 1961, la începutul perioadei de creștere foarte rapidă a economiei, numărul absolvenților de institute tehnice se ridica la circa 20 000. Cifra s-a dilatat continuu, ajungînd ca acum să fie de patru ori mai mare, aceasta făcînd din Japonia o țară cu un corp tehnico-inginerese de excepție.

Oamenii care priveau la primul computer, instalat în facultățile tehnice ale anilor 60'—70', sînt acum ingineri activi în prima linie a bătăliei lor tehnice. Ei conduc cu pricepere și cu autoritatea dată de experiență generația și generațiile următoare de viitori proiectanți și producători de computere. Sînt cei ce îi vor înlocui în viitorul imediat la catedră, în fața planșetei, în hala de producție. În deceniul următor, locul acestora din urmă va fi luat de copiii aflați pe băncile școlii primare sau la liceu, sînt cei ce vor face tranziția de la „a citi, a scrie și a aduna", la „a citi, a scrie și a programa". Sînt componenții de bază ai generației a treia din era computerelor. Rămîne în sarcina lor de a combina avantajele venind din toate părțile ale dezvoltării tehnologice în vederea obținerii de fructe superioare din toate punctele de vedere. Descopăr, și nu fără surpriză, cîteva referiri la ceea ce s-ar putea numi optimism cu cauțiune. O voce, probabil singura, căutînd să discearnă în aceste glasuri încălzite de optimism, nu lipsit de motivație, și ceea ce ar putea să însemne la un moment dat impedimente, frîne, în evoluția acum pre-

Scanned with OKEN Scanner

vizibilă a evenimentelor. Se porneşte de la schimbările petrecute în structura demografică a ţării, deloc încurajatoare. Rata natalităţii a scăzut, astfel încît situaţia întîlnită astăzi, cînd vîrsta medie a populaţiei este foarte ridicată, poate interveni defavorabil. Bărbaţii aflaţi la vîrsta dintre 15 şi 30 de ani, eşantionul considerat cel mai convenabil în aderarea la şi în promovarea noii tehnologii, vor descreşte atît ca proporţie, cît şi ca cifră absolută. În mod normal, acest grup de vîrstă se cifrează la 13 milioane. Un studiu în perspectivă arată declinul său în jurul anului 2000, ajungînd la 10,4 milioane în 2 015. O scădere cu 20 la sută, care se regăseşte în mod firesc şi în categoria de tehnicieni, de specialişti, de oameni dispuşi să pună umărul la avansul tehnologic. Se regăseşte în aceste sublinieri teama de cunoscutul sindrom al ţărilor avansate, de o posibilă letargie, întîlnită de altfel în diverse alte părţi.

Japonezii nu sînt în stare să ascundă oful lor referitor la rămînerile în urmă în explorarea spaţiului cosmic, a oceanului planetar, în exploatarea resurselor, în alte domenii care pretind cercetare şi dezvoltare pe scară largă. Ei spun cu amărăciune, nu prea des întîlnită, dar în cazul de faţă prezentă, că japonezii sînt pricepuţi în tot ceea ce poate fi împachetat şi ambalat şi încărcat în vapor, dar aproape incompetenţi în alte domenii. Gustul amar este prelungit prin exemple ca acela al aeronauticii, unde Japonia a reuşit o serie de lucruri deosebite, aşa cum este fibra de carbon, o premisă de excepţională însemnătate pentru reducerea greutăţii. Ea a reuşit, de asemenea, să proiecteze şi să fabrice motoare de avion, la fel de bune ca şi cele fabricate în S.U.A., dar, şi aici este dezamăgirea, Japonia nu a fost în stare să construiască un avion întreg, de la fuselaj la testarea performanţelor lui, în condiţii meteo variate. Trebuie să apeleze pentru aceasta la facilităţi străine. Nu se poate spune că produsele japoneze sînt cele mai ieftine din lume. Ele ajung în atîtea locuri, ajung însă impunînd nişte tarife deloc lipsite de consistenţă. Revizuite în mai multe rînduri, în ultimii ani, automobilele, produsele electronice, instrumentele de precizie, textilele sintetice japoneze au urcat ca preţ. Cu toate acestea ele se vînd, continuă să se vîndă, atrăgînd şi în acest fel privirile deloc prietenoase ale concurenţei străine.

Ce favorizează această situaţie ? Dacă ne întoarcem privirile spre Europa, în special în Anglia, de exemplu,

Scanned with OKEN Scanner

constatăm că puține familii dispun de propriul lor televizor. Cei mai mulți consumatori consideră că televizorul nu este ceva care trebuie cumpărat, pentru motivul că el poate fi închiriat. Un lucru odată cumpărat aduce după sine și inconvenientele ce decurg de aici. Trebuie să-l păstrezi și cînd merge foarte bine și cînd curg reparațiile de tot felul. Obiectul împrumutat poate fi, evident, schimbat. Că uneori această alternativă poate să te coste mai mult, nu este nici o îndoială, dar pînă una alta ea îți asigură, pe termen scurt, șansa de a fi scutit de necazuri și de a putea vedea în întregime programele pe care le dorești.

Japonezii au avut grijă să introducă un sistem de control foarte riguros în timpul fabricației, să țină cont de necesitatea unui serviciu depanator după procurarea aparatului și astfel să se ferească, să se pună la adăpost de reproșurile, de temerile cumpărătorului potențial. Și ca siguranța să fie mai mare, ei au găsit un dispozitiv foarte simplu, varistor, această fereastră deversoare similară celei din barajele hidrocentralelor care preia excesul de tensiune, ferind circuitele.

Dacă produsele japoneze ne sînt la îndemînă, cel puțin o parte din ele, dacă faima lor ajunge pînă la noi nealterată, mai puțin știm, probabil, despre tehnologia succesului acestor produse. Mai puțin am putut afla despre cum s-a izbutit atît de repede să se depisteze căile de acces la succesul sigur. Am încercat eu însumi acest demers în cursul întrevederilor prilejuite de vizita în Japonia și unele lucruri mi-au fost suficient de clare în această privință. Să vorbim despre exemplul firmei „Seiko", cea care conduce cu dezinvoltură plutonul fabricanților de ceasuri cu cuarț. Aflu că cercetătorii de la „Seiko" stau cu birourile lor lipiți de tehnicienii din producție. Șeful colectivului de cercetare a lucrat el însuși alături în fabricație, fiind burdușit de teorie, de teoria producției de ceasuri, într-atît încît s-a simțit în stare să se alăture efortului de a arunca mănușa industriașilor elvețieni. Cînd cei de la „Seiko" și-au pus în cap să transforme ceasul cu cuarț, aducîndu-l la dimensiunea ceasului de mînă, s-au trezit în fața a două probleme : cum să miniaturizeze motorul și oscilatorul pe bază de cuarț în interiorul ceasului. Soluția s-a numit motorul dispersat. Desfacerea motorului în părți componente și insertarea lor în spațiile libere existente în ceas i-au ajutat să-și pună în aplicare proiectul. Cercetă-

Scanned with OKEN Scanner

torii au configurat cum trebuie să arate viitorul ceas, tehnicienii s-au simţit şi dovedit capabili să pună în aplicare indicaţiile lor. „Matsushita“ este una din companiile ce poate fi citată pentru consistenţa eforturilor în dezvoltarea producţiei. Alături de laboratorul de cercetări se află o fabrică pentru testări complete. Noile idei sînt încercate, probate, verificate pînă la un punct, de la care intervine, pentru definitivare, secţia de fabricaţie propriu-zisă. În acest binom cercetare-producţie se consumă în esenţă trei etape. Proiectantul rezolvă partea experimentală, face probe efective în producţie, are loc verificarea sub aspectul financiar al costurilor, al profiturilor pe care se poate conta. Tehnicianul este, de asemenea, în măsură să ofere cercetării concluzii, sugestii de perfecţionare, de modificare a felului în care s-a gîndit iniţial. La început, în această acţiune vizînd ceasul cu cuarţ n-au fost japonezii, ci, ca în atîtea alte situaţii, alţii, respectiv elveţienii. Ei anunţau că un asemenea tip de ceas va fi trimis pe piaţă în 1968 ; cînd „Seiko“ îşi scotea în vînzare produsele sale, se afla cu un an şi jumătate aproape în urma europenilor. Succesul elveţienilor se întemeia pe îndelungata tradiţie în acest domeniu, precum şi pe un bine pus la punct sistem de diviziune a muncii, părţile componente fiind făcute în unităţi separate, montajul acestora avînd loc în firme de specialitate. Ulterior avantajul s-a transformat în contrariul său. Ideea japonezilor de a despărţi motorul în părţi distincte : stator, rotor, bobină, şi de a le inserta în spaţii libere între angrenaje nu mai corespundea felului de a se lucra. Aceasta ar fi presupus o revizuire a modului de cooperare în vederea fabricării ceasului, o reorganizare a întregii producţii. Or, japonezii au plecat din start cu această idee şi au dovedit că pot intra în concurenţă, şi sper să nu mă acuze nimeni că insist asupra acestui aspect. Dacă iniţial japonezii n-au avut de nici unele sau aproape nici unele, şi aici, în tehnologie, au ştiut să pună mîna pe ce s-a dovedit atractiv şi promiţător la alţii, dar, spre deosebire de alte locuri, s-a folosit prilejul contactului cu cei evoluaţi pentru a învăţa de la ei şi a duce mai departe cele aflate. Chiar în ceea ce priveşte specializarea peste hotare, practic întîlnită şi în Japonia ca în atîtea alte ţări, ea a reuşit să creeze avantaje uriaşe ţării prin aceea că oamenii plecaţi la specializare peste hotare, şi au fost mulţi şi sînt foarte mulţi şi

Scanned with OKEN Scanner

acum, găsesc în asta un prilej de a absorbi, de a prelua, de a aspira cît mai mult posibil, pentru ca astfel, plini ca un burete, să se întoarcă acasă și să poată oferi elemente stimulatoare pentru dezvoltarea patriei lor.

Aici, deci, spuneam că japonezii au vădit, odată în plus, tehnica specială de adaptare, de lansare grăbită pe acele direcții care li s-au părut de folos. Ei n-au întîrziat să caute fără osteneală soluții, să aplice cît mai repede rezultatele cercetărilor, să iasă apoi în lume, punînd la respect pe foștii lor profesori.

În 1964 era fabricat primul desk-top electronic, primul calculator în lume, de acest tip, destinat lucrului la birou, făcîndu-se prin aceasta o probă a rapidității de încorporare a semiconductorilor în producția industrială. La numai trei ani se năștea primul calculator de birou cu circuite integrate. A fost pentru Japonia șansa de a-și amenaja și consolida baza de masă în producția calculatoarelor electronice și de a-și adjudeca posibilitatea de a ieși pe piețele europene și americane. În anii care au urmat, aceiași cercetători și-au bătut capul pentru a prelua și aplica în producție noi și importante cîștiguri tehnologice, astfel încît în 1969 avea să apară primul calculator cu circuite integrate pe scară largă. Era anul cînd „Seiko" își punea în vînzare primul ceas de mînă electronic cu cuarț. În 1964, anul marilor confruntări sportive de la Yoyoghi, măsurarea timpului trecea încă prin renumitele cadrane „Omega". Cu numai cîțiva ani în urmă nu exista nimic ; iată-i acum pe japonezi așezîndu-i cu umerii pe saltea pe campionii încoronați de altădată ai ceasurilor elvețiene.

În anul 1971, „Seiko" avea să-și demonstreze încă o dată puterea de înnoire, punînd la punct un nou tip de ceas, circumscriind și acest sector productiv în sfera de influență a semiconductorilor. Două explicații ar fi la acest succes fără putință de tăgadă. Pe de o parte existența unui corpus de tehnicieni deosebit de tînăr, și prin aceasta deosebit de ambițios, oameni cu puțină experiență în spate dar cu o putere nebănuită de asimilare, cu o seriozitate fără egal, și, pe de altă parte, știința de a găsi drumul cel mai scurt de la teorie la aplicație, priceperea de a nu lăsa timpul să se scurgă printre degete.

Cine nu știe cum arată un atelier de imprimat ? Dacă nu toți au vizitat o tipografie, mulți dintre noi au ajuns măcar să vadă cum sînt scrise cărțile de vizită. De cînd

Scanned with OKEN Scanner

semiconductorii au prins să cutreiere și aceste sectoare ale activității productive, lucrurile s-au mai schimbat. Semiconductorul, această bucățică de siliciu subțire cît unghia, face ravagii. Japonia controlează 40 la sută din piața mondială de memorii tip 16 KRAM, folosite pe scară largă în computere, și deține o pondere importantă în vînzările de memorii tip 64 KRAM, ce va constitui următoarea generație de memorii. Japonia, spun ziarele americane cu un glas din care nu lipsește îngrijorarea, va ajunge curînd să domine piața și în această privință, controlînd 70 la sută din vînzările mondiale de 64 KRAM. Însăși secretarul pentru comerț al Statelor Unite se străduia să convingă, într-o declarație publică, asupra „pericolului" : extinderea continuă a producției japoneze de facilități electronice va pune în cauză independența și securitatea națională americană. O legătură subtilă care ne scapă la prima vedere, dar deloc greu de înțeles dacă ne gîndim că importînd din plin, din greu, de la japonezi, americanii vor ajunge sau pot ajunge să-și construiască propriile sisteme de comunicații pe componente străine.

„Toppan Printing Co." este una din fabricile care stă la baza ofensivei japoneze în domeniul componentelor electronice. Numele ne-ar trimite la balotul de hîrtie, la tone de cerneală, la ceea ce știm că alcătuiește recuzita unei întreprinderi cu acest profil. Aici, la „Toppan", hîrtia — pîinea și cuțitul companiilor poligrafice — nu face parte din portofoliul normal. Nu numai că nu intră în lista de materii prime, dar ea este exclusă cu desăvîrșire din motive de protecție, particulele microscopice pe care le degajă fiind amenințătoare pentru producție. Stilourile, de asemenea, au fost și ele date deoparte, cei care țin să-și noteze, și sînt, desigur, destui, între salariați, sînt autorizați să folosească doar hîrtie sintetică și pixuri speciale. Temperatura halelor de producție este stabilă, 23°C, cu o toleranță de ± 1 grad, umiditatea sub control nu este mai mare de 45 la sută. Muncitorii sînt înfășurați, sînt protejați de haine de lînă, purtînd măști întocmai medicilor în sala de operație. Saliva sau o respirație prea puternică poate infesta atmosfera. Sînt elemente de detaliu care stau la baza succesului de care se bucură semiconductorii japonezi, explicînd cantitatea minimă de refuzuri din partea beneficiarilor. Aici, deci, la „Toppan", se fabrică diagramele pentru circuite integrate și circuite integrate pe scară

Scanned with OKEN Scanner

largă. O operație de gravare migăloasă, pretențioasă, de cea mai mare însemnătate pentru calitatea produsului final. Comanditarii se numesc „Hitaki", „Toshiba", „Nippon Electric", „Sony", „Texas Instruments". Diagrama este desenată mai întîi pe o folie sintetică de un metru pătrat, datele se pun pe computer pentru verificare, complexitatea diagramelor făcînd imposibilă descoperirea erorilor fără ajutorul calculatorului. Totul se reproduce apoi la o dimensiune nu mai mare de 5 mm^2 în placa unde circuitul urmează să fie încastrat.O tehnologie ca oricare alta, veți spune, dar o tehnologie într-adevăr măruntă, în stare însă să asigure enorme progrese în industria de tranzistori japonezi.

Scanned with OKEN Scanner

RALIU PE AUTOSTRADA STELELOR

- Unsprezece perechi de ochi
- „Vrem să facem mașini iubite pe tot pămîntul“
- Gîndire bună, producție bună
- Unul din zece
- „Nu încerca niciodată să repeți aceeași greșeală“
- „Exact la timp“
- Jidoka
- Kanban
- Samuraiul
- Un premiu pentru fiecare
- Electronica printre semafoare
- Ex-11 gata de plimbare
- Înconjurul lumii pe două roți
- A gîndi pe dinăuntru
- Ce fac, cînd robotesc, roboții ?
- „Nu putem sta pe scaun și să nu ne pese“
- Luna de miere

Scanned with OKEN Scanner

Unsprezece perechi de ochi

Ce înseamnă, ce ar putea să însemne, ne întrebăm noi, cei din Europa, ce reprezintă în realitate automobilul, cît ocupă el din viaţa japonezului. Auzim atîtea despre strigătele industriei japoneze de automobile ! Aflăm atîtea despre victoriile automobilului japonez pe pieţele lumii! Este el în realitate o piesă valoroasă la el acasă, pe şoselele Japoniei, în viaţa şi în garajul cetăţeanului obişnuit, în timpul său liber, în timpul care precede, sau care urmează timpului său de lucru ? Japonia nu este ţara care să se răsfeţe cu drumuri fără sfîrşit şi drumuri fără de număr, ştiute fiind condiţiile sale de relief. Dacă din acest punct de vedere am judeca lucrurile, probabil că, în absenţa altor date, am putea privi către Japonia ca spre un loc al automobilului redus la funcţii artizanale. Munţii şi insulele şi puţinătatea suprafeţei de locuit şi puţinătatea terenului întrebuinţat pentru culturi agricole au redus, au subţiat, au diminuat cît au putut din ceea ce ar putea să servească la altceva, inclusiv, deci, la ceea ce revendică automobilul atunci cînd uită să se oprească, aceasta însemnînd şosele, însemnînd locuri de parcare, însemnînd atîtea altele care să-l facă să se simtă bine şi să poată să-şi ducă pînă la capăt atribuţiile cu care este investit. Dar urmărind ceea ce orice anuar statistic se grăbeşte să consemneze, vom realiza dintr-o privire realitatea. Automobilele reprezintă unul din subiectele cel mai des invocate, cele mai importante ale Japoniei. Unul din zece japonezi muncesc în această ramură industrială, fie direct, fie prin tangenţă.

Cu un an în urmă producţia japoneză de automobile se cifra la 10,73 milioane de vehicule. O plimbare sub copertina ce protejează industria japoneză de automobile,

Scanned with OKEN Scanner

mersul la pas în universul de cifre, de explicații, de detalii ce alcătuiesc acest mozaic, frapant prin nivelul atins, atrăgător prin performanțele reușite, dătător de nesomn pentru concurența străină, o mișcare, ziceam, prin peisajul bogat în relief al industriei automobilistice nipone îngăduie remarci deloc lipsite de interes.

Japonia are 11 firme constructoare de automobile : „Suzuki" produce cu deosebire vehicule de mic litraj, de 550 cm^3 și chiar mai mici ; „Hino" și „Nissan Diesel" sînt specializate în autobuze de mare capacitate și autocamioane. Din punctul de vedere al veniturilor, al vînzărilor, industria japoneză constructoare de automobile oferă o piramidă în care „Toyota" conduce cu detașare, urmată de „Nissan", „Honda", „Toyokogio", „Mitsubishi", „Issuzu", „Suzuki", „Fuji", „Hino", „Daihatsu" și, în sfîrșit, „Nissan Diesel".

Am la îndemînă o situație statistică a anului 1982. Mi se pare mai puțin important, aruncîndu-mi ochii pe aceste tabele, că o firmă este în fața celeilalte din punctul de vedere al cifrei de afaceri realizate. Îmi reține mai mult atenția faptul că în timp ce „Nissan" dispune de 57 800 de salariați și reușește să realizeze într-un an 2 575 110 vehicole, „Toyota", cu doar 51 034 de salariați, izbutește să producă 3 158 547 de mașini. Observația poate fi extinsă și cu alte exemple și aș mai aduce unul singur, ca, de pildă, acesta : „Hino", cu 8413 salariați, a produs 68 263 de mașini, iar „Daihatsu", avînd 10 775 de persoane, foarte aproape, deci, oricum, de același ordin de mărime, figurează cu o producție de 601 984. Ceea ce înseamnă aproape de 10 ori mai mult.

„Vrem să facem mașini iubite pe tot pămîntul"

La începutul anilor '50, industria japoneză de automobile era ca și inexistentă. În 1952, Ministerul Industriei și Comerțului Internațional a elaborat un program

Scanned with OKEN Scanner

privind introducerea de capital străin în industria automobilistică şi orientarea contractorilor către întreprinderi mixte, între constructorii de automobile autohtoni şi străini, pentru a limita introducerea de capital şi tehnologie în curtea japonezilor. Ceea ce îşi propunea M.I.T.I. era să încurajeze introducerea tehnologiei străine, pentru a crea un sistem de producţie în masă de automobile. În 1953, un program de dezvoltare a construcţiei auto a fost pus în aplicare. Planul prevedea că modelul selectat dintre cele mai bune oferte va intra în producţie de masă cu suport financiar din partea guvernului.

Acest program n-a fost niciodată finalizat ca atare. Un consens în privinţa accelerării industriei de automobile a fost realizat destul de devreme. Guvernul a avut aici un rol important, descurajînd influxul de capital străin şi protejînd împotriva importului de autoturisme, sprijinind modernizarea echipamentelor şi raţionalizarea producţiei şi asigurînd asistenţă în legătură cu prospectarea pieţei străine. Cele mai de folos pentru uzinele japoneze constructoare de automobile s-au dovedit măsurile protecţioniste, tarifele impuse de guvern. În particular, tarifele foarte înalte, prohibitive, au forţat, la mijlocul anilor '70, limitarea importurilor. Aceste reglementări referitoare la importurile de automobile au fost extinse chiar şi după ce japonezii au devenit o forţă în cîmpul mondial de profil. Deşi, ulterior, importurile au fost liberalizate, s-a dovedit că aceasta nu a mai putut influenţa dezvoltarea unei industrii naţionale de construcţii de automobile şi mai ales concurenţa masivă a maşinilor japoneze pe pieţele străine.

În 1961 era prezentat aşa-numitul „plan al celor trei grupuri", care împărţea automobilele în trei tipuri : automobile în producţie de masă, automobile de lux sau cu destinaţie specială şi miniautomobile. În cadrul fiecărei categorii urmau să se fixeze cîteva firme producătoare — două sau trei. Proiectul de lege privind această orientare era pregătit în 1962, dar el a trezit vii dispute şi o poziţie foarte dîrză, mai ales din partea grupurilor corporate ce nu acceptau, nu se acomodau cu ideea că M.I.T.I. şi-a recîştigat puterea şi ameninţă autonomia antreprizei.

Ceea ce s-a întîmplat ulterior a fost cam acelaşi lucru, dar în afara preceptelor iniţiate de ministerul de resort. Politica guvernamentală a fost sprijinită de mai mulţi

Scanned with OKEN Scanner

factori în sectorul particular, care au contribuit astfel considerabil la succesul industriei automobilului. În primul rînd, producătorii de automobile au introdus tehnologii avansate şi au dezvoltat ulterior propriile lor tehnologii. A funcţionat relaţia dublă între reducerea costurilor şi producţia de masă pe seama creşterii cererii. S-a vădit o deosebită flexibilitate a fabricanţilor de maşini pentru a se adapta la schimbarea cererii de piaţă. O serie de materiale de care avea nevoie această ramură a oţelului, siderurgia, chimia s-au dezvoltat foarte rapid. Şi, în sfîrşit, Japonia a dovedit că dispune de o foarte bună forţă de muncă.

Nu sînt posesor de maşină şi, prin urmare, vin la „Toyota“ cu înfăţişarea şi suma de cunoştinţe a unui pieton de toate zilele. Din gara Nagoya, maşina porneşte vijelios în lungul unei străzi ce taie în două oraşul, ne duce peste poduri, pe autostrada una şi aceeaşi dispusă să atace prin învăluire colinele ce se ridică în drum, şerpuind frumos printre păduri şi peste umărul acestor dealuri care ne despart — nu ştiu cît mai este pînă acolo — de Toyota. Dar la un moment dat totul devine „Toyota“. Nu numai maşinile care ne însoţesc şi cu care ne încrucişăm, nu numai indicatoarele ce ne ţin de urît, nu numai firma către care am pornit dis-de-dimineaţă din Kyoto, ci oraşul în întregul lui. Da, există nu numai un nou turism Toyota, nu există numai o companie producătoare de maşini „Toyota“, există, iată, acum aflu, un oraş cu acelaşi nume, oraşul unde se nasc maşinile aruncate pe piaţă cu ambiţia deloc ascunsă de a fi căutate, dorite, rîvnite, cumpărate, întrebuinţate, pentru ca pe rezultatele obţinute firma să-şi îngăduie să se uite de sus la alţii, să se avînte în întrecerea cu alţii, să spere în învingerea celor cu care porneşte la drum.

Există un oraş Toyota, dar nu şi un fondator Toyota. Tot aici, tot acum, aici în oraşul Toyota, aici la firma „Toyota“, aflu că oamenii din fruntea întregului edificiu numit „Toyota“, oamenii din partea cea mai de sus a imperiului Toyota, cei doi se numesc şi unul şi altul, deci şi preşedintele consiliului de administraţie şi conducătorul firmei, se numesc Toyoda. De unde şi pînă unde această abandonare, printre puţinele pe care le cunosc, de unde această renunţare, această idee de corecţie, de modificare, de unde această putere de a abandona plăcerea răspîndirii

Scanned with OKEN Scanner

în toate părțile a numelui tău, mi-a fost greu să aflu sau, dacă vreți, explicația nu m-a convins. Totul se dă pe seama transcripției diferite a sunetelor din japoneză într-o altă limbă de circulație. Așa a ajuns, în varianta interlocutorului meu, Toyoda, șeful unui întreg mecanism de recunoscută forță internațională, să-și vîndă produsele sub numele de „Toyota". Îi și privesc, de altfel, pe cei doi, pe domnii Eiji Toyoda și Shoichiro Toyoda, semnînd în cuplu un text de bun venit adresat, pot spune cu orgoliu, și mie cîtă vreme privește pe cei care s-au încumetat să ajungă pînă aici pentru a ști cu ce se îndeletnicesc, ce au de gînd de acum încolo, ce au reușit și ce din ce au reușit îi autorizează să creadă în continuare în reușita lor.

De la începutul începuturilor, susțin dumnealor, „Toyota" și-a propus să utilizeze propria-i capacitate inginerească și de producție pentru a fabrica automobile de cea mai bună calitate și de a contribui la avansul industriei automobilistice. Noi, susțin amîndoi într-un singur glas, credem că am izbutit în intenția noastră, argumentînd : Astăzi automobilele noastre au o înaltă reputație nu numai în Japonia, ci în întreaga lume, avînd întotdeauna în minte devizele : „O gîndire bună, o producție bună" și „Toyota, mașini iubite pe tot pămîntul". „Avînd în minte, deci, aceste cuvinte sîntem hotărîți să ne sporim eforturile pentru a oferi clienților noștri produse mai bune ca niciodată. Este cea mai sinceră speranță, pentru oricine va fi fericit să posede o Toyota."

Eu, și probabil toți cei ca mine ajunși la „Toyota", încap pe mîna celor de la biroul de vizitare, a acelor oameni simpatici, plini de bunăvoință, doritori să te facă să te simți bine, preocupați să-ți ofere informații și totdeauna informațiile nu vin sec, direct, ci îmbrăcate, completate, asamblate într-un tot care să-ți ofere imaginea a ceea ce poate să însemne „Toyota" azi, a ceea ce poate fi „Toyota" mai tîrziu.

Am intrat într-o sală de primire, într-o sală cum bănuiesc că sînt multe altele la acest etaj al sediului central, despărțit de cîțiva metri de gazde, așezați ca și mine la aceeași masă imensă, eu de o parte, ei de cealaltă. Stau și ascult datele care le bănuiesc cuprinse într-un desfășurător pregătit pentru toată lumea. „Toyota" a luat ființă la 28 august 1937, principalele activități sînt legate de fa-

Scanned with OKEN Scanner

bricarea și vinderea automobilelor, dar și a altor vehicule industriale. Dar, iată, o mică surpriză : se produc și se vînd totodată case prefabricate și echipamente pentru înzestrarea acestora. Vînzările nete s-au ridicat într-un an la 4 892 600 milioane yeni. Lucrează în sistemul de întreprinderi și instituții adunate sub firma „Toyota" 58 000 de salariați. În cursul anului 1982, am la îndemînă posibilitatea de a afla mai exact și mai detaliat, au fost produse 2 258 253 de autoturisme, 886 304 camioane și autobuze. Au fost vîndute în țară, din totalul ce rezultă de 3 144 557, 1 523 786 de vehicule, restul mergînd la export.

Din scurta istorie întinsă pe 50 de ani, înțeleg că am de reținut : în mai 1947 „Toyota" producea automobilul cu numărul 100 000 ; în iunie 1962 se realiza automobilul cu numărul 1 000 000 ; în septembrie 1969 exportul depășea plafonul de 1 milion de autoturisme ; în ianuarie 1972 ieșea de pe bandă automobilul cu numărul 10 milioane ; în iunie 1976 cel cu numărul 20 milioane. Următoarele cifre rotunde au fost înregistrate în ianuarie 1980 — al 30-lea milion și, respectiv, în martie 1983, a 40-a milioana mașină realizată la „Toyota".

Gîndire bună, producție bună

De acum m-am obișnuit cu aceste texte afișate pretutindeni. Firmele japoneze se întrec probabil și în acest domeniu. M-am obișnuit, spuneam, cu aceste anunțuri scrise, rostite, păstrate în locuri de mare trafic, pentru a se impune atenției fără prea mult efort. Sînt lapidare, ele sintetizînd un mod de a angaja, de a mobiliza, de a chema la treabă pe salariați. „Toyota" le are pe ale sale și nu trece mult pînă cînd sînt introdus în interiorul acestui mic univers de mottouri.

De la înființare, ni se explică, principiul Toyotei a fost și a rămas constant : „A fabrica produse cît mai bune, la costuri cît mai reduse". Pentru a ajunge acolo, „Toyota" și-a

Scanned with OKEN Scanner

dezvoltat propria-i strategie, şi-a pus la punct propriile-i metode. Sistemul folosit are el însuşi la bază un motto : „Exact la timp". Cu alte cuvinte, să produci doar atît cît este necesar, dar la momentul în care se cere produsul tău. Este, se spune, ideea fondatorului „Toyotei". Acest sistem a implicat din capul locului eliminarea deşeurilor, a oricărei părţi inutile, excluderea oricărui surplus pentru a putea astfel contribui la reducerea costului.

Deviza generală de care vorbeam — „Gîndire bună, producţie bună" — are, înţeleg, rolul de a propune salariatului o atitudine activă faţă de producţie, faţă de prestigiul firmei, faţă de problematica şi ecuaţiile la care o trimit îmbunătăţirea continuă a calităţii producţiei, asigurarea competitivităţii şi a succesului în întrecerea cu alţi producători. O vizită la „Toyota" presupune, bănuiesc pentru toată lumea, pentru mine aşa a fost, o oprire în „Kaikan Exhibition Hall", în expoziţia organizată de firmă pentru a înfăţişa celor veniţi pentru prima dată, a celor veniţi din imediata vecinătate sau de departe, ce a reuşit să facă „Toyota", ce îşi propune să facă „Toyota". Spun asta pentru că expoziţia nu este numai o adunătură de produse, de modele, de reuşite, ea este în acelaşi timp şi o fereastră către ceea ce ne aşteaptă în anii următori, pornindu-se de la certitudinile oferite de laboratoare, de specialişti, de cercetători. „Toyota Kaikan" a fost construit ca parte a programului de sărbătorire a companiei la 40 de ani de existenţă. Emblema sa a fost : „Construim maşini pentru a fi căutate oriunde în lume". Este o incursiune în existenţa automobilului, o plimbare la pas prin faţa lucrurilor considerate reprezentative între cele ieşite din mîna firmei, un avertisment în legătură cu automobilul de mîine. Este un prilej pentru însoţitoarea mea de a-mi atrage atenţia, repet, bănuiesc că nu sînt singurul căruia i se spune asta, dar sînt unul din milioanele de vizitatori care de-a lungul anilor a ajuns aici şi, în consecinţă, au ascultat şi ascultă, ca şi mine, ce li se spune. Chiar acum, grupuri-grupuri se preling în stînga şi în dreapta noastră în căutarea din ochi a interesantului, dacă se poate a senzaţionalului. Deci un prilej pentru a mi se arăta că în spatele fiecărui automobil din milioanele de automobile produse anual se găseşte investiţie de inteli-

Scanned with OKEN Scanner

gență, de creație, de efort. Automobilul este gîndit ca să satisfacă o vastă grupă de cereri individuale și sociale. Între acestea, pe primele locuri în capătul listei se află nevoia de siguranță și de durabilitate, în condițiile rezolvării problemelor pe care le ridică prezentul — conservarea energiei, reducerea cît mai mult a nivelului de poluare. „Toyota Kaikan" dorește să ajute publicul să înțeleagă aceste aspecte, dar mai ales să-l facă să prieapă cît de mult transpiră „Toyota" pentru a soluționa, pentru a contribui la soluționarea acestor imperative. Așadar, mai întîi un prolog, o cameră spațioasă, rotundă și întunecoasă pentru a-ți da prilejul să urmărești dansul multicolor al luminilor din plafon, al desenelor care te vor înconjura ca într-un film panoramic. În mijlocul sălii, întocmai unei pietre kilometrice, a unei borne de început, a unui loc de unde se măsoară toate distanțele, un bord Toyota adaptat la cerința de a fi privit din toate părțile.

Un mic pavilion al motoarelor, al istoriei lor, măsurată prin trecerea anilor la „Toyota", al mecanismelor de tot felul care alcătuiesc aparatul osteo-muscular al acestor mașini.

Standul pentru curse de automobile, un miniatural complex de piste în care mașinile jucării, mașinile în cea mai mică formă posibilă, reproduc, spre deliciul vizitatorilor, refac drumul fugos al acestora, indiferent de tipul lor, pe șoselele ce nu se văd acum, sugerate doar de priceperea constructorilor acestor atractive sisteme de joc. Cu diferența că în cazul de față treburile pilotului sînt preluate de dispozitivele comandate prin radio și devin cu atît mai interesante. Un mod de a uita pentru moment ce înseamnă mașina în condiția sa firească, naturală, un fel de a plonja, fie și pentru scurt timp, dincolo de amețeala străzilor călcate în picioare de roțile fumegînde ale autoturismelor de mare viteză.

În sfîrșit, o secțiune de prezentare a mașinilor, a mașinilor gata să plece la drum, dar mai ales a celor scoase din starea lor cunoscută pentru a fi desfăcute, dezvelite, descoperite în intimitățile lor și expuse sub ochii vizitatorilor. Pentru că Toyota nu are numai caroserie, nu are numai formele alungite, izbutite, care i-au făcut faima, nu are numai cauciucurile bine umflate, Toyota are, dincolo de aceasta, destule lucruri pe care organizatorii țin să le

Scanned with OKEN Scanner

prezinte ca atare pe fiecare în parte, tocmai pentru a scoate în evidenţă, prin valoarea fiecărui component, valoarea întregului.

Unul din zece

Drumurile sînt la fel de vechi precum sîntem noi oamenii. Şi fiecare secol ar trebui să le refacă din nou. Iată ce ţine să precizeze „Kuragaike Comemorative Hall", citîndu-l pe Servan-Schreiber. Se foloseşte prilejul pentru a aminti că deplasarea pe roţi are o istorie de 5000 de ani şi ea începe cu invenţia pusă în mişcare de sumerieni. Omul a încercat să-şi folosească mai întîi puterea lui pentru a se deplasa, pe urmă a adus alături animalele pentru a-l ajuta. Roata a fost, cum ştim prea bine, unul din momentele-strigăt, element de vîrf, una din ideile cruciale pe acest drum. Odată cu roata s-au pus în mişcare preocupările de realizare a drumurilor şi apoi a vehiculelor şi mai pe urmă a tehnologiilor. Invenţia lui James Watt însemna un impuls substanţial în materializarea dorinţei de mişcare a omului.

Dar ce rol mai poate avea automobilul în anii noştri cînd abundenţa de mijloace de transport este atît de pronunţată ? Ce rol ar mai putea avea în viitor ? Punîndu-şi asemenea întrebări, „Toyota" te invită să parcurgi ceea ce firma a reuşit în istoria sa. De o parte, deci, istoria mijloacelor de deplasare aşa cum a fost ea surprinsă de om. Strămoşul roţilor, inventat de sumerieni, sania preistorică descoperită în Finlanda, căruţa cu patru roţi lăsată de celţi, un monociclu inventat de chinezi, trăsura cu suspensie fabricată în secolul al XVI-lea, locomotiva lui Stephenson, cea care avea să deschidă vîrsta căilor ferate, monoraiul cu abur apărut în prima parte a secolului al XIX-lea, rulourile trase de cai folosite de Napoleon pentru construcţia drumurilor, Zepellinul, avionul cu care zburau fraţii Wright, autoturismul cu gaz folosit de Marcurs, autotu-

Scanned with OKEN Scanner

rismul cu trei roţi folosit de Benz, maşina cu patru roţi şi cu motor răcit cu apă al lui Daimler, prezentat la expoziţia internaţională de la Paris din 1889. De partea cealaltă, feluritele schimbări în lista de produse sub marca „Toyota“, de la Toyota Phaeton, din 1936, la camionul început să se fabrice în acelaşi an şi mai apoi la diferitele tipuri de limuzine, care şi-au făcut apariţia în următoarele etape de dezvoltare. În afara cifrelor rotunde despre care am vorbit deja, „Toyota“ ţine să se ştie că este unul din cei mai activi constructori de maşini şi, în consecinţă, se preocupă să-ţi amănunţească orice noutate intervenită în biografia sa. Deci, în 1933, Toyota crea divizia constructoare de autoturisme „Toyota Automatic Loom Works Ltd“. În august 1937 era înfiinţată „Toyota Motor Co. Ltd.“, iar în 1938 îşi începea producţia ceea ce astăzi se numeşte „Honsha Plant“. În aprilie 1950 a fost creată „Toyota Motor Sales Co. Ltd.“. Reţin că în octombrie 1966 Toyota 2000 GET stabilea 16 recorduri la testul de viteză, trei mondiale şi 13 internaţionale. Vor intra în funcţiune una după alta, la intervale mai mari sau mai mici, diferitele fabrici care alcătuiesc acum complexul „Toyota“ din oraşul cu acelaşi nume. În octombrie 1972 a fost introdus prototipul maşinii de siguranţă. O fundaţie „Toyota“ datează din octombrie 1974. În 1979 „Toyota“ îşi savura succesul legat de vînzarea acumulată la export a 10 milioane de automobile. În 1981 s-a deschis Institutul tehnologic al companiei. În sfîrşit, în iulie 1982, „Toyota Motor Co.“, „Toyota Motor Sales Co.“ au fuzionat pentru a da naştere a ceea ce există în prezent, „Toyota Motor Corporation“.

În anul 1981 erau înregistrate în Japonia 339 de automobile pentru fiecare 1 000 de persoane — o cifră care se situează la mai puţin de jumătate decît cea existentă în Statele Unite, dar aproape egală cu nivelul din Italia şi peste indicele similar în Anglia. În acest total, autoturismele propriu-zise înseamnă 63,1 la sută.

Tendinţa de motorizare în Japonia a evidenţiat din 1972 încoace o rată de creştere de 80 la sută, de departe superioară situaţiei din R.F. Germania (45 la sută), Anglia (20 la sută), Statele Unite (18 la sută). Momentul e potrivit să ne întrebăm ce înseamnă automobilul în societatea japoneză, să ne întrebăm din nou, încercînd de această

Scanned with OKEN Scanner

dată să răspundem pe baza datelor ce le avem la îndemînă. Este în afară de orice îndoială că automobilul joacă un rol vital în Japonia. El este o sursă importantă de locuri de muncă, de dezvoltare regională și națională. În totalul forței de muncă din țară, unul din 10 muncitori este antrenat, direct sau indirect, în activitatea construcției de automobile. Valoarea producției în industria producătoare de automobile contează cu 10,6 la sută în totalul producției industriei prelucrătoare. Privită pe sectoare, situația se prezintă în felul următor : în subramurile care asigură materiale și materii prime, cum sînt producerea oțelului, a metalelor neferoase, fabricarea cauciucurilor, sticlei, materialelor plastice, de textile, baterii etc., lucrează 571 721 de muncitori ; în sectoarele de producție propriu-zise ale fabricilor de automobile sînt înregistrați 704 316 muncitori ; în sectoarele de rafinare a petrolului, de la stațiile de benzină, în serviciile financiare, de asigurări, publicitate, lucrează 702 767 muncitori ; în rețeaua de folosire — transportul de pasageri — în serviciile de închirieri, la locurile de parcare lucrează 2 431 749 muncitori. În sfîrșit, în rețeaua de distribuire, de vînzare, se găsesc 1 039 486 de muncitori. Statisticele sînt, în principal, la 31 decembrie 1981.

Industria automobilelor a încurajat cercetarea într-o serie de direcții atît în realizarea de materiale, de tehnologii noi, cît și în găsirea de soluții privind linia automobilelor, designul. Mașinile japoneze au înglobat în ultima vreme o serie de foarte recente descoperiri în tehnologia materialelor, în electronică, făcînd posibilă o creștere rapidă și neașteptată a performanțelor. Din fondurile cheltuite pentru cercetare-dezvoltare în industrie în anul 1981, 15,5 la sută a fost absorbit de industria auto. Cît privește rolul transportului pe roți în Japonia, acesta se definește prin următoarele cifre : în 1981 — 41,5 la sută din transporturile de pasageri s-au produs prin autoturisme, de aproape 9 ori mai mult decît în 1960. Pe calea ferată s-a înregistrat o scădere de la 75,8 la sută, cît era în 1960, la numai 40 la sută în 1983.

Transportul de mărfuri auto a atins 43,4 la sută în 1981, de 5 ori mai mult decît pe calea ferată. În ceea ce

Scanned with OKEN Scanner

privește șoselele, acestea măsoară 10 m pe cap de locuitor, adică doar o treime din ceea ce este în Statele Unite și două treimi din ceea ce are Franța.

„Nu încerca niciodată să repeți aceeași greșeală"

Citînd ziarele americane, constructorii niponi susțin că 85 la sută din cei care cunosc mașina japoneză o consideră mult mai bună decît cele produse de firmele concurente americane sub aspectul eficienței, al consumului de combustibil. Nu mi se par lipsite de interes aceste declarații cuprinse într-un volum, numit „Creativitate și curaj". Iată cîteva panseuri aparținînd de regulă persoanelor aflate una după alta în conducerea companiei „Toyota": „Nu încerca niciodată să repeți aceeași greșeală". „Fă tot ce îți trece prin minte, dar amintește-ți că în cele din urmă răspunzi pentru acțiunile tale." „Înainte de a spune că nu poți, încearcă." „Cum crezi că poți să-ți duci la îndeplinire misiunea fără a te păta pe mîini ?". „Nici un inginer nu-și merită numele dacă el nu este obligat să-și spele mîinile de cel puțin trei ori pe zi." „Lucrul de cea mai mare calitate pentru un inventator este să facă eforturi constante pentru a-și atinge obiectivul propus." „Invențiile sînt rezultatul unor îndelungate eforturi." „Deși Japonia a importat foarte multă tehnologie străină, unii ingineri japonezi au pierdut din vedere că va veni timpul să folosească această tehnologie. Ei s-au temut de orice posibilă critică. Asemenea ingineri nu pot construi automobile." „Ești japonez, nu-i așa ? Aceste mașini sînt toate făcute în afara Japoniei. Asta chiar nu-ți spune nimic ? Eu unul sînt mîndru că sînt japonez și voi inventa mașini mai bune și le voi face în Japonia." Cuvinte spuse în 1890 ca un angajament cu reverberații peste timp.

„Oamenii trăiesc pentru a-și onora anumite îndatoriri în viață. Neglijînd aceste datorii, ei se distrug pe ei înșiși,

Scanned with OKEN Scanner

așa cum achitarea de aceste datorii îi exaltează. Decizia de a dezvolta tipul Crown fără nici un fel de tehnologie străină a însemnat pe plan filozofic să ne tăiem retragerea, să distrugem podul din urma noastră. Totul este nou, design, producție, toate au trebuit luate de la zero. Starea de competiție în care ne aflăm nu ne îngăduie să facem nici o greșeală. Dar am avut spatele lipit de zid și aceasta ne-a ajutat. Reconstrucția Japoniei va fi asigurată de inginerii care nu se vor teme că trebuie să-și murdărească mîinile. Este important pentru tehnicieni să fie în stare să observe lucrurile din apropiere. Aceasta este valabil mai ales pentru tineri. În testele de laborator trebuie să observi orice amănunt. Dar aceste observații vor fi confirmate dacă testele se vor desfășura așa cum a fost prevăzut. Trebuie pornit fără nici o idee preconceputâ și, peste toate acestea, va trebui să înveți să privești lucrurile așa cum sînt ele în realitate."

„Cînd inspectez un loc de muncă, eu nu dau prea multă atenție explicațiilor sau scuzelor, spunea unul din liderii companiei. Pentru că dacă asculți prea multe explicații și ele sună convingător, nu vei mai fi în stare să vezi nimic în jurul tău. Și dacă accepți o explicație fără rezerve, poți pierde șansa de a înțelege. Trebuie să înveți să spui : Nu înțeleg. În fapt, aceasta înseamnă sustragerea ta din terenul în care poți fi îmbrobodit. Sigură este doar ușa care duce la muncă, fii sigur că treci prin această ușă în fiecare zi."

„N-are importanță ce limbă vorbește clientul nostru ; dacă el va descoperi că mașina ce i-o punem la dispoziție este bună și superioară din orice punct de vedere, ne va recunoaște valoarea."

„Deschide fereastra și privește afară, este acolo o lume întreagă pe care merită s-o cunoști."

În sfîrșit, iată și cele cinci principii fundamentale ale companiei „Toyota". Ele sînt formulate în octombrie 1935 : „Fii totdeauna credincios îndatoririlor tale, pentru a contribui la dezvoltarea companiei, pentru a face toate lucrurile așa cum trebuie." „Fii totdeauna studios și creator, străduindu-te să privești cît mai departe." „Fii totdeauna practic și ferește-te de frivolitate." „Străduiește-te mereu să creezi la locul de muncă o atmosferă ca și acasă, caldă și prietenească." „Adu-ți aminte că trebuie mereu să fii recunoscător."

Scanned with OKEN Scanner

„Exact la timp“

Sînt două sisteme care au guvernat în ultimele decenii producţia în cadrul companiei. Două elemente caracterizează concepţiile respective. Unul se numeşte producţie „Exact la timp“, ca factor extrem de important în industria de asamblare, unde orice produs trebuie realizat doar în cantitatea cerută, la timpul cerut, stocul fiind astfel redus la minimum. Al doilea este destinat să stimuleze participarea activă a salariaţilor la perfecţionarea producţiei, a condiţiilor de lucru. Motivaţia acestor concepte este cea recunoscută şi în alte locuri. Japonia nu are resurse naturale, ceea ce o determină să importe mari cantităţi de materii, materiale, inclusiv alimente. Din punct de vedere geografic, este deosebit de dezavantajată de distanţele pe care trebuie să le parcurgă pentru a se aproviziona din alte părţi ale globului. În aceste condiţii, devine esenţial pentru industria japoneză să-şi pună mintea la contribuţie pentru a asigura produse de cea mai bună calitate, cu valoare cît mai ridicată, la costuri de producţie cît mai scăzute, în condiţii superioare celor realizate în alte ţări.

Se pretinde lucrătorului japonez, indiferent de locul său în schemă, o conştiinţă de grup, simţul egalităţii, un grad înalt de pricepere rezultat dintr-o educaţie adecvată, suplimentată de dorinţa de a o îmbunătăţi şi, în sfîrşit, concentrarea în timpul zilei asupra muncii. Sistemul japonez de organizare economică reflectă aceste cerinţe.

Japonia are, de asemenea, de data asta avantajul de a nu se confrunta cu problemele pe care le ridică prezenţa forţei de muncă străine, aşa cum este în Europa occidentală. Aşezarea întregii activităţi pe aceste principii începe cu efortul de a reduce costul prin eliminarea resturilor, a deşeurilor. Este, de fapt, o operaţie de raţionalizare, de optimizare sub toate aspectele, de la grija de a restrînge la minimul necesar echipamentele de producţie, materialele introduse în circuitul productiv, pînă la a folosi cum se cuvine timpul de muncă. Pentru a da concreteţe, pentru a exprima în practică aceste dorinţe, „Toyota“ a introdus criteriile „Exact la timp“ şi „Jidoka“. Un sistem de

Scanned with OKEN Scanner

producție eficient în industria constructoare de automobile, spun inițiatorii, pretinde ca cel puțin trei probleme să fie bine rezolvate. Industria auto face parte din sistemul tipic al producției de masă, unde fiecare vehicul este rezultatul asamblării a sute de părți, a mii de părți care urmează fiecare în parte un anumit proces de elaborare, de fabricare. De aceea orice dificultate apărută de-a lungul acestor trasee va avea un efect neconvenabil mai tîrziu asupra întregului. Pe de altă parte sînt mai multe modele constructive cu numeroase variante și cu o largă fluctuație în cererea fiecăruia din ele. În sfîrșit, la fiecare cîțiva ani, vehiculele sînt complet remodelate și se produc schimbări la diferite nivele.

Pentru a evita problemele legate de dezechilibre în inventarul de produse, de surplusul de echipament și de muncitori, s-a pornit de la necesitatea de a ajusta, de a opera ajustări conform schimbărilor ce intervin pe parcurs. Punctul de atenție, de concentrare, este scurtarea duratei ciclului tehnologic de la intrarea materialelor pînă la finisarea produsului. Producția „Exact la timp" este tocmai această metodă pentru a optimiza ciclul de producție, pornind de la faptul că operațiile prevăzute la fiecare loc de muncă se fac doar cît este nevoie, sînt fabricate doar piesele de care este nevoie și în cel mai redus stoc posibil. În concluzie, verificînd tot timpul cantitatea de produse și durata ciclului, se va descoperi existența surplusului de echipament sau muncitori.

De regulă, în producția de masă sistemul de producție este astfel gîndit încît orice loc de muncă asigură piesele necesare pentru următoarea etapă a procesului tehnologic. În concepția de la „Toyota", doar punctul final este în stare să dimensioneze exact cerințele de cantitate și de ritm și, în consecință, lucrurile au fost inversate. Punctul conducător, locul conducător este etapa finală, care se deplasează în sens invers de-a lungul traseului tehnologic. Așadar, pornind de la punctul de asamblare final, se va ști cîte părți componente sînt necesare și cînd vor trebui să ajungă în poziție de montaj, fiecare subansamblu, la rîndul lui, comandînd în același fel părțile ce-l alcătuiesc la punctele de lucru care-l preced. În acest fel se evită producerea peste cerințe, avîndu-se grijă ca de fiecare dată să existe un tampon minim de o piesă, două.

Scanned with OKEN Scanner

Linia de asamblare finală de la „Toyota" este pentru producţia mixtă. De aceea, producţia zilnică se ia în calcul ca o medie a numărului de vehicule rezultate din activitatea unei luni, împărţit la numărul de zile lucrătoare. În producţia zilnică, ciclul de producţie se calculează pentru diferite variante. Sigur că dorinţa companiei ar fi să producă mult, cît de mult poate vinde, ajustîndu-şi nivelul de fabricaţie în concordanţă cu schimbările dictate de piaţă. Chiar dacă producţia unei luni a fost hotărîtă, compania va face schimbări de tipuri de automobile, de variante de vehicul pe baza ordinelor zilnice, preocuparea fiind să reducă şocul fluctuaţiei datorate pieţei. În acest fel, devine posibilă realizarea producţiei cu utilaje mai puţine şi cu un număr cît mai stabil de muncitori, ceea ce în cadrul sistemului japonez de angajare pe viaţă este cu atît mai important.

Sistemul de control al producţiei a fost dezvoltat după trei reguli generale : retragerea părţilor din procesele premergătoare, loturi de producţie mici, nivele de producţie după sistemul Kanban.

Existenţa stocurilor este apreciată în anumite locuri ca fiind în măsură să absoarbă greutăţile şi fluctuaţiile în funcţionarea fluentă a procesului de producţie. În contrast cu aceasta, „Toyota" consideră stocul ca fiind focar de greutăţi. Aici se apreciază că orice stoc, cu cît este mai mare, cu atît înseamnă mai multă muncă şi mai mult material cheltuit, înseamnă o creştere a costurilor. Stocuri supradimensionate înseamnă un dezechilibru între muncitori şi producţie, greutăţi în diferite părţi ale fluxului tehnologic, surplus de forţă de muncă, exces de capacităţi de producţie, un spirit preventiv insuficient.

Jidoka

Jidoka defineşte în filozofia „Toyota" posibilitatea de a opri din funcţiune utilaje oricînd ele pot provoca condiţii anormale producţiei. Cînd o maşină se defectează,

Scanned with OKEN Scanner

echipamentul sau întreaga linie se întrerupe, orice alt flux legat de aceasta va fi stopat. Poate fi un inconvenient dacă produci prea mult. Oprind mașinile cînd se constată o depășire a nivelului de producție, se evită creșterea stocurilor. Se răspunde astfel cerinței : producție „Exact la timp".

Controlul supraproducției devine mult mai ușor, fiind necesar, în acest caz, să te ocupi doar de acel perimetru în care au fost oprite utilajele, unde s-a întîmplat ceva, lăsînd restul să meargă ca și mai înainte.

Am auzit, în cursul vizitării fabricii, nu o dată vorbindu-se despre participarea salariaților, într-un fel sau altul, la buna funcționare a producției, la îmbunătățirea activității economice de ansamblu. Bănuim aici toate acele măsuri destinate să elimine plimbarea inutilă a materialului, distanțe nepermis de mari între locurile de muncă, între depozite și secții. Pentru a preveni asemenea pierderi de timp prin așteptarea materialelor, s-a procedat la separarea muncitorilor de utilaje, repartizînd un muncitor la mai multe mașini, la concentrarea zonelor de muncă de-a lungul liniilor automate și proiectarea liniilor astfel încît să nu pretindă supervizare. Operațiile considerate periculoase, cele amenințătoare pentru sănătate, care pretind muncă fizică accentuată sau încorporează manevrări repetate la nesfîrșit, au fost mecanizate, automatizate, lăsate în afara intervenției operatorului uman.

M-am interesat mai îndeaproape de ceea ce înseamnă în fapt participarea muncitorilor la mersul producției, dincolo de rezolvarea sarcinilor de serviciu. În cadrul metodelor de la „Toyota", mi s-a explicat, muncitorii au dreptul să oprească linia unde lucrează, chiar la liniile de asamblare, linii complexe de producție. Dacă intervine ceva anormal pe care muncitorul îl sesizează, el poate dicta, printr-o apăsare de buton, oprirea întregului proces. Ca mentalitate se accentuează faptul că nu conveierele comandă oamenii, ci omul este cel care operează, dictează comportarea conveierului. Pe de altă parte, la toate atelierele muncitorii sînt puși la curent cu subiectele prioritare, cu ceea ce este de făcut în vederea realizării unei producții competitive. Printr-o redistribuire de atribuții, deciziile privind activitatea într-un atelier sînt lăsate pe seama coordonatorului de producție, fără a interveni departamentul de control general. Rămîne la îndemîna fie-

Scanned with OKEN Scanner

căruia să facă propuneri, să intervină atunci cînd crede de cuviinţă, atrăgînd atenţia, avansînd sugestii de perfecţionare.

Kouki Konishi, însoţitoarea mea prin halele de producţie ale uzinei de asamblare, o fetiţă ca toate cele din serviciul unde lucrează, de la relaţiile cu publicul, n-a pierdut nici un prilej să-mi atragă atenţia : „Iată, această modificare a fost sugerată de un muncitor !“ Oricine depistează un defect, cît de mic, în produsul care îi trece pe sub ochi, indiferent de rangul său, este îndemnat să-l sesizeze. În acest fel se concepe ca obligaţie colectivă participarea colectivă la îmbunătăţirea calităţii.

Kanban

Sistemul de control utilizat la „Toyota“ se numeşte *Kanban*. De ce sistemul Kanban şi nu sistemul computerizat ? Costurile foarte ridicate ale prelucrării automate a datelor... Kanban utilizează două tipuri de cartele : una este pentru transport şi foloseşte pe distanţa dintre un punct de lucru şi cel de dinaintea lui, iar altul serveşte pentru cererile tehnologice pe segmentul anterior procesului la care se referă. Ambele cartele sînt ataşate containerului care conţine piese sau subansamble.

Însoţirea de către respectivele cartele a pieselor în fluxul de fabricaţie dă posibilitatea unui control permanent asupra cantităţii de produse, asupra mişcărilor, asupra duratei de deplasare de la un punct la altul al firului tehnologic. Dacă în aparenţă aceste expresii şi concepte par nu cine ştie ce sub aspectul noutăţii, în practică ele îşi dovedesc eficienţa într-atîta încît merită studiate. Sistemul de producţie astfel alcătuit la „Toyota“ a permis să se obţină rezultate remarcabile. Productivitatea muncii este mai ridicată comparativ cu cea obţinută în industria auto a diverselor ţări, rata de creştere a calităţii este, de asemenea, superioară, iar numărul de propuneri în sistemul acesta arată o atragere intensivă a muncitorilor la

Scanned with OKEN Scanner

îmbunătățirea producției. Iată din acest punct de vedere o statistică : în 1951 erau făcute 789 de propuneri, procentul de acceptare fiind de 23 la sută ; în 1982 au fost înregistrate 1 950 642 sugestii, procentul de adoptare ajungînd la 95 la sută. Se constată, astfel, că numărul de propuneri pe muncitor a ajuns în 1982 de 38,8 față de 0,2 cît era în 1951.

Samuraiul

Din 1603 în 1868 izolarea Japoniei de alte națiuni a devenit, cel puțin așa susțin unii, terenul creșterii urbane și comerciale. Din jurul anului 1800, Tokio avea peste 1 milion jumătate de locuitori, ceea ce însemna de fapt cel mai mare oraș din lume. Era perioada în care guvernul permitea olandezilor să acosteze la Dejima, o enclavă în portul Nagasaki, și prin aceasta să deschidă pista unor legături comerciale cu restul lumii. Acesta contact cu lumea de dincolo de ea avea să-i fie folositor Japoniei prin cunoștințele absorbite, prin experiența la care se arăta interesată. Era perioada în care copiii de țărani, de negustori au început să meargă la școlile numite Terakoya, multe din ele patronate de temple, iar copiii de samurai să meargă la școlile numite Hanko, create de stăpînii pe care tații lor îi serveau. Japonia se arăta atunci ca una din țările cele mai deschise școlii. Copiii cu carte din acea vreme reușeau să citească 23 000 de semne, de caractere ideografice ale limbii lor materne. Toyoda, fondatorul, s-a născut ca fiu de dulgher, în 1867, cu un an înainte de restaurația Meiji. Vapoarele străine umpleau porturile Japoniei, la sfîrșitul secolului trecut, ideile de import bîntuiau străzile, ajungeau pînă aici ecourile descoperirilor din știință și tehnică. Toyoda a crescut în această atmosferă de schimbare și nu întîmplător s-a dovedit receptiv la ea. În viața lui a patentat 84 de invenții și 35 de licențe pentru perfecționarea unor dispozitive existente. Cea mai apreciată invenție a sa a fost un război de țesut automat,

Scanned with OKEN Scanner

făcut în 1897. Era primul de acest fel, din țara sa, care nu depindea de forța omului, ajutîndu-l pe muncitor să lucreze la 2—3 războaie în același timp. Elementul poate cel mai atractios, cel mai valoros, a fost limitatorul de cursă al războiului automat, dispozitivul care scotea din funcțiune războiul în momentul în care se termina materia primă. El este folosit și astăzi.

Despre Toyoda se va auzi, pe seama aceleiași preocupări de perfecționare a războaielor de țesut, și în Anglia, acolo unde le era patria. Fiul mai în vîrstă, Sakichi, a moștenit curiozitatea pentru mecanisme a tatălui. El avea să deschidă însă ochii asupra unei realități : apariția automobilelor. A călătorit în America, a călătorit în Europa, avea să vadă acolo numeroase fabrici. În 1923 s-a decis să-și lege existența de acest produs. Primul vehicul sub marca Toyota era realizat în mai 1935, deschizînd poarta mașinilor Toyota pe șoselele lumii. Pe atunci, „General Motors“ și „Ford“ se aflau departe, în față.

„Toyota“ și-a văzut de treburile sale, a ales un loc, cel în care ne aflăm și noi acum, actualul Toyota City, pe atunci Koromo, în mijlocul centurii principalei insule Honshu. În prima lună „Toyota“ producea 150 de mașini. La Koromo investițiile se multiplicau și nu foarte tîrziu avea să se ajungă la 2000 de unități pe lună. Inițial un vis imposibil, dar atins. La sfîrșitul războiului, „Toyota Motor Company“ avea 3000 de salariați. În ianuarie 1947, inginerii săi definitivau tipul celui dintîi autoturism. Viteza pe care o asigura — 87 de km pe oră. Sînt date de biografie care au rămas în memoria celor de la „Toyota“ ca niște trepte pe care a urcat destul de încet, dar cu destulă siguranță, automobilul japonez, automobilul firmei. Multe s-au întîmplat de atunci. „Toyota“ a ajuns cu mașinile sale pe poziția pe care o cunoaștem în construcția auto japoneză și în construcția mondială de automobile. Criticile care vin de peste graniță bat cu insistență și în geamul „Toyotei“. Ce face în această situație ? În mod normal își dorește o producție cît mai mare, o poziție cît mai bună pe piață, lăsîndu-i pe cei nemulțumiți să-și găsească singuri leac pentru starea lor.

În ce privește anii de acum încolo, „Toyota“ ține să sublinieze că va continua să muncească pentru dezvoltarea tehnologiilor avansate în toate fazele de producție, de la cercetare la asigurarea fiecărui reper în parte, la de-

Scanned with OKEN Scanner

finitivarea fiecărei piese. Tradiția de aproape 50 de ani are în această viziune perspectiva asigurată.

Anul fiscal 1982 a prezentat o seamă de dificultăți pentru „Toyota Motor Co. Ltd.", atît acasă cît și peste graniță. Pentru prima dată vînzările au coborît cu 3 la sută. Exporturile au suferit o scădere cu 7,9 la sută, reflectînd impactul negativ al recesiunii economiei mondiale și în domeniul automobilelor, cumulînd în același timp rezultatele restrîngerii de bună voie a firmelor japoneze, a exporturilor lor pe piața Statelor Unite și a Europei occidentale. Pornind de aici, compania își propune o seamă de priorități. În primul rînd, să răspundă diversificării impuse de clienți în ceea ce privește competitivitatea prețurilor, performanțele în folosirea combustibilului și reducerea greutății, compactarea motorului. Cea de a doua prioritate este pentru „Toyota" consolidarea, întărirea organizării rețelei de vînzare pe piața internă, pentru a asigura cele mai bune servicii posibile. În sfîrșit, compania este preocupată să mențină o abordare de lungă perspectivă a prezenței sale pe piața internațională.

Un premiu pentru fiecare

Sînt destui care se întreabă de ce cheltuiește „Toyota" atît de mulți bani și atît de mult timp cu controlul calității. Nu este un fapt inventat : eforturile companiei pentru calitate includ un întreg registru de activități, de la acordarea de premii pentru inovații la urmărirea calității în procesul de producție. Care sînt conceptele de bază ale controlului calității ? În concepția firmei, controlul de calitate începe în faza de proiectare și continuă după vînzare, în cadrul operațiilor „service". Așadar, înainte ca un produs să fie gîndit, sînt colectate, prin diviziile de distribuție, de vînzare, informații care ar putea fi utile. Pe baza lor se întocmesc recomandările finale pentru proiectanți și pentru alte etape ale realizării mașinii, în vederea lansării pe piață.

Scanned with OKEN Scanner

Treapta de sus a acestui proces o constituie, desigur, producţia de masă a noului automobil. Fabricantul porneşte de la ideea că orice nou produs pătrunde foarte greu pe piaţă. De aceea se şi acordă o atenţie deosebită de la începutul începuturilor fiecărui detaliu. Pe măsură ce se definitivează o anume etapă a realizării produsului, ea suportă criticile de evaluare la următorul etaj al execuţiei. Evaluările pieţei sînt utilizate ca feedback pentru următoarea generaţie de produse. Cît timp fabricanţii de autoturisme de pe tot pămîntul au crescut de la un an la altul; performanţele şi durabilitatea produselor constituie factori importanţi în a decide dacă noul produs va fi sau nu acceptat de consumator. Pentru ca lucrurile să fie bine ţinute în mînă, la „Toyota" există cîte un inginer-şef numit pentru fiecare model. Sub comanda lui echipa de lucru pregăteşte propuneri pentru ceea ce ar însemna viitorul produs, inclusiv o prognoză cu privire la poziţia lui pe piaţă, comparaţii vizavi de alte maşini cu care merge la concurenţă. De aici se trece la compartimentul design, unde evaluările şi comparaţiile constituie o vastă activitate de expertiză, pe baza experienţei acumulate în ultimii ani. Se caută prevenirea repetării problemelor întîlnite la modelele anterioare, înzestrarea noului produs cu cît mai multe elemente originale. Prezenţa computerului reduce durata de lucru, contribuind în acelaşi timp la identificarea de soluţii cît mai avantajoase. În dialogul cu maşina, designerii propun computerului diferite specificaţii care sînt vizualizate pe display. Modificările ce intervin se operează automat, obţinîndu-se profilul general al maşinii. Înainte de realizarea produsului, a prototipului, noul produs este revăzut în efortul de a i se asigura maximum de autenticitate. Preluat din practica industriei electronice şi a celei aerospaţiale, procedeul îşi arată utilitatea la fel de bine şi în construcţia auto.

Ne-a reţinut atenţia ideea acordării unui premiu pentru controlul calităţii. El a fost introdus în 1970 în dorinţa de a întări interesul şi răspunderea operaţiilor de control. El are două grade, cel de-al doilea fiind oferit numai celor care l-au obţinut pe primul. Din cîte îmi dau seama, prin instituirea lui se doreşte ataşarea salariaţilor la sporirea calităţii pe durata unui an fiscal, eliminarea şi prevenirea oricărui defect la produse şi reducerea costurilor.

Scanned with OKEN Scanner

Electronica printre semafoare

Echipamentele folosite în automobilistică, echipamentele electronice, diferă, de la dispozitive analoage şi circuite tranzistorizate pînă la microcomputere pe bază de microprocesoare, memorii pe bază de circuite integrate şi diverse alte componente. Funcţiile pe care le au în vedere aceste noi dispozitive includ, în controlul motorului, injecţia de combustibil, timpul de aprindere, viteza de demaraj, apoi controlul automat al transmisiei, al sistemelor de frînă, operaţiile de conducere, sursele de putere, măsurători electronice prin afişaj, aer condiţionat şi sisteme de comunicaţie. La nivelul unui an, 1981, cererea de semiconductori pentru a fi folosiţi în fabricarea automobilelor se ridica la circa 4 la sută din volumul total al producţiei lor.

Electronica este companion de dată recentă al industriei automobilistice, dar ea are totuşi o vechime îndelungată în anumiţi termeni. În 1930, odată cu inventarea lămpilor de radio, cineva avea ideea să pună aparatul de radio la bord, dar vibraţiile au făcut imposibilă această realitate. Adevăratul debut al electronicii în autoturism s-a produs odată cu naşterea semiconductorilor. „Toyota“ folosea pentru prima dată aparatele de radio cu tranzistori la maşinile sale în 1959. În 1960, „Chrysler“ şi „Motor Ola“ apelau la dioda cu siliciu pentru generatori. Din 1964, atît „General Motors“, cît şi „Ford“ adoptau tranzistori pentru sistemul de aprindere, iar în 1967 „Volkswagen“ şi „Bosch“ au realizat împreună un dispozitiv tranzistorizat de injecţie a combustibilului. Este bunicul celui de astăzi, pe bază de circuite integrate.

Vorbind despre „Toyota“, trebuie spus că în 1967 a reuşit o serie de adaptări ale electronicii în cazul operaţiilor clasice şi a introdus controlul electronic de croazieră, închiderea automată a uşilor, aprinderea semitranzistorizată, controlul automat al luminilor. O integrare şi mai mare a devenit posibilă odată cu micşorarea semiconductorilor. „General Motors“, în 1967, folosea circuite integrate în componenţa regulatoarelor, marcînd de altfel introducerea acestora în automobile. „Ford“ i-a urmat, în 1968, cu un sistem de control electronic al frînelor şi

Scanned with OKEN Scanner

„Chrysler", în 1975, cu sistemul de control al timpului de aprindere de tip analog. „Toyota" a venit din urmă, introducînd, în 1971, pentru prima dată în lume, o transmisie electronică, precum și sistemul de injecție electronică a combustibilului.

Îmbunătățirile ulterioare sînt legate de apariția memoriilor 1 K în 1970, a microprocesoarelor în 1971 și apoi a microcomputerelor în 1972. În 1975, se producea acel mare pas înainte în nașterea microcomputerului pe o singură unitate de memorie. În anul următor, „General Motors" introducea sistemul de aprindere comandat de microcomputer, precum și controlul admisiei și consumului, al economiei de combustibil. Era consfințirea autorității pe care automobilistica americană o reușea la confluența cu electronica. Mult mai recent, din 1980 încoace, eforturile producătorilor japonezi de automobile au fost îndreptate către introducerea de componente electronice pentru modernizarea automobilului. În 1980 chiar, „Toyota" anunța sistemul de control pe bază de computer, un sistem integrat cu autodiagnostic. În anul 1981, pentru prima dată în Japonia, era introdus afișajul electronic și, pentru prima dată în lume, sistemul de urmărire a regimului de viteză, precum și microcomputerul de control al transmisiilor automate cu patru viteze.

Costul dispozitivelor semiconductoare coboară de la un an la altul, în condițiile în care sînt tot mai multe cereri. Prognoza făcută de „Toyota" relevă că valoarea componentelor automobilismului electronic sau electronicii automobilistice, cum doriți, în pofida acestei descreșteri de prețuri, va ajunge să depășească în 1985 de 3 ori nivelul atins în 1980. În prezent, de altfel, se constată că procentul cel mai ridicat de utilizare a semiconductorilor la scară mondială revine computerelor, pe locurile următoare situîndu-se cu 14 la sută comunicațiile și mijloacele audiovizuale, televizoarele, controlul industrial. Pentru scopuri militare se folosește circa 10 la sută, la controlul industrial 7 la sută, echipamentele de birou dețin 5 la sută, instrumente de măsură 6 la sută, iar la calculatoare, ceasuri, aparate de fotografiat și filmat revine 8 la sută. Automobilele, cum spuneam, ocupă un loc mai marginal, cu 4 la sută. Deocamdată, cel puțin.

TCCS — „Toyota Computer Controlled System" asigură un înalt grad de integrare și de concentrare a con-

Scanned with OKEN Scanner

trolului motorului și funcțiilor de transmisie automate prin utilizarea unui microprocesor. Controlul preciziei este asigurat nu numai pentru viteza motorului, injecția de combustibil și timpul de aprindere, ci și pe seama cuplării cu microcomputerul de control a transmisiei automate. Prin introducerea acestui sistem se combate tendința de creștere a complexității motoarelor. Deosebit de important este dispozitivul de autodiagnostic, garantînd detecția instantanee a oricărui defect în funcționare, paralel cu sporirea securității și a funcțiilor de autoreparare, permițîndu-se astfel motorului să continue să funcționeze cu randamentul cel mai ridicat, chiar dacă se produc anumite defecte.

Încorporarea microcomputerelor în diferite părți ale automobilului conferă precizie extremă, un control centralizat paralel cu comenzile prin voce ale acestuia. Nu ne rămîne decît să așteptăm momentul cînd vom putea afla, în automobil fiind, ce se întîmplă dincolo de ușa lui, prin capacitatea mașinii de a primi și prelucra diverse informații, legate de trafic sau de starea timpului. Principalul computer în caroul electronic al viitorului pare a fi dispus să preia controlul vitezei, dispunînd de o capacitate echivalentă cu a computerelor mari de astăzi. Doar că el va fi mic dimensional și redus ca preț.

În același timp, senzorii care trimit semnale către computer, acesta convertindu-le în răspunsuri mecanice, vor evolua. Și deoarece ne așteptăm să crească volumul de informație pe care îl avem de transmis, ne așteptăm ca fibra optică să intre în funcțiune cu posibilitățile sale de transmisie de 10 000 de ori mai mari decît ale sîrmei de cupru.

EX-11 gata de plimbare

Deocamdată să venim mai aproape de noi, iată-mă aici, în holul de exponate al firmei „Toyota" ; lîngă mine se află nu un automobil, ci doar modelul său, dar modelul obișnuit al unui automobil neobișnuit, el se numește EX-11

Fântânaru H. Neculai

și a fost prezentat într-un salon auto cu puțin timp în urmă. EX-11 este un vehicul electronic experimental, creat pentru a pune alături, pentru a valorifica laolaltă tehnologiile cele mai avansate în stare să ne ajute să ajungem mai repede la automobilul de mîine. Multe părți pe care le cuprinde sînt afișate în premieră la bordul și în compunerea unui automobil pînă la această oră. O asemenea inovație este sistemul de comandă prin voce, capabil să priceapă ce-i spune conducătorul auto și să execute, în consecință, comenzile ce i se dau. De asemenea, sistemul de autoconducere prin radar care operează modificarea vitezei de înaintare, menținînd o distanță constantă în raport de mașina din față. La bordul său apare sistemul informațional prin display, care traduce, care oferă grafic informații privind condițiile de mers, precum și un sistem de transmisie multiplex prin fibre de sticlă permițînd un vast volum de informație.

Iată mai în detaliu ce își propun să facă aceste noutăți în timpul mersului, înainte sau după acesta. Sistemul de control centralizat TCCS conține un microcomputer care, folosind informații primite de la diferiți senzori, controlează motorul, transmisia automată, execută alte funcțiuni cu înalt grad de precizie. Radarul, de care vorbeam, este încorporat sistemului de control al vitezei, pentru a menține vehiculul la o viteză anumită. Monitoarele sale, prinse în fața mașinii, sînt cele care asigură o distanță constantă.

Un computer controlează suspensia pe toate cele patru roți, în concordanță cu numărul pasagerilor, cu mărimea încărcăturii, viteza și condițiile șoselei, sporind performanțele aerodinamice și stabilitatea. Un alt computer controlează fluctuația de rulaj a roților și elimină pericolul derapării sau alunecării. Prin computer se asigură, de asemenea, controlul efortului de conducere în acord cu viteza acestuia, cu viteza roților, cu efortul de frînare necesar. Un efort mai mic de frînare este cerut la o viteză mai coborîtă și se schimbă treptat în raport de variația acesteia. Existența controlului automat sporește gradul de manevrabilitate și de siguranță. Proiectanții s-au gîndit și la noi, cei care putem să ne așezăm la volan, la diferența de greutate existentă între unii și alții. În consecință, scaunul poate fi ajustat în șase poziții printr-un

Scanned with OKEN Scanner

sistem de comandă pe bază de cartelă, fiind posibil să se schimbe automat poziţia scaunului.

Un dispozitiv ultrasonic măsoară distanţa faţă de obstacole sau alte vehicule aflate pe şosea, în spatele nostru, alarmînd la nevoie pe şofer. Prin folosirea unei cartoteci magnetice preprogramate se poate modifica automat starea aerului condiţionat din maşină. Cheia a fost eliminată de la acest EX-11, existenţa unui sistem de senzori permiţînd utilizarea anumitor coduri atît la deschidere, cît şi la închiderea uşii. În ce priveşte sistemul de spălare a parbrizului, el este comandat automat, ştergătoarele sînt comandate automat, la o frecvenţă potrivită, în funcţie de viteza maşinii şi de intensitatea ploii. Un sistem de senzori comandă automat şi lumina farurilor, închizîndu-le sau deschizîndu-le. El înregistrează, de asemenea, intensitatea luminoasă a vehiculelor care vin din sens contrar şi în raport de aceasta corectează sistemul de iluminare propriu al automobilului. Pe ecranul fixat la bord, un ecran de televiziune color, apar grafic informaţii de diferite tipuri, cele provenind ca la monitoarele cu care este dotată maşina, rememorarea de date de parcurs, parametrii aparaturii din interiorul maşinii, cum sînt cele de aer condiţionat, a sistemului audio, ora exactă şi datele de calendar, coordonatele de deplasare, programul de televizor. El poate fi comandat prin sistemul fonic la îndemîna conducătorului auto. Cel mai şocant dintre toate pare a fi sistemul de navigaţie, dat fiind faptul că el indică în fiecare moment localizarea autoturismului, direcţia de mers şi cît s-a avansat pe această direcţie, pe această rută.

Înconjurul lumii pe două roţi

Mi-ar fi plăcut să-l întîlnesc pe Honda. N-am veleităţi de conducător auto, nu m-am urcat niciodată pe motocicletă, dar numele lui mi-a trezit simpatie de cînd l-am auzit, de cînd ştiu despre preocupările sale şi, de ce să nu fiu sincer, m-a umplut de admiraţie văzînd cum se descurcă în continuare. Ajuns la Tokio am întrebat de

Scanned with OKEN Scanner

domnul Honda. Am întrebat ca un cetățean oarecare, intrat într-o casă, unde cunoștea pe cineva din familie și nu pe unul oarecare, ci pe cineva aflat în vîrf. N-aș zice că am stîrnit nedumerire prin întrebarea mea. Probabil că mulți vizitatori străini ajunși la Tokio s-au gîndit la Honda. Eu mă gîndisem de acasă, însă m-am decis să întreb de el doar ajuns acolo unde, de ce nu știu, crezusem că totul va deveni posibil. Totuși, iată, n-a fost posibil să-l întîlnesc pe Soikiro Honda. Mi s-a răspuns la cererea mea, după cîteva zile de așteptare, că domnul Honda se pregătește pentru un drum în străinătate și timpul pe care îl are la dispoziție nu-i permite nici un fel de abatere de la sarcinile de serviciu.

Mă gîndesc ce l-aș fi putut întreba pe Honda ca să-mi convină să valorific o asemenea șansă. Probabil despre felul cum a ajuns să se îndrăgostească de biciclete, probabil despre felul cum a reușit să facă motociclete atît de bune, probabil despre felul în care lucrează acum, cînd motocicletele lui delectează generații întregi de tineri de pe tot pămîntul. Soikiro este fondatorul companiei cu același nume, un fost mecanic de garaj, un inventator tenace și norocos, un optimist incurabil. Este tipul de om care s-a realizat prin sine, un om care și-a făcut viața și succesul cu mîna lui. N-am avut șansă să intru la liceu, spunea cîndva Honda. După școala primară am devenit lucrător într-un atelier de reparații de automobile. Îmi plăceau mașinile, dar a trebuit să încep prin a face ceea ce îmi spunea patronul. Au fost niște zile dure, dar dacă n-aș fi fost acolo, probabil că nu m-aș fi putut ocupa de ce mă ocup în prezent. Cineva spunea că ceea ce i-a plăcut toată viața a fost mecanica și mirosul de benzină. În satul său de munte, în anii '20, ajungeau rar automobilele. La 14 ani intra într-un garaj, după numai 5 ani avea deja reputația de cel mai bun mecanic auto din acel loc. Și-a stabilit o filială a garajului său din Tokio, undeva în apropierea satului natal.

Să înțelegi omul, spunea el, este o necesitate. Bicicleta sau mașina pregătită pentru client, adusă de client pentru reparație, sînt niște lucruri bolnave, dar clientul, el de asemenea, poate să fi avut un șoc. Nu știu dacă totdeauna am reușit singur să pun pe roți mașinile aduse la reparat, dar cred că am știut mereu să mă ocup de inima clienților mei.

Scanned with OKEN Scanner

Cu inovațiile a pornit-o din vreme și din vînzarea brevetelor a ajuns să-și facă destul de curînd o mică companie de produs pistoane.

Informația, spune Honda, ne orientează greșit. Noi avem acces la tot felul de date cînd ne place și unde dorim, prin radio, televizor, telegrame, facsimile, telexuri, ordinatoare. O educație care pune accentul pe bunele relații umane, deci care ne poate face mai sociabili, este mult mai importantă decît asta. Filozofia care inspiră asemenea declarații a pus-o în practică Honda atunci cînd, după cel de-al doilea război mondial, se lansa într-o nouă antrepriză mai ambițioasă. Laboratorul de cercetări tehnice „Honda" n-avea decît aparența unei uzine dintr-un mic oraș. Obiectivul său era cercetarea și producerea de mașini-unelte de precizie și o mare varietate de invenții, printre care faimosul motopompom, o simplă motocicletă cu un mic motor agățat de ea.

În 1948 a fost fondat „Honda Giken Kogyo", cu un capital de un milion de yeni, destul de important la acel moment, care lansa începutul marii epopei a motoarelor Honda. În 1973, cînd se demitea de la prezidența companiei sale, Soikiro Honda lăsa în urmă 470 de brevete, ceea ce i-a și adus titlul de rege al invențiilor. La 67 de ani, Honda se simte și pare mai tînăr ca niciodată, spun cei care îl văd, care-l cunosc, care-l întîlnesc.

Secretul succesului său, oricum l-am numi, oricum l-am exprima, n-are cum să pară convingător, atît este de departe de puterea de a ne convinge, de ce vrea să exprime. Deci răspunsul ce ni se dă privește încrederea în sine și siguranța că a făcut ce trebuie. O carte tipărită la Tokio, New York și San Francisco, numită „Honda, Oameni, management, mașini", mi-a fost oferită ca un fel de premiu de consolare pentru ratarea unicei mele șanse de a mă întîlni cu Honda. O carte făcută de un coleg gazetar de la „Asahi Shimbun", cunoscut, de altfel, pentru succesul său de librărie : Tetsuo Sakiya. El se ocupă cu tragere de inimă de istoria companiei, de succesele ei, dar nu omite nici un moment, ceea ce n-ar omite nimeni, biografia și succesele fondatorului, Soikiro Honda.

1906, anul în care ne năștea Honda, era un an de prosperitate și anunța o lungă perioadă de bunăstare pentru japonezi. Să aibă totuși legătură cu destinul acestui băiat ? Tatăl său provenea dintr-o familie de țărani din generație

Scanned with OKEN Scanner

în generație, luptase pe frontul războiului ruso-japonez și deschisese un mic atelier unde el însuși repara biciclete. Fără și semn al destinului ? Bicicleta era și atunci ca și acum foarte populară, deci, în marile orașe japoneze. Oricine putea să facă un drum pînă la Tokio pentru a procura o bicicletă uzată, pe care, prin reparație, s-o poată folosi. Biografia mitului de azi, Honda, se desfășoară parcă după toate canoanele vieților făcute să ne impresioneze ca la carte. Nu departe de satul său, la cîțiva kilometri de casă, se găsea o moară de orez, al cărei motor cu păcură a reprezentat prima întîlnire cu mașinăriile a inventatorului de mai tîrziu. La începutul războiului avea să vadă un avion.

Tokio, în anul în care Honda intra la școala de reparații auto, se arăta trufaș și doritor de bunăstare. Era înaintea marelui cutremur din 1923, Frank Lloyd Wright tocmai terminase construcția hotelului Imperial. Dar ricșele populau în continuare străzile ca mijloace extrem de răspîndite. Se va ocupa cît de curînd de amenajarea mașinilor de curse, încurajat în dexteritatea sa de cei care l-au cunoscut. O va face mulți ani de acum încolo. Fotografii îl surprind și astăzi în mașini care stau gata să ia drumul pistelor de concurs.

În 1936, la un raliu, unde intra în cursă cu un motor supermodificat, adaptat de el la cerințele unui asemenea eveniment, avea să-și riște viața, scăpînd în cele din urmă cu răni destul de serioase pe corp. A scăpat ca printr-o minune. Firma sa pentru segmenți de piston îl extrăgea din acest univers și îi dădea posibilitatea să pună la punct un produs de mare căutare. Institutul de cercetări pe care-l crease cîndva se reorganizează în 1948 sub numele de „Honda Motor". De atunci datează sub actualul nume firma care a făcut înconjurul lumii pe două roți.

Honda a surprins pe toți prin felul cum înțelegea să se comporte. Cel mai mult din timpul său și-l petrecea în fabrică, în laboratorul de cercetare, învățînd pe salariați și predîndu-le tehnologia pe care o știa, simțindu-se mai bine cînd mîinile sale erau pătate de ulei. Compania „Honda" produce astăzi două tipuri de motoare de 50 cmc și 98 de cmc. Cele dintîi erau folosite pe bicicletă, celelalte, însă, necesitau un cadru mai solid. Cînd au fost în stare să producă 100 de motoare pe lună, conducătorii firmei au hotărît să coboare acest nivel la 50 pînă la cel mult 80,

Scanned with OKEN Scanner

deoarece nu se vindeau și asta le-ar fi creat greutăți. În 1951, fabrica „Kumamoto" înregistra o producție de 60 000 de motoare și 30 000 de motociclete pe lună. La această oră „Honda Motor", fără Honda, retras din conducere în 1973, numără 24 964 de salariați, vîrsta medie din întreprindere fiind 30,3, iar durata medie a serviciului 9,3 ani. Lucrează aici 23 099 bărbați, avînd vîrsta medie de 30,8 și lungimea medie a serviciului de 9,7 ani, și 1865 de femei, media de vîrstă fiind de 24,8 ani și durata serviciului de 4 ani.

Takashi Ishihara, președintele lui „Nissan Motor Co. Ltd.", al doilea producător de automobile din Japonia, are părerea că piața internă nu va crește, nu-și va spori cererile în domeniul auto atît de mult în următorii 2—3 ani. Dacă această creștere va avea totuși loc, ea nu va putea fi alta decît cea similară creșterii produsului național brut — 5 la sută. Așadar, cererea de mașini pe piața internă poate fluctua ajungînd la 5 100 000 de mașini. Pe de altă parte, producția de automobile japoneze a atins nivelul de 11 milioane în ultimii doi ani. Într-o socoteală simplă, japonezii au cumpărat 5 milioane de vehicule, în timp ce restul au mers la export...

A gîndi pe dinăuntru

Din nou despre negocieri, despre japonezi, despre felul lor de a fi, despre modul lor de a căuta și expune soluții, de a impune soluții. Primul lucru ce se remarcă, ce îți sare în ochi, spre disperarea ta, a partenerului, este lipsa de grabă. Moda japoneză de a negocia este să rămîi la masă pînă cînd se ajunge la un rezultat, indiferent cît de obositor ar fi.

„Nissan Motor Manufacturing Corp." a așteptat 15 luni, a negociat timp de 15 luni cu oficialii statului Tennessee în legătură cu plasarea în această zonă a unei fabrici de asamblare de 660 milioane dolari. O spun americanii, care, dincolo de spiritul lor de observație, nu omit să-și scoată dintele pe care îl au întotdeauna la adresa japonezilor :

Scanned with OKEN Scanner

japonezii au obiceiul să-ţi pună aceeaşi întrebare de 10, de 12 ori, din 4 sau 5 părţi diferite. Interpretarea este: companiile japoneze negociază încet, fără să se grăbească, deoarece oricine, de la cei mai mici în funcţie pînă la cei mai mari din conducerea companiilor, trebuie să aprobe un lucru. Este tradiţionalul consens naţional. Astfel că dacă negociezi cu cîţiva, de fapt în spatele lor se află mult mai mulţi şi cercul celor situaţi în orbita de luare a deciziei creşte considerabil. De regulă, japonezii sînt foarte bine informaţi în legătură cu perspectivele de rezolvare, cu ceea ce aduc cu ei partenerii de discuţie, le cunosc bine modul de a munci, de a conduce problemele pe care le au în vedere. La început ei par a avea foarte puţin interes în realizarea afacerii ce se propune. Conversaţia traversează subiecte mai degrabă legate de familie, de timpul liber, de produse şi preţuri. În timp ce nemţii sau americanii, oamenii de afaceri din aceste ţări, doresc să se ajungă cît mai repede la punctul aflat în discuţie, japonezii dovedesc o poftă nebună de a crea întîi o atmosferă amicală. Ei doresc să consolideze mai întîi relaţiile interpersonale, fiind interesaţi în realizarea unor afaceri pe termen lung. Occidentalii vor de regulă, privesc spre mult, dar pe termen scurt. Mai sînt, pe deasupra, particularităţi ce sar în ochi de la prima vedere. De exemplu, japonezii nu concep ca la convorbirile de orice fel să participe femei. Respectul pentru ele se opreşte în pragul numirii lor în funcţii înalte şi al antrenării în operaţii de management. Pentru negocierea de afaceri nu se introduc în delegaţii oameni prea tineri şi în orice caz nu sub 35 de ani. De aici şi o anume sensibilitate a lor cînd au în faţă oameni prea tineri, cîtă vreme delegaţiile japoneze sînt de regulă alcătuite din oameni de peste 65 de ani.

Discutînd cu un japonez, îl vei auzi foarte frecvent scoţînd sunete care pot fi luate drept da, da, da. De fapt acest da nu înseamnă acceptarea de către el a ceea ce spui, ci un mod de a puncta, un fel de virgule introduse în lungul frazelor tale, pentru a sublinia că poţi merge mai departe şi că te-a înţeles ce ai spus pînă atunci. Este important pentru un om de afaceri străin să cunoască acest lucru, deoarece poate fi indus în eroare de uşurinţa cu care partenerul spune, se pronunţă afirmativ, ca şi cum tot ce ai spus pînă atunci este deja adjudecat. Pe de

Scanned with OKEN Scanner

altă parte, sînt lungi perioade din discuţii cînd interlocutorul se coboară într-o tăcere desăvîrşită, ca şi cum nu l-ar mai interesa ceea ce se întîmplă. Ţine de felul de a fi al japonezului, de a gîndi pe dinăuntru şi, în plus, de a-şi lua măsuri pentru ca spusele de pînă atunci să nu pretindă acceptul său, amînînd pentru mai tîrziu, după consultările din spatele cortinei, o atitudine explicită. În cele din urmă, subliniază un cunoscut al lucrurilor, negocierile dintre japonezi şi partenerii occidentali se încheie ca şi cum ar fi avut loc între doi japonezi. Explicaţia este foarte la îndemînă. Japonezul nu se lăsă pînă cînd nu te va aduce în starea în care să gîndeşti şi să acţionezi ca şi el.

Ce fac, cînd robotesc, roboţii?

Nici nu i-au crescut bine tuleiele, că robotul a devenit, iată, un personaj. Nu numai aici, în Japonia, dar mai ales aici. Cifrele puse în circulaţie de Asociaţia japoneză a roboţilor industriali sînt convingătoare chiar şi pentru neofiţi. În conformitate cu statisticile acesteia, la sfîrşitul anului 1979 numărul total de roboţi produşi în ţară era de 56 800. Producţia anuală era prevăzută să crească valoric de la 42,4 miliarde yeni în 1979 la 65 de miliarde în 1980. În 1970 se realizau într-un singur an 1700 de roboţi, cifra cumulativă pînă atunci fiind de numai 2300. În 1975, această spirală a producţiei a trecut prin dreptul cotei 4400. Ştiţi la cît se ajunsese în 1980 ? Bătea către 19 900. În anul următor, numărul roboţilor fabricaţi în Japonia depăşise 800 000. Un subiect deci, şi nu unul lipsit de interes. În ce constă această aură tinzînd spre legendă, prin ce se face atrăgător, şi nu numai, cavalerul pus să preia, în industrie, atribuţii dintre cele mai complicate, prin ce s-ar traduce speranţele, satisfacţiile, grijile legate de evoluţia lui în perspectivă ? Să spunem, pentru început, că mai mult de jumătate dintre roboţii japonezi şi-au găsit plasament în industria automobilelor şi în cea electronică. Ar urma într-un clasament, dacă vrem să-l întocmim cu

Scanned with OKEN Scanner

orice preț, industria maselor plastice, sectorul prelucrător de metal al construcției de mașini. Japonezii nu-și fac probleme de falsă modestie și, în consecință, afirmă că sînt liderii incontestabili în materie, la scara planetei. Și ca să fie crezuți pe cuvînt, ei oferă elementele concrete. În martie 1979, Japonia dispunea de 47 000 de roboți, R.F.G. de 5850, Statele Unite de 3255, iar Anglia de 185. Ca să fii în stare să susții o asemenea forță industrială, ai nevoie de o antecameră foarte bine mobilată cu toate cele trebuincioase. În consecință, au fost create fabricile specializate, unde lucrează peste 4500 de muncitori, dar și o întreagă rețea de laboratoare de cercetare și dezvoltare a tehnologiei robotice. Mă simt cu zîmbetul pe buze cînd citesc că primul robot industrial a fost importat din Statele Unite și nu cu foarte mult timp în urmă, în 1967, el era arătat curioșilor din arhipelag. Zîmbetul meu nu are în vedere doar faptul ca atare, de la ce am plecat și unde am ajuns, ci mai degrabă o declarație făcută de un interlocutor care îmi atrăgea atenția foarte deschis că filozofia japoneză a fost și rămîne-aceasta : dacă prima mașină a fost importată, a doua va fi cu siguranță japoneză. Așa s-a întîmplat și aici, într-un decor de expansiune industrială care permitea să se abordeze și asemenea aparent periferice teritorii. Robotul a stat pentru început deoparte, dar avea să vină vremea lui cînd mai ales, cum spuneam, industria constructoare auto dorea să își rezolve în folosul său și în cît mai scurt timp problemele născute pe seama cutremurului petrolier. Raționalizarea se impunea, iar ca pîrghie sigură robotul s-a dovedit o soluție de-a dreptul inspirată. Așa cum pentru a folosi schiurile trebuie să așteptăm zăpada, la fel de bine computerul și-a așteptat disciplinat rîndul, pretinzînd însă condițiile de temperatură și presiune convenabile lui. Robotul industrial excelează și devine efectiv în producția de cantitate medie, la o varietate medie de produse, precum și în fabricarea pe scară redusă a unei mari varietăți de bunuri. El nu este mai puțin eficient în producția de masă, de mică diversitate. Avantajele și le-a probat fără întîrziere : creșterea eficienței muncii, o calitate stabilă a produselor, mărirea randamentului, sporirea ratei de utilizare a capacităților productive.

Dată fiind marea flexibilitate a funcțiilor sale, robotul face posibilă nu numai realizarea mai multor produse pe

aceeași linie de asamblare, dar poate, de asemenea, realiza, fabrica produse de modele și forme diferite. Pe deasupra, bănuim cu toții, robotul rămîne un ins deloc mofturos, el poate lucra în condiții de lucru grele, zgomotoase, la temperatură înaltă, în condiții de umiditate și de monotonie desăvîrșită. Avantajul său esențial rămîne însă, orice s-ar spune, productivitatea pe care o asigură ca nimeni altul. Mi se citează exemplul fabricii „Fuji", care produce roboți. Pe o suprafață de 20 000 de metri pătrați, fabrica își desfășoară activitatea în două secțiuni principale — divizia producătoare de subansamble și respectiv secția de asamblare. Materialele sînt aduse din afară și vor intra întîi prin depozitul automat de materii prime și materiale. De la un post de control central se solicită în cantitatea și sortimentația necesară materialele care, scoase din depozit, ajung în atelierele producătoare. Producția este astfel organizată, încît, practic, aici lipsesc lucrătorii, operatorii umani. Subansamblele sînt luate și transportate în depozitele automate de așteptare situate în cadrul fabricii de asamblare. Activitatea de producție este programată să se desfășoare 24 de ore din 24, în cursul nopții aceasta avînd loc fără a fi nevoie de muncitori, cu excepția a două persoane desemnate să supravegheze totul pe un monitor central. Iată modelul de fabrică, mi se spune, fără egal în lume.

Știind și văzînd cît de bine stau la acest capitol, știindu-se în frunte și fără posibilitate de a fi ajunși din urmă, japonezii nu-și refuză informațiile care privesc principalii concurenți. Ele sînt citate în diferite ocazii ca un element ce poate sublinia, o dată în plus, capacitatea lor de a fi găsit drumul sigur de succes. Că așa stau lucrurile ne demonstrează și nivelele de producție din alte țări. De cîte ori rostesc occidentalii mottoul zilnic ce le este atribuit, de către japonezi firește : „Haideți să întrecem Japonia în domeniul roboților" ar fi greu de spus, dar cert rămîne un lucru : marile companii americane și din alte țări caută să prindă roata acestui proces declanșat în ultima vreme și condus cu incontestabilă autoritate de Japonia. „General Motors" a cerut deja, o procedat deja la angajarea unui număr de 600 de roboți. „Volkswagen" utilizează în prezent 300 de roboți și zvonurile lasă să se înțeleagă intenția de a investi în vederea adjudecării a altor 330.

Scanned with OKEN Scanner

„Nu putem sta pe scaun și să nu ne pese“

Atenția este concentrată asupra liniilor de asamblare din cadrul uzinelor. Statisticile își urmează implacabile cursul lor și țin să ne convingă, ceea ce nu este deloc greu, că pînă una alta unii pot fi considerați, pentru multă vreme, ocupanții locului întîi pe podium, celorlalți, orice s-ar zice, nerămînîndu-le decît șansa locurilor următoare. Producția Statelor Unite ar urma să ajungă în 1990 la nivelul de 23 000 de roboți. Dacă această stare de lucruri deranjează sau nu, are puțină importanță. Mi se pare mai demn de interes să citez pe directorul executiv al Asociației roboților industriali din Japonia care, întrebat ce au de gînd, a răspuns : „Oricum, vă închipuiți că nu putem sta pe scaun și să nu ne pese“. În ce măsură trebuie să privim roboții industriali drept rivalii cîinoși ai muncitorului, în ce măsură prezența lor trebuie să stîrnească reale preocupări în rîndul celor care fac astăzi operațiile spre care tînjește robotul ? Apariția robotului industrial este legată fără doar și poate de o inspirată decizie, dacă ne limităm doar la locurile de muncă foarte grele, la mediile inconfortabile pentru operatorul uman. Vom ajunge însă într-un viitor măsurabil ca robotul, extins pe măsura posibilităților noastre de a-l construi și perfecționa, să încerce să mătură totul în jur, emițînd pretenții totalitare ? Sînt, desigur, mulți factori care pot da un răspuns în această privință.

Cu zece ani în urmă, un robot japonez costa între 12 și 13 milioane de yeni. Unele modele au coborît ca preț, altele depășesc și acum 15 milioane. Indiferent de preț se constată însă că roboții și-au dezvoltat capacitatea de lucru. În consecință, concluzia nu întîrzie : folosind roboți este mai economic decît a folosi muncitori. Dacă prețurile roboților vor continua să scadă pe seama tehnologiilor cu semiconductori, numărul muncitorilor înlocuiți se va mări. Robotul presează prin forța sa de a îmbunătăți calitatea, de a asigura o precizie mult mai mare. Înseamnă aceasta că robotul avansează, dînd deoparte pe muncitor ? Aflați departe de o asemenea perspectivă, ne mulțumim deocamdată a re-

Scanned with OKEN Scanner

produce constatările celor deja ambalați în desprinderea de sublinieri pe această temă. Cea mai importantă mi se pare aceea că ofensiva roboților n-a făcut decît să confirme valoarea omului : sînt atîtea operații, sînt atîtea locuri, sînt atîtea intervenții inaccesibile robotului. Frumoasă este această părere și anume că se poate ieși din strînsoarea provocată de vecinătatea roboților printr-o preocupare din partea omului de a-și pune în valoare acele trăsături inaccesibile robotului însuși. Succesele de ultimă oră, rezultatele pe care le așteptăm în sfera tehnologiei, în electronică mai ales, vor ajuta, desigur, roboții să se exprime, să se manifeste cu suficiente și convingătoare posibilități de lucru. Aceasta va trebui însă nu să inhibe, ci să stimuleze pe om să-și dezvolte propria-i capacitate creatoare. În această direcție par a fi decișii să calce japonezii, excluzînd în ce-i privește, mi se dau asigurări, o mișcare cît de cît de luat în seamă contra roboților pentru eliminarea, pentru scoaterea lor din uz ca fiind amenințători la adresa omului.

Vorbind despre tehnologie, despre lupta pentru inovație tehnică în anii noștri și în anii care vin, electronica figurează între cîmpurile de interferență de maxim interes. Progresele formidabile în semiconductori, trecerea de la circuitele integrate la cele integrate pe scară largă și foarte largă dovedesc o forță transformatoare deosebit de mare. Deși se știe lipsită de resurse materiale, și nu pierde nici o ocazie s-o spună, Japonia constată că are în privința capitalului material nu alte condiții decît cele evidente în Europa occidentală, dar se consideră de departe avantajată și nu face un secret din acest lucru la capitolul capital uman. Conștientă de această resursă, Japonia este preocupată s-o fructifice în avantajul său în tranșeele competitivității industriei electronice, ale aplicării tehnologiilor electronice, pregătindu-și cu migala binecunoscută succese fără egal. Teoreticieni nu se sfiesc chiar să sugereze încă de pe acum prăpastia viitorului între ceea ce japonezii vor reuși în domeniul inovației de proces în comparație cu partenerii și adversarii lor din occident. Argumentele stau pe limbă celor preocupați să ne contureze mersul lucrurilor în perspectivă. Inovațiile de proces au calitatea de a asigura progresele cele mai rapide pe o piață de înaltă competiție, de tipul celei existente în Japonia. Inovația presupune o schimbare în ciclul tehnologic,

Scanned with OKEN Scanner

rearanjarea procesului de producţie pentru reducerea costurilor. Cînd producţia ajunge să fie prea scumpă, inovaţia este singura în măsură să ofere alternativa pentru reducerea costurilor. Se mizează pe capacitatea, verificată, de rapidă adaptare a muncitorului japonez la solicitări noi. Privind lucrurile prin prisma extinderii roboţilor, preocuparea este de a acţiona astfel încît muncitorul japonez să nu se vadă dat deoparte, ameninţat de prezenţa acestuia, ci, dimpotrivă, ceea ce rămîne de făcut este ca să se apeleze la disponibilităţile lui, ale operatorului uman, pentru însuşirea unor deprinderi în stare să-l ajute să facă faţă altei meserii, la alt loc de muncă. În sfîrşit, se are în vedere predispoziţia companiilor japoneze ca ele însele să fie în stare de adaptare la noile condiţii, să stimuleze racordarea, încadrarea omului la cerinţele viitoare.

Luna de miere

Am auzit această expresie ; „În prezent roboţii şi muncitorii se află în luna de miere". Tinerii mai ales speră ca ei să fie desemnaţi de companie să lucreze în secţiile robotizate. Ei îşi privesc roboţii ca pe propriii lor subalterni şi, în consecinţă, sînt preocupaţi să facă din aceştia nişte colaboratori cît mai folositori. Alegerea pentru această ambianţă robotizată, punerea lor în situaţia de a comanda fiinţe atît de sofisticate le dă sentimentul unei apartenenţe la o castă privilegiată, le imprimă, le insuflă convingerea că se află într-o poziţie superioară celor din jur. S-au născut chiar stări comportamentale speciale, de pe această poziţie roboţii fiind priviţi ca nişte prieteni, ca nişte amici devotaţi, cărora trebuie să li se dea nume, porecle drăgăstoase. Ceea ce nu înseamnă că a fost eliminată definitiv întrebarea la care am revenit noi înşine de mai multe ori : Va aduce cu sine robotizarea un plus de şomaj ? Pentru anii cei mai apropiaţi se pare că răspunsul a fost dat, el fiind în egală măsură favorabil roboţilor şi muncitorilor de lîngă ei. Dar mai departe ? Cererea de

Scanned with OKEN Scanner

forță de muncă în Japonia este astăzi apreciată la 600 000 de locuri anual, în timp ce numărul roboților vînduți în fiecare an este de circa 20 000. În această situație, desigur, se exclude ca sporirea șomajului să fie atribuită robotizării, cel puțin la nivelul macroeconomic. Întrebărilor pe această temă, japonezii le răspund cu calmul și detașarea binecunoscute, invitîndu-te să privești mai degrabă în alte părți, spre societățile în care creșterea zero a devenit o permanență, spre Statele Unite și țările Europei occidentale. Cu rata anuală de creștere de 5 la sută, Japonia nu se consideră cîtuși de puțin în situația de a nu avea să dea de lucru oamenilor, pe cînd dincolo, atrag ei atenția, lucrurile pot evolua.

În consecință, iată, de la un an la altul industria producătoare de roboți se așază și mai bine la teren, cifra roboților se mărește, valoarea producției în această subramură, care tinde să devină conducătoare în foarte scurt timp, crește spectaculos. În 1970 ea se ridica la 4,9 miliarde yeni, în 1975 a ajuns să depășească dublul acestui nivel, în 1980 creșterea era de 16 ori. Pentru 1990 se estimează un prag de 520 miliarde yeni, dată la care, nu se mai îndoiește nimeni, industria producătoare de roboți se va afla printre cele mai căutate. Dacă filmele ne-au împins să credem că fabricanții de roboți au cantonat cu predilecție în locul unde omul lua înfățișare de robot, practica industrială a impus o diversificare deosebită a modelelor, trimițînd pe piață o gamă largă. Se folosesc roboți care manevrează manual, roboții ficși sau variabili, roboții controlați, sînt roboți care comandă procese de rafinare, operații de asamblare, execută suduri, manipulează prese de mare tonaj.

Dacă teama nu este exclusă din referințele la robot, nu mai puțin real este faptul că deosebit de multe trimiteri se fac la robot ca element indispensabil al societății de mîine. Terenul cîștigat astăzi în atelierele de producție promite să fie extins prin plasarea robotului într-un viitor nu prea îndepărtat. Se fac adesea considerații paralele privind robotul și computerul. Ca și acesta din urmă, primul a stîrnit la apariție temeri, a atras atenția asupra productivității ridicate pe care o poate determina și a stîrnit întrebări : ce ne facem noi, cei de acum, atunci cînd treburile vor fi făcute mult mai repede și mai de bună calitate de către mașină ? Cînd costul computerelor a scă-

Scanned with OKEN Scanner

zut, preocuparea a devenit și mai presantă. Numai că revoluția produsă de computer a sporit formidabil eficiența informației și, în consecință, industria informației a evoluat în sensul dezvoltării ei neprevăzute. Nu ne-am ars folosind computerul, ci am creat niște situații din care au rezultat doar avantaje. Se va întîmpla la fel și în cazul robotului ? Datele sînt puțin modificate. Computerul a adus după sine scăderea costurilor produselor la a căror realizare participă. Robotul este un capital care se simte în sectorul îmbunătățirii condițiilor de muncă. Animați de aceste considerații, cei ce se ocupă cu proiecția noastră în viitor ne dau asigurări că robotul se poate apropia cu nonșalanță de apartamente, de restaurante, de alte locuri unde deocamdată nu s-a gîndit nimeni să-l planteze. Prin urmare, vom putea aștepta liniștiți, întrucît automatul de bărbierit, chiar utilizînd tehnologia deja existentă, poate fi folosit și la tunsul persoanelor care acceptă același mod de a-și tăia părul și în același stil. Rămîne, desigur, problema eficienței, întrucît pentru a aduce profit respectivul frizer-robot ar trebui să opereze pe persoane cu aceleași gusturi în materie într-un număr impresionant. Ar trebui ca lumea să se deplaseze de acasă pînă la atelierul micului robot, ceea ce presupune renunțarea la confortul prezent prin utilizarea sculelor tradiționale, ieftine și la îndemînă.

Robotul este așteptat în bucătărie pentru a asigura pregătirea mesei pe baza unei cartele prestabilite, în camera de spălat pentru a avea grijă de curățarea rufelor. Dacă lucrurile întîrzie pe această pistă, de vină nu este atît electronica, în stare să promită și să facă orice, cît partea mecanică — nu numai greu de făcut, dar și diversă și deci neconvenabilă. Pînă cînd însă robotul va accepta să intre în bucătăria fiecăruia, se are în vedere sistemul mai promițător a ceea ce noi am numi restaurant de bloc — spațiu situat eventual la ultimul etaj pentru a ne da prilejul să privim și pe fereastră și să admirăm peisajul pînă cînd robotul pe baza cartelei puse la îndemînă ne va așeza pe masă mîncărurile pregătite la cerere. Cît de repede vor deveni realități aceste, deocamdată, proiecte ? Poate în douăzeci, poate în treizeci de ani, poate și mai repede dacă recentele progrese în robotică își vor găsi prelungirea în diversificare cît mai curînd.

Scanned with OKEN Scanner

VREI SĂ ŞTI DE CE AM ARIPI?

- Implacabil, strigătul rădăcinii
- Lampioane, orez şi căpşuni
- Jocuri, pur şi simplu ?
- Transpiraţie pentru terminale
- La concurenţa cu Fuji
- IQ — 3 100
- Logo
- Toba de zi şi de noapte
- Una după alta, generaţiile
- Sabi şi Wabi
- Mini, mini...
- Ofensiva video
- Oameni cu ricşa
- Memoria, incontestabilă, a memoriilor

MINISTERUL INVĂŢĂMÂNTULUI

Scanned with OKEN Scanner

Implacabil, strigătul rădăcinii

Ce altceva ne-ar fi putut convinge să ne abatem spre stînga din alunecarea noastră spre sud, din curgerea noastră ca pe o verticală din partea de deasupra în partea de jos a unui vas, ce altceva ne-ar fi convins să facem această abatere de traseu, ce altceva ar fi fost în stare să ne determine această opţiune, ce altceva decît ceea ce ştie o lume întreagă, ceea ce ştim toţi şi ştiu toţi care vin în Japonia, că aici, la Nara, se găseşte tipsia inconfundabilă a unei culturi, aici se află rădăcinile, începutul, geneza unui trunchi care avea să traverseze secolele, punctul de pornire a ceea ce se poate numi istoria ţării.

Cu ochii plini de oraşul modern, cu urechile încărcate de zgomotul şi de trepidaţia oraşului supramodern, cu mintea, cu creierul izbit de undele nevăzute ale progresului industrial, cu organismul întreg capturat de dimensiunea civilizaţiei momentului, am plecat la Nara ca într-o întoarcere necesară către noi, cei de altădată, am plecat cu sentimentul că prin asta stabilesc în mine un echilibru pe care îl doream, o stare de necesară liniştire între mine, cel de afară, şi mine, cel dinăuntru, am plecat la Nara ca într-un pelerinaj cu care eram dator.

Cum altfel te poţi îndrepta spre Nara decît cu aerul călătorului întors de pe înălţimi, cu fruntea umezită de boarea zăpezii, cu plămînii arhistăpîniţi de miresmele acelei altitudini, şi nu una oarecare, cum altfel, deci, decît cu acest sentiment de trebuincioasă revenire la poale, acolo unde stau neatinse lacurile şi cîmpiile şi frunzele copacilor şi toate cîte au fost la începuturi. Se spune că primii oameni trăiau la Nara încă în zilele Jomon. Era perioada scrisă în calendarul civilizaţiei umane între anii 7000 şi 8000 î.e.n. Se spune că la Nara au locuit oameni în perioada Yayoi, epoca de piatră, epoca de metal, epoca de după Jomon, inscripţionată şi ea între anii 300 î.e.n. şi 300 e.n. Movile numeroase stau răspîndite în cîmpia Yamato, veghind, ca nişte torţe sosind din adîncuri, oraşul Nara. Sînt mormintele şefilor de triburi ce şi-au fixat aici locul existenţei, anticipînd o naţiune care avea să vină.

Nara. Am ajuns, lăsînd în urmă alte aşezări, alte oraşe, munţi şi cîmpii, am venit la Nara cu convingerea că res-

Scanned with OKEN Scanner

pect un ceremonial de la care nu mă puteam abate. A fi în Japonia și a nu veni la Nara ar echivala în mintea mea cu a veni în România și a nu merge la Sarmizegetusa. A merge la Nara și a nu te interesa de poemele Manyo, este ca și cum aș merge în Vrancea și aș rămîne departe de fiordurile în care se zbat, reverberator, versetele Mioriței. Manyoshu, colecția celor 10 000 de file, cea mai veche antologie niponă, s-a născut la Nara și asta ar fi suficient pentru a trezi interesul tuturor generațiilor de oameni care au învățat să scrie și să citească. Nu știu de ce, dar a merge la Nara echivalează în mintea mea cu a merge la Curtea de Argeș sau la Cîmpulung, sau la Tîrgoviște, de cînd știu că Nara a fost Capitala țării, cea mai veche capitală a Japonici, ducînd această mantie de cinste între 710 și 784. La Nara se cuvine să mergi liniștit, scuturat de orice impuls, preocupat doar să parcurgi în liniște, la întîmplare, mai ales la întîmplare, străzile lungi, terminate în marginea orașului, tăiate de parcuri, îngreunate de pasul turiștilor veniți din toată lumea.

De ce ne-am grăbi la Nara, cîtă vreme cele 12 secole și mai bine care au trecut din anii de primă strălucire n-au făcut altceva decît să ne convingă de netrecerea timpului. 12 veacuri și mai bine ne despart pe noi, cei de astăzi, de Nara de ieri, 12 veacuri și mai bine ne leagă pe noi, cei de azi, de Nara de azi în care trăiește prezentul, trăiește totul, dar mai presus de orice trăiește Nara de altădată, acea Nara care trebuie să fi fost în închipuirea cuiva, măcar în închipuirea poeților, o fată frumoasă, o fată ca nimeni alta, o fată în stare să dea prin frumusețea chipului ei, prin frumusețea părului ei, prin frumusețea ochilor ei, prin frumusețea mersului ei, prin frumusețea și nepămîntescul ei, în stare să dea numele unui oraș în fruntea orașelor, să dea numele unui loc mai presus de toate celelalte locuri, să boteze un punct de pe planetă făcut să sfredelească timpul, să ajungă pînă la noi provocîndu-ne.

Se spune că anual vin la Nara 10 milioane de turiști. O fi mult, o fi puțin ? Dacă ne gîndim că populația planetei cuprinde astăzi mai bine de 4 miliarde, raportarea ne-ar îngheța pe buze orice urmă de entuziasm. Gîndind că populația Japoniei este de aproape 120 miliarde vom înțelege că la fiecare 10 ani întreaga Japonie pare a se scurge într-o procesiune prelungă, tăcută, liniștită, lipsită

Scanned with OKEN Scanner

de spectacol, demnă de respect în scurgerea ei într-o procesiune pe sub porțile primei sale Capitale, pe sub acoladele sale încărcate de farmec, prin Nara. Dar nu numai japonezii sînt cei care vin să-și vadă și să-și revadă rădăcinile. Calcă alături de ei, așa cum mi s-a întîmplat și mie să văd, oameni din felurite colțuri ale planetei, oameni porniți la drum să cunoască lumea, să cunoască Japonia, iar cunoașterea Japoniei și a lumii trece prin Nara.

Și ca să nu-i dezamăgească, să nu le micșoreze cu nimic îndemnul de a fi apucat acest drum, să nu le surprindă în ochi descumpănirea, Nara păstrează pentru întîlnirea cu ei semnele sale distinctive, le scoate în față templele, le așterne în drum imaginile decupate dintr-un trecut îndepărtat, reușind să calce peste veacuri pe creasta valurilor, pe creasta veacurilor, ajungînd pînă la ei, pînă la noi, la acești de pe tot pămîntul călători, veniți la întîlnirea cu Nara.

Nu cred să fi văzut în altă parte această adunătură de oameni, de caractere, de rase, de culori, acest conglomerat uman, aspirat de un singur loc, în cazul de față Nara, ca de o fîntînă din care fiecare și-a propus să soarbă picătura la care are dreptul, ca o confirmare a legăturii sale cu acest loc, ca un semn de respect, cu fața în trecut, ca o răsucire pe călcîi pentru ca la răcoarea lui să poată merge mai departe.

La întîlnirea cu ei, căprioarele, sutele de căprioare, se spune că sînt 1000, desfășurîndu-se pe sub crengile copacilor ca la ele acasă, ca niște păsări de curte, nestingherite de pașii precipitați ai trecătorilor, dimpotrivă ademeniți de suflarea lor, ca și cum ar înscrie în acel gest o așteptare îndelung pregătită și izbăvită prin această vedere. Căprioarele își au farmecul lor, dar, mai mult, își au legenda lor de animale sfinte, lăsate în voie să treacă pe unde vor, să meargă spre cine vor, să se oprească unde vor, să se amestece ca niște ingrediente obligatorii în masa de călători, porniți să respire aer de Nara.

Creatorul însuși, s-a spus și se spune, a sosit la Nara pe spatele unei căprioare albe. Acea căprioară albă n-am văzut-o pe nicăieri, dar cele 1000 de căprioare, în culoarea lor bine știută, se află lîngă noi, ne privesc cu ochi umezi și așteaptă din parte-ne un gest de parafare a întîlnirii. Biscuiții aflați de vînzare la chioșcuri reprezintă hrana, reprezintă mijlocul prin care toți, fără excepție, își semnează întîlnirea cu Nara.

Scanned with OKEN Scanner

Lampioane, orez și căpșuni

Drumurile prin Nara trec obligatoriu pe la Kasuga Taisha Shrine, construită, conform explicațiilor, în chiar anul declarării Narei drept reședință imperială, în 710, de către familia Fujiwara, cea care deținea la ora respectivă puterea guvernamentală. Numeroase lampioane din piatră, numeroase lanterne suspendate și mai presus de orice dovada unei dări de mînă greu de imaginat în acele momente departe de noi. Drumurile prin Nara trec prin Kofukuji, templul al aceleași familii Fujiwara, ridicat în același an, 710. Cîndva se întindea pe o suprafață de 50 km^2. Au rămas din acel parc imens 4 km^2, suficient pentru a putea regăsi la locul său o construcție bătrînă, care, chiar dacă nu este cea originală, se impune prin vîrsta-i respectabilă de aproape 8 secole, prin puterea de a răzbi pînă la noi. Dar drumul prin Nara trece, mai presus de orice, prin templul Todaiji. Mai întîi un lampion din bronz, un lampion original de atunci din secolul al VIII-lea, contemporan cu templul, lampion lipsit la un moment dat de o față, înlocuită ulterior printr-una de plastic, diferite personaje care cîntă la flaut, păsări, decorații atracțioase, bătute de ploi și de vînt, dar neatinse în strălucirea lor. În față este templul, templul cel mare, căruia i-ar putea sta bine într-un cub cu latura de 50 de metri. În acest cub, în acest impresionant cub, în mijlocul său, Buddha cel Mare, impresionantul Buddha, Buddha din bronz stă, cum îi e obiceiul, cum l-am văzut și îl vom vedea în atîtea locuri, pe floarea de lotus, avînd el, Buddha, o înălțime de peste 16 m. Fața sa măsoară 3 m înălțime, ochiul este de 1,2 m, nasul de jumătate de metru, urechea de 2,6 m. Pe lotusul înalt de 3 m, Buddha stă și tace. Noi, în jurul acestei frunze, ne învîrtim ca într-un cerc atrași de chipul liniștit, uitat acolo, unii dintre noi fac un pas înainte, bat în clopotul situat la picioarele sale, merg, se roagă și pornesc mai departe. Spătarul pe care se sprijină este din lemn bronzat, de o parte și de alta stînd doi Buddha de lemn, mari și ei, dar nu atît de mari cît Buddha cel Mare, și chiar de ar fi n-ar reuși să clintească nimic din autoritatea acestuia, din ți-

Scanned with OKEN Scanner

nuta-i impenetrabilă, implacabilă. În spate, în cele două colțuri, doi paznici, două figuri, două chipuri de bărbați, cine știe ce vor fi închipuind, cine știe ce vor fi crezînd despre noi, acești mulți care venim, zi după zi, tot timpul anului, pentru a ne arăta miraţi cum de s-a reușit un asemenea Buddha într-o vreme în care se puteau face atîtea, gîndul te putea duce la atîtea, dar, iată, pe cei de aici gîndul i-a îndemnat să facă, din tot ceea ce puteau să facă, pe acest Buddha ameţitor de înalt, mare și tăcut.

Mă depărtez, ies de sub privirile lui și mă îndrept în lungul aleii prin parc, străjuit de lampioane din piatră. Între ele, lespezi înfipte vertical în pămînt. „Domnule, îmi spune Kanji San, aceștia sînt donatorii pentru templu. Știți cît a dat acest domn ? 100 de yeni.“ De vreme ce numele și gestul său au rămas pînă la noi, mă gîndesc că cei 100 de yeni, fluturați a zîmbet acum, trebuie să fi însemnat ceva pe atunci...

De sus, de pe terasa unui pavilion, am vedere bună asupra orașului, asupra ţinutului. Templul, acoperișul lui, și peștii aceia nelipsiți, peștii de pe creastă, ca și cum pavilioanele adăpostind pe Buddha și altele n-ar fi altceva decît niște corăbii ţinute la suprafață prin buna dispoziție a acestor vietăți acvatice, ca și cum ei ar fi acolo să poarte prin spațiu și prin timp construcțiile ridicate cu atît de multă vreme în urmă.

În vale, la poalele dealurilor împădurite, trasate în coame lenește, orașul Nara adună blocuri destule, dar și mai multe sînt casele fără pretenții, distribuite într-un larg evantai.

Nara, orașul, Nara, prefectura, trăiesc din turism. Trăiesc din magnetismul exercitat fără obosire de către relicvele sale istorice. Dar dincolo de porțile unui trecut respectabil, dincolo de chemarea niciodată întreruptă a monumentelor, orașul și prefectura își trag pe deasupra, în același timp, seva din ceea ce industria și agricultura au convenit să însămînțeze aici. Industria textilă are o îndelungată tradiție. Industria prelucrării lemnului, de asemenea. Au apărut, mai aproape de noi, fabricile de mașini-unelte și semiconductorii. Deși pămîntul arabil nu depășește 10 la sută din suprafața prefecturii, agricultura rămîne principala îndeletnicire, ocupînd o treime din populație. Pădurile sînt la ele acasă în acest ţinut potolit, îm-

brăcîndu-l cu haine cum nu se pot găsi multe în întregul arhipelag. Orezul rămîne suveran, în afară de el împărțind faima locului ceaiul Yamato și căpșunile.

Jocuri, pur și simplu?

Procesoarele și-au instalat serviciile în birourile financiare, sînt semnalate mașini cu posibilități de transmitere foarte rapidă de facsimile, ele se folosesc pe larg în domeniul lingvistic. Există serviciile informaționale care apelează la telefon. Vrei să rezervi bilete la cinematograf, la tren, n-ai decît să apelezi la telefonul de acasă și totul se rezolvă. Fabricanții își pun mari speranțe în predispoziția pe termen lung a cetățeanului japonez pentru folosirea microcomputerelor acasă, pentru acceptarea calculatorului personal. Într-un viitor nu prea îndepărtat, se speră, gospodinele și copiii și alte categorii de cetățeni vor apela la computer ca la un hobby, ca la un tovarăș de timp liber. Cele întîmplate în domeniul mijloacelor de comunicare în masă par a susține aceste priviri pline de speranță. Videocasetofonul se dorește a fi un argument, ca și faptul că televizoarele au ajuns să joace roluri multiple, să-și diversifice și să-și amplifice forța de atracție pe seama adaptării lor ca videodisplay sau prin conectare ori combinare cu alte mijloace de comunicare ce sînt anunțate pe viitor. Am risca însă, am comite o eroare dacă, privind către aceste jucăușe imagini sub care sistemele internaționale hi-fi se prezintă, le-am lua drept jocuri pur și simplu, fantezii turnate în haina concretului, schimbări de dragul schimbării. Eforturile în slujba informației se cer încadrate, circumstanțializate în activitatea mai largă consacrată raționalizării activității omului, preocupărilor sale. Informația se dorește o folositoare prezență în sensul utilizării mai efective a resurselor în activitatea economică și să nu ne surprindă prin urmare că la rîndu-i industria se găsește în punctul cel mai avansat al cortegiului de mijloace puse în mișcare. Lucrurile par a se așeza într-un cerc în care fiecare făcînd un pas înainte

Scanned with OKEN Scanner

asigură în felul acesta condiții pentru ca și cel din urmă să fie în stare să facă respectivul pas.

Nu se îndoiește nimeni că printr-o expansiune bine condusă a acestor mijloace munca noastră devine mai simplă, mai atrăgătoare, timpul nostru dincolo de muncă poate îmbrăca forme inedite, atractive și, prin aceasta, convenabile. Vom călători mai puțin, vom lăsa deci timp mai scurt în sălile de așteptare, pe peroane, în vagoanele de cale ferată, pe coridoare, ne vom uita de mai puține ori strîmb la vecinii noștri care ignoră inscripțiile ce interzic fumatul în trenuri, pe seama existenței la îndemînă a acestor terminale, a rețelei de telecomunicație ce promite să ne stea la îndemînă pentru a ne oferi informații, pentru a prelua informații, pentru a ne ține de urît. Sînt, iată, alături de toate aceste avantaje indubitabile, sînt și inconveniente la care unii n-au ezitat să se gîndească. Partea goală a paharului ar cuprinde în viziunea lor faptul că în societatea informațională totul devine, totul se petrece, se consumă sub controlul computerelor și al băncilor de date. Prin urmare nu noi, ci computerul va face multe din treburile la care astăzi sîntem puși. Există cu adevărat riscul să ne uităm chiorîș la aceste mașini care prea știu totul? Clar este faptul că prezența tot mai plină a automatizării, a computerelor în sfera unor profesii va accelera schimbările și în alte zone, determinînd apariția de meserii noi, ajustări continue ale unor grupări profesionale tradiționale. Sfîrșitul secolului nostru pare a fi din acest punct de vedere predestinat să asigure trecerea de la ceea ce reprezentăm la această oră către ceea ce ne pregătim să fim dincolo de frontierele veacului.

Drumul într-acolo, drumul către societatea informatică este pavat pînă una alta cu șansa pe care o oferă producătorilor de facilități electronice de a transpira întru găsirea de soluții cît mai convenabile, de a găsi răspunsuri pe măsura întrebărilor care se nasc și chiar celor care nu s-au născut încă. Există — și o putem bănui ușor — o stare de concurență, de competiție a japonezilor și aici în zona computerelor ca în atîtea alte sectoare de vîrf. Întrecerea se poartă, în primul rînd, cu americanii, ca și în alte domenii — nu cu europenii — poate și pentru faptul că japonezii au izbutit să găsească, destul de limpede, drumul spre victorie asupra concurenței, respectiv asupra Europei occidentale. Mă văd silit să repet constatarea că atunci

Scanned with OKEN Scanner

cînd şi-au propus să ajungă undeva, să demonstreze ceva anume, gazdele mele probează vocaţia altitudinii în situaţia ei extremă. Despre această întrecere am mai vorbit, vom mai vorbi desigur, ea îmi este prilejuită în cazul de faţă de informaţiile care îmi parvin şi care vădesc o uşor de constatat preocupare de a indica numele concurentului ce trebuie ajuns din urmă, şi acesta, în cazul computerelor, înseamnă şi aici, firește, I.B.M.

Explicaţiile sînt lesne de conturat : Japonia a devenit o piaţă uriaşă pentru acest gen de marfă, ca mărime ea fiind depăşită doar de Statele Unite. Vînzările la capitolul computere de mărime mică şi mijlocie merg strună şi probabil nu este departe momentul cînd va trebui să luăm în consideraţie performanţe deocamdată neafişate în industria niponă de resort. Dar aceasta nu face mai puţin dură, mai puţin strînsă bătălia dusă pe frontul computerelor mari şi foarte mari împotriva aceleiaşi I.B.M. În plus, de cînd computerul şi-a dat mîna cu linia, cu sistemul de telecomunicaţie, japonezii s-au trezit pe neaşteptate într-o poziţie privilegiată : succesul lor este asigurat şi nu oricum dacă ne gîndim la avantajul, la poziţiile avansate pe care se situează construcţia de mijloace de telecomunicaţie. Ne amintim cît de stimulatoare a fost pentru industria japoneză, pentru întreaga industrie japoneză, cererea pieţei interne. Dacă ne gîndim acum la computere, şi nu numai la ele, vom sesiza ca element deloc lipsit de interes, ţinînd cont de forţa sa de mobilizare, preocuparea insistentă a companiilor japoneze de a proceda la automatizarea activităţilor de birou. Şi, ajunşi aici, am încercat să deschidem o fereastră spre perspectiva în această direcţie. Experţii în materie susţin că factorul catalizator cel mai important al industriei constructoare de calculatoare îl constituie în aceşti ani, în decada pe care o străbatem, tocmai interesul manifestat pentru automatizarea muncii în birouri. Există la această oră exemple care se vehiculează pentru a ilustra posibilităţile şi cadrul în care poate avea loc respectivul proces. Ajunşi, să zicem, la recepţie, la biroul de informaţii al unei companii, ofiţerul de gardă va înscrie numele tău pe claviatura computerului personal la îndemînă, va confirma că eşti aşteptat la persoana unde vrei să ajungi sau îţi va spune că nu eşti primit acolo, dar va înregistra oricum

Scanned with OKEN Scanner

numele pe un formular. La fiecare birou, la fiecare masă, se găseşte cîte un terminal şi alături computerul personal. Oficiul principal este echipat cu 12 terminale, 18 computere personale, cu un computer principal şi 2 calculatoare de proces. „Okamura Corporation", cea despre care este vorba, vehiculează anual afaceri de 60 de miliarde de yeni, dar direcţia contabilă nu dispune decît de cinci persoane, între care două fete. „Kap Co. Ltd", o mare companie producătoare de săpunuri şi detergenţi, şi-a organizat sistemul informaţional apelînd la un număr de 110 computere personale, cu care va fi manevrată, în toate sensurile, informaţia dorită, atît referitoare la activităţile companiilor concurente, cît şi la propriul metabolism managerial, toate acestea fiind stocate într-un computer principal şi distribuite, la cerere.

Transpiraţie pentru terminale

Sătulă să mai suporte tăvăleala pe care o presupune legătura prin corespondenţa obişnuită cu partenerii, „Mitsui et Co. Ltd." a hotărît să treacă la realizarea unui sistem care poate însemna o mare economie de personal, de timp şi de mijloace. Pentru început, un număr de 800 de salariaţi au fost cuprinşi într-un curs intensiv de pregătire ca să se deprindă cu lucrul în cadrul centrului de microcomputere. Ulterior, calculatoarele şi-au făcut apariţia într-un număr de 500 de birouri, inaugurîndu-se astfel sistemul numit „Orion", prin care orice operaţie de vînzare şi inventar a fost încredinţată computerelor. Zilnic compania expediază 40 000 de mesaje la distanţă în toată lumea şi ceea ce urmăreşte acum este să computerizeze operaţia de alcătuire a acestora printr-un sistem corespunzător de afişaj. „Nippon Electric Co. Ltd.", binecunoscută pentru preocupările sale de antemergător în materie, de fruntaş în producerea de computere, de echipamente de telecomunicaţie, vrînd parcă să infirme proverbul cu pantofii şi cismarul, şi-a întors privirea către sine şi a decis să-şi doteze interioarele cu sisteme care

Scanned with OKEN Scanner

implică folosirea computerelor personale. Fiecare persoană de conducere este înzestrată cu un asemenea ustensil. Lista vizitatorilor se trece pe computer pentru a fi găsită oricînd în viitor atunci cînd cineva dorește să știe sau să apeleze la persoana în cauză.

„Nippon Steel Corporation", marele fabricant de metal, cel ce face nesomnul producătorilor nord-americani de fontă și oțel, a lansat o campanie pentru reducerea volumului de documentație. Se estimează că circa 180 de milioane de documente, cîntărind 1000 de tone, sînt depozitate la sediul central din apropierea gării din Tokio. Puse una peste alta, respectivele hîrtii ar înălța o coloană de 18 000 de metri. Cît vor reuși să reteze din această statuie a birocratismului nu se știe; deocamdată știm însă că volumul de documente aruncate la coș în decursul primelor trei luni ale campaniei a ajuns la 230 de tone, ceea ce nu este chiar puțin, în înălțime vorbind, ca și în greutate de altfel, ținînd cont de faptul că pe verticală documentația evocată depășește puțin pînă și statura muntelui Fuji.

„Toshiba", la rîndul său, a pornit în aceeași direcție, lansînd lozinca „O pagină este dimensiunea optimă pentru orice document", sau „O oră este durata optimă pentru orice ședință". Sigur că operația nu poate fi considerată foarte ușoară și nici extrem de ieftină, dar se dovedește foarte decisă voința celor în cauză de a ajunge cît mai repede într-o altă condiție decît cea de față. Este într-adevăr nevoie de timp, este nevoie de bani, dar principalul a fost exprimat: dorința de schimbare. Și pentru cei care eventual ar fi puși pe întrebări, japonezii sînt gata să ofere răspunsuri.

De ce această susținută ofensivă pentru automatizarea birourilor? În primul rînd, se pornește de la constatarea că productivitatea în sectoarele administrative este coborîtă, ceea ce face să crească deosebit de mult, de repede, rata cheltuielilor indirecte în totalul costurilor companiilor. Gulerele albe, după cum afirmă statisticile oficiale, în totalul forței de muncă, au crescut de la 36 la sută în 1970, la 43 la sută în 1980. Dacă introducerea roboților, folosirea utilajului electronic de calcul în diferite alte părți, în alte sectoare ale economiei au așezat Japonia pe

Scanned with OKEN Scanner

poziția pe care o cunoaștem, extrem de convenabilă, în ceea ce privește productivitatea, în sectoarele administrative, iată, lucrurile merg altfel, deoarece o mare cantitate de muncă este încă executată manual. Pe de altă parte, să nu uităm că în evoluția lor, afacerile antrenează o mare cantitate de informație, un din ce în ce mai mare volum de informații care aleargă de colo-colo, ceea ce complică lucrurile dacă ne gîndim la cei ce trebuie să citească, să scrie, să completeze, să recitească.

Ce ne va cădea pe cap în viitor, la ora la care proiectele de azi vor prinde contur, ce vom putea descoperi în încăperea numită atunci, ca și acum, biroul de lucru ? Vor dispărea, cel puțin așa sîntem avertizați, mapele cu hîrtii care ne populează astăzi fiecare centimetru pătrat de pe suprafața biroului. Telefoanele de asemenea ca și, rețineți, calculatoarele de birou. Și aceasta pentru că locul lor a rămas să-l ocupe computerele personale și computerele specializate și stațiile locale care înseamnă de fapt computere personale combinate cu procesoarele lingvistice. Vor apărea, desigur, rețelele de comunicație optice, poșta va lua și ea înfățișarea corespunzătoare, corespondența va circula prin rețele speciale către terminalele de sub privirea noastră. Desigur, se vor reduce, cifric vorbind, echipele de funcționari existente în prezent, lectura, scrierea, prelucrarea documentelor urmînd să se mecanizeze, ceea ce va duce la o productivitate tînjită în prezent cînd stăm destul de rău. Nu s-ar zice că sînt zile ușoare pentru manageri, cît timp toți acești oameni vor trebui, în sistemul binecunoscut japonez al angajării pe viață, să-și găsească alte locuri de muncă, să li se găsească alte ocupații, alte profesii. Va trebui, cu toată părerea de rău, să ne dispensăm de secretare și de dactilografe, ținînd cont că operațiile în cauză le vom încredința de acum încolo automatelor. Va fi această trecere făcută fără complicații, fără tresărire, fără dureri de cap ? Dacă ne aducem aminte de atitudinea muncitorilor la apariția roboților, care la rîndul lor nu făceau decît să reediteze o binecunoscută etapă din istorie marcată de apariția mașinilor și de rezistența la mașini, atunci s-ar putea să intervină rezerve. Justificate de altfel, din partea celor care ar urma, pînă

Scanned with OKEN Scanner

una alta, să-şi schimbe locul de muncă sau, şi mai rău, profesia. Ca să fie siguri, producătorii s-au aşternut serios la treabă. În numai patru domenii, acolo unde industria japoneză stă foarte bine, mă refer la computere de birou, maşini de copiat, pentru facsimil şi procesoare de cuvînt, producţia urmează să crească, să se dubleze în numai cinci ani. Probabil ştiu ei ce ştiu cei care s-au şi aruncat să-şi cheltuiască banii.

La concurenţă cu Fuji

Apare, între colegii săi niponi şi de peste tot, precum un munte — înalt, impunător şi mereu îmbrăcat. Nu cu prelata zăpezilor pe umeri, dar în straie de personaj bine hrănit şi cu dare de mînă.

„Yomiuri Shimbun", despre el discutăm, ziarul japonez, există din 1874. A năvălit cu capul între umeri în prima linie a presei mai ales cînd a încăput pe mîna lui Matsutaro Shoriki, între altele coleg de afaceri cu domnul Hearst, bătrînul. Ca şi acesta va pune în mişcare practica mariajelor mass-media : era cel dintîi ziar japonez ce-şi va asocia în drumul spre public, sub aceeaşi umbrelă financiară, un post de radio difuziune şi unul de televiziune.

Astăzi, reporterul de la „Yomiuri Shimbun" aleargă în căutarea subiectelor în limuzine avînd la parbriz fanionul ziarului. Dacă şoferul este surprins de patrula poliţiei că se întrece cu gluma în materie de viteză, nu se grăbeşte nimeni spre chitanţierul cu pricina ; cel mult se va auzi în pîlnia de dirijare a circulaţiei : „Domnul de la «Yomiuri», nu vă supăraţi, mergeţi mai încet. Mulţumim mult !". La drumuri mai lungi reporterii se aruncă într-unul din elicopterele ziarului.

Tirajul zilnic la „Yomiuri Shimbun" atinge 13,6 milioane. Adică mai mult decît suma primelor 17 cotidiene nord-americane.

Cum spuneam, un munte. Beneficiază de un aparat redacţional apreciabil : 3 059 de persoane (de patru ori cît

la „New York Times“). Distribuiți în 436 de birouri în țară și 28 în străinătate, japonezul, prin firea lucrurilor — cîte n-ar fi de spus la acest capitol — un televiziono-fag convins, cumpără cu asiduitate ziarul și vînzările ating cifra de 68 milioane exemplare ale celor 125 de cotidiene. Probabil avem în față cel mai consecvent colector de gazetă existent pe planetă. „Yomiuri“, cu 24 pînă la 32 de pagini, precum și repetate ediții speciale și regionale, își aduce copios obolul la acest meniu gazetăresc. El ajunge la 38 la sută din cele 34 de milioane de adrese japoneze, majoritatea prin livrare la domiciliu. Se constată că mai mult de jumătate din abonați cumpără și ediția de dimineață și pe cea de seară.

„Yomiuri“ și-a croit un mod al său de a fi. Atracția pentru coloanele ziarului — a cititorilor — se vădește dublată de fascinația de a semna în paginile cotidianului. În primăvară s-au scos la concurs 38 de posturi ; s-au prezentat 2 000 de absolvenți universitari.

Deși, uzual, ziarul nu obișnuiește să pună sub articolele pe care le tipărește și semnătura autorului. Ce s-a pretins candidaților la mîna ziarului, sub pulpana consacrată a anonimatului care face casă bună și cu niște tarife de încadrare modeste ? Cunoștințe de istorie, teoria drepturilor cetățenești, limbi străine, probleme tipice de presă.

Ziarul își duce zilele promovînd îndeletniciri care n-au mare lucru de-a face cu activitatea redacțională : patronează o mare echipă de baseball („Yomiuri Giants“), administrează un parc de 150 de pogoane (numit, evident, „Yomiuriland“), are orchestră simfonică proprie (la pupitrul căreia a apărut nu demult Zubin Mehta), organizează expoziții de artă plastică (de dată mai recentă sînt cele reunind lucrări de Renoir și Van Gogh).

Aceasta ne va face să înțelegem mai bine și cum reușește să stea pe picioare — și chiar pe picior mare — în condițiile cînd doar 40 la sută din venituri provin din reclame (în comparație cu 70 la sută la colegii lor de peste Ocean, americanii).

În sfîrșit, această informație despre muntele de pe Fleet Street-ul nipon : marea majoritate din cadrele de conducere ale ziarului sînt foștii lor reporteri, redactori de tot felul.

Scanned with OKEN Scanner

IQ-3100

În raport cu eternitatea, cum obișnuiește să spună o cunoștință de a noastră, condei înflorit sub zodia nesomnului, cele șapte decenii de existență cît măsoară „Sharp" poate să nu spună mare lucru și chiar privită cu superioritate de preopinenți cu bărbi intrate în legendă. Corporația purtînd acest nume poate fi cunoscută la ea acasă în multe feluri și în diverse locuri. Personal am avut ocazia să-i trec pragul la Nara.

Întîlnirea cu domnul Kazuo Saitoh, unul din directorii corporației, adjunct al managerului general de la „Industrial Instruments Group", cu sediul aici la Nara, înseamnă din mai multe puncte de vedere un avantaj. Aflu astfel, direct de la sursă autorizată, ce se coace în cuptoarele evident fierbinți care compun „Sharp". Pricep cîte ceva din filozofia de viață și de muncă a unei firme frecvent întîlnite prin magazinele de resort.

Sharp, în engleză, înseamnă o mulțime de lucruri și, mărturisesc, dintre toate mă gîndisem la sensul de precis, exact, pe care din orgoliu orice fabricant de produse electronice și-l dorește ca emblemă, revendicîndu-l ca atare. Dar de unde! Primul produs, inventat de fondatorul companiei — Tokuji Hayakowa — era un soi de pix mecanic, numit așa ținînd cont de forma lui ţuguiată ; sharp = ascuțit. Ce a urmat ? Aparate de radio cu galenă — au existat și asemenea pasiuni ! — și mai apoi cu lămpi, televizoare, atunci cînd le-a venit rîndul (adică în 1951), seturi color (1960). Mai aproape de noi, curiozitățile se înmulțesc și vom auzi rînd pe rînd de celule solare, de primul calculator de birou complet tranzistorizat, peste doi ani de unul asemănător dar încorporînd circuite integrate. Calculatoarele își au o istorie a lor și nu ne preocupă, nu mai băgăm în seamă cîte s-au întîmplat de cînd aceste creaturi, atoatefăcătoare azi, arătau ca niște hambare greu de plasat în spațiul normal al unei încăperi normale. Cei de la „Sharp" se laudă cu ceea ce ține de contribuția lor în materie și în consecință nu uită să amintească o serie de detalii : prima

Scanned with OKEN Scanner

diodă cu arseniură de galiu, primul calculator cu cristal lichid, calculatoarele cu baterii solare, cele de mărimea unei cărți de vizită, cu grosimea de 1,6 mm. În sfîrșit, despre asta însă poate vom mai avea prilejul să vorbim, translatorii. Acum 4 ani, „Sharp" punea pe piață micul computer care permite traducerea electronică, comunicarea într-un limbaj uzual presupunînd fondul principal de conversație curentă. În 1981 acesta a fost adus la dimensiuni de buzunar. Prin urmare, lăsăm în raftul librăriilor familiarele ghiduri de conversație, mulțumindu-ne să încredințăm gîndurile noastre cele mai bune și pașnice dreptunghiului metalic plin de butonașe și de secrete, dar oricînd dispus să ni le împărtășească, să le pună în mișcare doar de dragul nostru. IQ-3100 este o astfel de ființă amabilă, gata oricînd să stea în picioare pentru cei interesați. El poate traduce simultan în engleză, japoneză și orice altă limbă de circulație — germană, franceză, spaniolă etc. Memoria domniei-sale stă convenabil la capitolul miniaturizare, un singur modul conținînd 152 tipuri diferite de expresii, dintre cele chemate cel mai frecvent în ajutor cînd te afli într-un loc străin și, în general, vorbind 1800—2000 de cuvinte din fiecare limbă. Dacă posesorul se decide pentru unul din module, aparatul se angajează să asigure traducerea simultană în trei limbi. Au fost desigur făcute eforturi ca totul să fie grupat pe categorii tematice — în raport de locul unde te găsești : avion, vamă, autobuz, hotel, magazin etc. Vrei să ceri o bere, aflîndu-te în Nara pe peronul gării, și aici, ca în mai toate locurile în Japonia, situat la suprafață, între linii, avînd indicat cu precizie punctul de oprire al fiecărui vagon numerotat ? Scoți computerul cît o carte poștală și prin apăsări corespunzătoare pe buton vei așeza sub ochii vînzătorului sau în urechea lui : BIRU GA ARIMASUKA ? O simplă atingere a punctului vizat și obții expresia echivalentă în limba dorită. Vrei să-ți întrebi, protocolar, colegul de canapea din Hikari, trenul fără plămîni, cum vă simțiți ? Apel la IQ-3100 și nu-ți rămîne decît să rostești : OGENKI DESUKA ? Ba mai mult, dacă îți fuge din minte scrierea corectă a unui cuvînt, ți se sare în ajutor : insertezi primele litere, și va urma o suită de ter-

Scanned with OKEN Scanner

meni care încep în același mod ; n-ai decît să-i respingi unul după altul, pînă ți se oferă exact cuvîntul uitat.

Hotărît lucru, desk-ul zilei de mîine stă sub amenințarea însingurării ; dacă o vom ține tot așa cu eliminarea ființelor pe care tradiția le-a implantat cu speranța definitivului în jurul nostru, dacă o ținem tot în ritmul ăsta vreau să spun, cine o să mai rostească la prima oră a zilei, cine decît un nesimțitor computer, cuvintele ce sună atît de învăluitor acum : Este dimineața, tovarășe director !...

Logo

Creșterea explosivă a numărului de computere personale și intrarea acestora pe piață, sub numele unui I.B.M. sau Xerox, a convins pe observatorii microelectronicii să încerce a merge mai departe în utilizarea lor. Unul din caii de bătaie ai momentului este, din acest punct de vedere, computerul lingvistic.

O noutate în materie o constituie Logo, computerul canadian. Așa cum îl prezintă părinții săi, Logo este rezultatul unor cercetări conjugate, realizate de vîrfuri în materie, și el exprimă concluzia că ne putem încredința acestor mașini lingvistice pentru a avea controlul complet asupra sistemelor tehnologice din jurul nostru. Nu trebuie să fii un expert în computere, nu trebuie să fii doctor în științe sau altceva pentru a folosi această mașină, susțin fabricanții lui Logo de la compania canadiană care l-a lansat. El a fost creat de fapt cu 15 ani în urmă de către Institutul de tehnologie din Massachusetts-M.I.T. și folosit în cadrul unui computer de mare capacitate. În 1981 lingvistica s-a regăsit pe sine în vecinătatea microelectronicii. În acel an o companie de computere personale — Apple, împreună cu I.B.M., au procedat la investigații serioase pentru a crea modelul computerului lingvistic Apple 2.

La bagajul de cunoștințe lingvistice pe care îl au, copiii de școală pot învăța cum se programează și pun,

Scanned with OKEN Scanner

prin aceasta, pe Logo, într-o poziție mult mai convenabilă decît alte mașini electronice. Este foarte sistematizat ca mașină și îi poate ajuta să învețe foarte repede ce înseamnă un computer. Anterior, computerele educative, bazate pe un sistem digital simplificat, foloseau cuvinte uzuale din limba engleză sau noțiuni de algebră și serveau la învățarea mai ușor a anumitor lucruri. Logo se arată mult mai ambițios prin ceea ce își propune să facă, iar realizatorii săi susțin că au drept strategie dobîndirea credibilității în cercurile școlare din întreaga lume, să convingă asupra faptului că Logo este o mașină educativă ideală.

Firma care l-a construit face asemenea eforturi. A ajuns și în Japonia, unde chiar acum caută să atragă atenția asupra superiorității noului tip de computer. Se explică și se demonstrează că Logo poate fi asimilat ușor, întrucît el înțelege cuvinte în diverse limbi — franceză, engleză, japoneză ș.a.m.d. Unul din exemplele folosite, între altele, este și acela că dacă pui pe mașină un cuvînt scris greșit căruia îi lipsește o literă sau două, mașina îți va răspunde că ea nu cunoaște respectivul cuvînt, dar știe ceva aproape și îți va afișa cuvîntul în forma lui corectă. El nu este condus, stăpînit de tehnologie, ci ne îngăduie să avem controlul asupra tehnologiei, susțin specialiștii într-un joc de cuvinte nu foarte limpede dar care exprimă aceeași dorință de a se cîștiga teren în raza de intervenție a lui Logo.

Așa cum spuneam, Logo trăiește de 15 ani, dar nu independent, ci ca un component al mașinilor de calcul mai mari. În această perioadă, aproape 1000 de copii în vîrstă de trei ani sau ceva mai mari au apelat la serviciile sale pentru a învăța unghiuri variabile și alte concepte matematice.

În 1982, ducînd mai departe această experiență și concluziile sale favorabile, un număr de 20 de școli din New York au apelat la serviciile lui Logo. Se susține, de altfel, ideea că Logo, prin alcătuirea lui simplă și prin modalitatea de lucru extrem de accesibilă, poate folosi în țările în curs de dezvoltare ca o punte spre înțelegerea și introducerea tehnicii de vîrf. Prețul său de 70 000 yeni va decide dacă argumentele spuse în favoarea lui Logo vor avea ecou, vor fi urmate de decizia așteptată : încorporarea lui în sistemul educativ nipon.

Scanned with OKEN Scanner

Toba de zi şi de noapte

Plecăm dis-de-dimineaţă la Nara. Imaginea peroanelor pline de lume grăbită, aceste peroane supraînălţate la nivelele unde vor trage curînd trenurile, acele trenuri în care se schimbă poziţia scaunelor, în funcţie de direcţia de mers, în acele trenuri în care nici nu te-ai aşezat bine şi-şi fac apariţia fetele, nu foarte înalte, cum le ştim că sînt japonezele, cu şorţuleţele curate şi cu vocea lor melodioasă, în care ele ştiu ce vor să spună. Înţelegi doar din faptul că trec cu braţul plin de pacheţele că îţi oferă contra cost gustarea de dimineaţă, cafeaua sau poate o sticlă de citronadă. Trec cu cărucioarele pline, se întorc cu ele goale, te invită, trec mai departe fără să întîrzie mai mult cîtă vreme constată că prezenţa lor este pentru tine pur decorativă, pe cînd pentru ele este o problemă de serviciu, de simţ profesional. Cu sau fără gîndul la pacheţelele acelea, ţi se oferă şerveţelul fierbinte, făcut sol, atît cît să păstreze mai bine fierbinţeala aburului în care au fost opărite. Nu sîntem întrebaţi dacă vom mînca, nu sîntem întrebaţi ce avem de gînd, dar aceste şerveţele îţi stau la îndemînă, semn că indiferent de intenţiile tale trebuie să fii oricînd cu mîinile curate.

Acum, într-una din sălile de primire din clădirea administrativă a firmei „Sharp", sîntem în situaţia de a intra în subiectul fierbinte al electronicii. Este de faţă managerul de la centrul de informaţii publice, Shinji Ohshita, cel care de la intrare a preluat grija prezenţei mele la sediul companiei, stau la vedere steguleţele japonez şi românesc, iar noi în jurul acestei mese dreptunghiulare, într-o sală pe ai cărei pereţi nu sînt tablouri, nu sînt imagini decorative, ci nişte texte. Sînt devizele cu care m-am obişnuit de mult, sînt preceptele cu care m-am întîlnit pe oriunde am fost. Aici, la „Sharp", filozofia în afaceri înseamnă : Dezvoltă capacitatea tehnologică a companiei ; Realizează cele mai bune produse de care eşti în stare ; Odată cu dezvoltarea corporaţiei vor veni şi satisfacţiile salariaţilor. Aici, la „Sharp", credoul în afaceri înseamnă : Sinceritatea este

Scanned with OKEN Scanner

cea mai importantă cerință etică, lucrează totdeauna cu sinceritate ; Armonia reprezintă o forță, aveți încredere unul în altul pentru un efort unit ; Politețea înseamnă o virtute, fii recunoscător și respectuos cu alții ; Creativitatea înseamnă progres, întotdeauna ține minte nevoia de autenticitate și dezvoltare ; Curajul dă sens vieții, înfrînge-ți dificultățile printr-o atitudine pozitivă.

Vizita mea în halele de fabricație avea să aibă două segmente : mai întîi iată-ne aici, în atelierul de montaj al computerelor de buzunar. În lungul liniei, opt persoane, plantate acolo unde intervenția omului este neapărat necesară. La fiecare secundă, la capătul benzii de montaj va ieși un calculator de mărimea unei casete. Parcă nu s-ar întîmpla nimic în această sală, doar tactul benzii, mișcarea ei pe sub privirile înghețate ale lucrătorilor prea serioși și prea grijulii cu ce au de făcut pentru a ști de altceva în aceste clipe. O mașină automată stă la pîndă, sarcina ei este să dea deoparte ceea ce nu poate ajunge la cumpărător, sarcina ei este să lase să treacă dincolo, către depozit, către cutiile de împachetare, doar ceea ce a fost făcut conform regulei. Pe dreapta urcă produsele bune, pe banda din stînga cele rele. Stau și privesc, dar nu trece nimic încă pe acolo.

Mai departe, într-un atelier unde se alcătuiesc din mers, se compun ca niște jucării mai mari, ca niște jocuri pentru copii mai mari, ca niște jocuri în care fiecare își aduce partea sa de contribuție la încropirea întregului, mașinile de copiat. Numai că aici, cei care aduc cel mai mult, cei care fac aproape totul, sînt roboții. Ici-colo cîte o persoană pentru a amplasa la locul ei partea componentă minusculă sau pentru a prinde între ele subansamble sau pentru a efectua o operație pentru care nu se făcea să se cheltuie pe un automat. Poate sînt 40, poate 50 de persoane și în această hală, unde se nasc în fiecare lună 25 000 de asemenea aparate, așteptate în instituțiile din Japonia. O liniște de sală de clasă în timpul orei de teză la matematică. Ici-colo fîșîitul abia perceput al roboților care așază pe drumul corect produsele, al micilor dispozitive aducătoare de piese pe banda de montaj, scuturările din umeri ale operatorilor, țac-țacul decent al mașinilor de fixat.

Un drum sinuos cît să prindă în lungul său întregul complex de operații și în sfîrșit, iată, acolo unde se aglomerează ca niște lăzi, ca niște navete de lapte sau ca niște

Scanned with OKEN Scanner

cutii cu bere, acolo s-au adunat, la capul liniei, după ce controlul şi-a spus cuvîntul, produsele gata a fi ambalate şi trimise spre piaţă.

Nu ştiu cît este şi cît nu este „Sharp" o unitate etalon în electronica japoneză, de altfel, nu ştiu dacă s-ar putea vorbi neapărat de un etalon. Nu ştiu dacă ar trebui căutat neapărat un etalon cîtă vreme electronica japoneză ca atare înseamnă un etalon, un etalon în ale calităţii, un etalon în forţa de a presa, de a înlătura porţile necunoscutului, un etalon edificator cît priveşte puterea de a cîştiga. „Sharp" este — şi asta o putem spune cu convingere — unul din soldaţii în a căror raniţă se găseşte o cantitate importantă din zăcămîntul care alcătuieşte, prin însumare, avuţia naţională japoneză, numită electronică. Produsele sale sînt vîndute în 135 de ţări din toată lumea, fabricile sale, 34 la număr, sînt întîlnite în 30 de ţări. Cîteva sute de mii de componente electronice sînt încorporate în numai cîţiva milimetri pătraţi ai unui circuit integrat pe scară largă, care controlează, stochează o imensă cantitate de informaţii. Acest microgigant, unul din produsele, din fructele de dată recentă ale dezvoltării în electronică, reprezintă un participant esenţial la automatizare, la creşterea eficienţei energetice, la compactizarea produselor. Este, cum ni se spune, cu o expresie şi cu o imagine nu foarte nouă, dar concludentă în cazul său, inima echipamentelor miniaturizate, a sistemelor de acest tip. La „Sharp", circuitele integrate pe scară largă au intrat în producţie în 1970. De atunci şi-au găsit numeroase şi importante aplicaţii. Pe o placă de 6/6 mm iau loc aproximativ 500 000 de tranzistori. Acest depozit încorporează echivalentul a mai multor mii, a mai multor zeci de mii de litere alfabetice. El stă la baza fabricării procesoarelor de cuvînt pentru ideogramele kanji, traducătoarelor electronice şi computerelor de buzunar. În interiorul preocupărilor pentru aplicarea electronicii în domeniul informaţional, un loc important îl ocupă tehnologia transmisiei optice, prin care se comunică instantaneu o mare cantitate de informaţii. La „Sharp" a fost realizată dioda semiconductoare laser, punctul central al prelucrării informaţiei pe cale optică cu cea mai lungă durată de viaţă cunoscută în lume, de 50 000 de ore. Aceleaşi diode şi-au găsit aplicaţia în cazul discurilor octomagnetice, care permit atît scrierea cît şi ştergerea informaţiei. Cele dintîi preocupări privind

Scanned with OKEN Scanner

utilizarea energiei solare au început prin anul 1959. În perioada următoare, atenția a fost concentrată asupra realizării celulei solare pe bază de cristal de siliciu, convertizoare a luminii solare în electricitate. Celule solare se regăsesc în prezent și în calculatoarele electronice și în componența ceasurilor. De dată recentă este punerea la punct a fabricației de celule solare pe bază de siliciu amorf. În laboratoarele de la „Sharp" au fost puse la punct o serie întreagă de materiale noi — senzori care percep lumina, gazul, temperatura, umiditatea, vibrația.

În sectorul roboților industriali, cercetările sînt orientate îndeosebi către fabricarea de roboți inteligenți, capabili să ia decizii cît mai complicate. Un sistem adună laolaltă ultimele inovații personale de computer-televizor, de aparatură înglobînd în ea de regulă funcții pînă acum disparate. O mare risipă de imaginație și de efort în domeniul aparaturii de birou. De la mașini de scris și calculatoare de buzunar la centralele automate de birou, ce pot fi înscrise într-un circuit internațional de operații. Aici, la Nara, departe de monumentele orașului, departe de parcul său împînzit de căprioare, departe de centrul său strivit de tălpile vizitatorilor, veniți din toată lumea, la Nara „Sharp" și-a fixat fabrica de instrumente industriale de precizie în 1960. Aici s-a născut în 1964, aici a fost creat primul desk-top, calculator electronic pentru birou. Uzina a devenit de atunci bază de operații pentru cinci divizii diferite : calculatoare electronice, computere personale, reprografie, sisteme de echipamente și echipamente de aplicație.

Într-o expoziție amenajată de dragul vizitatorilor, în spațiul cîtorva încăperi, și-au găsit locul produse reprezentative realizate aici. Dacă miniaturizarea nu ne mai surprinde, și nici diversitatea dimensională și de funcțiuni, cred că nu am putea trece, fără să tresărim, pe lîngă asemenea combinații dintre electronică și mecanică, dintre electronică și optică, dintre electronică și acustică. Mariajul a evoluat într-atît încît cu greu cineva ar putea crede că realizatorii înșiși ai acestor produse nu tresar uneori cînd uită că au ieșit din mîna lor.

Cînd industria circuitelor integrate trecea, în Japonia, la producție de masă, în jurul anului 1968, ea trebuia să se recunoască cu minimum 4-5 ani în urma Statelor

Scanned with OKEN Scanner

Unite. Cel puțin două mari inconveniente se manifestau în cazul Japoniei, spre deosebire de industria nord-americană: diferența privind mărimea pieței și problemele de tehnologie, inclusiv patentele. Piața și lentoarea dezvoltării sectorului computerelor, precum și absența de însemnate comenzi militare, adică acei factori care au încurajat prin incidență perfecționarea circuitelor integrate, erau piedici în calea industriei nipone.

Rolul pe care guvernul avea să-l joace în această privință s-a dovedit în cele din urmă salutar. Industria de profil japoneză era specializată în produse electronice de consum, spre deosebire de Statele Unite, unde se ajunsese la o specializare în echipament electronic cu destinație militară, pentru cercetări spațiale de mare rafinament. Este una din explicațiile legate de suportul financiar al guvernului. În realizarea, în punerea la punct și încurajarea producției de circuite integrate pe scară largă și foarte largă, guvernul a intervenit, deși nu la nivelele înregistrate în alte țări.

Sectorul particular a avut aici un rol deosebit de însemnat prin angajarea pe termen lung în extinderea acestor sectoare de vîrf. În perioada 1976-1979, ajutorul guvernamental măsura în cadrul Japoniei 150 milioane de dolari, dacă ne referim la proiectul național de dezvoltare a circutelor integrate pe scară foarte largă. În Franța, în perioada 1978-1982, la același capitol, guvernul cheltuia 120 milioane dolari. În Marea Britanie, între anii 1979-1933, guvernul a alocat 140 de milioane dolari. În Statele Unite, între 1979 și 1984 s-a prevăzut alocarea a 200 de milioane dolari. În sfîrșit, R. F. Germania între 1979-1981 a cheltuit pe linie guvernamentală 100 milioane dolari.

Și totuși, iată Japonia prinzînd din urmă Statele Unite, după o perioadă nu foarte mare în timp. În primul rînd, se pare că guvernul japonez a dovedit fler în adoptarea de măsuri pentru dezvoltarea industriei. A intervenit favorabil cererea de circuite integrate în producerea calculatoarelor electronice, în realizarea de bunuri casnice. În al treilea rînd, a existat o activă investiție anticipativă în cercetarea și realizarea unor asemenea tipuri de produse încorporînd circuite integrate. S-a manifestat de la început o grijă cu totul deosebită pentru asigurarea unei calități

cît mai înalte, competitive. Industria a beneficiat și în cazul de față de o bună ofertă, de forță de muncă și în cele din urmă a intervenit în avantajul situației experiența acumulată cu timpul.

Una după alta, generațiile

Computerele, acest predilect subiect ! În mod tradițional vîrsta computerelor a fost impusă de avansurile în tehnologia componentelor. Prima generație era realizată pe baza tuburilor electronice, cea de a doua a apelat la tranzistori, a treia a beneficiat de circuitele integrate, a patra, aflată pe rol, folosește circuitele integrate pe scară foarte largă.

Dar a cincea ? Ei bine, aceasta se pare că va utiliza un număr de pastile de memorie pe bază de circuite integrate pe scară foarte largă, accentuînd capacitatea calculatorului în ceea ce privește viteza și puterea. Și mai important decît atît este faptul că vor fi folosite noi valențe nu doar pentru date matematice, cum fac cele mai multe computere astăzi, ci și pentru a se desfășura pe funcții pînă în prezent rezervate omului, a face constatări, a-și asuma atribuții, a trage concluzii. Utilizînd un limbaj numit prolog — programare logică — noile mașini vor deține cataloage complicate de cunoștințe, ceea ce le va fi de folos în soluționarea unui mare număr de probleme. Cît va putea face, deci, o asemenea mașină, așteptată să ne apară sub ochi în anii '90 ? O să scrie la mașină pe baza dictării, avînd un vocabular de 10 000 de cuvinte și o capacitate de a mînui vocea a sute de vorbitori. Afișarea optică va permite să se distingă aproape 100 de desene, suficient pentru a citi în caracterele scrisului japonez, să traducă automat în limitele unui vocabular de 100 000 de cuvinte ceea ce poate transla un text japonez în alte limbi de circulație, cu acurateță de 90 la sută, restul de 10 la sută fiind acoperit, suplimentat de operatorul uman.

O asemenea mașină, scoasă pe piața japoneză, ar putea să pună în pericol dominația Statelor Unite în cel mai pro-

Scanned with OKEN Scanner

miţător cîmp tehnologic. Numai că de cînd japonezii au anunţat proiectul celei de a cincea generaţii, cu doi ani în urmă, zeci de firme americane, între ele agenţiile Pentagonului, au făcut cunoscut că vor cheltui zeci de milioane de dolari anual pentru o nouă generaţie de computere cu aplicaţii militare. Chiar şi I.B.M. a precizat că o echipă de cercetători din 25 de persoane lucrează la găsirea, la fasonarea unei maşini din a cincea generaţie. Se pare, cum zicea cineva, că japonezii au trezit din somn gigantul. Preocuparea japonezilor însă este aceea de a se exprima cît mai rapid în acest proces de transformare a economiei lor, de a o aşeza pe baze informatice. Ei speră să depăşească barierele venind din particularităţile şi dificultăţile de limbă şi cultură pe care maşina trebuie să le satisfacă. Dispoziţiile de translaţie automată urmează a fi cuplate cu sisteme ce pot asigura îngrijire medicală, pregătirea şi calcularea impozitelor, proiectarea de locuinţe, repararea echipamentului electronic complex. Este oricum clar că computerele din generaţia a cincea vor constitui vehiculele pentru a exporta produse de ultimă oră : inteligenţa nativă şi priceperea japonezilor.

Sabi şi Wabi

De mii de ani japonezii au lucrat într-un domeniu pe care americanii abia acum îl abordează. Cum poţi face o cultură extrem de aglomerată, transformînd restricţiile în avantaje ? Principalul mit cultural al Americii îl constituie spaţiul infinit, lipsa de limite a resurselor şi energiei. Cînd constată că spaţiul este limitat, că sursele sînt limitate, că energia socială este contorsionată, deformată de fricţiuni, americanii devin confuzi. Aşa cel puţin gîndesc ei, japonezii, care îşi privesc lumea lor în termeni de obligaţie, de datorii. Au învăţat s-o facă astfel pentru că ei au fost întotdeauna obligaţi să trăiască în constrîngere. Sistemul japonez a evoluat dominat de nevoia de înţelegere, preocupat de asigurarea unui echilibru între natură şi ar-

tificiu. Cele trei puncte de sprijin ale sistemului japonez sînt considerate a fi adaptarea, consensul și miniaturizarea. Imaginea noastră, a celor de departe, a compus un tablou al Japoniei vechi, din care nu lipsesc samuraii, gheișele, admiratorii lunei de pe micile tatami. Tot imaginația noastră a considerat că după 1945 totul a fost distrus, astfel încît noua Japonie a crescut, s-a dezvoltat, a evoluat pe fundații cu totul noi. Se pare că lucrurile nu stau chiar așa. Ce au făcut japonezii a fost să împrumute de la alții ce s-a părut a fi potrivit, dar păstrîndu-și cu sfințenie vechile lor deprinderi. Așa au început lucrurile încă din secolul al VI-lea, cu precizarea că puține din cîte s-au adunat în mintea celor de dincolo de arhipelag ca fiind tipic japoneze au fost inventate de japonezii înșiși.

Budismul a fost importat, pagodele au fost importate, caligrafierea cu pensula a fost adusă din altă parte. La fel s-a întîmplat și cu semiconductorii, cu autoturismul ieftin. Tempura, peștele atît de zvăpăiat în toate reclamele pentru străini drept mîncarea mîncărurilor locale, este de fapt botezat cu nume latin, care exprimă reținerea catolicilor portughezi de a mînca pește vinerea, drept pedeapsă, spre deosebire de practica japoneză, în care consumul de pește este o plăcere a fiecărei zile. Chiar și carnea Kobe se pare că este un import occidental. Prima vacă sacrificată în Japonia avea ca obiectiv servirea fripturii pentru consulul american în 1850. Înainte de aceasta, vacile nu erau trimise la abator, carnea de vacă nu se mînca în arhipelag. Ideea de a avea în farfurie asemenea tip de carne părea atunci de-a dreptul trăsnită.

Adoptarea culturală economisește timp și energie. Ea promovează servicii și flexibilitate. Ea permite membrilor societății să se concentreze pe rafinament. Japonia a făcut mașini și autoturisme și autocamioane înainte de al doilea război mondial, dar prototipul pe care l-a lansat ca un triumf mondial al industriei auto japoneze a fost Jeep-ul american. Destul de puțin atrăgătoare, casele din hîrtie și lemn au început să bată în retragere odată cu descoperirea oțelului, acesta asumîndu-și misiunea de a participa la reconstrucție și la impunerea altei tipologii culturale.

Mîncărurile japoneze cele mai rafinate, dacă nu și cele mai variate din lume, sînt produsul unui simț, al unui instinct, al unui gen de a gîndi modular. Peștele este alimentul supercăutat de toată lumea. În Tokio există cunos-

cuta piață Tsukiji, unde sosesc proteinele pentru 11 milioane de oameni în fiecare zi. O vizită în acest univers pescăresc — am mers și eu acolo într-o dimineață — îți poate pune sub ochi diversitatea fantastică, curiozitățile mergînd pînă la absurditatea alimentației. Bucătăria franceză în forma sa clasică este mai degrabă o mașină foarte pricepută de amestecare, de prelucrare, de transformare a materiilor prime. Bucătăria japoneză, care își are rădăcinile în austerul de altădată, asociat cu ceremonia ceaiului, este prin contrast foarte plină de conținut. Ea preferă lucrurile așa cum sînt, prezentîndu-le în mici unități tăiate, decupate cu precizie de lama subțire a cuțitului, pentru a te ajuta ca bețișoarele ce le folosești să poată duce la gură bucățile de mîncare. Simplă în aparență, presupunînd o mare dexteritate în îndelungata-i experiență, mîncarea japoneză este servită modular, miniaturizat și experiența gastronomică ideală curge în această direcție a restrîngerii dimensionale, a servirii mîncărurilor foarte distinct.

Nu-mi aparține aprecierea că japonezul poate fi regăsit atît în acest mod ornamental de a gîndi și expune mîncărurile tradiționale, cît și în marile sale posibilități de a se descurca în industria miniaturală. Nu-mi aparține, deci, această constatare că și de o parte și de alta, în două locuri atît de diferite, se remarcă, se exprimă în fapt una din trăsăturile de definiție ale japonezului.

Noi, japonezii, spunea cineva, sîntem niște avari. Dorim, avem dorințe infinite, dar într-un timp și spațiu finit. M-am aflat și eu de multe ori în fața cu acea cunoscută cutie de mîncăruri *bento-bako*, mi s-a oferit în avionul care mă aducea la Tokio, am descoperit-o în fața mea în micile localuri unde s-a întîmplat să iau masa în afara hotelului. Ele sînt în fapt niște mici găselnițe, niște probe de virtuozitate în a prezenta bucățelele de pește crud sau de carne crudă, înfășurată fiecare în felul său, colorată fiecare în felul său și distribuite, aranjate după un sistem care într-adevăr ar putea fi considerat foarte bine și o placă cu inserturi microelectronice. Ele par a fi anticipat priceperea japoneză în aranjarea semiconductorilor, continuînd în fapt marea dexteritate niponă de a desena, de a alcătui, de a crea artă după legile desăvîrșite ale miniaturizării. Culorile te izbesc în mod distinct, se strîng în ele, se disociază de mediul ambiant, se personalizează, propunîndu-ți un ansamblu

compozit, un caleidoscop de mărimi și culori, întocmai ca pe plăcuța suport de microcircuite imprimate.

Îmi amintesc — și cine nu-și amintește — de filmele lui Chaplin, de acele pătrunderi în mecanismul vieții de acum cîteva decenii, în epoca de mecanizare a vieții însăși. Cine poate uita avalanșa de mișcări, desfășurarea în toate părțile a corpului uman chemat să facă treburi pentru care nu era încă pregătit, prin trepidația aceea care îți pătrundea în ochi, în urechi, în suflet, pironindu-te locului, înspăimîntîndu-te la ce se poate ajunge.

Ei bine, japonezii care au ajuns acolo unde au ajuns, la vîrsta supertehnică a veacului nostru, par a fi niște începători, niște oameni departe de timpul lor, lipsiți de orice preocupare de a iuți pasul. În fabrici, la locurile de muncă, în magazine și în restaurante, viața curge după o diagramă deloc pulsatorie, asiști pur și simplu la o desfășurare, la o descompunere de mișcări. Parcă am avut această senzație și mai puternică asistînd la o celebră ceremonie a ceaiului. De unde acea putere de a te face că nu observi cum trece timpul, de unde această forță de a te bucura că el trece fără să te ia cu el, de unde această pricepere de a te împăca cu tine însuți într-o paradă lentă a secundelor și minutelor, într-o scurgere fără părere de rău a zilelor, lunilor și anilor. Ceremonia ceaiului este importată și ea de la chinezi și nu știu ce înseamnă acolo, aici aduce a obsesie, o tehnologie foarte interminabilă de pregătire, de reînviere a unui spirit de care ducem lipsă, o stare de veghe legată de acest obișnuit preparat, pe care atîtea popoare îl ignoră cu totul — ceaiul.

Cha-no-yu, așa se numește ceremonia ceaiului ; ea înseamnă, reprezintă un fel de retragere, de vindecare psihică, de reconsiderare a stării în care te afli, de reîmprospătare a dorinței de viață. Sînt două idei care se întretaie în cultura ceaiului — *sabi* și *wabi.* Sabi definește retragerea luminozității într-o substanță nouă, dincolo de limita obscurității. Wabi este un concept mai larg și mai bătrîn, mai vechi. El este legat de dorința folosirii materialelor rustice.

Asistînd la ceremonia ceaiului, am avut sentimentul că pentru acele minute cît a durat în întregul ei, în întreaga procesiune, pentru acele minute, spun, am fost rupt de mediul căruia aparțineam și restituit unei epoci pe care greu mi-ar fi s-o definesc, s-o precizez.

Scanned with OKEN Scanner

Mini, mini...

„Sony", cine nu știe, și-a creat nume în lumea bună prin găselnițe ivite la timp și, evident, înaintea altora : radioul complet tranzistorizat, și deci portabil, televizorul tranzistorizat, videocasetofonul la domiciliu, și destul de insistentul Walkman. Nu cred să mă fi surprins ceva mai tare ca această jucărie prinsă la curea, de care stau agățate căștile puse la ureche, astfel ca nimic din ce curge pe bandă să nu se piardă ci doar să se transforme în cîștigul agreabil și absolut pentru purtător. Cîștigul nu este doar acesta și așa ceva m-a și „curentat" : vezi oameni în toată firea, soț și soție, călcînd alături, kilometri în șir, fără să-și spună o vorbă, fără să se privească, probabil fără a mai avea act de prezența celuilalt. La mijloc este acest aparat de ascultare în timp ce te plimbi, dar nu numai. Îi bănuiesc pe posesori apelînd la serviciul lui — de ce n-ar face-o ? — în spațiile de acasă, racordîndu-se astfel cu voluptate la banda muzicală și izolîndu-se cu pricepere de ceea ce înseamnă comunicare intrafamilială. Un perete despărțitor tras cu osîrdie între tine și restul lumii, la argumentul plăcutelor picurări în ureche și cu consecințele deloc greu de ghicit în relația cu ai tăi și mai ales cu cei foarte ai tăi — soția, soțul, copiii...

În timp ce recesiunea provoacă insomnii, tehnicienii de la „Sony" caută să-și pună în valoare zilele de veghe întru diversificarea producției și seducerea cumpărătorilor. Videocasetofonul de casă Betamax n-a prea reușit să risipească încruntarea de pe fruntea fabricanților, concurența dovedindu-se promptă și sigură. O va reuși noua generație de videocasetofoane pe 8 milimetri ? Noul sistem de înregistrat este gîndit pentru camere de luat vederi de mică greutate și toate companiile electronice japoneze vor merge pe această formulă.

Din totalul fabricației „Sony", 42 la sută reprezintă aparatură video. Ultimul intrat în hora produselor cu căutare este se pare ceea ce se vrea fratele mai tînăr al Walkman-ului, numit, evident, Watchman. Primul ne ajută să ascultăm muzică, scutindu-ne astfel să cerem sau să dăm explicații soției în timp ce mergem la plimbare sau

Scanned with OKEN Scanner

citim ziarul de seară. Noul venit merge mai departe și ne oferă șansa de a privi programe de televiziune în cursul deplasărilor de la serviciu acasă, în parcuri, în timp ce așteptăm să se deschidă magazinul. Aparatul are deja vechime, putînd fi ținut în palmă și manevrat cu ușurință, lăsînd la discreția noastră ecranul nu mai mare decît o radieră. Reacțiile s-au dovedit și în acest caz diverse, entuziasmul producătorilor fiind estompat de comentarii de genul : cine o să dea atîția bani pe o jucărie, cînd poate lua la jumătate de preț unul mult mai mare ? Argumentul portabilității la ora plimbării are și el alternativă : crezi că stă cineva să se uite pe ecran cînd trebuie să traverseze strada ? Dar producția a demarat, mai întîi cu 2000 de bucăți pe lună, apoi cu 5000. Un nou model cu 20 la sută mai mic și-a semnalat deja apariția și cifra de plan se anunță în creștere : 20 000 de minitelevizoare — numai pentru piața internă. Apoi, debutul pentru cumpărătorii potențiali de pe continentul nord-american. Dar... Iată un dar care vine din partea celor interesați să prindă trenul acum cît consumatorul de imagine încă n-a fost monopolizat de o firmă anume, de un tip anume, dar s-a lăsat pînă una alta prins în păienjenișul modei. Prin urmare, „Seiko“ a plasat un Watchman într-un ceas brățară, restul circuitelor trebuincioase funcționării micului ecran fiind încredințat unui pachet de mărimea celui de țigări. „Casio Computer Co.“ și „Britain's Sinclair Research Ltd.“ intenționează să scoată în magazine calculatoare cu ecranul tv cam la o treime din al aparatului Watchman.

Deocamdată problemele tehnice fiind rezolvate, arbitrajul a rămas în seama prețului, prea ridicat acum pentru a încuraja priviri admirative spre Watchman. Dar bătălia pentru mini-mini continuă optimistă, afirmînd că noul product poate atinge cîndva voga videocasetofoanelor. Care, să nu uităm, în Japonia pot fi găsite la 12 la sută din totalul de 80 milioane de adrese. În S.U.A., procentul se situează la mai puțin de unu la sută.

În timp ce se caută soluții de natură a unge roțile micuțului Watchman spre timpul liber al cetățeanului amator să-l sacrifice pe altarul comunicării, al informației, apar idei. „Sony“ preconizează să folosească televizorul plat de cameră cuplat cu un aparat miniatural încadrat în sistemul de securitate a locuinței. „Casio“ plănuiește la

Scanned with OKEN Scanner

rîndu-i multiplicarea funcţiilor cuplajului televizor-computer, gîndind că poţi obţine informaţii prin telefon sau radio de la bursă, să zicem, dar le poţi înţelege categoric mai bine avînd la îndemînă un videotext.

Pe trotuarele comunicării, ca şi pe bulevardele oraşelor, pasiunea pentru mini se vădeşte presantă. În cazul din urmă, putem vedea cu ochii noştri. În primul caz, ne-o anunţă febra din laboratoarele înfierbîntate de febra maxi-modernizării.

Ofensiva video

Întîlnirea mea cu Akihabara, Lipscanii capitalei nipone, s-a produs într-o împrejurare neconvenabilă mie, dar asta nu scade cu nimic dimensiunea impresiei lăsate. Mergeam la o instituţie guvernamentală, aveam cu mine casetofonul şi aparatul de fotografiat, îmi lipsea caseta purtătoare de baterii. Poţi plonja în cartierul cu pricina fără să ştii, fără să vrei, fără să ai treabă. La mine era cîte ceva din toate, dar treabă aveam. În postura clientului, altfel calci prăvăliile şi eşti luat la ochi de vînzător. Mulţi şi-or fi pus speranţe în mine, pe unul singur l-am fericit, depozitar de piese de schimb pentru firma „Sony".

Drumul acolo mi-a folosit în multe feluri, dar mai ales ca să înţeleg ce este cu videocasetele pentru casă.

Există o organizaţie specializată care se numeşte „Japan Videotape Association". Ea ne asigură că în prima jumătate a acestui an vînzările de videocasete înregistrate prealabil totalizează circa 40 milioane dolari. Cifra poate fi considerată mare sau mică, dacă ne uităm la ea aşa cum este. Spune mai mult dacă vom completa precizînd că nivelul respectiv reprezintă 90 la sută din cît se cumpărase anul precedent, care la rîndu-i dublase nivelul atins în anul de dinainte. În 1980, suma încasată la capitolul videocasete însemna cu puţin peste 11 milioane. Prognoza pentru anul în curs bate către 82 milioane dolari. Cum pofta nu vine consumînd un singur produs, semne prevestitoare

Scanned with OKEN Scanner

de urcuș sînt și la capitolul videodiscuri : în primul semestru din 1983 — vînzări de 3,73 milioane dolari.

Cumpărături de acest fel vorbesc mult mai pe larg decît pare la prima vedere. Nu-și procură nimeni pompă de bicicletă dacă nu are bicicleta. Interesul pentru videocasete se naște pe terenul proprietarilor de aparate video. La sfîrșitul anului 1982, funcționau în Japonia 5,6 milioane de magnetoscoape de casă tip VCR. Pentru firmele anului 1983 se estima o cifră de 9-9,1 milioane. Explicațiile sînt mai numeroase. Producătorii VCR au trebuit să constate cît de complicată le este viața în prăvăliile Pieței comune și, în consecință, s-au răsucit pe călcîie pentru a solicita atenția clienților de acasă. Ceea ce s-a și întîmplat. Mai ales că mulți ezitaseră, în așteptarea unei decizii privind standardizarea : Va fi VCR ? Va fi „Beta" ? Răspunsul s-a tot amînat și drept urmare cei reținuți au dus mîna la pungă, mai ales cu folos pentru VCR, care acoperă cam 70 la sută din cereri.

Și cam ce se află pe videocasetele atît de căutate și tot mai febril așteptate la domiciliu ? Pentru a ști încotro s-o apuce, realizatorii pun în mișcare sondajele. Majoritatea doritorilor de programe la domiciliu sînt tineri sub 25 de ani, contînd pe banii lor dar mai cu seamă pe ai tăticilor. Pe lista preferințelor, în vîrf de tot — ce altceva ? — filmele, muzica, evenimentele sportive ; 44,2 la sută din cei chestionați au declarat că dacă în Japonia s-ar introduce televiziunea prin cablu, ar dori să vadă mai multe filme și, în continuare, muzică.

Compania „Toei Video", de exemplu, preconiza ca vînzările de casete să depășească în 1983 de 2,5 ori nivelul din anul precedent. Cererile cele mai numeroase au vizat filme despre Beatles.

Ofensiva video va fi în stare să reducă — mult, puțin, deocamdată nu asta contează — din disponibilitățile pentru pașnicul televizor de acasă, și el tot mai frămîntat a-și modifica în bine dimensiunea, capacitatea recepției, coeficientul de persuasiune ? Faptul că emisiuni atracțioase își fac loc în programe pînă la ore tîrzii, încălcîndu-se înțelegerile privind economisirea energiei, că din filme încep să fie alungate, pe cît posibil, enervantele întreruperi pentru reclame comerciale, pare a spune cîte ceva.

Scanned with OKEN Scanner

Oameni cu ricşa

La cei 60 de ani trecuţi, Akio Moritha, preşedintele lui „Sony", nu şi-a pierdut nimic din vigoarea cu care s-a fixat în privirile contemporanilor. Cînd nu zboară între New York şi Tokio, să apere interesele companiei, Moritha se află într-o sală de conferinţe sau în alt loc public. Îl voi vedea la Tokio, la simpozionul avînd ca obiectiv managementul în viitor. Akio Moritha are ceva de spus pe această temă. Dar cîte nu are de spus preşedintele norocos al unei companii norocoase, cum este „Sony". Absolvent al Facultăţii de fizică de la Universitatea din Osaka, îndemnat de tatăl său, un fabricant de saké, a început să producă cuptoare pentru pregătit orez. A ajuns să facă 100, dar n-a vîndut nici unul. Norocul lui Moritha şi norocul companiei de mai tîrziu, „Sony", a început odată cu realizarea primului magnetofon. Dar şi acesta avea să se dovedească cu adevărat bine venit abia la naşterea tranzistorului. Moritha se introducea în circuitul marilor utilizări electronice, fabricînd primul aparat de radio de acest tip din lume. Tradiţia avea să fie continuată prin lansarea pe piaţă a primului televizor tranzistorizat de către aceeaşi firmă, a diverse produse la prima strigare mondială.

Greşeala a fost a firmei care a lansat tranzistorul Westinghouse. A deschis cutia în care se afla piesa minune, dar n-a ştiut s-o folosească. Cel de alături, privind peste umăr, a înţeles despre ce e vorba şi a procedat în consecinţă. Cum să se uite atunci cu bunăvoinţă la el producătorii de bunuri electronice americani. Poate fi interesant punctul de vedere al lui Akio Moritha în legătură cu atît de desele critici ale americanilor la adresa japonezilor. Japonia nu trebuie să fie blamată pentru lipsa de locuri de muncă în Statele Unite, pentru că nu ea a provocat şomajul în această ţară.

Există cu adevărat un dezechilibru în balanţa comercială, dar acesta în sine nu provoacă şomaj — spunea răspicat Moritha. Mai degrabă economia americană, acolo trebuie căutate cauzele situaţiei la care s-a ajuns. De asemenea, o cauză o constituie, fără îndoială, rata mare a dobînzilor care exagerează acest dezechilibru. Politica in-

Scanned with OKEN Scanner

dustrială japoneză nu se află la originea lui. Toate naţiunile au politica lor internă proprie. În Statele Unite există o foarte puternică politică industrială pentru apărare sau a N.A.S.A. Iată exemple de politică dusă cu foarte multă claritate. De ce am fi noi somaţi pentru că avem la rîndu-ne o politică industrială clară, cîtă vreme noi nu urmărim, nu vînăm industria Statelor Unite ?

Un alt capitol reprezintă cercetările în tehnologia înaltă, tehnologia de vîrf. Statele Unite sînt mai avantajate şi mai în faţă în acest domeniu. Japonezii au preluat multe licenţe de la americani. Dar pentru motivul că nivelul tehnologic este foarte înalt, mult mai ridicat decît la noi. Cu toate acestea, iată imbalansul, dezechilibrul. Moritha are părerea că industria americană, deşi este în stare de mari inovaţii tehnice, dovedeşte uneori o insuficientă experienţă, nu se arată de-ajuns de rapidă pentru a folosi asemenea inovaţii în realizarea produselor, a mărfurilor, în trecerea la producţia de masă. Aceasta ar fi problema !

Compania pe care o conduce a stabilit un colectiv pentru a dezvolta magnetoscoapele la domiciliu, videocasetofoanele de casă, cu douăzeci şi cinci de ani în urmă. Acest scop, acest obiectiv a absorbit douăzeci de ani de muncă. După ce a luat cunoştinţă de existenţa Sputnikului, preşedintele Kennedy a declarat : „Omul pe lună înainte de 1970". Iată un mod de a-ţi preciza foarte exact ceea ce vrei şi de a-ţi direcţiona cu claritate propriile activităţi. Găsesc în acest fel de a gîndi, în acest fel de a raţiona, una din explicaţiile înfăptuirii cu atîta succes a multor proiecte, de alţii neangajate, nepuse încă pe tapet. Scopul nostru este doar de a face produse noi, spune Moritha. Şi dacă scopul nostru este atît de clar, oricine se va strădui să-l atingă.

La acuzaţia formulată de americani că guvernul japonez susţine industria particulară, companiile particulare, Moritha reacţionează fără menajamente : O imensă greşeală ! Orice industrie îşi plăteşte taxele pentru a sprijini guvernul. Peste 50 la sută din profiturile dobîndite de companie merg în buzunarul guvernului. Aceasta înseamnă că orice companie formează practic o societate mixtă cu guvernul, dar competiţia între companii este foarte puternică, în electronică, în industria automobilelor, în atîtea alte domenii, unde Statele Unite au foarte

Scanned with OKEN Scanner

puține firme concurente, în Japonia fiind foarte numeroase.

Supărarea pe americani pare fără leac și probabil va trebui s-o înțelegem cît timp bombardamentul cu critici de peste Pacific nu încetează în direcția arhipelagului nipon. Ce spune Moritha : Piața japoneză este extrem de ușor de atacat. În centura Pacificului, în porțiunea dintre Tokio pînă la Hiroshima și Fukuoka, pe distanța a 1000 de mile, într-un coridor de 30—40 de mile dintre litoral și regiunea muntoasă, se află plasată în față majoritatea industriei japoneze, 75 la sută din oferta industriei japoneze. Dacă ai dori să vizitezi trei pătrimi din piața americană, ți-ar trebui probabil un an. Aici, în spațiul foarte îngust de la Tokio prin Nagoya, Kobe, Hiroshima, ai posibilitatea să discuți, să prospectezi 75 la sută din piață, așa încît concluziile tale se cristalizează foarte repede și poți acționa în consecință. Un al doilea aspect este legat de faptul că de la o vreme a devenit o preocupare esențială pentru guvernul japonez să elimine orice diferență între produsul național și nonnațional, să simplifice standardele și să examineze testele produselor importate. Ei n-au decît să muncească mai greu, mai cu pricepere, mai cu finalitate și pătrunderea pe piață le va fi asigurată. Dar, spune președintele companiei „Sony", America investește o mulțime de bani în Japonia în construcția de fabrici, însă importă, în același timp, produse din Japonia în Statele Unite. „General Motors", de exemplu, a investit bani pentru companiile „Isuzu" și „Suzuki", de la care cumpără motoare și autoturisme de mic litraj. Ei investesc bani pentru creșterea exporturilor japoneze și descreșterea propriilor producții. În cazul investițiilor de peste mări ale Japoniei, sînt produse acolo televizoare sau mașini, avînd ca fenomene însoțitoare descreșterea exporturilor și sacrificarea locurilor de muncă. Atitudinea investitorilor americani este greșită, afirmă Moritha, și această stare de lucruri, această mentalitate va trebui schimbată. Nu Japonia trebuie blamată, ci atitudinea industriei americane trebuie blamată !

Japonezii nu ascund faptul că sînt printre națiunile lumii cele mai vîrstnice și te-ai aștepta ca un astfel de amănunt, care nu prea e chiar amănunt, să transpire într-un anume fel, să se simtă. Cum ? Avantajos ? Dezavantajos ? Primul lucru la care te duce gîndul are în vedere

Scanned with OKEN Scanner

magnetismul tradiției. Ascultînd ce zice domnul Akio Moritha, îmi face impresia că nu există aici nici un pericol. Înțelepciunea, vreau să spun, cea care decurge din vîrstă, a găsit cu cale să țină lucrurile în mînă astfel încît, uitîndu-te în urmă, să înțelegi mai corect și mai convenabil cum să avansezi. Iată deci cum gîndește domnul Moritha. Două elemente de bază prezidează într-o societate modernă : în primul rînd creativitatea — această continuă nevoie de nou, aflată în permanentă stare de luptă cu vechiul. A bate prea multă monedă pe vechile obiceiuri, pe tradiția îndepărtată, spune el, nu înseamnă altceva decît să creezi cu mîna ta obstacole în drumul creativității. Flexibilitatea reprezintă una din acele pîrghii fără de care nu se poate stimula creativitatea. La fel de importantă — claritatea obiectivelor urmărite.

Să urmărim argumentele „Sony".

Cînd magnetoscoapele și-au făcut loc în garderoba companiilor de televiziune, ustensile trebuincioase, îndelung așteptate, din plin folosite azi, evident în variantele lor modernizate și miniaturizate, „Sony" și-a mutat privirea pe altimetru în cu totul alt punct. El s-a numit magnetoscopul de casă, intuindu-se valul de curioși amatori de asemenea dichisuri. Betamax-ul dovedește cunoscătorilor că ținta ochită a fost atinsă. Atunci cînd televizorul color își crease deja vad, „Sony" și-a pus la bătaie forțele de creație lansînd pe piață un sistem de receptor original utilizînd un singur tun electronic — Trinitron. Productivitatea la masa de lucru, susțin cei de la „Sony", trebuie privită ca avînd importanță egală cu cea de la strung. Mașina de dictat ne este propusă drept un mijloc de a acționa în acest sens. Ce le-a ieșit din mînă se cheamă „Typecorder" și am putea s-o considerăm drept un amestec între mașina de scris clasică, asemănătoare cu cea la care bat eu însumi acest text, și un automat de prelucrare a datelor. Cîntărește un kilogram și jumătate ; nu folosește hîrtie, nu face zgomot ; textul se înregistrează magnetic pe o bandă subțire de casetofon. Frazele sînt afișate pe display, putînd fi corectate ca orice manuscris. Microcaseta are o capacitate de 60 de pagini dactilografiate pe o parte. Aceasta poate înregistra și vocea, făcînd posibilă utilizarea sa și drept mașină de dictat. Ce facem cu textul scris sau înregistrat ? Dacă avem la îndemînă o imprimantă portabilă, o vom atașa perforatorului de la telex

Scanned with OKEN Scanner

pentru a folosi banda în transmisiile prin acest tip de aparat. Aşezîndu-l în legătură cu un dispozitiv acustic, textul va fi difuzat prin linie telefonică la un microprocesor de birou. Scula în cauză priveşte şi munca ziaristului, ea avertizînd încă o dată asupra modificărilor ce le promit în viitorul profesiei noastre feluritele scheme puse la cale de electronica în marş.

Rămînînd în incinta firmei „Sony", mi-l amintesc pe acelaşi Moritha pus să disocieze, în faţa unui public nord-american, managementul nipon de cele ce se întîmplă în ţara gazdă. Oaspetele a enumerat fără şovăire cîteva diferenţe pe care propria experienţă le-a evidenţiat de-a lungul anilor. Prima pornea de la constatarea că americanii au practica de a-şi concedia salariaţii. Industriaşii niponi nu-şi îngăduie asemenea licenţă, aceiaşi oameni intrînd pe poarta fabricii cu gîndul de a lucra pentru firmă, dacă este posibil, toată viaţa. Cînd un angajat local într-o unitate „Sony" din S.U.A. cerea să plece din uzină, a stîrnit mirare de două ori : îi lăsa cu buza umflată pe cei care cheltuiseră cu el timp şi bani pentru a-l pregăti cît mai bine în interesul lor ; peste cîteva săptămîni doar, căptuşit cu experienţa acumulată, era văzut pe lista de noi angajaţi ai firmei concurente. Aşa ceva, declara A. Moritha, nu s-ar întîmpla niciodată în Japonia. Cînd juriştii de pe Wall Street au fost solicitaţi de oamenii de afaceri niponi să le acorde asistenţa de specialitate, au ridicat din sprîncene citînd următoarea precizare : dacă cele două părţi nu ajung la un acord privind afacerile, ei se vor aşeza la masa tratativelor pentru a găsi împreună o soluţie. Întrebarea a fost : cum să găsească o soluţie, singuri, dacă n-au fost în stare s-o găsească pînă atunci ? Simplu — a sosit răspunsul — nu ne-am înţeles, stăm la masă şi căutăm, în linişte şi bună credinţă, o ieşire. Dincolo de alte explicaţii, se face trimitere tot la datele socio-geografice. 115 milioane de oameni, obligaţi să trăiască pe o suprafaţă cît numai 20 la sută din ce înseamnă California, sînt obligaţi să se suporte unii pe alţii, să descopere în orice împrejurare modalităţi de bună vieţuire laolaltă. Răbdarea are şansa de a fi modelată. Poate aici să intervină hotărîtor, cu rezultate dintre cele mai convenabile, înţelepciunea pe care vîrsta o prelinge în fiecare din noi.

Scanned with OKEN Scanner

Memoria, incontestabilă, a memoriilor

A fost difuzat, în februarie 1983, un raport al Asociației industriei semiconductorilor din Statele Unite. Titlul său spune suficient : „Efectul intervenției guvernamentale în concurența din lume a semiconductorilor". Lucrarea are și un subtitlu : „Privire istorică a strategiei industriale japoneze și cît costă ea America". După cum lesne se poate înțelege, raportul atribuie creșterea industriei semiconductorilor japonezi acțiunilor protecționiste ale guvernului, violării de către acesta a principiilor pieței libere.

Probabil, chiar dacă nu ar fi apărut un asemenea document, opiniile de această natură, care există și care circulă, ar fi trezit oricum dorința japonezilor de a se justifica, de a se apăra, de a lua atitudine. Problemele născute în legătură cu semiconductorii între Statele Unite și Japonia au o istorie oarecum diferită de aceea a obișnuitelor fricțiuni comerciale în diferite domenii. Dacă în ceea ce privește oțelul, automobilele, aceste neînțelegeri, aceste priviri dușmănoase s-au născut din cauza avantajelor pe care industria japoneză și le-a adjudecat, din cauza creșterilor de vînzări japoneze pe piața americană, din cauza dezechilibrelor provocate de mersul evenimentelor, în cazul semiconductorilor industria Statelor Unite stă foarte bine. Ea este liderul mondial, ocupînd cam 60 la sută din piața lumii. Memoriile 64 KRAM, despre care am mai vorbit, constituie în cadrul raportului citat calul de bătaie, deși el nu înseamnă decît o bucățică din fluxul de semiconductori care traversează, care populează piața electronicii. Dar, iată, el a fost în măsură să declanșeze semnalul de alarmă, să provoace expresii dure, să invoce necinstea competiției, așa cum este ea angajată de niponi.

Cum stau lucrurile din acest punct de vedere ? Iată o statistică, în care sînt cuprinse pozițiile Statelor Unite și Japoniei pe piața mondială a circuitelor integrate, datînd din 1982. În total, S.U.A. deține 62 la sută, japonezii 31 la sută. În cazul microprocesoarelor, americanii au 64 la sută,

Scanned with OKEN Scanner

japonezii 33 la sută ; la memorii, americanii deţin 65 la sută, japonezii 33 la sută.

Aşadar, după războiul autoturismelor, după alte războaie, iată acum războiul semiconductorilor, care nu este chiar de ieri, de azi şi care nu pare a fi deloc simplu de explicat. Japonezii, însă, înarmaţi cu răbdarea lor providenţială, speră ca partenerii şi prietenii lor americani să ajungă la concluzia că ei greşesc în logica lor şi nu japonezii în ceea ce fac. În această privinţă, dincolo de dihotomia guvern-antrepriză particulară, dincolo de refuzul categoric de a accepta că, prin ceea ce face, guvernul şi-a asumat într-un fel vina de braconaj, de intervenţie necinstită, dincolo de toate acestea japonezii demontează bucată cu bucată mecanismul istovitor al acuzaţiilor şi la fiecare arătare cu degetul găsesc, sînt în măsură să construiască un gest asemănător de răspuns. Ei subliniază, de exemplu, că o liberalizare totală a investiţiilor în Japonia s-a produs în noiembrie 1974, iar pentru comerţ o lună mai tîrziu. Şi guvernul n-a făcut altceva decît să promoveze un flux nestrîmtorat de produse, de capital şi de tehnologie. Barierele nu există nici pentru companiile străine, nici pentru produsele străine, de atunci. În 1982, se dă un exemplu, importurile de circuite integrate au atins valoarea de 127 382 milioane yeni, de 2,5 mai multe decît în 1974. Guvernul japonez n-a intervenit în industria semiconductorilor decît ca un factor de direcţionare, de îndrumare a eforturilor pentru a asigura o activitate cît mai viguroasă. N-au existat în această perioadă acţiuni de genul naţionalizării sau de altă natură, remarcate în alte ţări. N-au existat acţiuni de restructurare industrială sau de formare a cartelurilor. Cheltuielile guvernamentale în domeniul semiconductorilor la capitolul dezvoltare-cercetare au totalizat 127 milioane dolari într-o perioadă de 6 ani, 1976-1982, mai puţin decît jumătatea cheltuielilor guvernamentale americane într-o perioadă mai scurtă, 1978-1982.

În timp ce proiectul japonez privind circuitele integrate pe scară foarte largă este încheiat, guvernul Statelor Unite se află angajat încă într-un proiect de mai lungă durată şi de mai mare importanţă privind dezvoltarea, realizarea de circuite integrate de foarte înaltă viteză. Se aminteşte, totodată, că tehnologia semiconductorilor stă în atenţia factorilor responsabili din Statele Unite din

Scanned with OKEN Scanner

1950. Departamentul apărării, între altele, împreună cu alte instituţii guvernamentale, a acţionat masiv pentru accelerarea cercetărilor în această direcţie. Un loc deosebit în cadrul replicilor formulate de japonezi îl constituie des citatele memorii 16 KRAM şi respectiv 64 KRAM. Se afirmă şi argumentează : companiile japoneze au comandat 38 la sută din totalul produselor aflate pe piaţă de primul tip şi 70 la sută din tipul secund. Oricum, atrag ei atenţia, Statele Unite au 10 companii care produc memorii 16 KRAM şi doar jumătate din acestea au trecut la fabricarea lui 64 KRAM. Prin contrast, toate cele 6 companii japoneze care fac primul tip realizează şi cel de-al doilea tip. Se vede treaba că au fost studiate cu lupa stările de lucruri de dincolo de ocean. Se scoate astfel în evidenţă că I.B.M. producea semiconductori de tipul 64 KAT şi T ca şi altele. Se susţine chiar că dacă piaţa nord-americană a fost în stare să accepte atîtea produse japoneze, aceasta este pentru că firmele americane nu s-au dovedit în măsură să răspundă cerinţelor pieţei. Ba, mai mult, o serie de întreprinderi, între care „Texas Instruments“, au început să producă 64 KRAM în acelaşi timp cu companiile japoneze. Şi atunci, cine este de vină?

Scanned with OKEN Scanner

FRUMOS ESTE ACOLO UNDE PUNEM PROPRIA NOASTRĂ INIMĂ

- Ceea de a fost dintotdeauna
- Nevoia de concretețe
- Sub clopot de sticlă, Oike
- Rațe și lebede, printre peștii rătăcitori
- Șlefuind cu privirea pietrele fără vîrstă
- Gion Corner
- Materie albă, plîngînd în cascadă
- Precum apa în deșert
- Bătrînețe, haine grele
- Conformism și competiție
- La fel de rapid ca și iepurele

Scanned with OKEN Scanner

Ceea ce a fost dintotdeauna

— Ştiţi dumneavoastră cîte temple sînt în Kyoto, domnule ?

— ?

— 2000, domnule !

Kanji San, „escorta“ mea în afara Capitalei, un tinerel pe care l-am întîlnit la „Tokyo Prince Hotel“, un tînăr brunet, subţirel, delicat, ştiind să tacă, ştiind să iasă din tăcere, ştiind să lege o discuţie, ştiind să te pună în situaţia de a afla, fără ca prin asta să dovedească diferenţa de cunoştinţe dintre tine şi el. Sîntem acum la Kyoto, în centrul de reşedinţă al prefecturii cu acelaşi nume. Sîntem la Kyoto, oraşul care prelua de la Nara, pentru nu mai puţin de 1000 de ani, fotoliul imperial. Sîntem la Kyoto, locul unde curtea imperială avea să rămînă pînă la restauraţia Meiji. Sîntem la Kyoto şi avem sentimentul că spunînd asta realizăm şederea noastră pe vîrful unui vulcan, locul de unde au erupt efluvii artistice fără pereche, elemente culturale fără număr şi fără seamăn, trăiri de specială intensitate spirituală. Şi cînd te gîndeşti că puteam astăzi să nu reuşim, venind la Kyoto, să nu reuşim a vedea nimic din cele 2000 de temple, cîte numără în mod real catalogul său de monumente artistice. Cît de puţin a lipsit ca Kyoto şi monumentele sale şi tot ceea ce intră în această căldare mărginită de dealuri care-i fac bine, cît de puţin a lipsit ca tot ceea ce este acum aici să nu mai fie, cel mult să fi fost în locul său, în locul lor altceva atît cît ar fi putut să pună la loc de la război încoace mîna grăbită să construiască a japonezului.

Kyoto era în programul atacurilor nucleare una din ţinte. „Băieţelul“ sau „Dolofanul“ puteau ajunge aici, între aceste dealuri, care ar fi conferit exploziei efectul său maxim. Şi cu cît mai mare, cu atît mai tulburător pentru centrul istoric şi cultural numit Kyoto. Şansa a surîs oraşului imperial de altădată, suflul exploziei a izbucnit în altă parte, schijele bombei nucleare au făcut praf celelalte două oraşe. În august 1945, Hiroshima şi

Scanned with OKEN Scanner

Nagasaki își asumau, fără voia lor, soarta pe care ar fi putut s-o aibă Kyoto. Kyoto a rămas ca un covor de semne ale trecutului, ca o lungă alee de copaci mereu înverziți, pe care poți merge ducîndu-te și întorcîndu-te fără să ai sentimentul epuizării. Kyoto este provocarea trecutului la înnoirile de azi, care au țîșnit vertiginos și dureros la Tokio, la Osaka, în alte mari așezări urbane, aici nu, aici au rămas lucrurile ca să aducă pe cît mai mult posibil cu ceea ce a fost dintotdeauna în Kyoto și în inima lui. Au rămas toate cîte s-au ținut pe picioare pentru a aminti de localitatea unde guvernul se instala la începutul perioadei Heean (794-1192). Semnele culturii Heean sînt bine conservate în orașul de azi, el însemnînd depuneri de valoare în branșările arhitecturale, în opere de artă, în literatură, în atîtea moduri de expresie ale trăirii japoneze. 22 la sută din tezaurul național oficial se află localizat în Kyoto. 18 la sută din obiectele de artă aflate în inventarul muzeal cultural și 13 la sută din structurile desemnate ca avînd deosebită însemnătate sub valoare istorică și artistică, se găsesc în perimetrul orașului Kyoto. Nu este nici o mirare, deci, că 60 la sută din populația întregii prefecturi și-a găsit loc în orașul Kyoto, orașul îmbibat de parfumul trecutului, orașul cu o fală neștirbită de trecerea timpului.

Nevoia de concretețe

Îmi răsună în urechi întrebarea lui Kanji San : „Știți dumneavoastră cîte temple sînt în Kyoto, domnule ?“ Și răspunsul, cel care trebuia să vină de la mine : „2000, domnule !“

Primul templu, al cărui prag îl trecem împreună, se numește Sam Ju. Datează din secolul XIII și atrage zilnic mii de vizitatori, iată și astăzi prelingîndu-se pe dalele sale de lemn pașii reduși la tăcere de amortizoarele papucilor de pîslă. În curte, un ceas solar pus parcă să

Scanned with OKEN Scanner

măsoare timpul, indiferent de noi și netinînd seama de nimic. Sub copertina de lemn, sub acoperișul îndulcit stau unul lîngă altul, unul în spatele celuilalt, 1000 de statuiete ale lui Buddha, ansamblul care face faimos acest templu, ansamblu sculptural de un ritm neobișnuit și de o forță de atracție cu totul specială, 1000 de Buddha în înfățișări diferite, dar toate de aceeași mărime. 1000 de Buddha cu 42 de brațe fiecare, 1000 de Buddha de aceeași înălțime, mai înalți decît cei care se află acum prin fața lor, mai înalți decît japonezii de azi, 1000 de asemenea Buddha și unul mai înalt decît ei, mai voinic, mai impunător. Sanju Sangendo este templul celor 1001 de Buddha ieșiți din dalta meșterilor perioadei Kamakura. E liniște și în toată această încăpere sub acoperișul templului miroase a lemn de santal.

Oamenii din sud consideră că locul unde se află zeii strămoșilor este plasat undeva departe în ocean și că sufletul celor dispăruți este luat și dus de păsările cerului pe corăbiile trase de ele în acea țară. Oamenii nordului gîndesc că zeul a venit de undeva de sus, coborînd pe vîrful munților, pe stînci, în păduri și că sufletul celor morți se ridică în cer. Credințele s-au amestecat și dintr-o istorie foarte difuză, transmisă din gură în gură, s-a ajuns la nevoia de a-i da concreteţe. Festivalurile care au loc în anumite perioade ale anului întruchipează această reprezentare, acest mod de a gîndi nașterea lumii și alcătuirea ei. În Japonia, în principal japonezii sînt împărțiți, divizați din punct de vedere al religiilor în două : șintoiștii și budiștii. Puțini dintre ei știu în mod practic ceva despre doctrinele religioase respective. Ceea ce știu și ceea ce urmează cu toții sînt procedurile necesare în anumite ocazii, la naștere, la botez, la înmormîntare. Este motivul pentru care japonezii nu văd nici o contradicție în faptul că unii aparțin unei religii, iar alții celeilalte.

Merg mai departe și îmi iese în drum un credincios, un însoțitor de gînduri, un supraveghetor cam urît și agresiv, din același lemn de cipru japonez. Afară, în curte, copacii, urmașii copacilor din care au fost sculptați într-un exces de îndemînare și de credință cei o mie și unul de Buddha, înalți și sobri, la fel de înalți ca japonezii de

atunci și probabil la fel de sobri ca ei. Vizitatorii de azi au prilejul să constate cîtă vigoare se află în trupurile lente, pricepute în conservare, ale oamenilor locului, ce discrepanță între ce credeam noi și ce sînt ei în realitate.

Treizeci și patru de stîlpi de lemn, pilaștri de mari dimensiuni, susțin acoperișul sub care, potoliți, implacabili, privesc prin noi, dincolo de noi, acei o mie de Buddha, egali în statură, ordonați ca la paradă, și, odată cu ei, Buddha cel mare, la picioarele căruia stau ofrandele — sticle, cutii de ananas, flori, bețe de santal fumegînd. Un preot, însoțit de o imensă combină electronică, își face rondul prin preajmă, lăsîndu-mă a înțelege ori că acolo pe bandă se află muzica pămîntească ce o vom auzi curînd în acest spațiu nepămîntesc, ori că după ce va încheia lista de obligații referitoare la Buddha reluat în 1001 de chipuri se va întoarce la ale lui și, apăsînd pe butoanele, multe, din care poate alege, își va lăsa sufletul în seama altor chemări.

Două femei calcă evlavios printre Buddha aliniați ca la paradă, ce nu ne scapă din ochi o clipă, duc cu ele perii și cîrpe și, cu mișcări lente, de kinogramă, șterg praful de pe obrajii, de pe umerii, de pe multele brațe ale fiecărui Buddha în parte.

Aproape 400 de metri are în lungul său acest templu spre ieșirea căruia ajungi prin spatele coloanelor-statui, prin spatele lor, dar sub privirea unei lungi galerii de credincioși care mai de care mai preocupat să-l ții minte pentru urîțenia lui.

În curte, pe copacii arși de soarele verii, stau răstignite semnele albe — „dorințe“ vîndute la bucată sau cu punga, întocmai lozurilor în plic.

Se știe că textele conținute în „Kojiki“ (Registrul vechilor stări de lucruri) și „Nihonshoki“ (Cronicile japoneze), copiate în secolul al VIII-lea, cele mai vechi cărți din arhipelagul nipon, reprezintă o adunătură de simboluri din surse diverse. Iată mitul privind nașterea pămîntului, aparținînd, conform etnologului Taro Obayashi, agricultorilor din Pacificul de sud : dintr-un mugur de trestie s-a născut, în zorii omenirii, cel dintîi zeu. Un alt mit care circulă între pescarii din Indonezia și Polinezia : primul zeu s-a născut din Haos, la începutul începuturi-

Scanned with OKEN Scanner

lor, după el, zeul cel mare, au apărut alte două divinități, bărbat și femeie, care vor da naștere tuturor lucrurilor. În sfîrșit, spun rasele nordice, zeul, creatorul, a venit din centrul pămîntului.

Sub clopot de sticlă, Oike

Există o stradă în Kyoto care, cred eu, nu își găsește pereche nicăieri. Pleacă de sub fereastra hotelului nostru și calcă agale spre marginea orașului, spre Kyoto Tower, spre gară și dincolo de gară, unde se găsesc, prin înțelegere parcă, fabricile de sake, numeroasele fabrici de vin japonez aflat la mare cinste.

Oike s-ar cuveni pusă sub clopot de sticlă și privită prin geamul său, oblonită și ferită de vînturi, protejată de ploi, prinsă în ramă așa cum este pentru ca nimeni și niciodată să n-o poată atinge. Case fără etaj se țin de mînă ca într-un dans pietrificat. Pridvoare fără sfîrșit, mari vitrine ieșite la vedere pentru a privi strada dreaptă și curată, prelungă, scăldată în lumina lampioanelor viu colorate și a pașilor indecișI în uimirea lor. O uliță comercială din alte vremi, Lipscanii Europei adunați în cochetăria acestui bulevard a cărei unică menire rămîne atracția turiștilor și zăpăcirea lor. O arteră împodobită ca un pom de iarnă cu pachetele prăvăliilor, cu șorțulețe de vînzătoare și zîmbete desfăcute în întîmpinarea ta. Ceea ce nu încape la vedere, s-a refugiat în firidele din spate, sub arcadele fără început și fără sfîrșit unde stă ascuns bazarul cel mai neverosimil din cîte pot exista. Coexistă în bună vecinătate prăvălioare de îmbrăcăminte, de fructe și răcoritoare, suveniruri de tot felul, dar mai ales etichetele spumoase trimise la întîlnire de fabricanții bunurilor audio-vizuale. Pe cîțiva metri pătrați — radiocasetofoanele Toshiba, Walkman, made „Sony“ și toate celelalte.

Îți trebuie cîteva zile să străbați acest univers dominat de purpura decorativă, pentru ca în cele din urmă să te retragi împăcat.

Scanned with OKEN Scanner

Rațe și lebede, printre peștii rătăcitori

Castelul Nija a fost construit în 1603. Shogunul Ieyasu Tokugawa, contemporan lui Mihai Viteazu, a stat aici. Ca vizitator, ești obligat să-ți scoți pantofii, și așa se întîmplă probabil ori de cîte ori treci pragul unei locuințe. Scena aceea cu demnitarii veniți să inaugureze o linie ferată și care și-au lăsat pantofii pe peron, nemaiavînd ce să încalțe la coborîre, de care dai în toate cărțile dedicate Japoniei, n-a fost se pare inventată.

Încăperi tradiționale, cu pereți acoperiți de desene, cu cadrele de lemn însemnînd atît de mult în construcția casei japoneze. Audiența la shogun a fost reconstituită prin risipirea personajelor tolerate sub acoperișul salonului de primire. Cam torturantă poziția impusă celor ce ajungeau aici. Camera de odihnă. Cinci fete stau de jur împrejur. Cea mai importantă se află în colț, singură, chiar sub privirile shogunului, așteptînd ordine. A doua în rang stă prin mijlocul salonului. A treia oferă o ceașcă, de ceai desigur, shogunului a-toate-stăpîn. Celelalte două aproape că nu se văd. Le distingi după scumpetea hainelor și grandoarea coafurii. Exista de pe atunci, se vede treaba, o castă a coafezelor. Hîrtia cu nuanțe aurii poartă cu sine desenele — păsări sculptate în marginea de lemn, ramuri de pin, frumuseți dobîndite prin mișcarea abilă a dălții.

Grădina Ninomaru trăiește prin atracția pinilor. N-a-veau obiceiul de a planta pomi fructiferi. Lacul cu nuferi trăiește în vecinătatea rocilor aduse special, ca și peștii roșietici ce se bălăcesc în apă. Este cald și se vede că le face bine mișcarea. Pe colțarele acoperișurilor de la pavilioane — crizantema, semnul imperial. Dar sus, sus de tot — semnul shogunului, el era maimarele zilei. Grădină simplă, dar curată pînă la enervare. Două culori dominante — verdele ierbii, al copacilor, și albul aleilor — nisipul. 15 800 de copaci din 142 de specii își duc traiul în întinderea parcului Ninomaru, întins pe 275 000 metri

Scanned with OKEN Scanner

pătrați. Pe canalele făcute să păstreze apă se plimbă regal rațe și lebede avînd sub priviri peștii rătăcitori.

Strada, dincolo de ziduri, n-a preluat nimic din austeritatea castelului Nijo. Este ora ieșirii de la școală și trotuarele abia fac față grupurilor de fete în uniformă — fustă albastră, cămașă albă, cravată bărbătească.

Șlefuind cu privirea pietrele fără vîrstă

Ryoanji — templul ușor de individualizat în puzderia copleșitoare de temple din Kyoto. La intrare te ia în primire lacul strivit de nuferi mov. Templul aparține budiștilor Zen și a fost construit în 1450, dar micul pavilion în care intrăm este de dată mai proaspătă — 1797. Picturi simple ca și templul, care n-ar fi trezit poate interesul multora de n-ar fi fost grădina vecină, împrejmuită de gardul din pămînt. O suprafață cît un teren de tenis, poate nici atît. Cînd împăratul venea aici, sta pe postamentul de colo, din colț, și făcea ce fac toți neturiștii ajunși la Ryoanji — taci, taci și privești. Sub ochii lor, cum ziceam, o postață acoperită cu nisip, greblată parcă de-a lungul, un covor de nisip albicios, peste care s-au suprapus dungile trase cu rigla, ca niște sîrme sau, și mai bine, ca niște funii bine întinse. În rest, cîteva pietre, 15 la număr, nici mari, nici mici, nici egale, răspîndite la întîmplare întocmai punctelor negre pe întinderea tabloului alb. Grădina de piatră și nisip, așa se numește, de o simplitate uimitoare, a stîrnit senzație tocmai prin puținătatea pieselor de decor și prin aceasta lăsînd deschisă fereastra oricărei interpretări. Îți trebuie timp nu glumă pentru a te obișnui cu ideea că liniștea poate veni de acolo, șlefuind cu privirea pietrele crescute din nisip. Sau credința aparte că pe tine însuți te poți desluși din rest furat de tristețea însingurării. Ceea ce noi, europenii, refuzăm parcă să credem.

Scanned with OKEN Scanner

Parcul de la picioarele colinei, mare, învolburat de copaci umbroși și de rîulețe clipocind. Podețe arcuite, lotuși înfloriți, cînd și cînd o pocnitură abia percepută taie liniștea. Cineva a prins un tubușor de bambus și, așezîndu-l în drumul a cîtorva firicele de apă, șuvițele căzînd vor umple căușul de sus și-i vor provoca prin aceasta căderea ; urmează pocnetul auzit, cumpăna revenind în poziția inițială după ce apa strînsă va aluneca în albia rîului. Și totul se ia de la cap cu exactitate matematică.

Pe o piatră în mijlocul apei, trei broaște țestoase se coc la soare. A patra se vede fremătînd în apă, se apropie, încearcă să urce, nu reușește, dă ocol și va apărea pe partea opusă, cu un pic de efort va urca, instalîndu-se confortabil pe carapacea uneia dintre ocupantele poziției privilegiate. Este chiar cea care îi zădărnicise prima dată efortul, aplicîndu-i cu eficiență o talpă.

Complexul Rokuonji. Construit în 1397, ca vilă a shogunului Yoshimitsu Ashikaga. A devenit, după moartea acestuia, templul budist de astăzi. Locul de atracție, punctul de radiație în întreg parcul răsfățat pe picior de deal, se află, magnet fără scăpare, la vedere, crescut din loc precum floarea de lotus. Se numește Kinkaku — Pavilionul de aur. I-a fost consacrată o carte de către Yukio Mishima. Se înalță ca o părere, zborul de fluture este la fel, scînteind în lumină, stîlp de oglinzi făcut să ia ochii. În vîrf de tot, emblematic, Pasărea Phoenix. A ars în 1950. Ca să vezi : traversezi secole de supărare și îți scrîntești piciorul cînd nu te mai amenință nimic. Reconstruit, Pavilionul de aur plutește peste Kyoto — catarg de fantasme ușor reperabil.

În rest, o casă de ceremonie a ceaiului. Un mic templu. Oameni cumpărînd „dorințe". Sîrmele pline de „dorințe" fără noroc.

Templul Kiyomizudera. Să poți ajunge — te crezi la Toledo — trebuie să abandonezi mașina, să iei în piept o pantă ce pare fără sfîrșit, să ignori zecile, sutele de prăvălii scoase în drum, să reușești a face față șuvoaielor de turiști venind din sens contrar. Dacă în locurile unde am fost pînă acum accesul la temple se făcea normal, simplu, ca o curgere de lichid într-un pahar, aici ești supus acestui test vertical, de efort și amînare, de acces prin așteptare.

Scanned with OKEN Scanner

Clădirea principală, construită în 1633, este muzeu național. Stă sprijinită pe 139 de stîlpi, înalți de 15 metri, ca o fructieră ridicată deasupra capului, pentru a fi privită și admirată de oriunde. De pe terasă se poate privi orașul, Kyoto se află acolo la picioare, brăzdat de turiști, dominat de prăvălii și lampioane și mai ales de templele fără de număr.

La poalele dealului, pe un umăr de pămînt, o mulțime de inși întind cănile care, prinse în capătul unor prăjini, par niște cange : apa izvorului născut în trupul dealului cade cu zgomot, încropind băutura, zic ei, aducătoare de noroc.

Înainte de a ajunge acolo, pelerinajul trece prin sala unde impenetrabil și stăpîn pe sine stă zeul mulțumirii și bunăvoinței, cu trecere în rîndul japonezilor de toate clasele și de toate vîrstele. Templul de început fusese înălțat în anul 778, de un preot pe numele său Enchin, din secta Kita Hoso. Actuala construcție, din secolul al XVII-lea, constă din Romon — poarta pe două nivele, Sanjunoto — pagoda cu trei nivele și Shora — clopotnița. Trec încoace și încolo grupuri de bărbați înfășurați în straie alb-orbitor. Sînt pelerinii sută la sută, venind de cine știe unde.

Heian, templul shintoist, datează din 1894, cînd avea loc marcarea a 1100 de ani de la întemeierea orașului Kyoto. Multe din pavilioanele sale reprezintă, la scară redusă, clădirea de altădată a palatului imperial. Trecem prin grădina pregătită să aștepte căderea serii. O mare de flori, ruptă de scurgerea rîurilor, pini, lacul cu irișI. În mijlocul lacului, Salonul căsătoriilor, pavilion suspendat, mult peste oglinda apei. Podețele sar, unind maluri de pîrîiașe, te miri cîte sînt, insule prinse de jur împrejur de cămașa lichidă.

Altfel, totul bolnăvicios de simetric. Templul înconjoară curtea, pavilionul central își prelungește aripile în turnuri sofisticate, protejate în scufițe sub formă de pagodă. Simplitate vizibilă, comparația cu templul budist nu rezistă.

Acoperișul are și el două capete de pește — păzitoarele de incendii.

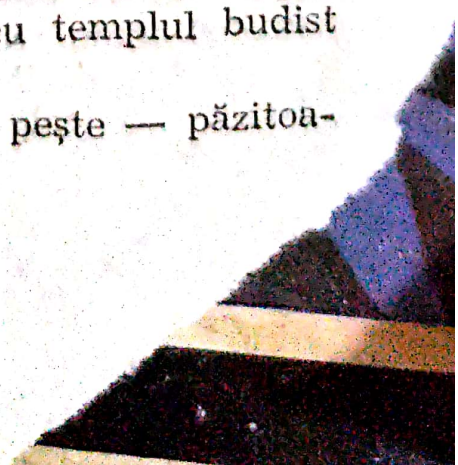

Scanned with OKEN Scanner

Gion Corner

Seara, întîlnire la Gion Corner, întîlnire cu obiceiuri vechi japoneze, puse în programul aceleiași seri, de dragul vizitatorilor străini. Sînt în această sală din complexul cu nume atît de nejaponez, Gion, sînt oameni de pe multe continente, o trădează îmbrăcămintea lor, o trădează limba în care comunică, o trădează mersul nefiresc în forfota, în acest colț unde japonezii vor să fie pentru tine, vizitatorul, mai mult decît oricînd ei înșiși. Începe ceremonia ceaiului. Două femei, îmbrăcate în chimonouri, își fac apariția pe postamentul amenajat în colțul sălii, dintre noi sînt invitate alte două femei, englezoaice, se pare, pentru a lua loc pe pernele rezervate lor. Una din femeile gazdă, în chimonou galben auriu, cu flori, cu brîul roz închis, aduce pe rînd două tăviță cu șervețele. Colega sa execută ceremonia de la un cap la altul și invită musafirele să o urmeze în tot ce face. A șters vasele cu un șervețel, linguriță și celelalte ustensile, a pus apă în castronul aflat pe masă, a turnat ceaiul, a pus din nou apă, mestecînd cu un agitator de lemn, și ceaiul e gata, la capătul acestor mișcări de ritual, desenate în aer cu eleganță și perfectă stăpînire de sine. Două fete vor apărea pe scena din fața noastră, pentru a prezenta următorul număr din program : cîntece la instrumente naționale japoneze, instrumente de coarde, cîntece legănate, îmbibate în parfum oriental. Vine la rînd aranjamentul floral, arta aceea de a scoate ceva din nimic, de a împerechea niște flori și rădăcini de flori și bucăți de ramuri cu știința alăturării, cu știința combinării, cu știința scoaterii de efecte nu prin bogăția de conținut, ci prin aceea de suprafață, prin cunoașterea exactă a legilor privirii. Ce urmează este un mic spectacol de artă veche, o orchestră minusculă, ai cărei membri stau așezați pe jos, poartă căciuli negre, costume gri, gulere albe, instrumente fistichii. Unul bate la o tobă înfloratâ, altul la o tobiță, ține tactul, ceilalți suflă în niște trompete curioase. În tot acest timp, un dansator, îmbrăcat în costum carnavalesc, de culoare albastră, combinat cu galben-portocaliu, execută figuri de gimnastică, are fața acoperită cu o mască,

Scanned with OKEN Scanner

deasupra capului aflîndu-se o vietate, amintindu-mi, mie cel puţin, şopîrla. Încă un dans, două fete îmbrăcate altfel, execută figuri diferite pe muzică ciupită pe coarde. Mişcarea braţelor este continuă şi plină de eleganţă. Se povesteşte ceva în toată această răsucire în jurul axei proprii, în această mişcare desfăşurată a braţelor şi continuă gestică de palme. Vor veni la rînd păpuşile, vor veni acei bărbaţi costumaţi, par nişte glugi uriaşe aceste costume în care sînt ascunşi cu totul actorii, dar nu şi jocul lor făcut să te capteze, să te ţină atent, să-ţi povestească ceea ce n-ar putea altceva spune mai expresiv, să te antreneze într-un story, vechi şi el ca şi obiceiul costumelor, ca şi atmosfera de epocă pe care o construiesc.

Materie albă, plîngînd în cascadă

Un muzeu, muzeul naţional din Kyoto, o bogată vitrină de obiecte de artă, un conglomerat de lucruri de deosebit interes. Sînt aici, în sălile mari, în clădirea care n-are nimic de-a face cu mediul din jur, din lungul şi latul oraşului, în această clădire de tip european, se află picturi realizate de mari maeştri japonezi, pergamente din perioada Heean şi Kamakura, picturi japoneze din anii Moromaki la Edo, picturi, sculpturi şi bronzuri chinezeşti, ceramică şi caligrafii chineze şi japoneze, cîteva sculpturi budiste de mare efect, un număr însemnat de exponate arheologice, lucrături de metal, armură, veşminte, chimonouri. Este aici colecţia de picturi japoneze, una din cele mai importante existente în ţară, din secolul al XI-lea, aşa-numitele Senzui Byobu, decupaje de colţuri de natură folosite pentru iniţierea nerituală a sectelor budiste.

La parter, „Adam" de Rodin pare a ţine să salute, să ne salute pe noi, europenii. Pictorii japonezi din veacul trecut şi prima jumătate a acestui veac sînt răsfăţaţi în sălile destinate artelor plastice moderne. Domină portre-

Scanned with OKEN Scanner

tele, domină peisajele, de fapt nu-ți dai seama în avantajul cui ar fi o eventuală statistică. Evident, se simte oceanul la el acasă, se vede frecvent și nu e de mirare. Pictorii nici nu cred că au avut prea mult de ales, de o parte muntele, de cealaltă oceanul. Dar asta nu te lasă să treci cu vederea că parte din lucrările expuse, semnate de japonezi, sînt produse în Europa, Kijiro Ota, de exemplu. Se simte, de fapt, vecinătatea școlii franceze, privirea spre impresioniști, postimpresioniști.

Îmi îngădui o mișcare relaxantă în fața acestor pereți, plini de sevă, mustind a culoare orientală. Chiar și atunci cînd topitul culorilor s-a făcut sub soare de împrumut. „Zi de vară" : imagine sătească, idilică, cu o mamă lăsîndu-și copilul să sugă, odihnindu-l pe sîn în același timp, cu ceilalți din casă răcorindu-și trupul la umbră. „Păsări" : niște găini pitice, scoțînd în evidență șansa cocoșilor de a se ține mari. Takeshiro Kanokogi : scene campestre, unde rîul adumbrește calmul cîmpiei. Curios cît de puțin timp au stat pictorii japonezi în oraș. Cel puțin pînă în acest moment al existenței mele în muzeu. Anotimpurile, oricum s-ar numi, înseamnă cîmp, pădure, masa plină de pește.

Jntaro Kuroda restabilește ceva din interesul pentru femeia femeie — e drept, tot prin Europa aflindu-se și el — propunînd nuduri. „Femeie pieptănîndu-se", „Femeie la plajă", ne apropie de conceptul japonez în materie, filtrat, cum spuneam, pe continent, la noi acasă. Nu este femeia trestie, gheișa din afișul cinematografic, plăpîndă și surîzătoare, nepămîntean de fragilă : mușchi așezați, trunchiuri sănătoase, uitături mai degrabă galeșe decît reci sau severe, neprietenoase. Ceva din pictura spaniolă bîntuie peste pînzele lui Kunitaro Suda, și el cantonat cu ani în urmă pe continentul european. Chiar și peisajele lui din templele de Kyoto, cu pietre multe și copaci puțini, fac trimitere la Goya, chiar și acestea. Așa cum, cel puțin prin „Măslinul", Katsuzo Satomi îmi amintește fără echivoc de Țuculescu. Itaru Taanabie, cu „Nud", încearcă o demonstrație de echilibru carnal, de frumusețe pusă cu linguriță, de teama de a nu da peste răscol, de a nu inhiba prin suprasaturare. Hiroyci Mitsuyasu : „Trei femei", așa cum le cunoaștem odihnindu-se în iarba rară, abandonate gîndurilor ; sînt plecate la drum, se vede treaba, și popasul n-a mai putut fi

Scanned with OKEN Scanner

amînat pînă la găsirea unui petic de umbră. Femeia în albastru pare a fi catargul acestei corăbioare lăsate în vîntul roşu al dealurilor.

M-am grăbit. Apar interioarele — fete tinere, mame, şi iată aceşti „Copii" de Matsuko Onuki, un pachet de cinci care, fiecare în legea lui, călăresc balconul lîngă învăţătoarea dusă pe gînduri, cu cartea uitată deschisă pe genunchi. În schimb, cam teatrală povestea cu cei trei dansatori de Seiki Ida, deşi fata din centru, frumoasă şi mîndră, are ceva din Degas. Puţin inventivă, oricum, pictura pe care o văd aici în raport cu tehnica ştiută la japonezi. Sau poate în timp ce Honda a luat de pe la alţii fără să se vadă, Keisuke Yamamato încearcă degeaba să-şi ascundă uitătura peste gardul lui Juan Miro. Chosey Miwa te obligă să vii foarte aproape, să vezi dacă „Vechea comoară" nu este făcută din tablă ondulată, atît e de pregnant relieful.

Pictorii contemporani promovează ceva din arta naivă. Pe fondul alb se descoperă personaje simplificate, reduse la o atitudine anume, privind, şezînd, gîndind. Culorile devin mai vii, mai aprinse, mai pline de scîntei, temele rămîn exclusiv adunate în perimetrul domestic al existenţei, în peisaje accesibile în colţul de interes imediat. Frumos păunul lui Sokya Yamamoto : materia albă plînge în cascadă, unificînd şi purificînd. Mă conving că femeile nu vor să le vedem aşa cum sînt. Preferă un aer de import, ceva adus din Ellada, transplant neexplicabil mie, sesizabil chiar şi atunci cînd chimonoul nu lasă dubii de apartenenţă.

Eiko Ikeda : „Pisici din vecini", una albă, alta gri, alta în dungi negru-maro. Primele două privesc la intrusă, fără ca aceasta să le bage în seamă. Nu ştiu ce loc ocupă animalul în mitologia niponă, dar văd că pictural abundă în această sală, unde respiră capre, vaci, căprioare. Mă despart de muzeu cu „Nalbă roşie" de Keika Kanshima în minte. O tufă de fire înalte, cu frunze şi boboci mulţi, împodobite cu florile de cinci petale, de sînge cald. Din vecinătate, două rozete galbene, mari ca paletele unei turbine.

La parter, sculptorii, cîteva intenţii de a face vîlvă, ceramică japoneză frumoasă şi scumpă, brocarturi, textile brodate, panouri ceramice, o întreagă colecţie de pictură

Scanned with OKEN Scanner

japoneză tradițională. Stampele urmează la rînd, ca totul să se încheie a despărțire într-o aglomerație de femei în chimono, aduse parcă pentru a mă contrazice în ceea ce spuneam și ceea ce credeam mai înainte.

Precum apa în deșert

Lanternele de hîrtie, felinarele de hîrtie, cum le-am zice noi, le-au inventat chinezii. Japonezii doar le-au redimensionat, le-au regîndit, le-au reproiectat astfel încît să poată fi împăturite pentru a economisi spațiul, urmînd ca în interior să poată fi puse lumînări care să ardă liniștite și în deplină siguranță. Arta de a face asemenea lucruri compacte este o problemă de supraviețuire într-un loc unde spațiul folosibil se dovedește atît de prețios precum apa într-un deșert. Îți trebuie experiență nu glumă pentru a reuși într-o asemenea operație. S-ar putea ca nouă, europenilor, să nu ne apară foarte frumoase toate aceste lucruri ieșite din mîna lucrătorului japonez, a artistului japonez, dar ele nu și-au propus probabil neapărat să fie frumoase. Ceea ce reușesc să dovedească este un simț practic remarcabil, o impresie de calm desăvîrșit. Nu știu cît va izbuti în viitor Japonia să scape de un pericol al amestecării stilurilor, de o avalanșă de importuri în această privință. În prezent nu lipsesc semnele că pe de o parte grija pentru conservarea trecutului există, pe de altă parte se vede preocuparea de a se înscrie în cerințele spectacolului arhitectural modern, confruntare din care nu se poate spune că lipsesc efectele nedorite — impresie de amestecat, alăturare neconvenabilă și chiar semne de incompatibilitate de formă și structură.

Absența terenurilor și prețurile exagerate au pus în dificultate pe proiectanți și iată-i renunțînd la căsuțele recrutate din portofoliul tradițional pentru a pune în locul lor ceea ce face să răspundă mai bine presiunilor momentului — zgîrie-nori. Este oricum de apreciat acest efort de conservare a ceea ce este național, a ceea ce este propriu, de regîndire a tradiției, impunînd-o în tot ce se constru-

Scanned with OKEN Scanner

ieşte. Se apelează la materiale de ultimă oră, se face exces de sticlă, de marmură colorată, de incizii aurite şi argintate, pentru a spori efectele. Noile tehnologii se apropie astfel de spaţiul locuit de om, de spaţiul în care îşi petrece timpul, pătrunde în sălile de concert, în sălile de sport, în complexele muzeale. Japonezii au descoperit că designul industrial nu este o meserie a formelor. Intervine aici încorporarea de gîndire şi invent. Totul trebuie să se modeleze în propria-ţi minte înainte de a ajunge să-l pui pe hîrtie, este de părere un specialist. De aceea, tinerii designeri sînt încurajaţi să-şi exprime propriile idei, să pună în mişcare propria-i pricepere pentru a inventa noi produse. Se consideră valabile, evaluabile acele lucruri care se dovedesc productive, vandabile şi frumoase. Şi, aşa cum spunea acelaşi specialist, frumos este acolo unde ne punem propria noastră inimă. Sînt multe lucruri în prezentul japonez care azi strălucesc sub iluminarea, sub iradiaţiile acestei realităţi.

Bătrîneţe, haine grele

Eram încă la Tokio în ziua cînd Japonia serbează anual oamenii în vîrstă : 15 septembrie. Ziua respectului pentru vîrstnici. Sînt mulţi bătrîni în lume, fiecare naţiune îşi are bătrînii săi, Japonia deţine, se pare, recordul în această privinţă. Statisticile, puse în circulaţie de biroul primului ministru, relevă cîteva elemente de definiţie în cazul arhipelagului nipon. Populaţia în vîrstă contează într-o proporţie de 9,5 la sută în totalul demografic al ţării. Erau, la 15 septembrie 1982, 11 320 000 de persoane în această categorie : 4 740 000 de bărbaţi, 6 580 000 de femei. În cadrul vîrstei de 65 de ani sau mai mult sînt 72 de femei din o sută ; în categoria de vîrstă 70 de ani sau mai mult sînt 69,2 ; în categoria de 75 de ani sau mai mult, rata bărbaţilor este de 64,6. Aceste cifre au darul de a arăta că femeile trăiesc mai lung decît bărbaţii şi că diferenţa dintre bărbaţi şi femei creşte cu timpul.

Îmbătrînirea populaţiei — iată un proces la care se gîndesc mulţi, pe care îl citează ziarele, pe care îl studiază

Scanned with OKEN Scanner

specialiștii. Numărul cetățenilor în vîrstă de peste 65 de ani era de 3 pînă la 4 milioane în perioada de dinainte și de după război, atingînd un procent de 4-5 la sută. Două tendințe contrare își fac efectul : pe de o parte creșterea duratei medii de viață, pe de altă parte scăderea numărului de nașteri. În acest fel, rata de bătrînețe în totalul populației s-a extins rapid, dublîndu-se aproape în decursul a 30 de ani. Conform prognozelor Ministerului Sănătății, numărul persoanelor în vîrstă va crește continuu, ajungînd la 15,6 la sută în ansamblul demografic în anul 2000 și urcînd la 21,8 la sută în 2020. Indicatorul care se pune în circulație este indicele de bătrînețe, respectiv numărul de peste 65 de ani la 100 de persoane aflate între 15 și 64 de ani. El este, în cazul Japoniei, de 14,1 la sută, prognoza anunțînd o creștere în continuare. În anul 2020 va fi de 35,5 la sută. Între țările occidentale, procentul cel mai mare de bătrînețe îl înregistrează Suedia — 15,9, urmată de Germania federală — 15,6 la sută, de Anglia — 14,9 la sută, Franța — 14,1 la sută, Statele Unite — 11,2 la sută.

Deși acum în Japonia indicatorul în cauză este de numai 9,5 la sută, se prevede ca în următorii 20 de ani el să depășească cifrele ce vor fi înregistrate în Europa și în Statele Unite. O situație la care te gîndești din momentul în care ai venit în contact cu realitățile japoneze. Procentajul persoanelor de peste 65 de ani care lucrează a scăzut anual din 1955, cînd procentul atins era de 42,7 la sută. În 1981, acesta a scăzut din nou la 26,3 la sută. Se constată o mare diferență între bărbați și femei. Din acest punct de vedere, în cazul dintîi procentul fiind de 41 la sută, în cel de-al doilea de numai 15,6 la sută. Oricum, în cazul altor țări procentele sînt mult mai reduse, populația în vîrstă aflată în cîmpul muncii însemnînd 12,3 la sută în Statele Unite, 10 la sută în Australia și 8,4 în Canada.

O altă constatare interesantă, rata persoanelor salariate în Japonia este de 9,5 la sută, nu foarte departe de cea de 8,6 procente existentă în Statele Unite. Dar avem în Japonia o situație mai specială, în sensul că persoanele liber profesioniste însumează aici 16,4 la sută, în comparație cu numai 3,3 la sută în Statele Unite ale Americii. O examinare a structurii profesiilor în care excelează persoanele în vîrstă arată că acestea sînt ocupate mai ales în

Scanned with OKEN Scanner

agricultură, economie forestieră, pescuit, însumînd 34,4 la sută din întreaga grupă.

Bătrînii sînt întîlniți într-o măsură importantă în sectoarele comerciale, în oficii, în serviciile industriale. Următoarele profesii sau ocupații excelează cînd este vorba de persoanele în vîrstă, raportate la totalul profesiilor respective. Pe locul întîi, preoții, călugării ; pe locurile următoare, muncitorii agricoli, funcționarii de birou, serviciile casnice. Pe măsură ce numărul persoanelor în vîrstă crește, sporește în aceeași măsură și numărul celor care nu au serviciu. Cifra doritorilor de slujbă s-a dublat în ultimii zece ani, existînd indiciul cert al creșterii dorinței de a lucra în rîndul cetățenilor vîrstnici. Cei mai mulți dintre ei vor să muncească fie la domiciliu, fie cu normă redusă.

Între motivele invocate de către doritorii de a avea un serviciu figurează cel mai frecvent nevoia de a acoperi cheltuielile legate de costul vieții. Apropo de aceasta, cum trăiesc bătrînii ? 87,8 la sută dintre ei, spun statisticile, locuiesc împreună cu rudele, 8,3 la sută locuiesc singuri și 3,9 la sută trăiesc laolaltă cu persoane care nu le sînt rude sau beneficiază de facilități publice. De regulă stau cu rudele cei care sînt în compania familiilor cu copii. Încheind această trecere în revistă a situației persoanelor în vîrstă, categorie nu numai largă dar și deosebit de respectată în Japonia: în conversațiile purtate la diferite foruri guvernamentale, am sesizat preocuparea că odată cu trecerea timpului numărul acestora urmează să crească și, în consecință, statul va trebui să le poarte de grijă. Lucrurile erau spuse nu atît ca privind către o povară, ci ca o realitate ce trebuie luată ca atare, trebuind corectată prin măsuri complementare atît pe piața forței de muncă, cît și în ce privește balanța financiară propriu-zisă.

Conformism și competiție

Între 1950 și 1970, în industria japoneză s-au produs importante schimbări intestinale. Acestea privesc în principal faptul că sectoarele secundare și terțiare au crescut

Scanned with OKEN Scanner

în importanță în dauna sectorului primar. Sînt fenomene ce au avut loc în Japonia în timpul perioadei sale de maximă creștere.

Particular este faptul că viteza, rapiditatea transformărilor, s-a dovedit superioară celei întîlnite în alte țări. Prefaceri semnificative s-au consumat în sectorul prelucrător, unde industrii cu o largă cuprindere a forței de muncă, cum este cea textilă, și-au diminuat ponderea, în timp ce alte ramuri industriale, înglobînd o mare cantitate de capital, precum cea metalurgică, constructoare de mașini și chimică, au crescut. După primul șoc petrolier al anilor 1973-1974, industria prelucrătoare a scăzut ușor, pînă în 1978 creșterea în industria oțelului și petrochimie s-a încetinit, ea fiind în ascensiune în ramura constructoare de mașini, excluzînd ramura navală.

În strînsă conexiune cu schimbările intervenite în structura industriei s-au produs modificări și în alcătuirea forței de muncă. Ele nu s-au dovedit atît de dramatice datorită creșterii productivității muncii în sectoarele care s-au dezvoltat. Ce se observă ? În primul rînd a crescut vîrsta medie a forței de muncă existente. De la mijlocul deceniului șase a scăzut ponderea celor de pînă la 30 de ani, majorîndu-se în schimb procentul celor în vîrstă de peste 45 de ani. A crescut, așa cum era de așteptat, nivelul de instrucție al angajaților. Prezența absolvenților de liceu între noii angajați a scăzut de la 54 la sută în 1960 la circa numai 6 la sută în 1979, în timp ce absolvenții de colegii și universități și-au sporit procentajul de la 8 la sută în 1960 la 37 la sută în 1979. În sfîrșit, atît forța de muncă masculină, cît și cea feminină au manifestat o tendință de descreștere pînă în 1975.

În anii de recesiune din prima parte a deceniului opt, numărul persoanelor angajate în sectorul manufacturier a scăzut considerabil, în timp ce salariații în sectorul terțiar și-au sporit numărul. Este o probă a dezvoltării serviciilor în economie, dar în același timp și o confirmare a evoluției ciclice în domeniul surplusului de forță de muncă. Rata exportului în produsul național total al Japoniei s-a aflat în anii '50 și '60 la un nivel cvasiconstant de 10-11 la sută. Din 1974 încoace, el a crescut pentru a compensa deficitul provocat de petrol. În 1950, industria textilă încă deținea o pondere însemnată în exporturile țării. Dar în prima jumătate a deceniului următor, ea a

Scanned with OKEN Scanner

cedat locul industriilor cu capital intensiv precum siderurgia, construcția de nave și chimia, ca urmare a investițiilor masive în respectivele sectoare, ceea ce a și contribuit la reducerea substanțială a costurilor de producție.

Întrebarea nu mi-o pun eu cel dintîi : care sînt factorii esențiali care au ajutat, care au stimulat creșterea remarcabilă a exporturilor japoneze ? Cel mai ușor de răspuns este să lăsăm pe japonezi înșiși să se explice. Se citează în toate studiile de specialitate ca prim element cu o contribuție masivă în această direcție deosebita abilitate dovedită de industria japoneză în racordarea la cererile comerțului mondial. Dacă țările industrializate au fost tentate să intensifice schimbul de bunuri, de mărfuri ce înmagazinau capital înalt și tehnologii superioare, să dezvolte o diviziune orizontală a muncii, Japonia și-a extins exporturile în principal acolo unde a sesizat o amplificare a cererii pe piața externă. Acesta poate fi considerat un succes strategic al economiei japoneze care s-a desfășurat dinamic, aducînd însemnate avantaje.

Industria japoneză a vădit puțină pretenție pentru creșterea salariilor chiar în condițiile accelerării productivității în industrie. Deși din 1969 veniturile au crescut mai mult decît productivitatea, prețurile competitive s-au menținut, ceea ce a oferit o șansă în plus produselor japoneze.

În ceea ce privește importul, rata acestuia, în produsul național total, a fost, de asemenea, stabilă în jurul a 10 la sută, deși el a crescut uneori după mărirea prețurilor la petrol. În totalul importurilor, combustibilii și materiile prime au constituit circa 60 la sută, în timp ce bunurile prelucrate n-au ajuns decît la o pătrime din total. De altfel nu este lipsită de interes observația că totalul produselor prelucrate importate în produsul național brut a fost de 2 pînă la 3 la sută, în comparație cu 3-4 la sută în cazul S.U.A. și 4-5 la sută pentru importurile comunității europene.

Mă simt atras să întîrzii mai mult în terenul importurilor tehnologice. Voi reveni asupra acestui subiect ori de cîte ori mi se va ivi în cale posibilitatea unor considerații. Din 1950, Japonia s-a înscris într-o pantă urcătoare a creșterii economice, superioară țărilor industrializate, situație afișată chiar în cazul unor declinuri ale ratei de creștere în anii '70. Am amintit rolul pe care l-au

Scanned with OKEN Scanner

avut în acest sens puterea de economisire și rata înaltă a investițiilor. O contribuție de necontestat a adus-o în același sens avansul tehnologic practicat în industria japoneză. Se știe că între Japonia și alte țări occidentale, sfîrșitul celui de-al doilea război mondial consemna o mare diferență din punct de vedere tehnologic. La întrebarea cum și ce schimbări tehnologice au facilitat asigurarea unei rate de creștere ridicate, s-a pus în circulație un cuvînt care ar putea fi tradus în românește drept agățare. Prin agățare, sau cățărare dacă vreți, nivelul tehnologic al Japoniei a fost adus la cel întîlnit în țările industrializate pe seama importului de tehnologie. Este ipoteza care explică cele două decade de explozie economică în arhipelagul nipon. Ceea ce nu explică această teorie sau această falsă teorie, această jucăușă expresie publicistică — cum a fost posibil ca și după aceea Japonia să continue să crească pe plan economic foarte rapid, cu o rată mult mai înaltă decît a altor țări ? Și de ce importurile de tehnologie au continuat să rămînă la un nivel ridicat ? Evident, termenul „import de tehnologie" sau „tehnologie înaltă" prinde bine oricui. Acesta poate fi la baza creșterii, dezvoltării oricărei țări. Deci, Japonia a izbutit în această acțiune, în acest efort. O diagramă pe care o am la îndemînă, evidențiind transferul, importul de tehnologii în perioada 1950-1980, relevă că dacă la începutul perioadei cifra, numărul de înțelegeri privind importul de tehnologie trebuie să fi fost în jurul a 100, acesta a ajuns în 1973 la 2450, iar în 1980 la 2142. De altfel, din 1974, orice restricție privind importurile de tehnologie a fost anulată. Dacă ne referim la activitatea de cercetare și dezvoltare autohtonă, trebuie să avem în vedere două caracteristici importante : în primul rînd că aceasta este în Japonia, sub aspect financiar, predominantă în sectorul particular. Capitalul pentru acest sector este aici de altă sorginte decît în alte țări industrializate — Franța, Marea Britanie, Statele Unite și R.F. Germania. Companiile particulare finanțează 98 la sută din propriul program de cercetare-dezvoltare cu fonduri proprii. Participarea guvernului la asigurarea cu fonduri este în jurul a 30 la sută în Franța, Marea Britanie și S.U.A. și 20 la sută în R.F. Germania.

Al doilea element caracteristic ține de faptul că cercetarea-dezvoltarea se concentrează pe adaptarea la con-

Scanned with OKEN Scanner

diţiile interne, modificînd importul de tehnologie în raport de situaţia din ţară. Orice societate, susţine Takeshi Ishita, profesor la Universitatea din Tokio, conţine într-o măsură diferită elemente de conformitate şi de competiţie. Ce este unic în cazul Japoniei ţine de faptul că cele două elemente sînt atît de strîns legate, încît se contopesc în contextul social şi cultural. Aici vede domnia sa una din calităţile societăţii japoneze — de a reacţiona cu bune rezultate la schimbările ce intervin, de a-şi asuma o natură dinamică. Pentru a accepta că aşa stau lucrurile, ne aminteşte situaţia din a doua jumătate a secolului trecut, cînd Japonia şi-a abandonat izolarea politică pe care şi-o impusese, adoptînd o politică de industrializare în vederea dobîndirii unui statut de naţiune bogată şi, în acelaşi timp, de putere militară. Pe de altă parte, în aceeaşi ordine de idei, ne este supusă atenţiei situaţia de învins în cel de-al doilea război mondial, cînd Japonia a abandonat atitudinea xenofobă, practicînd reforme sociale neaşteptate.

Originea elementelor privind conformitatea şi competiţia ne duce cu mult timp în urmă, dar integrarea, fuziunea lor, n-a fost posibilă decît în vîrsta modernă a societăţii japoneze.

Diverşi cercetători găsesc că tradiţia rurală configurează prototipul de conformism ce caracterizează societatea japoneză. De la începutul începuturilor, oamenii din arhipelag au cultivat orez pe mica postaţă de pămînt la îndemînă, ceea ce uşurează înţelegerea motivelor pentru care conformismul a devenit o caracteristică a comunităţii rurale nipone. Aşezările rurale erau dispuse de-a lungul rîurilor, în regiunile de deltă, avînd o existenţă aproape izolată, din cauza lanţurilor muntoase. Sînt circumstanţe în care s-a dezvoltat foarte puternic simţul participării pentru rezolvarea problemelor care priveau în fapt întreaga comunitate. Legile erau legi şi orice abatere de la ele atrăgea după sine pedeapsa. În mod firesc, relaţiile de familie care se dezvoltă în asemenea vetre contribuie la consolidarea comunităţii în întregul ei. Sistemul feudal centralizat din perioada Tokugawa n-a făcut altceva decît să statueze această existenţă de grup, impunînd, între altele, plata unor taxe şi obligînd la a vieţui în acelaşi loc. Cînd restauraţia Meiji avea să permită mişcarea, alegerea de bunăvoie a meseriei şi a locului de rezidenţă, foarte pu-

Scanned with OKEN Scanner

ţîni au înţeles că ar putea, ar trebui s-o facă, ceea ce ar fi însemnat să plece din satele lor. Această solidaritate locală avea să se transpună, să se dezvolte, se se amplifice la scară naţională. Trebuie să înţelegem lucrurile în sens mai larg chiar în legătură cu existenţa unei singure familii imperiale ca principală familie în naţiune. Legătura acesteia cu populaţia este teoretizată ca fiind de aceeaşi natură cu relaţiile de familie.

S-au consumat în Japonia două elemente deosebit de semnificative pentru ceea ce a însemnat maturizarea societăţii ca atare. Pe de o parte, generalizarea educaţiei, şi în principal a educaţiei primare, pe de altă parte, creşterea influenţei mass-media ca un factor determinat în apropierea membrilor societăţii. Educaţia primară a devenit obligatorie în 1872, la sfîrşitul veacului 90 la sută din băieţi şi 80 la sută din fete urmau şcoala, iar din 1920, practic, toţi copiii au fost înrolaţi în şcoli, cuprinşi în cursurile de pregătire şcolară. Generalizarea învăţămîntului, creşterea procentului de alfabetizare a ajutat din plin dezvoltării presei. Chiar la începutul secolului nostru Japonia dispunea de trei cotidiene naţionale, cu un tiraj de peste 800 000 de exemplare, ajungînd după 1920 să depăşească un milion.

Industrializarea a adus după sine, ca şi în alte părţi, modificări structurale în producţia agricolă, în modul de existenţă al populaţiei rurale, anulînd pe undeva nevoia de cooperare, mecanizarea şi chimizarea avînd în această privinţă un rol deosebit. Dar presiunea pentru conformism continuă să fie considerabilă. Este citat un caz, cazul unei familii ostracizate, pentru că fiica lor a trimis o scrisoare către un ziar, acuzînd pe candidatul politic local de fraudă comisă la el în sat, ceea ce a atras după sine dizgraţia asupra întregii localităţi. Ne aflăm în 1952 şi deci simţul solidarităţii funcţiona în satul japonez pe de-a-ntregul. Dacă cineva şi-a cumpărat un televizor color, presiunea de a avea unul la fel este aproape irezistibilă. Mutarea la oraş în apartamentele adăpostite de beton atrage după sine un stil de viaţă standardizat, introduce modificări evidente. Un studiu realizat de B.B.C. în 1961 arăta că la ora 8 seara structura masei de privitori a programului de televiziune era următoarea : 30 la sută din clasa cea mai avută, 35 la sută din clasa medie şi 40 la sută din clasa cea mai de jos.

Scanned with OKEN Scanner

În Japonia în 1965, un studiu similar indica o audiență de 45 și 50 la sută, indiferent de starea socială sau statutul profesional. Iată, prin urmare indiciul că cetățenii au ajuns să facă ceea ce vecinii lor fac, o probă și în această linie de conformism. Este la mijloc, evident, și dezvoltarea puternică a mijloacelor de comunicare în masă, forța lor de atracție. Dacă venitul național a crescut de trei ori în 1952, în 1962 în schimb totalul fondurilor cheltuite pentru reclamă au crescut de 6,3 ori (în aceeași perioadă), ajungînd să blocheze 2 la sută din venitul național. De cînd agențiile de publicitate au început chiar să patroneze campaniile electorale, lumea, masa de cetățeni, traversează o perioadă în care își standardizează nu numai gustul de consum, dar suportă influența standardizării și în preferințele politice.

Cum stăm cu simțul competiției ? Sociologii apreciază că și competiția pentru un ideal național s-a distrus odată cu războiul, dar întrecerea între grupuri în interiorul țării a devenit deosebit de puternică, ea nemaifiind temperată de loialitatea pentru un scop, pentru un obiectiv înalt la nivelul statului. Deși competiția în interiorul aceluiași grup, al unei corporații, de exemplu, al unei organizații este destul de restrictivă în principiu, sistemul senioral și al angajării pe viață încurajează întrecerea, disputa între oameni de aceeași vîrstă.

Cum se regăsesc alături astăzi conformismul și competiția în Japonia ? Prin dezvoltarea economică rapidă a țării, cetățenii au căpătat gustul creșterii consumurilor de orice fel, al întăririi standardului de viață material. Obiectivul majoritar al cetățenilor se definește în primul rînd prin dorința de a avea o viață de familie liniștită — 43 la sută răspundeau în 1969 la un sondaj în acest fel — și obținerea de rezultate cît mai bune la serviciu — 17 la sută răspundeau astfel. Proporția oamenilor care simt că Japonia are mersul cel mai rapid spre progres a crescut de la 41 la sută în 1973 la 47 la sută în 1978. Pe de altă parte, ponderea celor ce gîndesc că japonezii sînt superiori altor națiuni a crescut de la 60 la sută în 1973 la 65 la sută, cinci mai tîrziu. După cum se vede, o accentuată creștere a încrederii de sine.

Ancheta efectuată în 1967 avea ca întrebare : Cu ce credeți că trebuie să ne mîndrim noi, japonezii ? 36 la sută din chestionați au răspuns cu istoria și cu tradițiile,

Scanned with OKEN Scanner

29 la sută — cu îndemînarea și hărnicia, 28 la sută — cu frumusețile naturale, 16 la sută — cu standardul ridicat de educație, 15 la sută — cu afluența economică.

Nu putem să nu apreciem sinceritatea japonezilor, cel puțin așa cum rezultă ea din răspunsurile date la o altă anchetă — după cum se vede nu s-a făcut economie de asemenea investigații, la marele public. Întrebați în 1977: Ce simt mai puternic : dorința să facă ceva pentru țara lor sau aceea ca țara să facă ceva pentru ei ? 48 la sută au răspuns că doresc ca țara să facă ceva pentru ei și mai puțin de 13 la sută au dat răspunsuri alternative.

La fel de rapid ca și iepurele

Seara, cînd zgomotul tramvaielor a coborît, cînd agitația de pe strada principală s-a mai domolit, orașul se regăsește pe sine în alte locuri, în Gion Corner, în cartierul barurilor de noapte, la cinematografele de ore tîrzii. Aici, unde intrăm noi, este restaurantul Minokichi. Un local nu foarte mare, compartimentat de pereți pînă la jumătate, pentru a lăsa ambianța cît mai restrînsă, cît mai intimă. Masa la care luăm loc, eu și Kanji San, o masă de patru persoane la care stăm noi doi, o masă ca toate celelalte, către care se îndreaptă cu rapiditate și amabil ospătarul. Pînă cînd ni se vor aduce felurile de mîncare, comandate special pentru mine, mîncăruri japoneze sadea, ne mulțumim cu șervețelele fierbinți, cu cănile de ceai verde, care ni se așternpe masă. Pînă sosesc meniurile cerute, Kanji ține să-mi amintească ce înseamnă cîteva nume, ce trebuie să înțeleg prin denumirea unor companii japoneze. „Mitsubishi“ = trei Bishi = trei diamante, „Datsun“ = Danfsun“, ceea ce înseamnă „la fel de rapid ca și iepurele“. „Suntorry“ este pur și simplu „domnul Torry“. Inversarea modului clasic de a se spune la sfîrșitul numelui propriu termenul Sun, care reprezintă apela-

Scanned with OKEN Scanner

tivul domn. „Toshiba“ înseamnă „To“ = răsărit, „Shiba“ = iarbă, deci „Iarba din est“. „Panasonic“ este marca de export a firmei „Matsushida“, numele fondatorului. „Nikon“ înseamnă „Ni“ = de la nipon, „Ko“ = lumină. Numele adevărat al companiei este „Nippon Kogaku“, gak însemnînd cercetare, studiu, deci cercetare în lumina japoneză. „Pentax“ își trage numele de la prisma pentagonală. În sfîrșit, doamna care ne-a adus ceaiul verde adineauri trece din nou și umple cănile, dar în urma ei apare ospătarul. Ni s-a adus un aragaz în mijlocul mesei și pe el a fost pusă o oală de tuci cu apă fierbinte. Pe alături au apărut farfuriile cu bucățele de carne crudă, zarzavaturi crude, ciuperci la fel, brînză de soia. În plus, cîte un castronel cu sos, în care se topește ceva condimentat, de pildă hreanul. Se pun în cantități egale carne și din celelalte produse pentru ambii meseni în oala de tuci de pe aragaz. Cu cele două bețișoare se ia apoi, rînd pe rînd, după preferință, carne sau din celelalte alimente și se trec prin sosul din castronel. Se mănîncă într-o dezordine fără scăpare, carne fiartă sub ochii noștri în boilerul aflat la îndemînă, zarzavaturile umezite și ele, clocotite de atîta fiert, și ce mai urmează. Gazda, ospătărița în chimono albastru, își face de lucru și mai întreabă cîte ceva, mai dă o mînă de ajutor, dar de fapt treburile astea îți aparțin ție, te privește cum te descurci cu bețișoarele, eu unul am mari emoții doar cînd le știu la îndemîna mea.

Scanned with OKEN Scanner

LUMEA VĂZUTĂ PRIN LENTILELE DE LA PRORA

- Asul de cupă
- Cu gîndul la comandorul Perry
- Căpitanii de cursă lungă
- Ringi seido
- Priceperea de a-ți alege amicii din umbră
- Gulliver, nepăsător peste ani
- Clientul are întotdeauna dreptate
- Cînd profesorul este ocupat
- De o mie de ori mai mult
- În lipsă de altceva, creierul...
- Noile frontiere
- Mecatronica
- Pornind de la laser

Scanned with OKEN Scanner

Asul de cupă

Kobe poate fi considerat o enclavă, o margine, un cartier din Osaka, o prelungire a acestuia, voit dusă sub colinele verzi, împînzite de case, cît să facă loc şantierelor navale, să lase cîmp deschis vapoarelor fabricate de „Mitsubishi". Cele trei romburi roşii unite precum frunzuliţele de trifoi te iau în primire de departe, făcînd să pricepi că nu ai încurcat drumul, la capătul său, la capătul dinspre apă, aflîndu-se ateliere şi docuri încorporate în „Mitsubishi Heavy Industries, Ltd.". „Trei diamante", ar veni în traducere numele firmei arhicunoscute în toată lumea printr-o variată gamă de produse, dar eu văd mai departe în insigna cu pricina — de ce oare ? — o punere laolaltă a trei cărţi de joc, a trei aşi de cupă.

Cele mai mari vapoare japoneze se fac acasă la Cio Cio San, la Nagasaki. Aici, la Kobe, sînt concentrate forţe de seamă care asigură motoare navale şi vase de tonaj deloc neglijabil. Este prilejul potrivit pentru mine să întreb ce vînturi bat în lungul cheiurilor unde se asamblează o importantă trupă din ce se vede azi alergînd pe mări şi oceane şi cu deosebire dinspre şi către Extremul Orient.

Un lucru rămîne cert — japonezii ţin să se ştie pe picioarele lor cînd vine vorba de flotă şi, în consecinţă, urmăresc soluţii acceptabile pentru orice anotimp. Construcţia de nave reprezintă o ramură cheie a economiei, iar flota contribuie substanţial la rezolvarea problemelor de plăţi ale ţării. Nu ne vine greu, prin urmare, să înţelegem atenţia cu care se încurajează fabricaţia de nave. La ora de faţă pare a fi mai şubred interesul pentru creşterea tonajului, cu şi fără motive — a existat o asemenea modă nu cu prea mulţi ani în urmă — dar se remarcă preocuparea de a consolida cîştigurile înregistrate în planul performanţelor. Şantierele din Kobe constituie din acest punct de vedere un loc de interes.

Domnul Keijiro Kaitoku este locţiitor de manager general la „Mitsubishi", respectiv la şantierele navale din Kobe. Ajutoarele sale mă vor conduce prin ateliere, îmi vor arăta utilaje şi tehnologii folosite, mă vor prezenta unora din cei întîlniţi în cale. Domnia-sa va răspunde întrebărilor mele de la sfîrşit, privitor la ce se face aici.

Scanned with OKEN Scanner

Fabrica datează din 1905 și pornea la drum cu gîndul să repare vapoare. Își va schimba de mai multe ori denumirea, odată cu îmbogățirea profilului de fabricație. Știm că ceea ce face pe japonezi să-și fixeze la butonieră ecusonul numărul unu în domeniul construcției de nave se trage din apetența respectivilor furnizori pentru modernizarea vaselor, utilizarea de tehnologii de ultimă oră și, nu în ultimul rînd, corelate cu existența unui batalion de meseriași de elită. Am trecut prin dreptul atîtor curiozități de tipul mașinilor de trasat, al celor de marcat electric, al automatelor de sudat, al agregatelor de ușurat munca și de sporit exactitatea și eficiența. Docul pentru reparații de la Kobe este cel mai mare și mai bine echipat din țară. Din anul înființării, „Mitsubishi Kobe" a reușit construcția unei game variate de nave de pasageri, de mărfuri, cu destinații speciale. Mi se explică faptul că firma unde mă găsesc a izbutit să producă vase pentru transport în întregime conteinerizat, precum și nave-conteiner de mare viteză destinate rutelor spre Europa și America. „Jinyu Maru" este considerat drept cel mai mare transportor de autoturisme, putînd încărca 6000 de mașini. „Atlas Maru" a fost echipat cu cea mai mare macara pusă pe o navă. Primul motor diesel naval japonez a fost făcut la „Mitsubishi Kobe". Reputația contemporană la acest capitol se întemeiază pe reușita motoarelor de mari dimensiuni.

Mă conving că sub însemnul aparent lipsit de vivacitate al celor trei diamante stau dispuse tranșeele bine aerisite ale unei firme gata să se ia la harță cu oricine pătrunde pe teritoriul său. Asta însemnînd, dincolo de ce spuneam, fabricarea oțelului, a utilajelor energetice, a instalațiilor pentru uzine chimice. Se produc, în același timp, numeroase și complicate utilaje tehnologice, de la mașini textile la fabrici de tratare a deșeurilor industriale și desalinizarea apei. Nu lipsesc din această enumerare motorul de aviație și diverse echipamente pentru aeronautică.

După ce am străbătut, în uniforma de lucru, cu cascheta albă și mănuși albe, avînd deasupra cozorocului prinse cele trei frunzulițe roșietice, după ce am călcat cu pasul atelierele de producție și în lungul docurilor, ne regăsim la o cană cu ceai în clădirea administrativă. Se află acum aici și cei care mă însoțiseră prin ateliere, in-

Scanned with OKEN Scanner

ginerii Nakamura și Segawa. Primul îmi ieșise în față la intrarea în hala de subansamble : „Bine ați venit la noi, domnule Udroiu, eu vă voi ajuta să ne cunoașteți". Mi-a deschis ochii asupra tehnologiilor, asupra utilajelor, asupra conținutului unei munci ușor de gîndit, dar atît de greu de făcut. Jiro Segawa, șeful secției motoare navale, m-a dus în fața buldogilor mari cît un bloc de locuințe, unde echipele de muncitori, sub comanda unui inginer, au grijă să fie gata în fiecare lună opt asemenea conglomerate metalifere de mare forță.

Acum, cascheta se află la locul ei, pe o banchetă din apropiere, halatul de asemenea, mănușile albe de bumbac, cu care eram cel mai puțin familiarizat, stau tot acolo. Ceaiul fierbinte ne așteaptă. Ce urmează ar putea fi crezut un colocviu, un fel de colocviu, în care eu întreb, iar răspunsurile vin de unde se crede de cuviință. Întreb și notez.

— Mă aflu pentru prima dată în curte la „Mitsubishi". Poate îmi spuneți ceva despre cum se gîndește la dumneavoastră, în general vorbind, nu numai referindu-ne la construcțiile navale. Ce-mi puteți spune despre „Mitsubishi" ca eșalon al economiei japoneze, ca mod de viață japonez ?

— Activitatea noastră se înscrie în industria grea. Această companie are un motto : „Prin muncă, prin eforturi putem contribui la dezvoltarea societății". Sîntem parte a economiei japoneze și facem tot ce facem pentru a sprijini prosperitatea ei. Compania este particulară și, în aceste condiții, vă imaginați că unul din scopurile sale îl constituie obținerea de beneficii, dar pe fondul general al dorinței de a ne aduce contribuția la întărirea societății.

— Japonia are, pe tot globul, un nume bun. „Mitsubishi", luat singur, are, de asemenea, un nume bun. Aș încerca să înțeleg cum sprijină compania, nemijlocit, foarte direct, impunerea numelui țării în ochii lumii. Îmi puteți oferi cîteva exemple de tehnologii reprezentative pentru efortul de înnoire ?

— Dacă ne vom referi la fabricarea utilajelor nucleare, voi aminti că am pus la punct un tip de instalație cunoscut la noi sub numele de PWR. Ea permite să folosim experiența acumulată, expertizele în fabricarea cazanelor, a motoarelor cu combustie internă, a agregatelor

Scanned with OKEN Scanner

chimice. PWR s-a realizat sub licență, prin înțelegere cu două firme americane — „Westinghouse“ și „Combustion Engineering“. Dincolo de oferta de licență, dincolo de ce înseamnă ea ca volum de informații, „Mitsubishi“ și-a consacrat eforturile pentru a pune la punct o seamă de tehnologii.

Întorcîndu-ne la construcțiile navale, trebuie spus că „Mitsubishi“ și-a înnoit complet portofoliul tehnologic.

— De ce cumpără lumea produse japoneze ? De ce credeți că vă preferă, în fața altora ?

— Lucrul pe care îl știm noi este că muncim din greu pentru aceasta.

— Ce s-ar putea întîmpla în viitor în industria navală?

— În viitorul imediat nu întrevedem o schimbare drastică a chipului navelor. Motoarele diesel vor rămîne pe poziția de azi, prea solidă pentru a fi cu una cu două clătinată. Poate consumul să suporte modificări în bine, dar asta este o tendință generală. Este posibil să aibă loc și alte modificări. Puterea motorului rămîne oricum legată de mărimea vasului. Dacă ni se comandă o navă de capacitate sporită, firesc te gîndești la ce motor ai nevoie și procedezi în consecință. Pe termen lung, însă, ar putea interveni, decisiv, energia nucleară în propulsia navală.

— Cît am aștepta pînă atunci ? Două decenii ? Două secole ?

— Probabil zece ani.

— În ce privește mărimea vaselor, la ce ne putem gîndi ?

— Noi am construit deja, la șantierele navale din Nagasaki, tancuri de 500 000 tdw. Aici, la Kobe, cele mai mari vase realizate sînt cele de 155 000 tdw. Dar credem că nu vom asista la creșterea dimensiunilor navelor. Cererea de vase mari a scăzut.

— Vom fi obligați, ce credeți, spre alte surse de energie ?

— Drept sursă principală, nu. Dar ca surse adiționale ar putea fi puse în valoare și vîntul și soarele. Experiențele s-au înmulțit în ultima vreme.

— Cu ce vom călători deci peste ani pe mări și oceane?

— Cu vapoarele de azi, fiți sigur. Cel mult, pe ici, pe colo modificate.

Scanned with OKEN Scanner

Un optimism care parafează, într-un fel, finalul discuției noastre. Vom porni din nou printre clădirile de oraș așezat, vînînd cu privirea marginea golfului din dreapta, munții din stînga, pe care s-au cățărat casele amatoare de plusul de oxigen de acolo.

Bănuiesc la baza pretențiilor de prezervare pe frontispiciul numelor de familie bună o frămîntare fără răgaz pentru a căuta în aluatul unde dospesc soluțiile viitorului. Institutele tehnice de la Nagasaki, Takasago, Hiroshima, Yokohama și Nagoya sînt asemenea alveole unde se prind la sol puieții. La Kobe și în atelierele răspîndite peste tot, în Japonia și dincolo de granițele ei, se face tot ce se poate pentru a fasona premisele în avantaje certe. Din cîte știu eu, jucătorii versați caută cu ostentație asul de treflă. „Mitsubishi" face și de această dată doar ce crede de cuviință, preferînd, cum se vede, nu fără temei, asul de cupă.

Cu gîndul la comandorul Perry

Shosha, un nume care, vă închipuiți, nu poate fi decît japonez. Circulă o legendă cum că Takatoshi Mitsui, fiul fondatorului dinastiei Mitsui, și-a chemat alături pe cei șase băieți, în momentul în care s-a decis să cedeze comanda. Le-a pus la îndemînă 6 arcuri și le-a cerut să le rupă. Fiecare a încercat, n-a reușit. Morala nu este prea mult acoperită. Concluzia : să fiți uniți pentru că doar împreună muncind veți reuși să rămîneți puternici. Au trecut de atunci vreo trei secole, dar lecția lui Mitsui, a lui sau a altcuiva, japonez sau din altă parte a lumii, se pare că este bine aplicată în afacerile Japoniei moderne. Puterea industriei japoneze se sprijină pe o forță neobișnuită, pe puterea de a ține alături pe toți cei care trebuie să pună mîna la treabă, pentru a coordona, a specializa, a îndruma. Strungarul se află la strung, bancherul se află la bancă, lăsînd în seama altora rolul de a orchestra fluxul de bunuri în interiorul Japoniei și de aici către piața internațională. Cine preia aceasta ? *Shosha* —

Scanned with OKEN Scanner

companiile de comerț internațional gigant care fac, de altfel, mult mai mult decît un simplu comerț.

Există în Japonia 8000 de asemenea companii comerciale, dar numai 16 din ele dispun de titlul *Shosha*. Trăsătura de unire o constituie mărimea, scopul, capacitatea enormă de a dobîndi informații, diversitatea funcțiilor pe care le exercită. În fiecare an *Shosha* manevrează peste 50 la sută din comerțul exterior al țării și contribuie într-o mare măsură la tranzacțiile interne. În 1982, cea mai importantă dintre *Shosha* — „Mitsubishi Corporation" — a totalizat vînzări de peste 60 000 de milioane dolari, făcînd din ea cea mai mare companie japoneză și a treia în ierarhia mondială sub aspectul vînzărilor.

Livrările interne a 9 dintre cele mai mari *Shosha* totalizează 31 la sută din produsul național brut al țării. În mod tradițional, *Shosha* mînuiește importuri, exporturi, extracția petrolului marin. Aproape 20 000 de articole, care ar putea fi împărțite în 6 grupe principale : metal, mașini, energie și produse chimice, textile, alimente, mărfuri generale. Avînd pe masă, în același timp, o asemenea diversitate de produse, *Shosha* se bucură de avantajul de a fi extrem de flexibile în ofertă, în cerere, mergînd pînă la a accepta ca mijloc de plată pentru mărfurile vîndute bunuri ale partenerilor. De bună seamă, la un asemenea volum de vînzare-cumpărare, un sistem informațional bine pus la punct devine o cerință obligatorie. Puține din firmele particulare, din Japonia sau din alte părți, intră în concurență cu posibilitățile de informare de care dispun aceste *Shosha*. Împreună, primele nouă *Shosha* dispun de 1 110 oficii unite între ele printr-un sistem perfecționat de telecomunicații. În 200 de orașe ale lumii lucrează, în birourile de peste granițe, peste 20 000 de specialiști, care, de regulă, au peste 15 ani experiență în activitatea comercială. Am fost obligat, ca să înțeleg ce este cu aceste *Shosha*, să fac o lungă incursiune în trecutul țării.

Cu mai bine de 250 de ani înainte de sosirea comandorului Perry în golful Tokio în 1853, Japonia își impusese izolarea pentru a-și proteja țara de orice idei „subversive" ce puteau emana de la alții. Comerțul era în mîna olandezilor, ei aveau permisiunea să ajungă în portul Nagasaki. Izolarea a luat sfîrșit sub presiunea unor țări interesate în comerțul cu Japonia. Industrializarea

demarată în era Meiji avea să constituie imboldul către o altă desfășurare a evenimentelor. Odată cu angajarea micilor firme în dezvoltarea de tehnologii specifice epocii s-a simțit nevoia de firme pentru efectuarea comerțului extern. Cu un secol în urmă, o treime din cele 2404 de companii existente în țară erau *Shosha*, altfel spus, comerciale. Cea mai importantă era „Mitsui and Co.", înființată în 1876 pentru exportul de cărbune și importul de mașini de prelucrat bumbac. „Suzuki Shoten", unul din predecesorii lui „Nissho Iwai", a devenit anul următor firmă pentru importul și distribuția camforului și a zahărului.

Shosha a jucat un rol vital în industrializarea Japoniei. La sfîrșitul războiului ele aveau menirea de a contribui la redresarea economică. În acțiunea de deconcentrare a puterii economice s-a ajuns la dizolvarea acelor *Zaibatsu* care controlau literalmente sute de întreprinderi mari sau mici, bănci și alte instituții financiare, ca și companii comerciale importante. Dar, cu excepția celor două foarte mari *Shosha*, „Mitsubishi" și „Mitsui", care erau dizolvate în iulie 1947, companiile tip *Zaibatsu* au rămas intacte. E adevărat că ele nu mai lucrau direct, una în legătură cu cealaltă. Companiile care au operat în cadrul *Zaibatsu* au menținut un contact neoficial după război, formînd grupuri industriale rămase pînă astăzi.

Curînd după dizolvarea lui „Mitsui" și „Mitsubishi", companiilor comerciale li s-a interzis participarea directă la realizarea schimburilor externe. Ele însă au fost lăsate mai tîrziu să opereze pe piața mondială. În locul rămas liber prin eliminarea celor doi mari acționari au pătruns o puzderie de firme comerciale mici.

După 1950, *Shosha* au jucat un rol important în asigurarea operațiilor de import-export, ca și în interior, unde ofereau credite comerciale companiilor. În realitate, ele au devenit un fel de amortizoare între bănci și manufacturi, împrumutînd pe termen scurt de la primele pentru a oferi celorlalți. Acest rol de intermediar financiar continuă și în ziua de astăzi. Dar ceea ce s-a întîmplat apoi a fost o reordonare, o reașezare pe picioare, de fapt, a companiilor cîndva obligate să se desființeze. „Mitsubishi Shoji Kaisha" a devenit în 1954 „Mitsubishi Corporation". Patru ani mai tîrziu, „Mitsui", cea interzisă, a reapărut ca „Mitsui and Co. Ltd". La mijlocul anilor '60 existau

Scanned with OKEN Scanner

13 companii mari de comerț în Japonia : „Mitsubishi", „Mitsui", „Shumi Tomo", „Maru Beni", „C. Itoh", Nissho", „Iwai", „Toio Menka", „Nikimen", „Kanematsu", „Gosho", „Takashimaia-Iida" și „Ataka".

Existența unor *Shosha* în comerț, finanțe, în organizare, în transport, în distribuție a rămas intactă, cu diferența că astăzi numărul lor a scăzut prin recombinare. Una din explicațiile supraviețuirii constă în posibilitatea de a oferi o vastă gamă de servicii comerciale și produse manufacturizate la un cost mai scăzut decît alții.

Ca exportatori, *Shosha*, prin oficiile lor de peste mări, asigură întreprinderilor mici și mijlocii canale de legătură cu operațiile de pe piața internațională. A exporta prin Shosha prezintă avantajul, mai ales pentru marile întreprinderi, de a acoperi pieţele mici, pe care ei nu și le-ar putea altfel adjudeca. În timp ce marile companii auto japoneze își rezolvă singure exportul pe piața Statelor Unite sau în Europa occidentală, *Shosha* lucrează metodic și harnic pentru distribuția acestora pe pieţele mai mici, unde companiile respective nu sînt reprezentate. Cumpărînd în cantități mari materii prime pentru diferite companii, *Shosha* reușesc s-o facă la prețuri mai scăzute, beneficiind de reducerile ce se aplică în asemenea situații.

Companiile care exportă produse finite, în Japonia, beneficiază, de asemenea, de costuri mai mici de transport, ținînd cont că *Shosha* sînt în stare să împacheteze în vase mari lucruri provenind de la mai mulți furnizori, deci să reducă costul de transport pe vas. Apoi, nu trebuie să pierdem din vedere nici renumele pe care *Shosha* îl au pe piața internațională, în diferite țări reputația lor dobîndită în timp fiind o cheie care reușește să deschidă numeroase uși.

Curios este pentru noi, europenii, acest mod de a te răsuci în jurul propriei axe, de a fi în același timp agent de tranzacție sau mijlocitor. La un profit, la un beneficiu, trebuie spus, foarte mic în comparație cu diversitatea de activități pe care o acoperă. Doar nouă *Shosha* înregistrau, la finele anului fiscal 1981, un profit net de 500 de milioane dolari sau, altfel spus, 0,1 la sută din totalul tranzacțiilor, ceea ce este aproape de necrezut de mic, de scăzut, în raport cu mentalitatea existentă în țările, în lumea de afaceri occidentală.

Scanned with OKEN Scanner

Într-un peisaj atît de bogat în activităţi, nu e de mirare să se constate că *Shosha* mînuieşte aproape 12 la sută din exporturile anuale totale ale Statelor Unite. Şi atunci cum să nu pretindă americanii, oamenii de afaceri nord-americani, că prin *Shosha*, prin existenţa lor, prin modul de a gîndi şi a acţiona, ei pierd, de fapt, foarte mult, întrucît aceştia n-au cum să acţioneze altfel decît în sprijinul, în interesul Japoniei.

Se afirmă, şi nu fără temei, că *Shosha* şi-au oferit şi-şi oferă serviciile deosebit de valoroase industriei japoneze ca şi industriei din alte părţi ale lumii. Supravieţuirea lor depinde de priceperea de adaptare la schimbările posibile, la schimbările ce vor veni, iar cheia succesului în viitor constă în continua lor flexibilitate.

Căpitanii de cursă lungă

Economia mondială dovedea în 1980 o puternică tendinţă de recesiune, îndeosebi în rîndul ţărilor occidentale, ca urmare a impactului foarte larg al creşterii preţurilor din 1978.

Volumul comerţului pe mare, pe apă, în lume a scăzut cu 3,3 la sută faţă de anul precedent. Transportul de cărbune pe apă a crescut substanţial, consecinţă a sporirii rolului acestuia ca sursă de energie alternativă — continuînd de fapt o creştere sesizată în anul de dinainte. Grînele s-au menţinut la acelaşi nivel ridicat. În schimb a scăzut drastic transportul de petrol şi de oţel. Tonajul general de mărfuri a ajuns pe plan mondial, în mijlocul anului 1980 — de cînd datează statistica pusă la îndemînă de Ministerul Transportului Japonez — la 419,91 milioane tone, adică o uşoară ridicare, de 1,7 la sută, faţă de anul precedent. În parte, datorată descreşterii apariţiei de noi vase. O mărire mai accentuată s-a observat în Brazilia şi Coreea de Sud. O altă tendinţă : creşterea tonajului ţărilor în curs de dezvoltare.

Economia japoneză, în acelaşi an la care ne raportăm, a fost clătinată de cele două curente majore — ciclul afa-

Scanned with OKEN Scanner

cerilor și efectele deflaționiste ale majorării prețurilor la petrol. Produsul național brut a marcat o creștere de 4,2 la sută în comparație cu anul precedent, mai ales sprijinindu-se pe investițiile în fabrici și pe export.

Referindu-ne la comerțul pe apă, în cazul Japoniei acesta s-a cifrat la 76,49 milioane tone, cu numai 0,6 la sută peste anul anterior. Este totuși o creștere și ea trebuie pusă în legătură, trebuie explicată prin mărirea substanțială a exporturilor de automobile, de mașini, de utilaj tehnologic, de aparatură electronică.

Scăderi, și nu neglijabile, s-au remarcat la transportul de oțel, de fontă și ciment. Importurile au scăzut și ele cu 2,1 la sută, ca urmare a micșorării numărului de cargouri cu petrol și cherestea, în ciuda creșterii serioase a importurilor de cărbune.

Flota comercială japoneză a marcat o sporire de 5,1 la sută, ajungînd să transporte 41,85 milioane tone, în parte datorită transportării de automobile, preluate de regulă de vase japoneze. În schimb importurile către Japonia și transporturile între țări în curs de dezvoltare au scăzut cu 3,9 la sută și respectiv 5,3 la sută față de anul precedent, mai ales din pricina reducerii cererii de transport de petrol. În aceste condiții, comerțul, transporturile comerciale pe apă au coborît cu 3,4 la sută. Tonajul flotei în 1980 ajunsese la 65 de milioane tone, ca rezultat al creșterii pe de o parte a vaselor japoneze, pe de altă parte a charterelor străine. Cît despre balanța internațională de plăți în industria navală, ea a înregistrat un larg deficit, record, de 3,34 miliarde dolari.

Oficialitățile japoneze privesc vasele prin prisma semnificației pentru securitatea lor economică, dependentă de transporturi stabile, care asigură importul de resurse, precum și exportul propriilor produse. Japonia este interesată să aibă o flotă puternică. Deoarece rutele marine pentru transportarea celor mai multe dintre bunuri de la și către Japonia sînt foarte lungi, cheltuielile pentru transport contează într-o proporție însemnată în creșterea prețurilor de import, circa 25 la sută pentru cărbune, 30 la sută pentru oțel. Fluctuațiile de orice fel în această direcție afectează destul de serios economia japoneză, cît timp această rată de cheltuieli intervine într-un proces însemnat în sporirea prețurilor bunurilor de import.

Scanned with OKEN Scanner

Transporturile oceanice sînt perturbate destul de serios de disputele între state existente în diferite puncte ale lumii. În situațiile în care rutele directe sînt blocate, cererea și oferta de nave devine victima unei fluctuații ce greu poate fi rezolvată. Pentru Japonia, navigația constituie o ramură cu adevărat importantă. Transporturi de bunuri la mare distanță generează valoare adăugată comparabilă cu cea din marile industrii. Pe deasupra, flota comercială reprezintă o piață destul de bună pentru servicii și contribuie, și din acest punct de vedere, la dezvoltarea economică a țării.

Un capitol, nu lipsit de importanță, îl constituie în flota comercială a Japoniei transportul de coastă, care la 31 martie 1981 antrena 10 918 vase de diferite mărimi. De-a lungul ultimilor ani, acesta și-a perfecționat și modernizat vasele, înlocuindu-le pe cele de lemn cu altele noi, de oțel, pe cele mici cu altele mai largi, sporindu-și numărul de nave pentru transporturi specifice. În viitor, se prevede pentru acest tip de transport pe apă un rol mult mai important, legat de întărirea activității industriale pe coastă, sprijinită de planurile guvernamentale. Cît privește transportul de pasageri, numărul persoanelor care au apelat la acest mijloc a fost în 1980 de 159,80 milioane persoane. Nivelul este cu 3,4 la sută mai coborît decît cel al anului precedent. Numărul de automobile transportate prin sistemul feribot s-a cifrat la 21,50 milioane bucăți, mai puțin cu 1,2 la sută decît cu un an înainte.

Ringi seido

Un subiect deseori evocat : luarea deciziei la nivelul unui organism. Termenul este *ringi seido* sau „sistemul ringi". El circumscrie procesul particular de luare a unei decizii, propriu corporațiilor japoneze, și implică aspectele procedurale ale actului decizional. Cunoscătorii însă evidențiază faptul că *ringi* înseamnă mult mai mult decît o procedură ; el reprezintă filozofia de bază a managemen-

Scanned with OKEN Scanner

tului implantat pe tradiția japoneză. *Ringi* este compus din două părți : *rin* însemnînd a trimite o propunere organului de decizie superior și a primi aprobarea ; *gi* înseamnă deliberare și decizie. Cum lucrează acest sistem ? În marile corporații japoneze, personalul de conducere la cel mai coborît nivel este confruntat cu necesitatea luării diferitelor decizii în activitatea de fiecare zi. Cît timp ei nu au îndrumări din partea superiorilor, acest eșalon inferior nu are altă soluție decît să ia decizii de rutină. Procedura urmată constă în aceea că la început se întocmește un proiect de document cunoscut drept *ringinsho*. El trebuie să cuprindă toate lucrurile asupra cărora urmează să se pronunțe o decizie și recomandările în legătură cu aceasta. *Ringinsho* nu reprezintă decît o formulare de cerință. Cînd este gata, el trebuie să circule prin diverse compartimente ce vor fi afectate prin decizia luată sau a căror cooperare va fi necesară în vederea implementării ei. Acesta urcă apoi ierarhic pînă la persoanele sau persoana din vîrful ierarhiei, prin semnătura căreia se ia decizia finală.

Documentul *ringi* este returnat apoi la punctul de origine pentru a fi pus în practică. Dacă decizia ce urmează să se ia prezintă un grad de importanță mai mare, atunci ea va presupune o sumedenie de consultații preliminare. Oricum, *ringinsho* este pregătit prin consens. De reținut faptul că inițiativa coordonării și consultărilor se plasează în punctul cel mai coborît al managementului.

Filozofia de bază a sistemului *ringi* se revendică din obiceiul familiei japoneze, unde autoritatea era pe de-a-ntregul concentrată în mîna bărbatului, acesta fiind investit cu autoritatea absolută de a lua decizii pentru toți ceilalți. Menținerea armoniei, a consensului a fost întotdeauna considerată importantă, pentru a evita orice tensiune în rîndul membrilor colectivității, după luarea deciziei, în procesul aplicării ei. Se desprinde de aici concluzia că în cadrul „sistemului ringi" autoritatea și responsabilitățile pentru fiecare nivel de conducere nu sînt foarte clar definite. Nu există o politică orientativă emanată din vîrful piramidei. De aceea fiecare decizie trebuie tratată ca o componentă a politicii generale, prin prisma acesteia. În afara deciziilor de rutină, toate celelalte hotărîri trebuie să fie trimise pentru aprobare la cel mai înalt nivel. Sistemul este, după cum se vede, bazat pe

Scanned with OKEN Scanner

luarea deciziei în grup și prin consens. De la sine înțeles că, presupunînd o dezbatere separată, o aprobare la diverse persoane, la un număr destul de mare de nivele, sistemul prezintă o lentoare deosebită. Adesea sînt necesare mai multe săptămîni pentru a fi luată o decizie. Evident că și responsabilitățile pentru decizia luată sînt deosebit de difuze și nimeni nu poate fi considerat direct asociat cu ceea ce se hotărăște. Deși, teoretic, ultima, cea mai importantă răspundere, o are cel mai înalt în grad, prin semnătura lui dînd gir de circulație deciziei luate, el poate în practică să fie absolvit de orice răspundere, deoarece a acționat pe baza unor aprobări preliminare ale subordonaților săi. Astfel că responsabilitatea deciziei este împărțită de către întreaga colectivitate.

Interesant mi se pare următorul fapt : cu excepția compunătorului de început, a inițiatorului de proiect, ceilalți care participă în procesul de luare a deciziei nu fac decît să examineze documentul, să-l aprobe sau să-l respingă. Chiar președintele, persoana din vîrful piramidei, are în general puțin loc de întors, el nu este antrenat în asocierea de recomandări suplimentare, de alternative la ceea ce s-a scris inițial. El, de asemenea, nu este în situația de a evalua obiectiv propunerile care au fost făcute la început, deoarece are în față o listă periată deja de intervențiile celor situați pe parcurs. Rareori se întîmplă ca persoana din vîrful piramidei să nu aprobe, să respingă propunerile *ringi*. Și astfel am și mai clar convingerea că autoritatea luării deciziei este deosebit de centralizată și că sistemul existent conferă președintelui doar o decizie nominală. Dar dacă directorul sau cum se numește el, ea, persoana din vîrf, dacă are totuși idei, procedura ar fi următoarea : ea sau el trebuie să aleagă un subordonat pentru a pregăti o listă de propuneri pe care s-o introducă pe canalele citate mai sus. Astfel că adevăratul rol al președintelui este de fapt să legitimizeze deciziile făcute de grup prin consens, să le aprobe. Se poate observa că nu există un plan preliminar pentru a anticipa deciziile viitoare. O propunere va fi pregătită și trimisă doar după ce se conturează nevoia de a lua o decizie. Fiecare propunere este examinată numai de la caz la caz ca atare Odată aprobată, odată luată o decizie, președintele sau alți membri din conducere sînt în imposibilitatea de a controla cum se aplică. Dacă în raport de conceptul mo-

Scanned with OKEN Scanner

dern de management „sistemul ringi" poate fi contestat, el își are totuși rațiunile sale, se extrage din sistemul de conducere tradițional. Sistemul, într-o anumită măsură, asigură funcționarea atît a coordonării, cît și a comunicării.

Dacă „sistemul ringi" reprezintă cu adevărat forma cea mai obișnuită de luare a deciziei în conducerea corporațiilor japoneze, sînt situații în care ea este evitată, excepțiile nefăcînd decît să confirme regula. Se evocă, de exemplu, momentul cumpărării de către președintele lui „Toyo Rayon Company", în 1950, a licenței pentru aplicarea nylonului la suma de 3 milioane dolari. „Sistemul ringi" a fost lăsat deoparte și decizia a fost luată de către președintele companiei. Produsul era în întregime nou, cererea pentru el aproape inexistentă și reacția celor puși să se pronunțe ar fi putut conduce în altă direcție.

Dezvoltarea tranzistorilor pentru radio, a microtelevizoarelor de către „Sony" are la bază, de asemenea, inițiativa personală, capacitatea de conducere, imaginația persoanelor aflate în fruntea companiei. De altfel, tot mai multe persoane de conducere găsesc că „sistemul ringi" nu le dă posibilitatea să-și exprime propriile opinii, să pună în valoare propriile idei. Ei nu ezită să-și facă știut sentimentul de frustrare dat de faptul că trebuie să aprobe doar propunerile altora. Aceste voci n-au rămas fără ecou și schimbările intervenite în ultima vreme, în sensul adaptării sistemului vechi la noile condiții, la noile situații din economie, dovedesc totuși posibilitatea de racord a tradiției la cerințele momentului.

Priceperea de a-ți alege amicii din umbră

S-ar putea înțelege foarte greu structura corporațiilor japoneze, am fost avertizat, a organizațiilor economice existente, în absența unui efort de a percepe componen-

Scanned with OKEN Scanner

tele sale domestice. Există în Japonia un asemenea grup neoficial, numit îndeobște *habatsu*, termenul însemnînd în limbajul mai puțin protocolar clică.

Habatsu trăiește în orice organizație administrativă, în orice corporație, minister sau universitate. El sau ea, nu știm unde s-ar încadra mai propriu, dovedește adesea o putere considerabilă, avînd mai multe trăsături specifice. În primul rînd, cultura tradițională japoneză neoferind nici un fel de experiență privind asemenea activități impersonale, există tendința ca japonezii să se simtă izolați și lipsiți de confort în astfel de organizații. De aceea ei caută sprijinul, caută legătura cu grupuri sociale mici și cu particularități deosebite. *Habatsu* s-au născut pe acest teren. Scopul lor este acela de a-și infiltra puterea, de a-și exercita influența în organizațiile constituite oficial. Ele caută să protejeze și să promoveze interesele membrilor lor printr-o bătălie cu alte *habatsu* preocupate să exercite hegemonia în aceleași organizații. Alcătuirea acestor grupuri este bazată pe comunități care nu se modifică în timp, pe locul de naștere sau pe școala urmată, pe universitatea absolvită, ceea ce face să aibă stabilitate, să funcționeze pe temelia unei încrederi reciproce depline.

Spre deosebire de ce se întîmplă prin alte părți, membrii aceluiași grup rămîn credincioși grupului lor, ei nu pot participa la activitățile altor grupuri. Deci una și aceeași persoană este membră a unui singur *habatsu*, cerîndu-se fiecărui grup o permanentă și totală afecțiune, un atașament desăvîrșit.

Relațiile în interiorul *habatsu* sînt ierarhice, șeful acesteia fiind de regulă o persoană bine plasată în organizația legală, oficială, și toți ceilalți i se subordonează.

Habatsu poate afecta funcționarea organizației respective în diferite feluri. În primul rînd membrii săi dispun de regulă de o rețea proprie de comunicare. Dată fiind structura și loialitatea membrilor grupului, rețeaua este deosebit de eficientă. Dar rivalitățile interne nu sînt chiar piese de muzeu, disputele dintre membrii aceluiași *habatsu*, duse cu predilecție pentru același nivel, implică adesea și nivele mai coborîte. *Habatsu* creează adesea serioase probleme morale. Cînd grupările dominante se combină, membrii din alte *habatsu* sînt plasați în poziții dezavantajoase, cu implicații în ceea ce privește compor-

Scanned with OKEN Scanner

tamentul lor. Prezența acestor *habatsu* complică adesea luarea deciziilor. În cazuri extreme, nici o decizie majoră nu poate fi făcută fără aprobarea grupărilor influente. Se poate întîmpla chiar ca *habatsu* dominant să-și exprime vetoul în legătură cu o decizie dacă nu consideră că e cazul s-o susțină și, prin urmare, se va impune reconsiderarea conținutului deciziei pentru ca ea să fie totuși acceptată și de *habatsu*.

Gulliver, nepăsător peste ani

Termenul a fost adesea folosit fără a fi cîntărit foarte exact. La început au fost cei patru : „Mitsui", „Mitsubishi", „Shumi Tomo" și „Iasuda". Primele trei erau deosebit de mari, avînd producția foarte diversificată și o arie de existență largă, implicînd interese industriale, financiare, comerciale. „Iasuda" s-a ocupat îndeosebi de operații financiare și bancare. Al doilea grup în importanță consta într-o duzină de combinate incluzînd printre altele „Furukawa", „Okura", „Asano". Multe erau specializate, profilate pe un domeniu restrîns de activități.

În al treilea rînd veneau cele consacrate, în jurul anului 1930, activităților militare. Din această categorie făceau parte „Nissan", „Nisso", „Nakajima" și altele.

În sensul strict al termenului de *Zaibatsu*, numărul lor total nu depășea 20, dar este limpede, ele dispuneau de o mare putere economică.

La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, peste o treime din capitalul japonez intra sub incidența a doar 10 *Zaibatsu*. În domeniul bancar, existau 4 foarte mari *Zaibatsu*, deținînd aproape jumătate din capital. În industria grea, „Cei patru mari" dețineau singuri cam o treime din totalul capitalului. Interesant este și cum se grupau diversele subramuri productive în cadrul *Zaibatsu*. „Cei patru mari" produceau 51 la sută din tot cărbunele, 69 la sută din aluminiu, 69 la sută din locomotive, 50 la sută din celuloză, 83 la sută din sodă caustică, 43 la sută

Scanned with OKEN Scanner

din acid sulfuric. În domeniul bancar, ele manevrau 70 la sută din volumul împrumuturilor, companiile lor de comerţ fiind responsabile pentru o treime din totalul exporturilor japoneze. În pofida acestui grad foarte ridicat de concentrare a puterii economice în *Zaibatsu*, puţine monopoluri au fost înfiinţate în sectorul particular. În cele mai multe industrii cheie a prevalat sistemul oligopolis.

Alt factor semnificativ în organizarea industrială de dinainte de război a fost existenţa cartelurilor. După război, între măsurile aplicate cu grabă şi eficienţă s-a numărat şi dizolvarea structurii *Zaibatsu*. Familiile deţinătoare de capital şi control au fost înlăturate, companiile pe care le deţineau dizolvate şi fiecare subsidiar a devenit o corporaţie independentă, ai cărei proprietari erau mult mai numeroşi. Prin legea antimonopol, guvernul japonez interzicea următoarele acţiuni : monopolul particular, restrîngerea fără motive a comerţului, metodele necinstite de concurenţă. Au fost desemnate pentru dezmembrare 325 de firme mari, dar în realitate numai 11 au fost dizolvate. Principala raţiune pentru această renunţare la descentralizare a fost schimbarea politicii americane faţă de Japonia adusă de războiul rece. Nu ne este greu să presupunem existenţa unor explicaţii mult mai subtile. În fapt, mulţi dintre giganţii de dinainte de război erau deosebit de importanţi acum în situaţia postbelică. Ramurile industriale cheie, precum rafinarea petrolului, construcţia de nave, siderurgia, sînt acum în întregime în sectorul privat. Odată în plus, puterea economică a suportat concentrarea într-un număr relativ mic de firme. Un studiu, elaborat de Comisia de comerţ în 1966, indica faptul că 100 de corporaţii mari reprezentau 39,4 la sută în totalul capitalului corporat în Japonia.

Şi după război oligopolisul prevalează ca sistem în aproape toate industriile. Ca şi înainte de 1940, întreprinderile mici şi mijlocii continuă să constituie o sursă importantă de cuprindere a forţei de muncă şi de asigurare a veniturilor. Disparitatea între nivelele de retribuţie, în cazul salariaţilor de la întreprinderile mari şi al celor de la micile întreprinderi, există încă. O schimbare importantă s-a produs prin răspîndirea, difuzia largă a proprietăţii. Spre deosebire de situaţia de dinaintea războiului, cu puţine excepţii toate corporaţiile mari sînt acum publice.

Ministerul de Finanțe pune în circulație informația că existau 19 750 000 de acționari la sfîrșitul anului 1966, 45 la sută din totalul participării lor fiind de ordin individual. „Mitsubishi Heavy Industries Company", un membru proeminent al fostei „Mitsubishi" *Zaibatsu*, are acum aproape 380 000 de acționari.

Două tipuri de antreprize sînt dominante în economia de după război a Japoniei. Primul constă în grupuri corporate ale unor firme independente mari, două fiind cele mai importante : grupuri corporate bazate pe fostele legături în cadrul *Zaibatsu* și, respectiv, cele formate în jurul băncilor. Al doilea tip de bază îl reprezintă întreprinderile de mărime mică și mijlocie, organizate în jurul unei singure firme gigant. Marile firme dețin o rețea de asemenea subsidiari — firme afiliate, subcontractori — pe care îi conduc. În acest fel, un număr de corporații japoneze reușesc să devină antreprize deosebit de puternice prin ceea ce grupează în jurul lor.

Clientul are întotdeauna dreptate

Ceea ce nimeni nu credea la un moment dat, iată s-a produs. Tehnologia japoneză a ieșit pe piața externă, dovedindu-și forța deosebită în conducerea și înfrîngerea concurenței. Multă vreme Japonia a importat tehnologie, utilizînd experiența altora pentru a-și îmbunătăți și perfecționa calitatea produselor sale, pentru a diminua costul acestora. Această pricepere, dublată de un simț aparte al competiției pe piața internațională, a condus la o spectaculoasă creștere industrială în decursul celor trei decenii de după ultimul război mondial. Cu o asemenea bază industrială solidă, Japonia și-a suflecat mînecile la ea acasă, propunîndu-și să acorde cea mai mare atenție dezvoltării de tehnologii. Astăzi sînt o serie de sectoare, inclusiv

Scanned with OKEN Scanner

unele din tehnica de vîrf, unde Japonia împarte fotoliul de onoare cu Statele Unite.

E adevărat că și în momentul de față cheltuielile de import depășesc veniturile rezultate din export la nivel global, dar programul aflat în practică prevede ca exporturile să depășească cît mai curînd importurile. În termeni financiari, veniturile din export au depășit în perioada 1972-1980 de 2,7 ori cheltuielile pentru import. Pilonul de bază al acestei reușite îl constituie investițiile substanțiale în cercetare și dezvoltare tehnologică, îndeosebi în ultimii 4-5 ani. Rata de creștere a investițiilor în sectorul particular a fost de 6 la sută în termeni reali în 1977 și a ajuns la 9 la sută în 1980. Această preocupare se reflectă în domeniul circuitelor integrate pe scară foarte largă, în fibre optice, roboți industriali, echipament de automatizare a birourilor, produse farmaceutice, ca și în creșterea inovațiilor tehnologice ca atare. Companiile japoneze țin cu orice preț să se scuture de dependența de America și Europa în noile tehnologii și, în consecință, consacră timp și bani cum n-au făcut-o niciodată pînă acum. Este limpede pentru oricine că Japonia se află în prezent într-un stadiu de dezvoltare cu totul deosebită a tehnologiilor sale.

Deviza este binecunoscută : „Cel mai bun lucru posibil la prețul cel mai scăzut". Ca să ajungă acolo, managerii au invitat ingineri cu experiență să pună umărul și să-și fixeze locul de muncă la linia de producție, sugestiile de orice fel pentru îmbunătățirea activității tehnologice fiind considerate drept vitamine ce se cer luate de urgență. „Clientul are întotdeauna dreptate", spun japonezii cu cuvintele lor neînțelese nouă : „Okyaku-Sama Wa Kami-Sama". Cumpărătorii japonezi, într-adevăr, nu acceptă orice, nu acceptă nici un lucru extrem de reușit dacă acesta prezintă defecte, fie și microscopice. Ei sînt la baza cererilor de design sofisticat, ei emit pretenții deosebite în ceea ce privește graficul de livrare. De aceea și preocuparea tuturor de a fi punctuali, materiile prime și materialele trebuie să fie livrate la data exactă și în timpul convenit, în ordinea stabilită. Felul de a fi al japonezilor include și această grijă pe care firme, case oricît de mari nu pot s-o ignore. Pentru că, de ce să nu recunoaștem, cu cît clienții te obligă la mai mult, cu atît vei reuși tu însuți să te ridici mai sus. Pe de altă parte, japonezii nu uită

Scanned with OKEN Scanner

că sînt maeștri neîntrecuți în arta miniaturizării. Cine nu știe de poemele *haiku* — constînd în 17 silabe — sau *tanka* — 31 de silabe. Arta lor migăloasă a impresionat generații de oameni de pe toate continentele. Putem găsi aici, fără a absolutiza desigur, una din explicațiile reușitelor pe care japonezii le au exact acolo unde alții nu reușesc să se descurce, aici în miniaturizarea produselor.

În electronică, de exemplu, lucrul pe care și l-au propus este reducerea dimensiunilor și integrarea. Produs cît mai mic, performanțe cît mai înalte, costuri cît mai joase — iată ceea ce guvernează activitatea industrială în întregul său. În aceste condiții, a apărut aproape logică dezvoltarea, avansul, deplasarea lină, fără șocuri, de la radioul cu tranzistori și televizoarele de ieri la minicalculatoare de numai 1,6 mm grosime, de la minicomponentele pentru stereo la circuitele integrate pe scară foarte largă. Explicabil de ce au atîta căutare aceste produse ! La dimensiunile deosebit de mici sînt și ușor de utilizat, dar consumă și energie puțină și, evident, ajung să coste și puțin. Sigur că putem avea rezerve față de trimiterea ostentativă a explicațiilor către tradiție, dar în mod cert succesele de azi ale tehnologilor, ale fabricanților, ale muncitorilor japonezi nu pot fi desprinse de niște caracteristici care țin de făptura, de istoria, de modul de trai, de felul cum gîndește, cum își concepe raportul său cu lumea japonezul de azi. Nu este deloc greu să înțelegem cum a ajuns Japonia să ocupe 70 la sută din piața nord-americană pentru memoriile 64 KRAM. Este sigur succesul unei strategii de piață pe care japonezii și-au însușit-o, au pus-o la punct și o manevrează cu mare ușurință. Atunci cînd ei lansau pe piață tipul de memorie 64 KRAM, riscul era foarte mic, ținînd de viitorul acestui produs. Iată, într-adevăr, că flerul nu i-a înșelat și în momentul de față totul merge strună. Vom observa că toate marile reușite ale tehnologiei japoneze s-au născut în ultimii 10-20 de ani — circuitele integrate pe scară foarte largă, fibrele optice cu semiconductori laseri, fibre de carbon, semiconductori amorfi.

Ceea ce urmărește în continuare industria japoneză este să îmbunătățească în mod continuu calitatea, să asigure o producție de masă, să coboare costurile cît mai jos posibil și, desigur, să permită aplicații practice imediate. Japonezii, cu capitalul pe care îl pot investi, cu forțele

Scanned with OKEN Scanner

de cercetare de care dispun, se simt în stare să meargă și mai sus în această direcție. Fără doar și poate că, ajunsă în această poziție, Japonia își permite să ofere serviciile sale altora. Ea este interesată să participe în realizarea de produse în alte țări, mai ales prin livrarea de tehnologie. Ceea ce se și întîmplă, îndeosebi în cazul computerelor pe scară largă, al roboților industriali, al generatoarelor nucleare cu apă ușoară. Ea a cooperat cu alte țări industrializate în realizarea de proiecte de videodiscuri și videocasetofoane, de roboți industriali, de echipamente de telecomunicație și de computere.

Cînd profesorul este ocupat

„Tsukuba Science City" este o localitate relativ recentă pe harta Japoniei, situată la 60 km nord-est de Tokio. Aici și-au găsit locul un mare număr de institute de cercetări de stat și publice, laboratoare, dispersate cîndva în diverse părți ale țării. Punctul central al acestei planete a cercetării este universitatea Tsukuba. Între laboratoarele cele mai cunoscute se află și cel pentru energii înalte, creat de Ministerul Educației, ca prim pilon de colaborare în domeniul cercetării cu universitățile de stat. Laboratorul național de energii înalte dispune de 350 de specialiști, între care 34 de profesori, avînd la dispoziție un buget anual de 100 milioane dolari. Cum s-a impus atenției acest laborator ? Să amintim că în deceniul trecut, aici se reușea o viteză, o accelerare a protonului la 120 de MEV, reprezentînd 99,7 la sută din viteza luminii. Ne-am putea aștepta la existența unei aparaturi cu totul ieșite din comun. Sincrotronul existent are un diametru de 108 m, compus fiind din 48 de electromagneți de deflecție și 56 de electromagneți de focalizare. Judecat în raport de standardele internaționale, el nu este unul foarte mare. Atunci ? Răspunsul trebuie căutat în priceperea specialiștilor, în nivelul foarte înalt de profesionalism. Răspunsul probabil trebuie identificat și în faptul că aici

Scanned with OKEN Scanner

s-a reușit controlul timpului pînă la o milionime dintr-o secundă, experimentele putînd fi conduse fără dificultăți. La aceasta se adaugă calitatea deosebită a aparaturii, ca și desfășurarea perfectă a tehnologiilor. Rata de utilizare a sincrotronului depășește 90 la sută și aceasta spune suficient, știut fiind că de regulă ea se situează, în țări bine puse la punct tehnic, în jurul a 70 la sută. Sincrotronul a fost făcut la comandă de către industria japoneză, cercetătorii au fost implicați în construcția acestuia din stadiul de proiect pînă la operația de recepție, incluzînd în aceasta și inspecția de către specialiștii laboratorului a operațiilor tehnologice și a componentelor. Cineva ținea să declare că Japonia reprezintă probabil singura țară în lume unde profesorii și personalul tehnic sînt în stare să se schimbe unii pe alții în durata procesului de cercetare. În martie 1982 a fost instalat cel mai mare sincrotron pentru cercetarea radiațiilor. El a permis realizarea accelerării electronilor pînă la 2,5 gigavolți. Acesta se înfățișează sub forma unui hambar, lung de 400 de metri și circumscriind un spațiu oval, al cărui perete măsoară 68 de metri în exterior și 50 de metri în interior. Numai Universitatea Stanford din California dispune de un utilaj mai mare decît acesta, numit de altfel „fabrică de fotoni", deoarece electronii ultraaccelerați emit în întregul spectru de la vizibil la razele X radiații de peste 1000 de ori mai puternice în comparație cu ale surselor de lumină convenționale și superioare laserului în caracteristici direcționale.

Cercetările sînt conduse în prezent astfel încît să permită obținerea de rezultate aplicabile nu numai în fizică, ci și în biologie și în medicină. Se află în „Tsukuba Science City" laboratorul electrotehnic, cel mai mare institut național de acest fel, cu 7 laboratoare și 14 departamente de cercetări. Intră în sfera de preocupări a specialiștilor de aici, 570 la număr, cele mai diferite aspecte — de la electricitate și electronică, la tehnologia informației, inclusiv dezvoltarea de surse de energie alternativă și tehnologii de economisire a energiei. Institutul a patentat pînă acum 694 de brevete. Astfel, între acțiunile de care se ocupă se numără și un program de 10 ani pentru a dezvolta sisteme capabile de transcriere directă a informației în caractere, diagrame și prin voce, ceea ce computerele existente nu pot încă să facă. Semnificația acestor cerce-

Scanned with OKEN Scanner

tări trebuie acceptată și prin prisma stadiului în care ne aflăm. Ultimul computer, ultimul realizat, face parte din a patra generație de mașini electronice. Viitoarea generație de computere, a cincea, va trebui să funcționeze asemenea creierului uman, nu numai ca acel ceva care deduce și învață funcțiile ce i se încredințează. Cercetările aflate în curs la laboratorul de electrotehnică constituie prima treaptă către dezvoltarea celei de a cincea generații de computere. Cîndva japonezii erau bucuroși să poată colabora cu americanii, respectiv cu I.B.M., pentru a reuși noi performanțe în domeniul computerelor. Acum însă specialiștii niponi pretind că au ochi și minte proprie și deci pot acționa de unul singur nu numai în a fasona cea de a cincea generație de computere, ci de a încerca chiar pe a șasea. Se dezvăluie și prin aceasta o caracteristică a activității de cercetare japoneze, aceea de a lucra într-o perspectivă foarte îndelungată.

De o mie de ori mai mult

La Yokohama se găsește, între altele, uzina companiei „Shumi Tomo Electric Industries". Pentru cunoscători, numele și activitatea sa nu reprezintă o enigmă. Este cel mai faimos fabricant japonez de cabluri din fibre optice. După cum se știe, sistemele de comunicație optice transmit semnale luminoase folosind electricitatea. Se pot transmite prin acest mijloc informații de 1000 de ori mai multe decît prin sistemele convenționale. Adesea se spune că ele reprezintă visul comunicației, sistemul de comunicație ideal, întrucît sînt ferite de zgomote, de distorsiuni de imagine. Comunicația optică este deja pusă în practică în circuitele telefonice într-o serie de părți ale lumii, în Statele Unite îndeosebi.

Firma japoneză „Fujitsu" a fost refuzată de la un contract pentru construcția circuitului de fibră optică dintre

Scanned with OKEN Scanner

Washington și Boston, scuza fiind una des vehiculată: securitatea națională. Faptul nu i-a descurajat însă pe japonezi.

Așa cum se cunoaște, sistemul de comunicație optic îl reprezintă o fibră de sticlă doar de o zecime de milimetru diametru. Prin el trece raza laser. Producerea fibrei optice începe cu pregătirea materialului de bază. Aici la „Shumi Tomo Electric Industries", procesul de manufacturizare este numit VAD — depozit axial în fază de vapori. Acesta este, după opiniile specialiștilor, superior procedeului MCVD — depozit modificat chimic în stare de vapori — folosit în laboratoarele „Bell" din Statele Unite și întrebuințat de altfel și în alte țări, mai puțin de Japonia. VAD reprezintă expresia colaborării dintre „Shumi Tomo" și NTT. 15 km de fibră optică pot fi produși dintr-o preformă realizată într-un proces convențional. Prin procedeul VAD se asigură 30 km de fibră optică. În anumite cazuri putîndu-se face chiar 100 de km, dintr-o singură preformă VAD.

În fibrele optice puse pe piață în 1970 de firme din Statele Unite, pierderea în rețea era de 20 de decibeli. Fibra optică realizată de „Shumi Tomo" asigură o reducere a pierderilor în transmisie la 0,2 decibeli. „Shumi Tomo" începea studiul fibrelor optice pentru comunicații la sfîrșitul anului 1960. Și-a investit pînă acum 304 milioane dolari în acest proiect. Fără să ascundă că VAD s-a născut din informațiile pornite de la MCVD, japonezii țin să atragă atenția că ucenicul și-a depășit și în cazul acesta maestrul. Comunicațiile prin fibră optică au intrat în faza comercială și ne putem aștepta ca războiul pentru cucerirea de piețe să nu fie chiar foarte ușor. Cu ochii la concurență, specialiștii își exersează abilitatea în rezolvarea problemelor care se ivesc. Astăzi semnalele nu pot fi transmise prin fibră optică mai mult de 40-50 de km, fără stații intermediare. Or, cerințele merg la cel puțin 200 de km distanță pentru a servi drept mijloc de telecomunicație. Alte probleme privesc îmbunătățirea structurii cablului de fibră optică și reducerea pierderilor de transmisie la conexiuni. Tehnologia comunicațiilor de fibră optică, spre deosebire de cele de automobile și televizoare color, este extrem de sofisticată. Japonia a reușit să prindă primul tren. Îi rămîne acum, și aceasta se străduiește să facă, să-și plaseze noile sale tehnologii.

Scanned with OKEN Scanner

În lipsă de altceva, creierul...

Nimeni nu contestă că tehnologia a reprezentat unul din suporții dezvoltării spectaculoase a economiei japoneze în ultimele decenii. Și pentru ca lucrurile să fie și mai evidente, iată ni se aduc sub ochi argumente. În perioada 1955-1960, rata de creștere a fost de 8,7 la sută, creșterea datorată tehnologiei fiind de 6 la sută. Între 1960-1965, la o rată de creștere economică de 9,7 la sută, creșterea datorată tehnologiei a fost de 5,8. Între 1965-1970, perioada cea mai prosperă a economiei japoneze, rata de creștere a atins 11,6 la sută, iar creșterea datorată tehnologiei — 7 la sută. Între 1970-1975, rata de creștere economică era de numai 6,2 și procentul datorat tehnologiei 3 la sută. În sfîrșit, între 1975-1980 s-a reușit o rată de creștere economică de 5 la sută, tehnologia contribuind cu 3,3 la sută. Există un program guvernamental asupra politicilor industriale și comerciale pentru anii '80. Acesta scoate în evidență un obiectiv definit extrem de inteligent. Japonia va trebui să caute să-și asigure supraviețuirea, devenind o națiune bazată pe tehnologie, uzînd la maximum de puterea creierului, considerată cea mai importantă resursă a sa, dezvoltînd inovația tehnologică.

Studiile indică faptul că Japonia a cheltuit între țările industrializate, pînă la mijlocul anilor '60, cel mai puțin pentru cercetare și dezvoltare. Este motivul pentru care ea este arătată cu degetul de către partenerii occidentali, ce susțin că ea și-a dus zilele pe baza tehnologiilor făcute de alții. De atunci, însă, Japonia și-a crescut propriile cheltuieli la acest capitol, în prezent fiind a doua între țările occidentale din acest punct de vedere, după Statele Unite. În anul fiscal 1981, cheltuielile pentru cercetare-dezvoltare totalizau 27 de miliarde dolari, la o rată a cheltuielilor de acest fel în produsul național global de 2,36 la sută.

Găsesc — a cîta oară ? — în considerațiile pe această temă aceeași preocupare a specialiștilor, a autorităților japoneze, de a se justifica de ce au făcut așa și nu altfel, de a arăta, de a convinge că metodele, optica, mijloacele angajate de ei sînt normale, logice. Și, dacă se poate, să descopere în activitatea partenerilor lor fisuri pe care să

Scanned with OKEN Scanner

le exploateze drept contraarmă la acuzaţiile ce li se aduc. Iată şi aceste păreri. În timp ce dificultăţile economice forţau alte ţări dezvoltate să-şi reducă eforturile în domeniul cercetării, spun japonezii, ţara lor şi le-a sporit cu o rată mult mai mare decît cea a creşterii produsului naţional brut. Această categorie de cheltuieli s-a localizat îndeosebi în industria particulară. Întregul portofoliu de acţiuni pe această direcţie pare a susţine dorinţa japonezilor de a-şi pune în valoare, de a fructifica resursa lor esenţială, gîndirea, în absenţa resurselor naturale tradiţionale.

Astăzi Japonia pune deoparte în beneficiul cercetării 15-20 la sută din bugetul său. De altfel, un deosebit de sugestiv tablou ne indică situaţia de fapt în cîteva ţări occidentale, sub aspectul compoziţiei cheltuielilor consacrate cercetării. În 1978, de atunci sînt datele pe care le am la îndemînă, în Statele Unite cercetarea de bază absorbea 12,8 la sută din fonduri, cercetarea aplicată 22,7 la sută, cercetarea de dezvoltare 64,5. În 1975, datele sînt mai vechi în cazul Angliei, cercetarea de bază ocupa 16,1 la sută, cercetarea aplicată 25,4 la sută, cercetarea de dezvoltare 58,5 la sută. Pentru Franţa şi R.F. Germania cifrele sînt din 1977 şi ele indică, în cazul Franţei, 21,1 la sută pentru cercetarea fundamentală, 24,4 la sută pentru cercetarea aplicată şi 44,5 la sută în cazul cercetării pentru dezvoltare. R.F. Germania a alocat 20,6 la sută din buget pentru cercetarea fundamentală şi combinat 79,4 la sută pentru cercetarea aplicată şi cercetarea de dezvoltare.

Ca să răspundă unei alte acuze foarte frecvente şi persistente, ascuţite, cum că guvernul intervine pentru a încuraja industria, pentru a-i conferi trese suplimentare în competiţia la scară internaţională, sînt scoase în faţă cîteva replici. Participarea guvernamentală la cheltuielile naţionale de cercetare-dezvoltare nu depăşeşte 30 la sută din totalul bugetului în aceste scopuri, mult mai puţin decît este în ţările avansate industrial — unde se ajunge la 50 la sută. Într-un total care include şi cercetarea militară, în 1979 în Franţa guvernul participa cu 58,5 la sută din bugetul general pentru cercetare-dezvoltare, Statele Unite cu 49 la sută, R.F. Germania cu 44 la sută, Marea Britanie — datele sînt pentru 1978 — cu 48 la sută.

Reîntorcîndu-ne la Japonia, 50 la sută din fondurile alocate de guvern sînt destinate cercetării fundamentale

Scanned with OKEN Scanner

în universități, 25 la sută pentru proiectele științifice naționale privind energia atomică, cercetarea spațiului și a mărilor. Numai 15 la sută, și chiar mai puțin, a fost alocat tehnologiilor industriale. Aceste sublinieri își au substratul lor, în sensul că se dorește reliefat accentul pe care Japonia îl pune pe încurajarea cercetării în antrepriza particulară. Dar, subliniază rapoartele oficiale, situația se va schimba în viitor, cînd guvernul dorește să aloce mult mai mult pentru cercetare și dezvoltare industrială în beneficiul generațiilor următoare.

În anul fiscal 1979, 66 la sută din fondurile japoneze pentru cercetare-dezvoltare proveneau din industrie, 28 la sută din rezervele guvernamentale și 6 la sută din universități. Din totalul cheltuielilor pentru acest capitol, 67,5 la sută a fost utilizat de industrie, 13 la sută de către guvern și 19,5 la sută de universități. În schimb, în Statele Unite, totalul cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare avea următoarea distribuție : 70 la sută — industrie, 15,5 la sută — guvern, 14,5 la sută — universități. În R.F.G., repartizarea a fost următoarea : 68,5 la sută — industrie, 15 la sută — guvern, 16,5 la sută — universități.

Noile frontiere

Este de la sine înțeles că Japonia își va păstra ambițiile dovedite pînă în prezent în promovarea cooperării internaționale în domeniul tehnologiilor înalte. Ceea ce își propune este revitalizarea fundamentală a sensurilor dezvoltării, găsirea, depistarea, identificarea de noi frontiere. Tehnologia înaltă, tehnologiile de vîrf sînt considerate principalii cai cîștigători în acest efort. Dacă se acceptă în principiu ideea că o cooperare internațională în domeniul științei și tehnologiei nu poate fi promovată de la sine prin eforturi obișnuite, Japonia consideră că este de datoria ei să aibă inițiativă în acest sens, să contribuie la promovarea cooperării multilaterale, bilaterale, de la guvern la guvern și în sfera sectorului particular.

Scanned with OKEN Scanner

Un grup de experţi, un grup de lucru, a fost stabilit la nivelul celor 7 ţări industrializate şi al Pieţei comune, tocmai pe această direcţie, ca urmare a unei propuneri avansate la întîlnirea de la Versailles. Aceasta a permis să se evidenţieze dorinţa respectivelor ţări de a pune în valoare ştiinţa şi tehnologia la nivel naţional. S-a constatat că celelalte state ştiu încă puţin despre eforturile pe care le face Japonia în această privinţă. Confruntarea experţilor a semnalat, în acelaşi timp, conflictul care se naşte la întîlnirea dorinţei de colaborare cu competiţia, cu dorinţa de a învinge a fiecăruia, chiar dacă cele două laturi par a fi feţe ale aceleiaşi medalii în cooperarea internaţională. Un alt grup de lucru a fost constituit pentru a examina aspectele colaborării între Japonia şi Statele Unite în domeniul tehnologiilor înalte, al tehnologiilor de vîrf. Principala recomandare priveşte continuarea concurenţei libere în această direcţie între cele două ţări, care, în acelaşi timp, trebuie să-şi consolideze cooperarea dintre ele. Un simpozion pe aceeaşi temă a avut loc la începutul anului 1983 cu participarea specialiştilor din Japonia şi ţările Pieţei comune. Provocarea japoneză în sfera tehnologiilor de vîrf este privită de japonezi drept o binefacere. Ea a reuşit pînă acum să forţeze pe americani şi europeni, firmele din aceste state partenere să-şi regîndească strategiile şi să concureze mult mai efectiv pe piaţa mondială. Şi mai important decît atît apare faptul că Japonia se dovedeşte, la capătul acestor eforturi, în stare să-şi aducă o contribuie importantă la îmbogăţirea cunoştinţelor altora prin contribuţia specialiştilor, a oamenilor săi de ştiinţă, care s-au văzut obligaţi să se concentreze în domenii de mare actualitate. Un proces care provoacă frisoane concurenţilor, dar dă satisfacţii imense japonezilor, ce se ştiu acum priviţi din toate colţurile planetei. Dacă aşa stau lucrurile în plan teoretic, bănuiesc cît de palpitante sînt ele atunci cînd ajung să fie dimensionate la realitate.

Numărul patentelor aplicate reprezintă un reper demn de luat în consideraţie. Între 1966 şi 1980 în Japonia cifra lor a crescut de la 86 000 la 191 000. În aceeaşi perioadă, în Statele Unite, spun statisticile, acest semnificativ indicator a crescut de la 89 000 la 104 000, în timp ce în R.F. Germania, în aceeaşi perioadă, el a scăzut de la 51 000 la 49 000. Japonia a exersat substanţial în aplicarea patentelor de origine străină, triplînd numărul lor, între anii

Scanned with OKEN Scanner

citați, de la 10 000 la 35 000. Lista patentelor străine aplicate în Statele Unite în 1966 avea în frunte R.F. Germania, urmată de Anglia, Franța și Japonia. Peste zece ani, Japonia a depășit R.F. Germania, trecînd în vîrful acestei piramide.

Japonia depindea cîndva de importul de tehnologie. Și nu departe în timp, între 1955-1964. Din 1965 pînă în 1974 s-a pus în mișcare ideea, conceptul de asigurare a dezvoltării independente în cîmpul tehnologic. El și-a găsit expresie practică în numărul de patente originale, în nașterea a noi tehnici într-un ritm deosebit de rapid — electronica, de exemplu, trenul atîtor satisfacții în sectorul industrial, în vînzările către public, în competitivitate, în întrecerea cu partenerii străini. Dispozitivele de integrare pe scară largă s-au răspîndit rapid și o vor face în continuare. Microprocesoarele dotate cu asemenea componente, folosite inițial în computere și în microcomputere, au traversat strada încăpînd în televizoare, în aparatura de aer condiționat, în instalațiile de gătit, în alte mașini casnice. Ele își găsesc aplicație în mașinile de cusut, în roboți, în alte utilaje. Microcomputerele transformă, prin prezența lor, sectoarele primare și terțiare, sînt folosite pe larg în horticultură, în construcția de jucării.

Mecatronica

Termenul mecatronică a fost inventat pentru a se întinde o punte peste o prăpastie existentă între electronică și mecanică, datorată nepriceperii mecanicii de a ține pasul cu electronica. Vîrsta electronicii pretinde o mecanică de înaltă calitate, care să răspundă cerințelor sale, și impune alte pretenții calității mecanismelor, oricare ar fi ele. Viitoarele progrese în robotică vor fi cît de curînd imposibile, apelînd numai la ceea ce se cunoaște în momentul de față, la dispozitivele existente. Avem nevoie de mașini și de senzori puși în funcțiune de către om, de către creierul uman. Precizia mașinilor trebuie, de asemenea, ridi-

Scanned with OKEN Scanner

cată la nivelul celei asigurate de circuitele integrate pe scară largă. Toate acestea se cuvin rezolvate din timp, înainte de a se constata că s-a intrat în impas. Progresele în electronică au atras după sine evoluția informațională. Ne aflăm în interiorul unei explozii de informație, care are două aspecte : schimbările cantitative provocate de dezvoltarea utilajelor și schimbările calitative datorate programelor. În timp ce dispozitivele de mare viteză, compacte, deloc scumpe, au progresat, partea de programare a urcat destul de încet. Prin urmare, aici ar trebui să se producă în anii care vin modificări de amploare.

Nivelul atins în hardware este considerat capabil să facă față cererilor unei epoci, unei societăți centrate pe informație a următoarelor decenii, dar ea trebuie urmată de o dezvoltare adecvată a sistemelor software. Iată o constatare nu lipsită de realism. În ciuda modei pe care au stîrnit-o computerele și microcomputerele printre tinerii japonezi, sînt încă puțini oameni care pot preda, care le pot preda cursuri de programare. Specialiștii în acest domeniu sînt considerați încă mai puțin importanți decît cei din construcția de aparatură de tehnică de calcul. Există opinia că universitățile par a fi surprinse de evenimente, sînt destul de puține cadre didactice în această categorie, în timp ce facultățile de construcție a utilajului de calcul beneficiază de un număr mai mare de studenți, poate și pentru că aceștia au încredere în potențialul pe care îl prezintă realizarea de calculatoare, de computere micro. Marea popularitate a echipamentului informatic, microelectronica, microprocesoarele au creat o cerere cu atît mai mare pentru programatori, pentru alte categorii de tehnicieni în sectorul software. Iată de ce, susține un specialist, trebuie să se acorde atenție sporită acestui factor și să se ia de urgență măsurile necesare.

Cea de-a cincea generație de computere se dezvoltă în Japonia. Sînt „computere gînditoare", cu mare viteză, cu înalte performanțe. Japonezii se consideră ei înșiși obligați să intensifice atenția acordată programării, cu atît mai mult cu cît în acest domeniu există o mare diferență între modul în care este folosit un computer în Japonia, bazat pe caracteristicile de limbă știute, și în lumea occidentală. Veșnicii termeni de referință !

Scanned with OKEN Scanner

Necunoscutele sînt aici mult mai numeroase și ecuația existentă deocamdată în palma cercetătorilor așteaptă încă soluții.

Pornind de la laser

Între pretendenții la un loc în plutonul din față al avansului tehnologic, între pretendenții mai noi, se află și optoelectronica. Statisticile guvernamentale și tranzacțiile din ultima vreme au obligat la distribuirea industriei electronice, la împărțirea ei în mai multe felii : echipament electronic civil, echipament electronic industrial și componente electronice. Nivelele de producție în anul fiscal 1983 pentru cele trei sectoare ajungeau la următoarele valori : 3650 miliarde yeni, 3720 miliarde yeni și respectiv 3220 miliarde yeni.

Electronica optică sau optoelectronica este încă o industrie de interferență, de frontieră, cu niște margini deocamdată confuze. De aceea și statisticile operează cu termeni labili în ceea ce o privește. Oricum, ele nu se sfiesc să arate că această nouă apariție este situată cam cu două decenii în urma industriei electronice și nu ne putem aștepta ca ea să beneficieze de un nivel de 10 000 miliarde yeni, atins deja de industria electronică în prezent, înainte de sfîrșitul secolului.

Optoelectronica își revendică începuturile în industria laserului din anii '60, evoluînd ulterior prin apariția fibrelor optice, a tehnologiilor de comunicații pe această bază dezvoltate în anii '70. În anii '50, dr. Koichi Shimoda, pe atunci la Universitatea din Tokio, în prezent la „Keio University", își făcea cunoscute rezultatele cercetărilor, marcînd astfel o contribuție importantă în teoria laserilor. Este citat, de asemenea, dr. Iwao Hayashi, în prezent în cadrul laboratorului de cercetări combinate optoelectronice din Kawasaki, lîngă Tokio. Numele lor s-a legat de dezvoltarea laserilor capabili să emită continuu lumină la temperatura camerei. Oameni de știință japonezi sînt, de asemenea, implicați în apariția fibrelor optice. În 1964,

Scanned with OKEN Scanner

dr. Junichi Nishisawa, de la Universitatea Tohoku, avansa un prim patent privind fabricarea lor. El este şi unul dintre autorii teoriei dimensionării optice a fibrelor de acest tip. A urmat, mai recent, punerea la punct a diverselor procedee privind producerea fibrelor. Deşi laboratoarele „Bell" din S.U.A. au primatul dezvoltării sistemelor de comunicaţie prin fibră optică, japonezii au meritele lor în lărgirea studiilor şi experimentelor pe această temă. Memoriile optice, dispozitivele de memorie optică au fost inventate în Olanda, dar cercetătorii japonezi le-au perfecţionat în anii 70. Oricum, Japonia îşi revendică astăzi un loc de frunte în această privinţă. Ei nu uită, însă, că lucrările originale în fazele de început ale dezvoltării optoelectronicii au fost făcute de americani şi europeni, îndeosebi englezi. Se justifică în general acest pas mai lent prin cererea limitată pe plan intern de asemenea produse. Şi deşi industria fibrelor optice se dovedeşte deosebit de solicitată, cererea este departe de capacitatea existentă.

Cei ce spun aceste lucruri pentru a-i ambiţiona pe japonezi o fac pentru a le alina din durerea că nu reuşesc deocamdată să fie cei dintîi peste tot şi peste toate. O spun pentru a se războ cu conservatorismul anumitor instituţii politice şi economice. Că noile instrumente de lucru pe care le datorăm electronicii, mecanicii fine, tehnologiilor de ultimă oră, modifică şi conţinutul unor profesii este în afara oricărui dubiu. Dar în ce mod face aceasta ?

Cînd oamenii vorbesc despre impactul microelectronicii, al maşinilor încorporînd acest tip de produse în modul cel mai frecvent, ei se referă la faptul că respectivele creaţii produc şomaj. Calcule mai scrupuloase arată că economisirea de forţă de muncă datorată roboţilor industriali este mică, circa 0,8 muncitori pe robot. Aşadar, consecinţele roboticii asupra şomajului se arată mult mai restrînse, mult mai mici decît ale automatizării. Sigur că această problemă nu trebuie privită numai strict cantitativ, ea se cuvine luată în seamă sub aspectul calitativ. Deci nu simplul fapt că într-o secţie de producţie se introduce un robot sau se introduc 10 roboţi trebuie estimat, ci pornind de la ceea ce înseamnă fiecare în parte. Un robot poate înlătura 50 de persoane, 10 roboţi la un loc pot mişca de la locul lor de muncă tradiţional 5-6-7-10 persoane. Microelectronica, acolo unde pătrunde, determină schim-

Scanned with OKEN Scanner

bări în conținutul activității, redimensionează pretențiile în ceea ce privește experiența persoanelor din jur.

Japonezii, aud spunîndu-se, nu sînt mental și psihic legați de o ocupație anume, ei avînd disponibilități suficiente pentru a se deplasa către o nouă profesie. Poate să fie aceasta și explicația rezistenței lor foarte reduse la introducerea microelectronicii, a mașinilor încorporînd dispozitive sofisticate, de eficiență impresionantă.

Ce modificări au avut loc de fapt în conținutul muncii în uzinele japoneze odată cu introducerea mașinilor asociate microelectronicii și cum au făcut cei în cauză față acestor schimbări ? Există o bibliografie foarte vastă privind aceste utilaje, dar foarte puține din cărțile apărute se consacră efectelor lor asupra conținutului meseriei. Un chestionar, răspîndit de Consiliul pentru studiul economiei japoneze, a fost difuzat în interiorul a 43 de companii.

În legătură cu schimbările de ordin calitativ în conținutul muncii, odată cu pătrunderea microelectronicii, cei mai mulți dintre chestionați au declarat că priceperea de a planifica cum să lucrezi mai bine, să-ți rezolvi mai bine o problemă, să te pregătești mai serios pentru aceasta a devenit mult mai importantă decît înainte, în timp ce alții sînt convinși că odată cu aceasta a sporit activitatea de investigare, de cercetare. Un mare număr au răspuns că muncitorilor le rămîne mai mult timp pentru a se ocupa de perfecționarea metodelor de lucru. În general vorbind, răspunsurile conduc la concluzia că sub aspectul conținutului meseriile au devenit mult mai sofisticate. Puțină lume a răspuns că meseria lor, ocupația lor a devenit mai simplă.

Scanned with OKEN Scanner

VIAȚA LA ETAJUL 21

- Zile domoale trecînd, adunîndu-se...
- Cotidianul la vîrsta răsfățului
- Cît de la alții, cît de la noi ?
- A economisi, economisire
- Unde s-a ascuns colacul de salvare ?
- Pofta de adaptare
- Petrolul și atomul
- Personalitatea și influența dascălilor
- Anul obligațiilor zero
- Mîine, în secolul următor

Scanned with OKEN Scanner

Zile domoale trecînd, adunîndu-se...

S-a fixat în mintea noastră atunci, cînd „Expo" trona peste emblema şi respiraţia ei încinsă la flacăra visului. Cu trei decenii înainte de muchia veacului, Osaka îşi făcea steag din zborul peste timp, departe în timp. N-am şansa să revăd pavilioanele acelea care ne suceau mintea, înşurubate în aer, indicatoare-avertisment, răsturnare de mentalităţi, salturi pline de graţie peste trepte pentru care nu ne rămîne încă vreme să le numărăm. Trebuie căutată undeva rădăcina acestui imbold spre urcuş, nevoia de catapultare, pofta mistuitoare de personalizare, de dăltuire în marmură, frizînd paradoxul.

Cred că aici sîntem. Aura de a doua capitală sună a haină de împrumut. Naniwa, oraşul valurilor repezi, s-a născut acum 26 de veacuri. După 11 secole avea să devină Capitală. Numele împăratului Nintoku, lui îi aparţine decizia de a fixa aici reşedinţa imperială, stă rătăcit prin cronici. Vor face la fel suveranii de după. În port vor sosi cele dintîi statui budiste, trimise de regele Coreei, la 553.

Cine ar crede ? La Kyoto ţi-e simplu, nici la Nara nu-i greu. Aici, imposibil. Cine ar putea descifra în oraşul de azi, în trepidaţia lui, în tresăririle lui, fie şi în adîncimile lui, trăirile astmatice, febra bătăliilor pentru putere şi mai cu seamă acumulările, depunerile, gîndurile de mărire într-un decor strivit de trecut, îmbolnăvit de trecut, destinat să rămînă, oricît de zgomotos viitorul, pur şi simplu trecut.

Poate a fost norocul la mijloc. Castelul constituie proba dorinţei. 5000 de lucrători au trudit pentru punerea lui pe picioare. Se va ţine cu dinţii de cordonul supravieţuirii. Avea să cadă cu un an înainte de anul morţii lui Shakespeare. Distrugerea va fi legată de începutul erei Meiji, cînd armatele imperiale stau faţă în faţă cu partizanii shogunu-

Scanned with OKEN Scanner

lui. Dorința de a rămîne în picioare a eșuat. S-a pulverizat sub lovitura evenimentelor și a neșansei : Tokugawa prefera Edo. Osaka a intrat în tristețea adusă cu sine de statul în umbră.

Referirile la Osaka se fac în acești termeni. Orașul de locul doi. Din secolul XVIII, capitala politică avea să preia și prerogativele de capitală comercială. Totul va rămîne de acum încolo marcat de povara locului secund. Chiar dacă nimic nu este uitat pentru a încărca salba de merite, centura cu diamante, nici ele puține, aici lipsite de har autentic, dar... Nu lipsesc sanctuarele, nu lipsesc grădinile, nici poeții care le-au cîntat, nici pictorii care le-au fixat în cadră. Cîte nu sînt... Josa Buson se numără printre ei. Acest haiku îi aparține : *Zile domoale trecînd, adunîndu-se / cît de depărtat este trecutul !* Ca și următoarele : *Soarele pe ducă / pășește pe coada / fazanului. // Primăvara, călătoare, / șovăie în ultimele flori de cireș. // Tînguindu-se după primăvară, / el se pierde printre chiparoși.*

Tînguirea se pierde azi printre chiparoși cu înfățișări bizare, florile de cireș pîlpîie cînd le vine vremea între trufașe siluete ale prezentului.

Osaka, îmbolnăvită de gîndurile concurenței, s-a descoperit pe sine planturoasă, minată de orgoliu, neputincioasă în a-și depăși condiția, dar sigură pe resurse nearătate încă.

„Expo '70" arunca în eter strigătul adresat veacului următor.

Cotidianul la vîrsta răsfățului

Ce gîndesc europenii despre comerțul lor cu Japonia ? Relațiile comerciale internaționale sînt în prezent încordate, susține Leslie Fielding, șeful delegației Pieței comune, aflată în Japonia. Această încordare este datorată recesiunii economice, cea mai adîncă pe care o cunoaște Occidentul de la război încoace. Dar sînt și alte cauze. Una

Scanned with OKEN Scanner

din ele, în ochii europenilor : faptul că Japonia nu importă produse din alte ţări industrializate. Pentru Comunitatea europeană, pentru ţările care fac parte din ea, pătrunderea pe piaţa japoneză este în mod hotărît mult mai dificilă decît în orice altă piaţă din cadrul Organizaţiei Economice pentru Cooperare şi Dezvoltare — OECD. Un exemplu că aşa stau lucrurile poate fi găsit în următoarele date statistice : În 1960, importurile japoneze de produse finite reprezentau 2,4 la sută din produsul naţional brut. În 1980, ele erau de 2,5 la sută, cînd în cazul produselor finite, Japonia importa în valoare de 27,2 miliarde dolari, respectiv 233 de dolari pe locuitor. Piaţa comună importa, din afara comunităţii, 215 miliarde dolari sau 796 de dolari pe locuitor. Statele Unite importau 124 miliarde dolari sau 546 dolari pe cap de locuitor.

Importurile de produse chimice sînt, în cazul Japoniei, cam la aceeaşi valoare cu ale Elveţiei, a cărei economie este a zecea parte din cea a Japoniei. În 1963, cei 10 membri ai Comunităţii europene înregistrau un „trivial" deficit de 8 milioane dolari cu Japonia. Deficitul Pieţei comune a crescut la 500 milioane de dolari în 1970, la 3,4 miliarde dolari în 1975 şi la peste 12 miliarde în 1980. Ţările nou industrializate din Asia se găsesc, de asemenea, în dificultate în a conduce echilibrul în dublul sens comercial cu Japonia. Ca şi toţi ceilalţi, de altfel.

Importurile de produse finite de către Japonia din ţările în curs de dezvoltare sînt sub jumătate din nivelul înregistrat cu Piaţa comună — 0,57 la sută din produsul total brut. În termeni absoluţi, Comunitatea europeană importa de 4 ori mai mult din ţările în curs de dezvoltare, în raport cu Japonia. Această situaţie, defalcată, însemna de fapt că Piaţa comună oferea o desfacere de trei ori mai mare pentru materii prime, mîncare şi bunuri alimentare şi de 6 ori pentru produse finite. Iată, deci, că debalansul, dezechilibrul Europei occidentale cu arhipelagul nipon este unic. Comunitatea europeană consideră că Japonia, cu relativa sa prosperitate economică şi cu o piaţă internă de 120 milioane de consumatori, este acum în situaţia, dacă doreşte, să-şi aducă o contribuţie mai mare în direcţia importurilor din alte ţări dezvoltate sau în curs de dezvoltare, de a extinde comerţul internaţional. Astăzi, chiar dacă cetăţenii japonezi nu simt în particular, în viaţa lor de fiecare zi, că aşa stau lucrurile, Japonia a devenit cea mai

Scanned with OKEN Scanner

puternică țară industrializată, luată singură după S.U.A., contribuind cu 10 la sută la produsul global brut al lumii. Prin urmare, este de dorit ca ea să joace un rol pozitiv în susținerea comerțului în ambele sensuri, să iasă progresiv din starea autarhică, de autosuficiență economică din ultimele decade. Ar constitui o permanentă sursă de tensiune consecvența Japoniei, importînd și în viitor mai ales materii prime, energie și ceva alimente și exportînd masiv bunuri pe piață partenerilor din GATT, în maniera drumului cu unic sens.

Trecînd la capitolul remarci personale în timpul vizitei sale în Japonia, domnul Fielding se confesează. În primul rînd, constată o reacție de indiferență foarte politicoasă, ca și cum problemele despre care se discută n-ar exista. Sau, dacă acestea există, nu sînt importante. Sau, dacă sînt importante, ele oricum nu se vor risipi cu una cu două. Al doilea tip de reacție, mult mai dispersă, mai răspîndită, este una de indignare politicoasă. Alte țări sînt doar geloase pe succesul Japoniei. Japonia este, deci, făcută țapul ispășitor pentru cusururile altora. În al treilea rînd, și poate cea mai răspîndită reacție, este predispoziția de a comenta de ce Japonia este incapabilă să facă mai mult în această direcție. Ca țară cu resurse naturale puține, cu energie insuficientă, ea trebuie să importe materii prime și să exporte produse finite, plătindu-și astfel, prin ce dobîndește pe ultimele, datoriile pentru prima categorie.

Ca mic parc situat în drumul marilor furtuni, Japonia este prea vulnerabilă ea însăși, pentru a fi în stare să facă tot ceea ce ar trebui să facă să-și ajute partenerii. Iarăși se găsesc contraargumente. Piața comună în întregul său importă aproape de 2 ori mai mult decît o face Japonia, subliniind prin aceasta că Japonia nu este singura în situația ei de importator obligat să cumpere totul. Țări ca Italia, Germania și Franța trebuie să importe totul, sau aproape totul cînd e vorba de petrol. În sfîrșit, în al patrulea rînd, un al patrulea fel de reacții se referă la faptul că Japonia va trebui să aibă inițiativă, va trebui să ia în serios problemele Pieței comune și ale Statelor Unite, să facă tot ceea ce poate pentru a apăra sistemul comercial existent. Asemenea genuri de reacții, asemenea opinii se vehiculează în cercurile guvernamentale, în Dietă, în cele mai înalte birouri administrative și, desigur, în paginile presei cu adevărat serioase. În mod sigur, dacă Europa occidentală nu

Scanned with OKEN Scanner

trece fără să-i pese pe lîngă dificultăţile reale existente în Japonia, tot la fel de sigur ea nu pare dispusă să mai aştepte multă vreme pasivitatea şi nepăsarea şi lipsa de interes a japonezilor în legătură cu problemele pe care le creează starea de lucruri din ultimii ani.

La întîlnirea şefilor de state şi guverne din ţările industrializate, Japonia, Europa occidentală şi America de Nord şi-au promis reciproc, în mod repetat, să acţioneze pentru un comerţ multilateral, pentru un sistem comercial multilateral deschis, să reziste presiunilor protecţioniste şi să muncească împreună pentru deschiderea în continuare a pieţelor lor. De aici pornesc, de altfel, apelurile, insistenţele, convingerile tuturor că această acţiune nu exclude Japonia, mai mult chiar, în condiţiile în care rămîne singură deasupra valurilor, se apelează la logică pentru ca ea să întindă mîna în sprijinul celorlalţi.

Cît de la alţii, cît de la noi?

Un şef de companie californian spunea oaspetelui său venit din arhipelagul nipon, şi acesta fiind tot conducător, la o companie de produse electronice : „Oamenii de afaceri japonezi au un avantaj necinstit. Voi nu trebuie să daţi afară oamenii pe care nu-i doriţi".

Fricţiunile din ultima vreme dintre Japonia şi Statele Unite au agravat plîngerile privind necinstea. Lista este mai lungă. Guvernul japonez „ajută" cu bani firmele de automobile, de produse pe bază de circuite integrate pe scară largă, al căror succes competitiv s-a asigurat prin agremente de import. Mai departe, se incriminează protecţionismul agriculturii japoneze.

Oameni de afaceri americani subliniază, de asemenea, că salariaţii japonezi sînt omogeni ca nivel profesional, că sindicatele cooperează cu administraţia companiilor, că organizaţiile industriale japoneze au mai multe atribuţii decît o simplă întreprindere, o tipică unitate productivă.

Scanned with OKEN Scanner

Faptul că ele între ele companiile japoneze au relații prietenești, armonioase, ca și cu diverse autorități guvernamentale este considerat, de asemenea, ca un avantaj „lipsit de cinste". Competiție cinstită, iată un concept tradițional american instituționalizat și apărat de o serie de legi antitrust. Cinste înseamnă că toată lumea stă pe picior egal în afaceri. Conceptul de individualism presupune egalitatea de șansă și nu neapărat necesar egalitatea de rezultate. Prin urmare, depinde de individ cît de departe va merge în valorificarea propriilor sale șanse. Meritele și lipsurile comparative ale managementului american și japonez sînt adesea dezbătute. Dar chiar concluziile, care din ele reprezintă modul ideal de a conduce, iată, ne pot aduce sub incidența necinstei.

În momentul de față, managementul japonez pare a avea un anume avans asupra sistemului american, dar nu e obligatoriu ca acesta să țină nu știu cît. Eficiența poate și trebuie judecată în perspectiva ei, în lumina viitoarelor condiții de lucru. Există o butadă : „Cel care își cunoaște bine dușmanii și se cunoaște bine pe el însuși va fi întotdeauna victorios". „Cel care se cunoaște bine pe el dar nu-și cunoaște dușmanii va cîștiga uneori, dar va pierde alteori". „Cel care nu se cunoaște nici pe sine și nici pe inamicii săi, acela va pierde întotdeauna". Ce cunosc americanii, ce cunosc japonezii ? Cît își cunosc prietenii, cît se cunosc pe ei înșiși ? Cea mai importantă problemă a oamenilor de afaceri americani în momentul de față este declinul categoric în calitate al produselor americane. Singura speranță pentru a corecta greșelile în această direcție, se afirmă, este să se restabilească modul de dezbatere în cadrul consiliilor de administrație, astfel încît directori și oameni de afaceri să recunoască faptul că uneori ei trebuie să renunțe la profiturile pe termen scurt pentru a face investiții necesare ce asigură șanse pe termen lung. Există astăzi sumedenie de conducători aflați sub o presiune formidabilă din partea Wall Street-ului de a realiza în fiecare trimestru ceva mai mult decît în trimestrul anterior. Nu cred că avem în față un mod realist. Industria americană trebuie să învețe o mulțime de la japonezi în legătură cu creșterea calității și productivității, în particular în implicarea salariaților în mod mult mai direct. Aceste cuvinte aparțin lui E. H. Jones, fostul președinte al lui „General Electric". Părerea sa este că acționarii au sub control mult

Scanned with OKEN Scanner

mai mult din capitalul corporației decît se întîmplă în Japonia.

La cererea industriei, universitățile americane, precum cea de la Harward, au format generații întregi de „money managers", cu o bună pregătire în realizarea și maximizarea profiturilor pe termen scurt. Evident, spune el, nu este simplu să introduci schimbări într-un asemenea sistem extensiv și bine organizat. În aceste condiții, managerul se simte obligat în primul rînd față de acționar, în al doilea față de beneficiar și apoi față de salariații proprii. Care sînt prioritățile în Japonia ? E. Saito, președintele lui „Nippon Steel", spunea : Conducătorii japonezi depun eforturi pentru a asigura stabilitatea financiară și un viitor mai bun pentru salariați și familiile lor. Aceasta înseamnă că fondurile, problema capitală, sînt rezolvate prin intermediul băncii și altor instituții financiare și nu prin acționari, eliminîndu-se, deci, presiunea profiturilor pe termen scurt.

Ca individ, japonezul este convins că beneficiul său se naște prin prosperitatea întregului grup. Sentimentul de participare, de apartenență la companie începe în momentul angajării. Japonezul zice : „compania mea", americanul spune : „compania unde lucrez".

Corporațiile americane îndeobște pun un mare accent, cheltuiesc mult efort și bani pentru educarea și pregătirea managerilor, a candidaților manageriali. În schimb, ei fac foarte puțin pentru muncitorii propriu-ziși. În Japonia, fabricile pregătesc registre întregi privind controlul calității produselor, ce poate fi schimbat în tehnologia de fabricație sau în asamblarea sau de-a lungul liniei de asamblare. Acest fel de participare a salariaților este rar în Statele Unite. Procedurile de control a calității, statisticile în această direcție s-au dezvoltat inițial în Statele Unite. Dar ele au fost preluate de Japonia, unde, combinat cu o pregătire corespunzătoare a muncitorilor din fabrică, au sprijinit și sprijină îmbunătățirea calității produselor.

Un salariat capabil nu consideră că lucrînd mai mult în același loc va cîștiga o experiență personală deosebită. Este vorba de muncitorul, de salariatul american. Experiența, metodele de lucru, ideile sînt prezente în manualele școlare, iar sistemul a fost creat, modificat și administrat de către un mic grup de elită, care s-a bucurat de șansa de a ajunge la putere. În Japonia nu există mentalitatea de a

Scanned with OKEN Scanner

obţine un serviciu, ci de a te angaja la o companie, de a te uni cu o companie. Fiecare îşi priveşte viitorul legat de viitorul companiei sale. În ceea ce priveşte experienţa, know-how-ul se transmite de la individ la individ, nu prin intermediul manualelor.

Americanii se dovedesc dispuşi să renunţe foarte repede la ceea ce nu le iese, la ceea ce nu le merge, la afacerile care nu s-au dovedit rentabile din primul foc. Prin comparaţie, corporaţiile japoneze, strategia lor, sînt extrem de greu, de încet materializate. O afacere este abandonată doar după lungi încercări, după multe şi repetate acţiuni încheiate în cele din urmă fără succes. De altfel, japonezii cred că soarta unei corporaţii este legată direct de soarta oamenilor care o compun şi, în consecinţă, cumpărarea de firme este considerată pe undeva ca un act antisocial. În sistemul american, cariera se întemeiază deci pe capacitatea de a lua decizii. Managerul american este de aşteptat să asigure în timp record luarea de decizii. Managementul japonez recunoaşte că decizia nu este ceva ce trebuie luat unilateral, ea presupunînd eforturi unite. Dacă americanii îşi fac o preocupare din a găsi un ţap ispăşitor cînd deciziile nu s-au dovedit inspirate, japonezul consideră că are datoria să accepte blamul nominal, chiar atunci cînd lumea ştie că nu el este principalul vinovat. Diferenţele de ordin cultural în felul de a fi al japonezului şi al americanului, al corporaţiilor dintr-o ţară sau cealaltă, sînt reflectate şi în sistemul lor particular de a purtă negocieri. Iată ce sublinia unul din foştii preşedinţi ai companiei „I.T.T., Japonia“ — W. Wan Zandt : Japonezul gîndeşte într-un anume fel activitatea de negociere în luarea unei decizii. O atmosferă agreabilă este mult mai importantă decît cifrele reci, apăsătoare. Tacticile de negociere sub presiune nu-i sînt dragi, el preferă o abordare mult mai sinceră. Apreciază că trebuie explicat totul cu calm, conducînd negocierile printr-o evoluţie gradată. Acest mod de a fi se revendică dintr-o filozofie tradiţională, în care primează ca element fundamental încrederea. Pînă destul de curînd, industriile tradiţionale japoneze nici măcar nu foloseau circulare sau contracte scrise. În occident se obişnuieşte ca în decursul negocierilor fiecare să-şi apere punctul său de vedere, să argumenteze pînă cînd va reuşi să se impună. În sistemul de negociere japonez, aceste tactici tind să fie confuze şi neproductive. De regulă, negociatorul japonez

Scanned with OKEN Scanner

nu este un om trecut prin școli înalte, nu are exercițiul oratoriei, nu deține arta dezbaterii. Coerența de ordin teoretic nici nu este atît de importantă în reuniunile de negociere japoneze. Ce contează este înțelegerea situației și căutarea factorilor care pot interveni de fiecare parte. Observînd doi negociatori japonezi, doi negociatori de profesie, este ca și cum ai urmări jocul, dialogul dintre doi actori. Tactica lor este de a folosi cît mai bine timpul, de a delibera asupra evidențelor, asupra faptelor, de a interpreta unul pozițiile celuilalt și, chiar dacă în final este greu să se contureze un rezultat, sînt propuse măsuri pentru amînarea unei decizii.

A economisi, economisire

Se privește spre Japonia nu numai cu invidie. Chiar vom descoperi cu multă ușurință în frazele americane mai ales părerea de rău că cei veniți în urma lor le-au luat-o înainte, că japonezii uită să se oprească odată porniți pe ascensiune. Doamna Eleanor Mehadlei, profesor la „George Washington University", care de mulți ani funcționează în diverse instituții guvernamentale nord-americane, se ocupă, de exemplu, de competitivitatea, de preocuparea japonezilor de a fi în frunte, de a reuși acest lucru pe baze solide. În perioada de după război, observă domnia-sa, Japonia a introdus modificări în strategia comercială puțin folosite de alte țări industrializate. În paralel cu preocuparea de a răspunde cît mai bine pretențiilor cumpărătorilor în ceea ce privește prețul, calitatea, celelalte aspecte ale cererii de piață, ea s-a angajat serios într-o dimensionare cît mai înțeleaptă a producției sale de export. Și-a propus de la început ca prin exporturi să-și asigure avantaje și venituri cît mai substanțiale, valori cît mai mari, dincolo cu mult peste prețul materiilor prime folosite. În această situație, va observa oricine că nu și-a făcut o ambiție din a exporta vase de ceramică sau jucării. Grosul exporturilor sale înseamnă nave, autoturisme, mașini-unelte, computere. Ea s-a convins repede că ceea ce constituia industria de dinainte de război — textile, încălțăminte — nu mai

Scanned with OKEN Scanner

reprezintă o miză în momentul de față. Pe aceste urme, pe aceste coordonate a acționat după război pentru a-și arhitecturiza industriile cheie. Dacă japonezii s-au decis pentru o ramură sau alta, aceasta nu au făcut-o numai pentru importanța ei ca atare, ci privind-o în strînsă conexiune cu efectele pe care le are sau le poate avea asupra altor industrii. Astfel, de exemplu, oțelul a fost ales pentru că el este indispensabil în construcții. A avea oțel ieftin, de cea mai bună calitate, înseamnă că produsele făcute pe bază de oțel — vapoare, automobile, șinele de cale ferate, locomotive, echipamentul electric — vor ajunge la prețuri avantajoase. Un economist american, observînd acest lucru, atrăgea atenția că pierderea poziției dominante în lume pe piața oțelului de către industria Statelor Unite, cedînd-o Japoniei în anii '60, a fost probabil cea mai semnificativă schimbare în istoria postbelică. S-a crezut la un moment dat că japonezii au luat un asemenea avînt în siderurgie pentru faptul că războiul le-a distrus tot ce aveau și odată porniți la drum au reconstruit, au construit după ultima modă. În realitate, înainte de 1940, producția japoneză de oțel nu depășea 6-7 milioane tone. Acum Japonia produce 150 de milioane și conduce cu autoritate pe piața oțelului.

Americanii recunosc că automobilele au fost alese ca principal produs nu numai deoarece se aștepta ca cererea să crească odată cu creșterea veniturilor, ci și pentru că ea reprezintă o industrie de înaltă valoare adăugată, un stimulator pentru numeroase alte industrii conexe — a sticlei, a cauciucului, a construcției de poduri și șosele. Japonia a aplicat și în acest caz, ca și în cazul oțelului, aceleași mijloace pentru dezvoltarea industriei de automobile, prin combinarea intervenției guvernamentale, care și-a asumat riscul în conjunctura economică respectivă, cu încurajarea antreprizei particulare, cu stimularea rivalității între diversele companii. Înainte de război, industria auto japoneză era cu deosebire concentrată pe fabricarea de camioane. „General Motors" și „Ford" dominau fără probleme piața autoturismelor. După lungi dezbateri, începînd din anii '50, Japonia a hotărît să declanșeze ofensiva în industria automobilistică, știindu-se în prezent foarte bine cu ce rezultate.

Un alt capitol interesant l-a reprezentat industria computerelor, care punea, de asemenea, numeroase probleme arhitecților noii industrii de după război. Nu exista în

Scanned with OKEN Scanner

Japonia ceva care să se constituie în punct de plecare. Producătorii străini nu puteau fi excluși de pe piața internă, pentru că I.B.M. era deja acolo. Mai mult decît atît, orice început devenea condiționat de importul de licențe de la „Uriașul american". Guvernul a înțeles să aplice măsuri stimulatoare, acordînd fonduri pentru cercetare și dezvoltare, încurajînd cercetările conjugate și insistînd pentru extinderea cererii de computere japoneze fără a scăpa din ochi ceea ce se întîmplă la alte firme. Succesul a fost și în acest caz asigurat. Un episod recent ne face să înțelegem mai bine cît de dramatic s-au schimbat lucrurile pe acest teren. O serie de salariați ai firmelor „Hitaki" și „Mitsubishi" au fost arestați în 1983 pentru vina de a fi încercat să procure informații secrete de la „International Business Machines Corp". Surpriza a pornit de la faptul că ambele firme erau dintre cele mai destoinice în antrepriza japoneză, în timp ce I.B.M. este cine este, firma care controlează 60 la sută din piața mondială de computere. F.B.I. a operat fără reținere aceste arestări, declanșînd un proces care numai bine nu face prestigiului producătorilor japonezi de computere, de produse electronice în general. Lumea s-a întrebat de unde provine, cît de reală este această acuzație și unde bate prin efectele sale. Presa japoneză a insistat în a sublinia că întreg cazul s-a născut din fricțiunile existente în materie de comerț între S.U.A. și Japonia.

Experții în industria computerelor au ajuns la concluzia că spionajul industrial, ca și cazul de spionaj industrial de la I.B.M., este rezultatul unei competiții foarte dure între companiile producătoare din întreaga lume, avînd în mijloc desigur compania americană. Nu contestă nimeni că I.B.M. a jucat un rol deosebit în dezvoltarea industriei computerelor la scară mondială, dar din anii '60 a apărut continuu o vastă categorie de echipamente periferice care seamănă sau sînt superioare sub aspectul performanței și al costului chiar celor realizate de către I.B.M. „Hitaki" și „Fujitsu", cele mai mari producătoare de computere din Japonia, au decis să intre în această horă, făcînd echipament cu mari posibilități de lucru, avînd șanse certe de a cîștiga competiția cu I.B.M. cel puțin pe anumite zone. I.B.M., la rîndu-i, a continuat să anunțe tot felul de produse perfecționate, stîrnind confuzie în rîndul rivalilor.

Scanned with OKEN Scanner

Judecînd în cunoştinţă de cauză, se poate presupune că acel caz de spionaj industrial de care aminteam nu înseamnă decît o contraofensivă împotriva lui „Hitaki". Deşi corporaţia americană a cerut ajutorul F.B.I., ea n-a avut nevoie de suportul guvernului federal. Oricum, cine va pierde în această dispută va avea probabil de suferit şi alte consecinţe în universul de existenţă al computerelor.

Unde s-a ascuns colacul de salvare?

În august 1979 era anunţat un program pe termen lung pentru aprovizionarea cu energie a Japoniei. De curînd, Comitetul special însărcinat cu aceste probleme în cadrul M.I.T.I. a anunţat un nou plan pe această temă, pornind de la datele reale ale evoluţiei vieţii. Sînt puse în circulaţie previziunile pentru cererea şi oferta de energie la nivelul anilor fiscali 1990 şi 2000, pornind de la prezumţia că rata anuală de creştere a economiei japoneze va fi de circa 5 la sută. Astfel se prevede că în anul 1990 cererea totală de energie în Japonia va fi de 590 milioane kilolitri în petrol echivalent şi de 770 milioane kilolitri în anul 2000. Este o rată de creştere mult mai scăzută decît previziunile anterioare. Această orientare are în vedere tendinţa de conservare a energiei practicată pe scară largă în întreaga economie de la criza energetică încoace, care tinde să se intensifice de la un an la altul.

În ceea ce priveşte aprovizionarea cu resurse energetice, cea mai înaltă prioritate este acordată restrîngerii dependenţei Japoniei faţă de petrol. În 1980, petrolul reprezenta 66,4 la sută din totalul aprovizionării cu energie. Se apreciază, însă, că acesta poate să scadă şi trebuie să scadă la 49,1 la sută în 1990 şi să meargă spre 38 la sută în anul 2000. Din punct de vedere cantitativ, importurile de petrol sînt prevăzute să crească doar la 290 milioane kilolitri în anul financiar 1990, comparativ cu 285 milioane kilolitri în 1980, cererea pentru 2000 urmînd să rămînă aceeaşi din 1990.

Scanned with OKEN Scanner

După cum se vede, aceste nivele iau în considerație, ca pe un lucru realizat, capacitatea de economisire, ca și restringerea dependenței de petrol. Cel mai important rol în noile condiții este așteptat să-l joace energia atomică, posibilitățile fiind mari, capacitatea japoneză din acest punct de vedere urmînd să crească de la circa 16 milioane kW în prezent la 46 milioane kW în anul fiscal 1990 și 90 milioane kW în anul 2000. Un plan prea optimist poate, părerile în această privință nu lipsesc, avînd în vedere dificultățile cu care este confruntată industria producătoare de reactoare și de amplasare a acestora. Dar oficialitățile consideră pe deplin posibil ceea ce și-au propus, ținînd cont că energia atomică va cîștiga, va dobîndi un ritm tot mai accelerat după 1990. Convingerea este de altfel că Japonia, care stă foarte prost la capitolul surselor de energie, al structurilor acestora, în comparație cu alte țări industrializate, va trebui să continue eforturile pentru economisire, pentru dezvoltarea și introducerea surselor alternative.

Pofta de adaptare

Este vizibilă în societatea japoneză tendința unei familii cu cît mai puțini copii. Constatarea poate fi făcută pe durata ultimului sfert de secol. Rata fertilității a coborît de la 2,37 în 1955 la numai 1,74 în 1980. Observații asupra modului de folosire a orelor petrecute acasă dezvăluie următoarele aspecte : copiii între 10 și 15 ani recunosc că 48,6 la sută dorm circa 9 ore, în timp ce 43,4 la sută din rîndul celor ce urmează școala secundară consumă pentru somn circa 8 ore. Pe măsură ce cresc, copiii dorm din ce în ce mai puțin, aceasta este o realitate, dar nu numai în arhipelagul nipon. Cît privește jocul, cei care consumă pentru asta o oră pînă la două ore ocupă primul loc, circa 30,8 la sută, în timp ce elevii mai mari nu ajung decît să facă asta timp de 30-60 de minute.

Referitor la dialogul cu părinții, la consultații cu părinții, la gradul de înțelegere, la respectul pentru părinți,

Scanned with OKEN Scanner

la relaţiile copiilor cu mamele, lucrurile nu stau prea rău, susţin autorii unui studiu guvernamental, încheiat la sfîrşitul anului 1982. Mai pline de tensiune par a fi relaţiile lor cu taţii. Copiii din şcoala elementară declară că relaţiile cu ambii părinţi sînt bune, răspunsuri evazive, şi chiar contrare, apărînd în rîndurile elevilor pe măsură ce cresc. Cît sînt de preocupaţi elevii japonezi ? Circa 60 la sută susţin că au ceva greutăţi, că sînt îngrijoraţi în legătură cu studiul mai ales, cu dorinţa de a avea mai multe locuri şi mai bune pentru joacă, de a avea mai mult timp liber. 28,1 la sută se simt acasă foarte bine, în timp ce 59,7 la sută gîndesc că nu este îndeajuns de plăcut. Aşadar, 90 la sută din copii şi adolescenţi sînt mai mult sau mai puţin mulţumiţi cu viaţa lor de acasă. Dar şi aici trebuie adăugat că numărul insatisfacţiilor creşte odată cu înaintarea în vîrstă. Cît de mult sînt implicaţi părinţii în dialogul cu copiii lor şcolari ? Destul de mulţi, circa 40 la sută, nu pot să se ocupe de copii, de educaţia lor, şi 26,5 la sută din ei au probleme în a-i supraveghea.

După rezultatele testelor psihologice efectuate reiese că tineretul prezintă dorinţa de a învăţa, precum şi tendinţe pozitive în ansamblu. Mai mult decît atît, el pare, global vorbind, optimist şi vesel. O încercare de a analiza care pot fi explicaţiile pentru creşterea fenomenului infracţional scoate la lumină cîteva elemente. Într-o enumerare, care nu pretinde să fie ierarhică, apar insatisfacţia, alienarea, porniri nesănătoase, născute din cauza sărăciei, pierderea identităţii, dezarmonia în relaţiile umane. Între factorii externi citaţi figurează lectura publicaţiilor şi cărţilor vulgare, influenţa centrelor de jocuri electronice, contactul cu lumea străzii. Nu este trecut cu vederea un anume declin în autoritatea părinţilor, în priceperea lor de a-şi orienta copiii. Totodată, în anumite şcoli influenţa profesorilor, personalitatea acestora nu este suficientă.

Revenind la părinţi. Întrebaţi dacă bărbatul, dacă tatăl se consultă cu mama referitor la educaţia copiilor, 33 la sută au declarat că asemenea consultaţii au loc adesea, 49 la sută că se consultă din cînd în cînd. Cît priveşte cine este cel care se ocupă de educaţia copilului, 34,8 la sută au spus : exclusiv soţia ; 35,7 la sută au subliniat că soţia în principal, în timp ce numai 22,2 la sută au răspuns că atît soţul cît şi soţia sînt implicaţi în mod egal.

Scanned with OKEN Scanner

Întrebați ce părere au despre școală, despre pretențiile ei, despre metodele pe care le folosește, 51,5 la sută consideră că sistemul actual nu este adecvat.

O întrebare a fost cum înțeleg școlarii lecțiile și iată răspunsurile : 26,2 la sută din clasele a V-a și a VI-a elementară și din prima treaptă a liceului înțeleg aproape totul ; 40,3 la sută pot înțelege cea mai mare parte din lecții ; 27,4 la sută înțeleg cam jumătate ; 5,5 la sută pricep puțin, restul nu pot înțelege aproape deloc. În ultimele clase de liceu, răspunsurile sînt mai tranșante, 44,1 la sută au spus că pot ține pasul cu lecțiile, în timp 52,3 la sută au răspuns că nu pot face asta, cel puțin la anumite materii. În ce relații se află elevii și profesorii? 78 la sută din copii spun că profesorii au încredere în copiii care-și țin promisiunile, 53,7 la sută că profesorul se îngrijește chiar de probleme personale mai speciale. Ca o situație generală, majoritatea copiilor au recunoscut, au declarat că au cel puțin cîțiva prieteni foarte apropiați.

Un capitol special al anchetei l-au constituit actele de violență în rîndul elevilor, în marile orașe, acolo unde sînt consemnate acțiuni de distrugere a mobilierului, a bunurilor școlare în general, acte de violență împotriva profesorilor. 36,4 la sută din elevi știu că asemenea evenimente nu s-au întîmplat niciodată în școala lor. Dar atitudinile de acest fel se înregistrează destul de des, urmate de atitudini necivilizate față de oameni, față de cetățeni. Un semnal de alarmă în plus pentru profesori, a căror povară devine și mai mare, îndemnîndu-i să persevereze pentru contacte mai strînse cu elevii, pentru înțelegerea lor mai adîncă, pentru dezvoltarea unor relații de normală conduită la această vîrstă.

Petrolul și atomul

Cercetarea științifică japoneză — un subiect extrem de prezent în discuțiile specialiștilor, în confruntările oamenilor de afaceri, în convorbirile guvernamentale. Un subiect prezent pe agenda internă, un subiect nelipsit din

Scanned with OKEN Scanner

orice trimitere la Japonia. Cît, cum și ce cercetează japonezii ? Ce înseamnă cercetarea științifică în ansamblul societății ? Iată un studiu făcut în 1982, în cadrul a 13 000 de corporații, 1300 de institute de cercetări și circa 1900 de instituții de învățămînt universitar, care are darul să elucideze cîteva caracteristici ale cercetării științifice și tehnologice în Japonia. Cheltuielile au marcat în 1982 o creștere de 9,7 la sută în comparație cu anul precedent, în termeni reali, creșterea nominală fiind de 14 la sută. Este cea mai înaltă rată de creștere din ultimul deceniu. Vedem pentru comparație și nivelul ratei de creștere în diverse țări raportat la produsul național brut. Statele Unite cheltuiau 2,33 la sută din produsul național brut, Uniunea Sovietică 3,47 la sută, R.F. Germania, în 1979, 2,28 la sută, Franța 1,77 la sută și Marea Britanie, în 1978, 2,19 la sută.

O trăsătură specifică cercetării japoneze : corporațiile dețin în prezent 61 la sută din suma afectată cercetării, institutele de specialitate 15 la sută, universitățile 24 la sută. Și o departajare — sectorul particular deține 73 la sută din totalul fondurilor respective, iar sectorul public 27 la sută.

În anii trecuți, proporția cheltuielilor pentru personal a descrescut, în timp ce cheltuielile pentru materiale și aparataj au crescut. Pentru a ilustra acest lucru este suficient să spunem că în anul studiat, cheltuielile de personal au reprezentat 47,5 la sută, în comparație cu anul de vîrf 1975, cînd acestea însemnau 54,7 la sută. O radiografie pe ramuri a fondurilor de cercetare relevă că industria chimică și industria constructoare de mașini absorb laolaltă 69 la sută din totalitatea sumelor prevăzute. Industriile cu fonduri de cercetare importante sînt producția de mașini electrice — 27,7 la sută, mașini de transport — 17,3 la sută, chimie — 17 la sută.

Mergînd mai departe, la subsectoare, se observă că cercetări masive s-au produs în comunicații, electronică, echipamente electrice circumscrise industriei mașinilor electrice, și în producția auto aparținătoare sectorului mașini de transport. Amîndouă însumează 32,7 la sută din suma cheltuită pentru cercetare. S-au consumat, de asemenea, sume importante în domeniul industriei fibrelor

Scanned with OKEN Scanner

sintetice și farmaceutice, ambele din industria chimică. Desfăcînd cheltuielile unui an pe baza destinației lor, rezultă că 14,6 la sută au reprezentat fondurile pentru cercetarea fundamentală, 25,6 la sută pentru cercetarea aplicată și 59,8 la sută pentru cercetarea de dezvoltare. Din cele 676 000 de persoane angajate în activitatea de cercetare, 393 000 sînt cercetători, nivelul fiind cu 3,3 la sută mai mare decît anul anterior, dar rata de creștere fiind mai redusă decît în ultimii ani. Numai 6 la sută din cercetători sînt femei — numărul a scăzut cu 1,8 la sută în 1981, față de anul premergător, dar a crescut cu 4,3 la la sută în 1982.

Exporturile de tehnologie de către corporațiile japoneze în anul fiscal 1981 au totalizat 175 000 milioane de yeni, însemnînd o creștere 9,7 la sută față de anul precedent, concretizate într-un număr de 4877 de tehnologii, adică un spor de 18,9 la sută. Pînă aici dreptate au japonezii, care susțin că a fost abandonat de mult sistemul de a aduce, fără oprire, tehnologiile altora. Industriile cele mai active în această privință sînt chimia, construcția de mașini electrice, industria construcțiilor de mașini de transport, siderurgia. Ele contează cu un procent de 64,4 la sută în totalul exporturilor de tehnologie. Subramurile cu o participare mai masivă în această direcție sînt elaborarea oțelului, mașinile de transport și echipamentele industriale, nave și reparația de nave și, evident, automobilele, ca parte a industriei prelucrătoare.

Importurile de tehnologie în Japonia au totalizat, în anul fiscal 1981, 259 600 milioane yeni, deci o creștere cu 8,4 la sută, regăsită în 7207 tehnologii. Se constată că imputările făcute de americani și de țările Pieței comune nu sînt chiar atît de lipsite de sens cît timp nivelul importurilor continuă să domine cu mult exporturile, participarea inteligenței străine în catapultarea industriei japoneze fiind în continuare foarte ridicată. Japonezii au importat mai ales tehnologii pentru construcția de mașini electrice, pentru industria mașinilor de transport și chimie. Tendința generală rămîne totuși, chiar în aceste condiții, în favoarea eforturilor de a spori exporturile. Partenerul tehnologic cel mai important al Japoniei rămîn Statele Unite. Exporturile de tehnologie

Scanned with OKEN Scanner

niponă către S.U.A. au crescut cu 47,5 la sută, celelalte direcții preferențiale fiind, în ordine, China, Singapore, Indonezia, Coreea de Sud, Brazilia.

Un important capitol al cercetării îl constituie energia. Cheltuielile au crescut cu 27 la sută față de anul de dinainte, nivelul fondurilor alocate fiind acum de 4 ori mai mare decît în 1976. Cheltuielile pentru cercetare în energetică reprezintă, de altfel, 10,7 la sută din totalul fondurilor de cercetare tehnologică și științifică. Și aici, sectorul particular deține o majoritate de 54 la sută, dar sectorul public este destul de aproape. În totalul acestor cheltuieli, energia nucleară înseamnă 42 la sută. Urmează în ordine capitolul conservării energiei, surselor fosile de energie, energiei naturale și, în sfîrșit, punctul numit alte surse energetice. Energia nucleară a crescut masiv în ultimii ani, deținînd acum o poziție conducătoare ca sursă de asigurare, ca sursă de putere, atît economică cît și tehnologică. Ea depășește puterea hidroelectrică și prezintă o tendință continuă de creștere. În iunie 1982 se aflau în funcțiune 24 de stații nucleare, cu o capacitate la agregat de 17,17 milioane kW. Se acoperă în acest fel 12,5 la sută din totalul capacității electrice. În anul fiscal 1981, nivelul puterii generate de energia nucleară a ajuns la 16,7 la sută din puterea totală națională, depășind pentru prima dată în istorie nivelul stațiilor hidroelectrice.

În 1982 se aflau în construcție încă 11 stații nucleare, cu o capacitate totală de 10,704 milioane kW. Sînt, totodată, în pregătire alte 8 unități, 8 centrale, cu o capacitate de 7,363 milioane kW. Se va ajunge, în final, la 43 de unități, cu o capacitate la agregate de 35,244 milioane kW. Guvernul japonez a decis ca în continuare să se adîncească preocupările pentru producerea de energie electrică pe altă bază decît petrolul. În acest context se înscrie obiectivul stabilit ca pînă în 1990 capacitatea nucleară să ajungă la 46 milioane kW, măsurînd 22 la sută din totalul puterii electrice a țării sub aspectul capacității și asigurînd 3,1 la sută din totalul energiei la nivel național.

Prin comparație, Franța, care ca și Japonia duce lipsă de resurse energetice, beneficiază de un program guvernamental care vizează, în 1990, ca energia nucleară să reprezinte 70 la sută din totalul cerințelor la nivel național.

—a, creșterea datoriilor externe.

Scanned with OKEN Scanner

Personalitatea și influența dascălilor

Un număr de 2677 de salariați — între 20 și 65 de ani — au participat la sondajul privind aspecte ale muncii lor. 46 de procente dintre cei întrebați au găsit că a munci înseamnă nimic mai mult decît a face rost de bani. 24 la sută din participanții la anchetă au răspuns că ar dori să contribuie la dezvoltarea societății, în timp ce 15 la sută au subliniat că merg la lucru pentru a-și cultiva potențialul personal prin activitate. Un procent de 36 la sută dintre cei chestionați s-au arătat dispuși să-și sacrifice viața pentru companie, în timp ce 57 la sută au declarat că ei n-ar fi în stare de așa ceva. Experții nu ezită să remarce în răspunsurile date o întărire a conștiinței de sine, un accent sporit pe ceea ce înseamnă persoana fiecăruia în raport cu ce se constata cu ani în urmă.

Majoritatea factorilor care se relevă atenției sînt legați de schimbarea atitudinii față de muncă. În perioada boom-ului economic din anii '50-'60, la începutul anilor '70, companiile cîștigaseră, fără îndoială, loialitatea forței lor de muncă printr-o politică paternalistă, decurgînd din binecunoscutul sistem de angajare pe viață. Se pare că stagnarea care a intervenit în anii din urmă își pune amprenta asupra evenimentelor. Salariile țin mai greu pasul cu inflația și creșterea taxelor. Companiile nu ascund dificultățile în a menține garanțiile sistemului angajării pe viață. Automatizarea a demonstrat că nu avantajează fără să fie băgată în seamă. Liniile de montaj generale, care necesitau 100 de persoane cu un deceniu în urmă, de exemplu, acum au numai 4 sau 5 care sînt mai degrabă spectatori, rolul lor fiind de a urmări cum lucrează roboții. Șomajul, ridicat la cea mai înaltă cotă de după război, se leagă, fără îndoială, de automatizarea uzinelor și a birourilor. Iată de ce loialitatea față de companie nu mai are același solid suport. Forța de muncă și-a schimbat compoziția, detașamentul muncitoresc a scăzut drastic în timp ce personalul de birou a crescut. Numai că munca grea nu în birouri a fost vreodată găzduită. Schimbarea atitudinii față de muncă trebuie pusă și în legătură cu

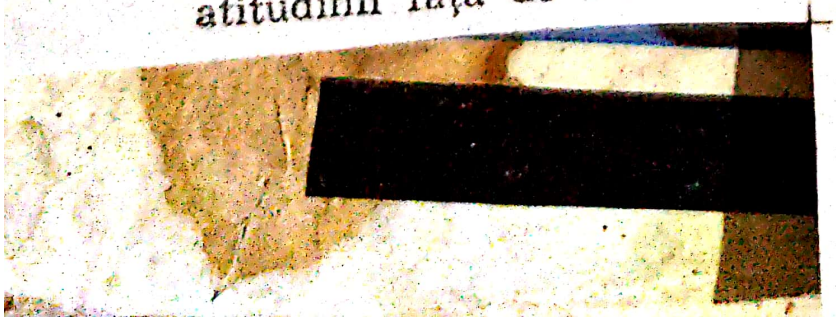

Scanned with OKEN Scanner

promovarea. Numai 10 la sută din cei întrebaţi au spus că muncind din greu speră să avanseze. Alţi 28 la sută erau interesaţi doar în cultivarea capacităţilor personale, în timp ce 25 la sută nu întrevedeau nici o perspectivă. Rapida descreştere a ratei naşterilor demonstrează că forţa de muncă devine tot mai vîrstnică, prin aceasta făcînd posibilă o descreştere a dorinţei de a munci greu. Tînăra generaţie nu are dispoziţia necesară de a prelua ştafeta, a întreţine focul pasiunii pentru muncă.

Sigur că se aud şi în Japonia, dar unde nu se vorbeşte astfel, cuvintele vîrstnicilor despre tinerii din ziua de azi, despre lipsa lor de preocupare, despre indisciplină faţă de muncă şi faţă de părinţi. Nu întîrzie explicaţiile. Intervine afluenţa de bunuri la care asistă, absenţa din memoria lor a sărăciei, a greutăţilor aduse de război. Acea perioadă făcea din generaţia vîrstnică o pasionată pentru munca grea şi pentru rezultate cît mai bune în asemenea condiţii. Sîntem invitaţi să privim de-a lungul plajelor care cu numai zece ani în urmă erau căutate doar în timpul lui august.

Anul obligaţiilor zero

Împovărate de un deficit de peste 20 la sută din cheltuielile bugetare, echivalînd cu 4 la sută din produsul naţional brut, finanţele naţionale se află în dificultate. Guvernul este angajat în efortul de a reduce acest deficit, încercînd să se scuture cît mai repede posibil de necazuri. Deficitul fiscal al Japoniei a început să crească rapid din anul 1975, momentul în care se introduceau creanţele, obligaţiile speciale. Acestea au crescut an de an, ajungînd la 60 de miliarde de dolari în anul fiscal 1980. În anii următori, ele au crescut, dar deficitul continuă să fie deosebit de ridicat. Sînt la mijloc trei surse de alimentare a acestuia : creşteri în cheltuielile sociale din partea statului ; sporirea cheltuielilor publice pentru a face faţă stagnărilor economice care au urmat crizei petrolului din 1973 ; în sfîrşit, creşterea datoriilor externe.

Scanned with OKEN Scanner

Rămînînd în prima categorie, amintim că între 1973 şi 1982 statul a sporit cheltuielile de asistenţă medicală de 3,7 ori, fondurile de asistenţă pentru bătrîneţe de 6,7 ori şi în general cheltuielile de securitate socială de 4,3 ori. Pe de altă parte, în aceeaşi perioadă, taxele pe venituri n-au crescut decît de 2,8 ori. De la criza petrolului din 1973 pînă în 1978, economia japoneză a stagnat, după cum se ştie. În aceste condiţii au crescut cheltuielile din partea statului pentru investiţii publice, 21,2 la sută în 1976, 27,3 la sută în 1978, aceasta fiind considerată o sursă importantă pentru accelerarea redresării economice. În acelaşi timp, însă, datoriile naţionale în anul fiscal 1975 erau de 4,9 la sută din totalul cheltuielilor guvernamentale. Ele ajungeau în bugetul anului 1982 să reprezinte 15,8, adică 34 miliarde dolari. O sumă mai mare decît cheltuielile publice şi urmînd celor făcute din finanţele locale sînt cheltuielile de asigurare socială. De aşteptat să găseşti o deosebită îngrijorare în legătură cu această situaţie, să descoperi ieşirea în vederea soluţionării în cît mai scurt timp a acestor lucruri. Pentru că, susţin cunoscătorii, o creştere a datoriilor naţionale reprezintă un mod sigur de a se ajunge la rigiditate fiscală, prelungită de o ineficienţă financiară şi o inflaţie bugetară. Mai este şi faptul că întrucît aceste datorii, spre deosebire de taxe, spre exemplu, nu dau oamenilor sentimentul apăsării imediate, se şi ajunge uşor la aprobarea lor. Evaluată pe plan mai larg, o asemenea stare de lucruri riscă să creeze o situaţie deloc plăcută, cînd respectivele cheltuieli vor trebui recuperate şi vor împovăra generaţiile următoare cu achitarea lor. Acţionînd în această direcţie, guvernul a stabilit deocamdată 1984 drept an al obligaţiilor zero, ca o măsură concretă de reducere a deficitului fiscal. Va fi redusă, de asemenea, dependenţa de obligaţiile de construcţie, care constituie, dincolo de orice, o datorie, deşi înseamnă în aparenţă fond afectat investiţiilor. Deficitul fiscal poate fi redus, fără îndoială, prin reducerea cheltuielilor sau prin creşterea veniturilor, prin creşterea beneficiilor. În anul fiscal 1982, prin buget cheltuielile erau tăiate drastic, cota de creştere fiind cea mai coborîtă din ultimii 26 de ani.

Iată o situaţie comparativă a deficitului fiscal la nivelului ţărilor avansate industrial. Un indicator precum cel rezultat din raportul deficit fiscal pe venit — produs

Scanned with OKEN Scanner

național brut este de 3,8 în cazul Japoniei, de 2,7 în cazul S.U.A., 4,4 în cazul Angliei, 1,8 în R.F.G., 2,3 în Franța. Raportul între deficitul fiscal și cheltuielile fiscale reprezintă următoarele niveluri : 21 în Japonia, 12,1 în S.U.A., 13,1 în Anglia, 12,8 în R.F.G., 10,7 în Franța. Preocuparea de a depinde cît mai puțin de petrol, de a reduce consumul devine obsedantă. Într-un tabel privind importurile de petrol ale Japoniei în 1980 constat că petrolul adus în țară se ridica la 256 834 mii tone. Din Asia, Japonia își asigură 23,4 la sută din consum, în special din Indonezia, dar și din China, Brunei și Malaysia, principalul exportator reprezentîndu-l însă Orientul Mijlociu, care furnizează 73,2 la sută din total. În fruntea listei se află Arabia Saudită, urmată de Emiratele Arabe Unite, Irak, Iran, Oman, Quatar, Kuweit. 1,8 la sută reprezintă doar importurile din America Latină, respectiv din Venezuela, Mexic și Ecuador. Restul de 1,6 la sută se asigură din țările africane — Algeria, Liban, Angola, Nigeria, Egipt.

Urmărind ce s-a întîmplat în ultimii ani, vom constata că importurile s-au situat de regulă sub nivelele stabilite inițial atît în cadrul întîlnirilor la nivel înalt, ale liderilor țărilor industrializate, cît și sub prevederile guvernamentale proprii. La mijloc se află, așa cum am mai spus, eforturile de conservare făcute în sectorul industrial pentru a se putea face față dificultăților născute din creșterea prețurilor, ca și din incertitudinea alimentării. La rîndu-i, sectorul particular și-a îndreptat atenția voluntar către surse de energie alternative, oriunde a fost posibil. În 1980, Dieta adopta legislația privind promovarea și dezvoltarea resurselor de energie, altele decît petrolul, ulterior guvernul stabilind obiectivele în această direcție.

Volumul importurilor de petrol și consumul de energie a scăzut, în condițiile creșterii produsului național brut. Așa se face că cel de-al doilea șoc petrolier din 1978, intervenit ca urmare a conflictului dintre Iran și Irak, n-a mai avut aceeași undă, aceeași intensitate ca în 1973. Puși alături, indicii de producție și cei de consum energetic arată o situație, o tendință convenabilă. Primii au crescut în anul fiscal 1980, în comparație cu 1973, la 122,8 la sută, în timp ce a doua categorie abia ajungea la 72,3 la sută în comparație cu 1973. În 1980, indexul de consum al petrolului era doar de 59,3 la sută în comparație cu cel

Scanned with OKEN Scanner

din 1973. Găsim aici expresia trecerii de la petrol la surse complementare de energie, transformarea industriilor consumatoare de energie în ramuri aducătoare de profituri. Se aşteaptă în viitor progrese în adoptarea roboţilor pentru procesele industriale, în dezvoltarea aşa-numitelor industrii cu cunoştinţe intensive, precum electronica şi mecatronica. În prezent, datele atestă că industria oţelului a renunţat la o bună parte din petrolul consumat cîndva, aşa cum industria cimentului a înlocuit petrolul prin utilizarea cărbunelui.

Parcurgînd o listă a măsurilor prin care s-a reuşit nu numai diminuarea consumului de petrol, dar şi înlocuirea acestuia, între factorii cel mai frecvent întîlniţi sînt refolosirea căldurii în procesele tehnologice, întărirea operaţiilor de control, adoptarea de procese industriale continue, folosirea în mai mare măsură decît pînă acum a materialelor, a deşeurilor în fiecare sector în parte — hîrtie, petrol, sticlă — instalarea de echipamente pentru conservarea energiei, modernizarea agregatelor şi a instalaţiilor tehnologice, perfecţionarea tehnologiilor. Mai rău se apreciază că merg lucrurile în sectorul civil, în transporturi, prîn birouri, unde în anul fiscal 1979 nivelul atins era de 129 la sută în comparaţie cu 1973, dar şi în sectorul casnic, unde s-a ajuns la 115 la sută în comparaţie cu acelaşi an de bază. Ceea ce nu înseamnă că aceştia au fost lăsaţi în pace. S-a acţionat în vederea instalării de aparatură pentru economisirea de energie, sistemele de încălzire-răcire au fost adaptate pentru a consuma cît mai puţină energie. Marile clădiri sînt obligate să economisească 20-30 la sută din energia afectată anterior. Sectorul civil prezintă, de altfel, o serie de premise destul de convenabile în această privinţă. Casele japonezilor sînt mici şi consumă destul de puţină energie, în comparaţie cu tot ceea ce se întîmplă la alţii. Climatul general nu este dintre cele mai tăioase. Se constată, pe de altă parte, o tendinţă de descentralizare a sistemului de încălzire, o trecere la încălzirea individuală, pe camere. Au fost popularizate pompele de căldură şi sistemele de aer condiţionat cu randament energetic înalt. Dacă locuinţele japoneze au fost construite pentru a pretinde puţină energie, japonezul însuşi are un stil de viaţă care îl predispune la economisire. Casele nou construite sînt prevăzute cu materiale izolatoare. De altfel chiar se încurajează aceasta

Scanned with OKEN Scanner

prin acordarea de împrumuturi mai mari. Dintre mijloacele de transport, automobilele consumă cel mai mult, ajungînd la 66,7 la sută din întreg sectorul transporturi. În 1980, totuși, rata de kilometraj a autoturismelor a crescut cu 26 la sută. Se contează pentru viitor pe economisirea de energie prin folosirea motoarelor ceramice, în prezent testate, aflate pe bancurile de probă, ele promițînd o reducere a consumului de energie în cantități demne de luat în seamă.

Mîine, în secolul următor

Simpozionul cu o temă, să recunoaștem, captivantă se desfășura chiar în acele zile la Osaka. Organizatorii au avut ideea să invite 5 laureați ai Premiului Nobel, propunîndu-le să se pronunțe: „Cu înțelepciune către secolul XXI". În intenția sponsorilor acțiunii, ea se dorește o fereastră către secolul viitor, un prilej de meditație la temele care ne însoțesc pașii într-acolo, un moment de reflecție menit să ne arate cum putem supraviețui acestui veac. Despre „Știință și umanism" a vorbit K. Enichi Fukui, laureat pentru chimie în 1981. O intervenție axată în principal pe ideea că accelerarea dezvoltării tehnologice are efecte asupra societății umane, vădind uneori incompatibilitate cu aceasta. Noi, ca indivizi, sublinia savantul nipon, trebuie să ne controlăm, să ne respectăm ca oameni, ca parte a naturii. Știința nu supune natura, dar știința poate deveni compatibilă cu natura, explica el. Poetul Czezlaw Milosz, premiat Nobel pentru literatură în 1980, a adus în fața auditoriului o experiență de viață și de creație întinsă pe o bună parte a acestui veac. A ținut să sublinieze că, după opinia sa, nici Liga Națiunilor, nici Națiunile Unite nu s-au probat a fi în stare să ofere omului de pe stradă raza de speranță așteptată. În convingerea sa, progresul apropierii oamenilor de pe planetă este de neevitat. Mexicanul Alonso García Robles, Premiul Nobel pentru pace în 1982, s-a referit, așa cum era

Scanned with OKEN Scanner

de așteptat, la concluziile prilejuite de prezența sa în sălile de negocieri de la Geneva și New York privind dezarmarea. Înlăturarea pericolului unui război mondial, al unui război nuclear, reprezintă, după opinia sa, cea mai acută, cea mai urgentă sarcină a prezentului.

Dr. Sune Bergström, deținător al Premiului Nobel pentru medicină, și-a ales o temă de actualitate, circumscriind aspecte majore ale sănătății populației lumii. Într-o țară în curs de dezvoltare tipică, spunea vorbitorul, 40-50 la sută din decesuri se referă la copiii sub 5 ani. În țările dezvoltate, mortalitatea infantilă a fost aproape eliminată și decesele sînt concentrate cu deosebire în limite naturale. Cifrele cele mai catastrofale erau din acest punct de vedere în Suedia, în jurul anului 1750. Datele cele mai avantajoase în acest domeniu sînt astăzi în Suedia. La începutul secolului nostru, 10 000 de persoane, adică 20 la sută din decesele în Suedia, aveau loc înaintea vîrstei de 5 ani. 25 de ani mai tîrziu, rata mortalității în acest interval a scăzut cu o treime. Au fost necesari încă 25 de ani pentru a o reduce în continuare cu o altă treime. O observație generală : savantul suedez constată că mortalitatea infantilă este foarte scăzută în zonele temperate, dar se menține înaltă în suprafețele tropicale ale lumii. O ilustrare a schimbărilor tipice de-a lungul acestui secol în lumea industrializată : dacă în anii de început ai veacului decesele aveau drept cauză bolile infecțioase, acum, în marea lor majoritate, se datorează cancerului și afecțiunilor cardiovasculare. Dacă în orașele industriale moderne bolile infecțioase se manifestă în mică măsură, în țările în curs de dezvoltare ele constituie una din cauzele principale ale morții.

Președinte al Consiliului de conducere al Fundației Nobel, dr. Bergström observa că la 150 de ani de la nașterea lui Alfred Nobel putem încerca să învățăm cîte ceva din premiul instituit de acesta. În primele decade, savanții europeni au dominat grupul laureaților. Numai 4 din cele 84 de premii acordate în primii 25 de ani au ajuns în America. Numărul laureaților Nobel americani a crescut în anii '30, iar în ultimii 25 de ani din 100 de premianți 48 sînt americani. Se află la mijloc suportul acordat de guvernul american în extinderea și adîncirea cercetărilor în anumite domenii, mai ales în sfera apărării, a cercetărilor militare, în timpul celui de-al doilea război mondial. Pre-

Scanned with OKEN Scanner

dominanța cercetării universitare a accelerat de asemenea obținerea unor rezultate deosebite dincolo de ocean. Savantul nordic nu omite între factorii care au ajutat această situație liberalizarea legilor de imigrare la adăpostul cărora un mare număr de savanți din diverse țări au fost atrași și încorporați în eforturile de cercetare nord-americană. Tot acest periplu a fost făcut pentru a prilejui următoarea predicție : dominanța americană se apropie de apogeu și probabil în următoarele cîteva decenii este de așteptat ca alte țări industrializate, cum este Japonia sau state europene, să probeze o creștere a potențialului lor de cercetare și dezvoltare.

Kenneth J. Arrow, laureat al Premiului Nobel pentru economie, a venit în cadrul simpozionului de la Osaka cu unele considerente privind ordinea economică internațională în secolul viitor. Apelînd la metode de simplă extrapolare a prezentului, viitorul nu poate fi în mod serios dimensionat, a subliniat el. Sînt prea multe variabile, prea multe necunoscute și extrem de greu de perceput relațiile dintre ele pentru a fi în măsură să te exprimi cu certitudine. Vorbitorul a introdus în discuție ideea că rațiunea de bază a comerțului internațional nu este neapărat disputa ci vechea doctrină a economiștilor, numită avantajul comparativ. În cazul produselor agricole, acest avantaj rezultă din interacțiunea complexă a factorilor naturali, culturali, economici. Explicația este mai subtilă la produsele prelucrate. Proximitatea de sursele de materii prime, de exemplu, sau de piață poate influența avantajul comparativ. Factorii geografici par însă a-și fi diminuat importanța pe măsură ce investiția de capital și forță de muncă a crescut. Anglia, în prima parte a secolului trecut, deținea o superioritate netă la acest capitol, mai ales în ce privește textilele și mașinile. Situația sa se datora în mod evident superiorității de tehnologie. Odată cu disiparea tehnologiilor, avantajul comparativ al Angliei s-a diminuat vizibil. Transferînd observațiile în terenul comerțului internațional actual, dr. Arrow apreciază că lecțiile trecutului, ca și ale prezentului, vor sta, trebuie să stea la baza, la temelia considerațiilor pentru viitor. El apreciază că valoarea și importanța specializării internaționale a muncii nu se va diminua. Nu vom asista la o rată de creștere ca în ultimele decade, dar într-o lume a resurselor variate, a experiențelor diverse, a culturilor diferite,

Scanned with OKEN Scanner

cîştigul din comerţ va fi de necontestat. Concluziile sînt formulate în acest fel : ordinea economică internaţională a secolului viitor nu va fi extrem de bine delimitată ; nu mai mult decît astăzi. Ea va angaja o varietate de sisteme economice, fiecare cu problemele sale proprii, fiecare cu problemele la care este părtaş.

Toru Yano, profesor la Kyoto University, coordonator al dezbaterii din ultima zi, făcea o selecţie a termenilor interveniţi în dezbatere, în discursuri, ce caracterizează secolul nostru. Aceştia erau, între alţii : marea depresiune, nazismul, războiul mondial, dezvoltarea postbelică, Liga Naţiunilor, Naţiunile Unite, Organizaţia Mondială a Sănătăţii, sfîrşitul colonialismului. Privim către secolul următor cu pretenţia de a evita repetiţia, cu dorinţa de a exclude din existenţa noastră şi din vocabular termeni de natură să ne şocheze.

Ne ridicăm în aer şi avem pentru un timp la picioare Osaka tăvălugită în spuză, impresionant brăzdată de panglici multicolore, stropită cu foc. Vom privi tot drumul aceeaşi imagine — colivii încinse, caracatiţe imense, şerpare fără sfîrşit, puncte fără identitate, ca nişte lămpi în luminiş. Noaptea, Tokaido Road se preschimbă, ia chipul acestor mistere, adunate ca la comandă, risipite parcă anume, distribuite după reguli greu de descifrat. Ornamentaţie somnambulescă, întins covor sub streaşina avionului de zbor domestic, ce va scăpa de noi curînd, curînd.

Scanned with OKEN Scanner

VIITORUL, PLANETA PE CARE SÎNTEM DATORI S-O FACEM SINGURI

- Sentimentul apropierii
- Comcon
- Technopolis
- Marketing și tehnologie
- Cu ochii pe cometa Halley
- Catedra și ecranul
- Cocoșul din bătătură pe care l-ai alunga cu plăcere
- Cuiul din talpă, pus cu mîna ta
- Grădina cu peonii
- Nikon
- Instinctul originar, orientarea de grup
- Ursul care nu acceptă să fie călcat pe coadă
- Regina Sambei
- Tipătul informației
- Încă un complex supus demolării
- Strada cu soare

Scanned with OKEN Scanner

Sentimentul apropierii

Voi continua, în același imobil din Kasumigaseki, discuțiile pe această temă. O acțiune diplomatică de ultimă oră îl revendică pe domnul Yoshiya Kato, directorul general al diviziei Europa. Sînt anunțat de acest lucru, la hotel, în dimineața respectivă. Telejurnalul de seară avea să-mi clarifice despre ce este vorba și să înțeleg o dată în plus dimensiunea evenimentului. Adjunctul domniei sale, S. Nakamura, mă așteaptă la aceeași oră, exact vizavi de biroul în care am ajuns conform programului inițial.

— Dumneavoastră sînteți japonez, eu sînt român. Mi-ar plăcea să vă referiți la legăturile dintre țările noastre, la perspectiva lor.

— Întîmplarea a făcut ca nu mai departe decît ieri după-amiază să-l întîlnesc pe ambasadorul român la Tokio, cu care am discutat o serie de aspecte ale relațiilor bilaterale. Nu de mult, ministrul nostru de externe, Shintaro Abe, a făcut o vizită oficială în România, la invitația guvernului. Cu acest prilej, el a avut onoarea de a fi primit de domnul Ceaușescu. Din discuțiile purtate cu președintele României, cu alte oficialități ale guvernului român, s-a desprins o concluzie, cunoscută, de altfel, ambelor părți : țările noastre aparțin unor sisteme social-politice diferite — Japonia, blocului occidental, România este membră a Tratatului de la Varșovia. În pofida deosebirilor dintre cele două sisteme, obiectivul comun rămîne asigurarea bunăstării popoarelor noastre. În acest sens, aș dori să amintesc că Japonia are o politică economică proprie, care diferă de cea a României. Este normal să existe păreri diverse în ce privește asigurarea securității, în problemele de politică generală, în problemele economice. În pofida acestor deosebiri, domnul Abe a avut prilejul să constate, în convorbirile purtate la București cu președintele Ceaușescu, cu ceilalți lideri români, că obiectivul comun îl constituie asigurarea păcii mondiale, prosperitatea popoarelor noastre.

Scanned with OKEN Scanner

Este pentru prima oară cînd un ministru japonez de externe vizitează România. În orice caz, vizita domnului Abe a constituit un prilej pentru a examina căile de amplificare a relaţiilor noastre economice, în pofida deosebirilor dintre sistemele noastre, în pofida deosebirilor de vederi într-o problemă sau alta. Intenţionăm, de pildă, să cooperăm pe terţe pieţe, în statele în curs de dezvoltare. Încercăm să identificăm cît mai repede domeniile în care Japonia şi România pot coopera.

În legătură cu dezvoltarea relaţiilor bilaterale în viitor, s-a ridicat problema convocării Comisiei mixte, întrunită alternativ la Tokio şi Bucureşti. Este probabil ca viitoarea reuniune să aibă loc la Bucureşti, la o dată care va fi stabilită prin canale diplomatice.

— Ce puteţi spune în legătură cu priorităţile politicii externe japoneze în momentul de faţă ?

— Japonia intenţionează să menţină relaţii paşnice, prieteneşti cu toate statele lumii. Cred că am reuşit acest lucru, doar cu cîteva excepţii. Ţara noastră este membră a Naţiunilor Unite şi ne aducem contribuţia la activitatea O.N.U. şi a instituţiilor sale specializate. Japonia se află în prezent şi în poziţia de a acorda programe de asistenţă statelor în curs de dezvoltare. Ştim că ajutorul nostru economic acordat lumii a treia nu este încă suficient. Avem convingerea că prosperitatea Japoniei trebuie privită ca fiind legată de prosperitatea celorlalte state. Cu această convingere, ţara noastră va continua să depună eforturi pentru sporirea programelor sale de asistenţă economică.

— Prin prisma anumitor contacte diplomatice de dată recentă, se pune o întrebare : intenţionează Japonia să joace un rol deosebit, mai mare decît pînă acum, în zona Pacificului ?

— După cum aţi menţionat, Japonia se află situată în zona Pacificului. Am subliniat deja că ţara noastră doreşte să menţină relaţii bune şi întreţine relaţii diplomatice cu aproape toate statele lumii. Am afirmat, de asemenea, că acordăm asistenţă economică unui mare număr de ţări. Este firesc însă ca, în cadrul acestor eforturi globale, să punem un accent deosebit pe relaţiile cu statele din regiunea în care ne aflăm, nu numai în Pacificul de sud, dar şi în Asia de sud-est în general.

Scanned with OKEN Scanner

— Ați amintit de activitatea dumneavoastră la Națiunile Unite. Ne puteți vorbi de perspectiva intensificării rolului Japoniei în activitatea O.N.U. ? Există asemenea planuri de viitor ?

— Vorbind deschis, trebuie să spun că Japonia nu are acțiuni proprii, în cadrul O.N.U., ci mai mult în colaborare cu alte state. De fapt, țara noastră se află oarecum în urmă sub acest aspect, poate și datorită faptului că a intrat ceva mai tîrziu în Organizația mondială, respectiv în 1957, deși înființarea acesteia avusese loc în 1945. Intenționăm, într-adevăr, pe viitor, să fim mai bine reprezentați la O.N.U. și în instituțiile sale specializate, să ne aducem o contribuție mai substanțială la soluționarea marilor probleme care confruntă lumea de azi.

Pe un eșantion în care 54 la sută din chestionați au răspuns că sînt interesați în relațiile dintre Japonia și alte țări, au fost supuse atenției întrebări din acest domeniu. Cei mai mulți, 40 la sută, au răspuns că zona de mai mare interes pentru ei o reprezintă America de Nord, urmînd categoria celor care au numit Asia și apoi Orientul Mijlociu, Europa de Răsărit, inclusiv Uniunea Sovietică, procentul cel mai mic reprezentîndu-l țările occidentale. Avem încă o dată prilejul să constatăm cît de tare funcționează, cît de puternic funcționează sistemul proximității, sentimentul apropierii.

Japonezii consideră, prin prisma acestui sondaj de opinie, că în viitor vor trebui întărite legăturile de prietenie cu Statele Unite (38 la sută), cu China (16 la sută), cu toate națiunile lumii (11 la sută), cu țările din Orientul Mijlociu (4 la sută). Referitor la țările din Asia care ar trebui cultivate de Japonia, China figurează pe primul loc, cu 74 la sută, urmată de Coreea de Sud cu 41 la sută, India 20 la sută, Filipine și Indonezia 11 la sută.

Rațiunea pentru care cei mai mulți privesc spre Statele Unite ca spre o țară prietenă a fost motivată de legăturile economice puternice între cele două țări, de apartenența la același sistem politic și din motive de securitate națională. Cît despre cooperarea japono-americană, 27 la sută răspund că raporturile vor trebui adîncite, 56 la sută sînt satisfăcuți cu stadiul actual, iar 5 la sută apreciază că legăturile vor trebui diminuate. Cu țările Europei occidentale, 38 la sută susțin că relațiile vor trebui

Scanned with OKEN Scanner

întărite, 42 la sută sînt mulțumiți de stadiul lor actual, 1 la sută recomandă răcirea... N-a lipsit o întrebare adresată opiniei publice referitoare la fricțiunile comerciale ale Japoniei cu Europa occidentală și Statele Unite. 41 la sută spun că Japonia ar trebui să ia în considerație modelarea exporturilor sale pentru a contribui la menținerea armoniei pe plan internațional. Un procent egal își exprimă, însă, mirarea că Statele Unite și Europa occidentală se plîng de exporturile japoneze atîta timp cît aceste produse se vînd bine pentru motivul că prezintă o calitate excelentă, la prețuri mai scăzute.

Întrebați dacă au sentimente prietenești față de China, 68 la sută au răspuns afirmativ, în timp ce 23 la sută s-au situat pe o poziție contrară.

Dacă sînt importante pentru Japonia legăturile cu China ? 88 la sută răspund afirmativ, comparativ cu numai 5 la sută, care au răspuns negativ. 43 la sută consideră că Japonia trebuie să-și întărească colaborarea economică cu țările în curs de dezvoltare, 34 la sută susținînd că nivelul atins în prezent este suficient.

Explicațiile pentru extinderea cooperării economice în viitor sînt distribuite între o contribuție la stabilitatea țărilor în curs de dezvoltare și a păcii mondiale, responsabilitatea morală a țărilor dezvoltate de a ajuta țările în curs de dezvoltare, stabilitatea resurselor de energie, interdependența dintre dezvoltarea Japoniei și stabilitatea politică și economică a țărilor în curs de dezvoltare, necesitatea de a ieși din izolarea internațională.

Doar 3 procente separă pe cei care susțin că Japonia trebuie să-și intensifice activitățile în cadrul Națiunilor Unite de cei care apreciază ca acceptabil nivelul atins în momentul de față.

Comcon

Am participat, la Tokio, la o conferință consacrată comunicațiilor în lumea de azi, afișată pretutindeni, inclusiv pe cartea de identitate a celor prezenți, sub un nume prescurtat și deci ușor de ținut minte : COMCON. Înca-

Scanned with OKEN Scanner

drată în calendarul Anului internațional al comunicațiilor, conferința a adus alături factori de răspundere și specialiști din multe țări, Japonia rezervîndu-și, ca organizator și gazdă, un loc important. O reuniune de cunoscători în materie, menită să clarifice, o dată în plus, mersul comunicării în lumea de azi, perspectivele ei într-un viitor deloc limpede și echitabil, promițînd a încorpora multe din tarele situației la zi, preluate și chiar amplificate dintr-o situație trecută ce dovedește o neobișnuită predispoziție spre longevitate.

Conferința de la Tokio s-a vădit preocupată să lase fiecăruia, indiferent de punctul cardinal de unde vine, latitudinea abordării și interpretării problematicii în discuție. Spiritul polemic n-a absentat nici de această dată, dovedind cît de greu se pot schimba niște stări de lucruri predestinate a fi schimbate, și — să fim sinceri pînă la capăt — cît de puține promisiuni vin de prin anumite părți din acest punct de vedere.

Ceea ce mi s-a părut notabil ține de viziunea largă, de unghiul generos în care au fost antrenate de această dată elementele cheie ale comunicării, conexiunile stabilite între mecanismul intrinsec al vehiculării informației și laturi ale existenței umane, ale activității și expresiei de gîndire în societatea de azi. Au fost punctate discuții de interes larg — și de ținută — în jurul relației dintre comunicare și moștenirea culturală, între tehnologia comunicațiilor și dezvoltarea socială, între comunicare și relațiile internaționale, între politica comunicațiilor și informația la nivel național.

Pornindu-se de la ideea că educația poate fi privită ca fiind comunicarea dintre o generație și alta, de la schimbările semnificative produse în acest domeniu de inovația tehnologică de-a lungul timpului, s-a insistat asupra recentelor realizări, îndeosebi în electronică. Ele au adus cu sine o dinamizare a eficienței în toate compartimentele societății, în sfera comunicațiilor, a infrastructurii lor, implicațiile fiind superspectaculoase. Un merit al acestei reuniuni este și acela de a nu fi rămas la constatări : unii au, alții nu. Dezbaterile au deplasat registrul considerațiilor în spectrul necesităților presante, al posibilităților de translare din preaplinul vizibil, în la fel de ușor depistabilul teren secetos al lumii a treia. Mai ales de cînd așa-numitele „noi mass-media" fac furori pe terenul comunicării, îndeosebi minicomputerele.

Scanned with OKEN Scanner

Cine a fost mai întîi — oul ori găina ? — s-au întrebat pînă și participanții la această reuniune de elită, pe marginea relației dintre inovația tehnologică în comunicații și dezvoltarea socială, căutînd a defini că întreaga manifestare s-a situat sub semnul voinței de a privi cu palma streașină la ochi către ce ne poate aștepta peste un an, peste zece, avînd conștiința potențialului imens pe care îl reprezintă tehnologiile sofisticate pătrunse în teritoriul comunicării, a forței lor transformatoare, eruptive, în viața societății.

În sala de la „Keio Plaza Hotel" care ne-a găzduit, pentru a spori coeficientul de apropiere între vorbitori și participanți, cei dintîi erau proiectați pe un ecran de mari dimensiuni pe peretele din față. În ședința de deschidere, secretarul general al O.N.U., Javier Perez de Cuellar, s-a adresat celor prezenți, prin telefon, din biroul său de la New York. Adjunctul acestuia, cu probleme de informații, Y. Akashi, și-a rostit cuvîntul inaugural tot din palatul Națiunilor Unite de pe East River, printr-un circuit internațional de televiziune. Invitați de marcă ce n-au putut face deplasarea au apelat la o modalitate deja încetățenită : înregistrarea intervenției așteptate pe videocasetă și expedierea acesteia din urmă pentru a putea fi proiectată în sala de conferințe.

La vremuri noi, găselnițe pe măsură.

Technopolis

Iată un nume atrăgător. Ne putem aștepta să fie un oraș, o instituție, un proiect. Așa și este pînă la un punct. Conceptul Technopolis își propune să stabilească centre de tehnologie pe toată suprafața Japoniei, nuclee de polarizare regională, de implantare în diferite zone a unor întreprinderi de mare gabarit sub aspectul performanțelor. Technopolis, un dosar în filele căruia se profilează o întreagă strategie pentru cultivarea industriilor de vîrf, ca punct de sprijin al economiei japoneze în secolul următor. Între trăsăturile sale de bază sînt angajate proiecte privind constituirea de orașe noi pe baza unor localități

Scanned with OKEN Scanner

existente în diverse regiuni, apariția deci a unor așezări cu peste 200 000 de locuitori, a așa-numitor orașe-mamă. Industrii cu tehnologii de vîrf, centre de cercetare științifică, instituții de altă natură, organizații diverse și, evident, un mediu ambiant pentru locuit, vor fi toate la un loc coordonate, astfel încît în final să rezulte acele regiuni și acele domenii ale viitorului. Orașele-mamă vor fi germenii, vor fi țărușii, vor fi coloanele în jurul cărora se vor constitui toate celelalte. Vor fi centrele în care va fi așezat compasul pentru a trasa pe hartă regiunea în întregul ei. Acestea vor fi astfel plasate, așezate, alese, încît să se ajungă la ele foarte ușor, dintr-unul din marile orașe — Tokio, Osaka sau Nagoya — fie cu avionul, fie cu superexpresul Shinkansen. Ele trebuie să fie în măsură să ofere pînă la 1 000 de hectare de pămînt pentru construcția Technopolisului, orașul-mamă, acesta din urmă constituind în fapt o unitate foarte organică. În vederea amenajării peisajului industrial tehnologic, în vederea alcătuirii anatomiei Technopolis au fost recomandate următoarele 14 industrii : aviatică spațială, optica, biotehnologia, electronica medicală, robotica, circuitele integrate, computerele, procesoarele lingvistice, materiale noi, ceramică fină, aparatură medicală, mașini industriale și tehnică de calcul.

Ce putem să mai știm în acest moment despre Technopolis ? Autoritățile locale, organizațiile economice, întreprinderile particulare au arătat și arată un interes cu totul deosebit pentru conceptul elaborat de Ministerul Industriei și Comerțului Internațional. Inițial s-a considerat suficient ca proiectul să se mărginească la 7 sau 8 locuri candidate, dar numărul ofertelor a crescut la 19, întinzîndu-se, practic, pe întreaga suprafață a țării, de la Hakodate în Hokkaido la Kokubu-Hayato în Kyushu. Lăsînd deoparte aspectele tehnice propriu-zise, deosebit de importante, proiectanții s-au dedicat cu egală pasiune aspectelor economice, lăsîndu-se surprinși de entuziasmul arătat în localitățile respective. Pentru că, s-o recunoaștem, este aici o forță nebănuită de dezvoltare regională.

Japonia are anumite experiențe de acest fel. În 1962 se lansa așa-numita lege pentru promovarea noilor orașe industriale. Ea avea în program construcția de bază pentru industriile cheie care implicau o serie de amenajări de infrastructură, porturi, sisteme hidrografice. În ce pri-

Scanned with OKEN Scanner

veşte Technopolis, el are în vedere construirea de baze tehnologice, centrate în jurul industriilor foarte avansate. Dacă primul proiect evocat acorda atenţie deosebită părţii mecanice, conceptul Technopolis oferă o deschidere cu totul deosebită părţii de inteligenţă, constînd în trei elemente esenţiale : mînă de lucru, tehnologie şi informaţie. Este, prin urmare, uşor de explicat entuziasmul prefecturilor şi primăriilor, ştiindu-se în acest fel vizate pentru a fi atrase într-un circuit pe care nu şi-l visau, acela al industriilor şi tehnologiilor de mare finețe. Nu numai marile întreprinderi, ci şi cele mici sau de mărime medie vor încerca în mod foarte susţinut să crească productivitatea, să reducă costul producţiei printr-o atragere mult mai puternică a echipamentului electronic, a computerelor şi roboţilor. Iată ce trebuie avut în vedere atunci cînd privim la ataşamentul foarte multor oameni la aceste proiecte.

Technopolis este îmbrăcat, desigur, în declaraţii numeroase, mulţi sînt cei care caută să-l vadă, să-l traducă, să-l explice. Între altele, se afirmă, de pildă, că se poate astfel asigura realizarea unui mai vechi vis al economiei naţionale de a face din Japonia o naţiune bazată pe tehnologie şi a-i asigura supravieţuirea. În momentul de faţă, cei 19 candidaţi la construcţii de tip Technopolis îşi amenajează scenariile pentru a pune în valoare ideea, pentru a se apropia de transpunerea ei în practică. Hamamtsu din prefectura Shizuoka şi-a înscris drept deviză : „Sunet, lumină şi culoare". Cuvintele alese drept blazon au de fapt o explicaţie foarte exactă, sunetul indicînd preferinţa pentru o industrie de instrumente muzicale, lumina pentru tehnologiile optice, iar culoarea pentru industria de îmbrăcăminte textilă. Localnicii au optat pentru promovarea cercetărilor în tehnologii de vîrf prin stabilirea unui institut general de cercetări în domeniul tehnologiei informaţiei optice, avînd în obiectiv crearea unui mediu pentru schimburi internaţionale culturale, de informaţii şi modă.

Oita North-Kunisaki preferă ca alcătuirea Technopolisului propriu să aibă în vedere un sistem de cooperare între instituţii guvernamentale, industrie şi universităţi, dezvoltarea aeroportului Oita pentru a-l face accesibil curselor internaţionale. La Kumamoto se prevede stabilirea unui institut de cercetări tehnologice cu aplicaţii în domeniul maşinilor şi electronicii. Odată cu aceasta, şi

Scanned with OKEN Scanner

aici, se gîndeşte construirea unui aeroport internaţional. La Hiroshima a fost propus un „oraş al inovaţiilor", ca un mare centru de cercetări academice şi tehnologice. Ministerul coordonator s-a şi pronunţat în ceea ce priveşte regiunile pentru dezvoltarea localităţilor respective. Criteriile avute în vedere : posibilitatea reală de dezvoltare industrială, care să devină nucleul întregii regiuni ; posibilitatea stabilirii de facilităţi în domeniul cercetării şi dezvoltării ; condiţiile de colaborare dintre cercetare, industrie, învăţămînt superior şi instituţiile guvernamentale; planul concret pentru construcţii de locuinţe şi de amenajări social-culturale, inclusiv cele educative. Cum oferta de găzduire a acestor Technopolis depăşeşte în prima fază cel puţin dorinţa şi posibilităţile de a le pune în practică, se are în vedere ca o serie de regiuni să fie ţinute pe lista de aşteptare pentru o etapă ulterioară, atunci cînd ele vor putea îndeplini criteriile stabilite. Un prilej în plus de a constata că planul are în vedere o desfăşurare pe termen lung.

Nu lipsesc durerile facerii în jurul conceptului Technopolis. Pentru moment se constată creşterea spectaculoasă a preţurilor în regiunile antamate pentru localităţile respective. Nu puţini dintre specialiştii care urmează să se instaleze în noile centre, cu gîndul la copiii lor, declară făţiş că ar prefera ca institutele la care lucrează să se afle în zonele urbane, acolo unde se găsesc şcolile şi facultăţile ce şi le doresc. Nu mai puţin de 60 la sută din întreprinderile, din antreprizele particulare merg de altfel pe această părere. Sînt, de asemenea, probleme legate de obţinerea consensului între diferite instituţii guvernamentale. Dar lucrurile merg înainte şi gînditorii acestui proiect speră să fie pe drumul cel bun în a grăbi momentul cînd pe harta ţării vor apărea nucleele gîndite pentru a respira aerul secolului următor.

Marketing şi tehnologie

La Hotelul Okura din Tokio s-au desfăşurat, cu participarea a 700 de delegaţi, timp de trei zile, lucrările unei conferinţe internaţionale de marketing. Poate aş fi tre-

Scanned with OKEN Scanner

cut peste acest moment, poate el ar fi trecut neobservat pentru mine, dacă n-aș fi cunoscut mai în amănunt desfășurarea sa. Așadar, 700 de oameni, între care cercetători de frunte, oameni de afaceri din peste 20 de țări ale lumii, au fost invitați laolaltă de Asociația de marketing a Japoniei. Pentru ce ? Pentru a discuta. Pentru a discuta ce ? Strategia de marketing în viitor într-o perspectivă globală, pentru a face față transformărilor industriale ale anilor '80 și a promova răspîndirea ideilor de marketing și tehnologiilor în industrie și societate. Un prilej pentru mine să constat cît de prezent este viitorul pe agenda japoneză, cît de cuprinzător este efortul de a privi mai departe, cît mai devreme posibil. Un asemenea eveniment a căpătat semnificație tocmai prin aceea că este găzduit de Japonia. În al doilea rînd, el înseamnă mult mai mult decît un colocviu pe problemele de marketing, participanții avînd posibilitatea să aducă în discuție studii de mare întindere privind probleme adiacente, inclusiv privind comerțul internațional, schimbările economice și sociale la scară globală.

Surpriza mea de a descoperi o asemenea reuniune în desfășurare este sprijinită, este argumentată, este motivată de constatarea că a te uita în jur este un atribut al oricăruia dintre noi, a încerca să despici firul în patru aflat la mare distanță rămîne o preocupare limitată. Cei aflați în jurul mesei rotunde de la Hotelul Okura fac parte din această categorie. Într-un univers marcat de prefaceri esențiale în ambianța industrială a lumii, într-un mediu caracterizat de violente schimbări, într-un mediu marcat de probleme dificile, cum sînt fricțiunile comerciale, recesiunea, problemele de marketing nu pot rămîne în seama principiilor de altădată, nu pot avansa fără să evolueze, nu pot să fie lăsate în afara instrumentului perfecționării.

M-a frapat diversitatea participării, mi-a reținut atenția registrul extrem de vast al intervențiilor în cadrul simpozionului, al conferinței de la Tokio. Michio Tori, președintele Asociației de marketing din Japonia, și-a propus să vorbească despre noua filozofie de marketing în ambianța turbulentă a viitorului. A urmat la rînd Akio Moritha, președintele corporației „Sony", cu o temă similară : „Management pentru mîine". Hisanori Isomura, directorul departamentului de actualități de la NHK, a

intervenit cu un studiu numit „Diferențe de percepție". Hiroshi Kato, profesor la facultatea de științe economice de la „Universitatea Keio", s-a referit la „Relații între schimbările economice". William Lazar, profesor de sisteme marketing și ambianța viitorului la „Michigan State University", s-a pronunțat în legătură cu factorii de conducere în noua economie mondială. Sînt cîteva exemple din numeroasele care au populat cele trei zile de întîlnire de la Hotelul Okura.

L-am urmărit, desigur, mai îndeaproape pe acest Akio Moritha, nu numai un om de mare succes pentru economia japoneză, dar și un filozof de marcă al activității economice. Cheia succesului în business, spunea el, o constituie stabilirea exactă a scopului, a rostului tău, a activității tale, cu un obiectiv foarte bine precizat. Cu cercetări în tehnologie bine puse la punct, cu expertiză pe măsură, orice populație poate fi inventivă și creativă, poate intra în competiție. Noi nu putem conta decît pe puține genii, a spus el, dar avem la îndemînă atît de mulți ingineri ! Succesul corporațiilor japoneze se datorează modului în care inginerii s-au întors către sistemul managerial, ajutîndu-l în a evolua, în a determina profituri pe termen lung, mai degrabă decît pe termen scurt, așa cum prea adesea fac americanii și europenii, ieșiți de pe băncile școlilor de afaceri de-altădată. El și-a ilustrat depoziția în favoarea definirii obiectivelor amintind ce a însemnat pentru programul spațial american fixarea ideii de a ajunge pe lună înainte de 1970, ce a însemnat pentru firma „Sony" fixarea ca obiectiv să realizeze videocasetofoanele sau aparatele Walkman, aplicația tranzistorilor la radio. Dacă americanii și europenii nu au loc de japonezi pe piață, aceasta se datorează unei insuficiente preocupări pentru fixarea sarcinilor pentru inovație tehnică, pentru inovația de piață în marketing, spunea el. Tehnologia singură, este de părere Moritha, nu înseamnă afacere. Un produs nu se vinde înainte ca valoarea lui să fie recunoscută și de aici părerea că totuși clientul constituie una din verigile de bază ale marketingului.

Hisanori Isomura este de părere că Japonia se află într-o situație ciudată, aceea de a fi supraestimată de către străini și subestimată de către japonezi. Ea cauzează semnale de alarmă și temeri în mintea multor străini. De aceea japonezii trebuie să captureze mintea, să-și propună

Scanned with OKEN Scanner

să cîştige pe alţii, chiar mai înainte de a cîştiga piaţa viitorului.

Hisao Kanamori, preşedintele Centrului de cercetări economice japoneze, opinează că forţa de primă mărime a creşterii economice constă în inovaţie. Inovaţia se află la baza puterii economiei japoneze şi ea va trebui să fie puternică.

A fost un prilej această sesiune pentru Shosaburo Kimura, profesor la Universitatea din Tokio, să îşi prezinte părerea că societatea japoneză este în curs de schimbare: de la o civilizaţie materială la una culturală. Schimbarea, spunea el, o datorăm maturităţii tehnologice, care a provocat televiziunea, avioanele, produsele petrochimice într-o mare cantitate în anii '60. Deşi oamenii locuiau modest, aveau o mare speranţă în viitor. Dar acum puţine schimbări pot fi aşteptate în viaţa de toate zilele pentru următorii 20-30 de ani, exceptînd comunicaţiile. De aceea, nu ne rămîne, susţinea vorbitorul, decît să ne pregătim pentru noua cultură a secolului XXI. Vom auzi adesea referiri la acest secol care se apropie şi aş spune chiar că întîlnirea de aici este în bună măsură provocată de această concurenţă cu un veac pe care îl ştim foarte puţin şi pentru care trebuie să ne pregătim din vreme. Profesorul Kimura face o incursiune în istorie pentru a ne aminti că Europa veacurilor al XIV-lea şi XV-lea trăia dintr-o producţie agricolă ajunsă cumva în stadiu staţionar. Scoţînd în evidenţă importanţa forţei feminine, a elementului feminin în viaţa societăţii, renaşterea italiană a adus după sine dezvoltarea comerţului, dar a lăsat oamenilor un cîmp de larg interes în studierea corpului uman. În anii '60, spunea el, Japonia era tentată să suprime sentimentele, să intervină în relaţiile dintre părinţi şi copii, dar acum o asemenea atitudine este privită ca nefirească. Oamenii au început să aprecieze confortul, sentimentele, frumuseţea. Ei apreciază acum mult mai mult experienţa, dau mai multă atenţie detaliilor, factorilor care apar în timpul liber, satisfacţiilor de ordin intelectual, curiozităţilor privind istoria, tradiţiile şi alte activităţi culturale. Ne spune toate acestea pentru a conchide că o nouă Renaştere se află pe rol.

Endymion Wilkson este autorul unei cărţi de succes, „Neînţelegere : Europa contra Japoniei". El găseşte că succesele înregistrate de japonezi sînt atribuite unei calităţi

Scanned with OKEN Scanner

pe care Europa a pierdut-o — valoarea deosebită, atenţia mare acordată înfăptuirii cu scrupulozitate a fiecărui scop propus. Este convins că dihotomia dintre rolul convenţional al muncii şi înfăptuirea, urmărirea scopurilor particulare are mai puţină forţă în Japonia. Japonezii par a fi preocupaţi de muncă şi tind să vadă compania unde lucrează ca un vehicul pentru autorealizarea individuală. Japonezii au învăţat să acţioneze în plan individual ca membri ai grupului, la care-i obligă familia. Ei plătesc datoriile pe care le au faţă de părinţi printr-o muncă grea şi procedînd astfel îşi găsesc o supremă satisfacţie şi justificare în viaţă.

Profesorul Gregory Clark susţine că strategia de marketing variază în acord cu diferenţele culturale atît în interiorul societăţii, cît şi între societăţi. Probabil cel mai puţin cunoscută este marea diferenţă dintre cultura japoneză şi a altor societăţi, afirma el. În general se convine asupra faptului că diferenţele existente se datorează în principal industrializării de ultimă oră a Japoniei sau diferenţelor de cultură existente între societăţile occidentale şi cele orientale. Dar de ce această distanţă se păstrează în pofida acţiunilor de complicare, de sofisticare existente în Japonia şi de ce funcţionează această diferenţă între Japonia şi alte societăţi orientale, de ce se produc aceste diferenţe ? Răspunsul, susţine profesorul Clark de la „Universitatea Sophia", trebuie căutat în istoria neobişnuită a Japoniei. Japonezii şi-au dezvoltat o societate coerentă, viabilă, aşa cum au crezut ei de cuviinţă, fără să ţină neapărat la un racord la universal. Deşi în jurul lor se produc atîtea, se întîmplă atîtea, japonezii au rămas cu instinctul originar, cu orientarea de grup, de trib. Toate acestea îţi sar în ochi. Se vede în atitudinea consumatorilor, în general în acţiunea de marketing, unde accentul se pune pe calitatea serviciilor, unde preţurile sînt mai puţin importante, unde reclama este foarte acerb condusă, unde expansiunea antreprizei se produce înaintea profitului pur. Pe dinafară acestea apar adesea ilogice, dar ele îşi au raţiunea lor ; în cadrul societăţii japoneze trebuie privite ca raţionale dacă nu raţionalistice.

Michio Tori este de părere că ne aflăm în momentul cînd marketingul trebuie să se plaseze în fruntea activităţilor sociale şi economice, să-şi asume rolul de a stabili

Scanned with OKEN Scanner

idealul privind societatea umană ce va să vie, să creeze norme, concepte ale societăţii de mîine, să contribuie la construirea ei. Dacă viitorul este incinerat la sol, noi ar trebui să fim în stare să tresărim, să-l punem pe picioare. Viitorul, precum pămîntul în faza creaţiei, este totdeauna ceva amorf, nimic însă de valoare nu trebuie să dispară. Unii sînt de părere că ne aflăm în momentul cînd ne preocupă societatea informaţiei şi că rămîne mai tîrziu ca viitorul să stabilească ce fel de ochi şi ce fel de nas va urma să se ataşeze viitorului. Conferinţa de faţă, susţine vorbitorul, are o semnificaţie mare şi grea, pentru că ea ne propune să cooperăm în crearea propriului nostru viitor. Haideţi, deci, să ne facem singuri viitorul !, încheie el patetic.

Marketingul s-a extins la scară globală, este de părere Eugene J. Kelly, fostul preşedinte al asociaţiei americane de marketing, profesor la „Pennsylvania State University". Activităţile au fost, de asemenea, influenţate considerabil de sporirea întrebuinţării computerelor. Conceptul de marketing a evoluat pe scară largă, asumîndu-şi responsabilităţi tot mai mari în societate şi cultură. Specialişti de marketing au fost solicitaţi să depună mult mai mult efort pentru a face faţă nevoilor de consum. Oamenii de afaceri americani, este de părere profesorul Kelly, au tendinţa de a gîndi din punct de vedere al distanţelor scurte. Abia recent ei au început să ia în seamă serios studiile unei strategii pe termen lung.

Ce crede el despre confruntarea americano-japoneză? Japonia nu face altceva decît să practice o acţiune de piaţă, să-şi manifeste inteligenţa. Întreprinderile japoneze vor trebui să facă însă mult mai mult efort nu doar pentru a-şi extinde participarea pe piaţa lumii, ci şi pentru a surprinde nevoia de schimbare şi atitudinea consumatorului sub aspect corect. Relaţiile umane sînt un factor vital în activităţile pe termen lung. Consumatorilor americani li se creează impresia că firmele japoneze sînt necinstite, ceea ce este în dezavantajul lor. Imagini deformate asupra companiilor japoneze sînt determinate mai ales de lipsa de comunicare efectivă. A întări, a spori această comunicare, iată un subiect important în domeniul marketingului.

Hidreharu Tamaru este directorul general al Asociaţiei de marketing din Japonia. El ţine să remarce că ţara sa

Scanned with OKEN Scanner

a trebuit să adopte civilizația, cultura occidentală, s-o aducă prin purificare la un nivel înalt în contextul asiatic. Japonia a importat de aceea numeroase produse și practici de peste mări, învățînd foarte mult din experiența altora, din experiența Americii în particular. Avansul tehnologic, răspîndirea sistemelor comunicaționale și internaționalizarea activității corporațiilor fac națiunile să fie interdependente. Iată de ce ar fi necesar să se gîndească o veritabilă cooperare, dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre țări. Din păcate, spune vorbitorul, noi n-am fost prea plini de succes în această direcție. Tot ce s-a întîmplat, de fapt, a fost reducerea eficienței mecanismului economic, reducerea creșterii și apariția serioasă a conflictelor de interese. Pînă acum efortul de a soluționa asemenea probleme s-a concentrat îndeosebi în sfera politică și economică. Dar se impune un mod nou, proaspăt, de abordare și marketingul pare a fi un asemenea potențial. El se extrage din dorința oamenilor și de aceea poate acționa ca un adjuvant al mijloacelor economice și politice tradiționale. În dorința noastră de a ne asigura o mai bună calitate a vieții, spune vorbitorul, trebuie să respectăm celelalte culturi. Șansele de creștere economică pot fi valorificate numai prin inovație tehnologică și marketingul își poate aduce aici o contribuție importantă.

Cu ochii pe cometa Halley

Pînă în 1981, cînd a obținut Premiul Nobel pentru lucrările sale din domeniul explicării matematice a reacțiilor chimice, chimistul japonez Kenichi Fukui era mai cunoscut în străinătate decît în propria țară. Cînd, în urmă cu 30 de ani, el a emis pentru prima oară ipotezele sale, mulți dintre colegii săi japonezi au rămas surprinși. Recunoașterea pe plan extern a determinat schimbarea atitudinii lor, iar Fukui, în prezent în vîrstă de 64 de ani, a devenit un erou național.

Americanii continuă să creadă că, în pofida realizărilor sale tehnologice, cercetarea științifică japoneză suferă încă de pe urma sindromului copierii, că japonezii simt

Scanned with OKEN Scanner

că este mai bine să imiți sau să împrumuți decît să faci un lucru original. Dar nu pot ignora nici ei o realitate : japonezii înțeleg că nu se pot baza la infinit pe invenții occidentale, cum ar fi tranzistorii și microprocesoarele, pentru a-și accelera dezvoltarea industrială. În loc să se concentreze aproape în exclusivitate pe realizarea unor produse și tehnologii specifice (automobile, aparate de fotografiat și electronice), japonezul pragmatic investește mai multe fonduri și talent în cercetarea științifică fundamentală, în acele cercetări privind resorturile fundamentale ale naturii care nu oferă beneficii imediate, dar care pot fi importante stimulente pentru dezvoltarea economică viitoare.

În următorii ani, Japonia are de gînd să aloce pentru cercetare și dezvoltare 3 la sută din produsul național brut, ceea ce ar face să se situeze pe primul loc în lume în această privință. Japonia a accelerat considerabil calificarea cadrelor tehnice, pregătind anual 800 de cercetători științifici și 74 000 de ingineri, în comparație cu 18 000 și, respectiv, 88 000 în Statele Unite.

După cel de-al doilea război mondial, japonezii au obținut patru Premii Nobel în știință și medicină, mai puțin decît Marea Britanie (41), R.F.G. (14) și Franța (6) — toate aceste țări avînd o populație mult mai puțin numeroasă — și mult mai puține decît S.U.A. (109). Dar situația se va schimba, probabil, avînd în vedere sporirea investițiilor guvernamentale japoneze în domeniul științei. Japonia se află deja pe primul loc în lume în unele domenii de vîrf, cum ar fi microelectronica, robotizarea și comunicațiile. Mult mai puțin cunoscute sînt realizările japoneze în agricultură, cum ar fi : noul soi de orez hibrid care crește atît de repede încît poate da două recolte pe an în condiții de climă mai rece.

În pofida controversei interne privind utilizarea energiei nucleare, japonezii construiesc un prototip de accelerator de particule și instalații experimentale pentru fuziune nucleară tot atît de mari ca și cele aflate în construcție în S.U.A. Sînt în plină desfășurare experiențe privind descoperirea abundentelor resurse geotermale furnizate de vulcanii de pe teritoriul japonez. În seismologie, japonezii au în vedere realizarea unui sistem de alarmă preventivă aplicabil la terenul adesea încercat de cutremure. Deși la început depindea de ajutorul N.A.S.A.,

Scanned with OKEN Scanner

Agenţia pentru cercetări spaţiale a Japoniei lansează în prezent sateliţi cu ajutorul propriilor rachete şi va încerca să intercepteze cometa Halley atunci cînd, în 1986, aceasta se va apropia de Soare. Programele similare americane au fost anulate. Chiar şi în domenii în care japonezii se află clar în urmă, cum ar fi ingineria genetică şi biologia celulară, care prezintă importanţă pentru obiectivul lor naţional de a descoperi remediul cancerului, japonezii au întreprins eforturi pentru a-i ajunge din urmă pe occidentali.

Catedra şi ecranul

Doi distinşi universitari de la Institutul tehnologic din Tokio îmi fac onoarea să mă aştepte pentru o conversaţie. Întîlnirea se va dovedi nu numai lungă, ci şi plină de atracţie. Unul este Yajire Morita, pe a cărui carte de vizită stă inscripţionată calitatea de Ph.D. Celălalt — profesor doctor Taro Sekine.

În trei, discuţia se derulează plăcut, punctată de amabilitate şi umor. Institutul, fondat în 1881, era ridicat la rangul de azi în 1929. În cadrul facultăţii de ştiinţe funcţionează un număr de departamente — matematici, fizică, chimie, fizică aplicată, informatică, ştiinţe naturale, chimie aplicată. Departamentul facultăţii de inginerie tehnologică este mai extins — are 16 secţiuni — circumscriind în fapt gama aproape completă a profesiilor tehnice, de la metalurgie şi textile la construcţii şi arhitectură.

Institutul tehnologic din Tokio este risipit în două campusuri universitare : Okayama şi Nagatsuta.

Aflu, în cadrul discuţiei, amănunte despre organizarea şcolii şi a anului de învăţămînt. Clopoţelul de început de an sună la 1 aprilie. Între 16 iulie şi 1 septembrie este vacanţa de vară. La jumătatea lunii septembrie au loc examenele primului semestru. La 1 octombrie începe vacanţa de iarnă — două săptămîni. După ele se întinde semestrul doi, cu examenele planificate la sfîrşit de februarie. Vacanţa de primăvară, în martie, precede ceremonia absolvirii şi începutul noului an universitar.

Scanned with OKEN Scanner

Programul de studii durează cinci ani, doctoratul trei, cu precizarea că pentru studenții excepționali cei cinci ani pot fi comprimați la trei. Un indicator ce mi se pare interesant : raportul cadre didactice/studenți este de 1 la 12.

Sînt invitat să cunosc centrul de calcul al institutului, de altfel și foarte accesibil în zona în care ne aflăm. Aici se rezolvă punerea pe computer a datelor, probleme curente de administrație, instruirea practică a studenților.

Și pentru că tot vine vorba de cercetare, întreb cum stau lucrurile și mă și explic. Companiile industriale trag cît pot de tare pentru a o lua una celeilalte înainte, fie și cu un piept pe linia de sosire. În acest sprint prelungit, fiecare caută cu coada ochiului spre alergători de cursă lungă apți pentru podiumul de premiere. Facultatea are această grijă și se împarte între preocuparea de a oferi suficientă instrucție în management și, desigur, în cercetare. Universității îi este rezervat și în Japonia un rol semnificativ în domeniul științei și tehnologiei. Cu un an în urmă activau 393 000 de cercetători științifici. Universitățile încorporează 42 la sută din cercetători și 24 la sută din cheltuielile pentru cercetare la nivel național. Activitatea de cercetare fundamentală în universități absoarbe 57 la sută din fondurile alocate, restul fiind rezervat cercetării aplicative.

Iau loc, alături de gazde, într-o sală de curs. În centru, masa lungă înconjurată de scaune. Acum, la ora sosirii, nu este nimeni acolo. Sînt locurile ce vor fi ocupate de studenți.

Pupitrul profesorului, cel obișnuit, normal, dotat cu microfon, cu aparatură de mărit și de proiecție. Peretele din față plin de ecrane, pe suprafața cărora se disting și fracțiuni din sala unde am intrat. Ce reprezintă celelalte imagini ? Stop-cadre aduse dintr-un amfiteatru aflat la 20 de kilometri. Cînd profesorul își ține lecția aici, el este urmărit, simultan, de studenții de față, dar și de cei situați în încăperea din celălalt campus al institutului. Ecranul ține în legătură cele două săli. Un circuit, pe bază de fibră de sticlă, face posibilă comunicarea — auditivă și vizuală — în ambele sensuri. Cu egale șanse pentru fiecare din grupuri de a urmări explicațiile, detaliile grafice, de a fi ascultați, de a intra în dialog.

Scanned with OKEN Scanner

Cocoşul din bătătură pe care l-ai alunga cu plăcere

Despre fricţiunile dintre japonezi şi americani pe frontul comerţului se vorbeşte mult, se vorbeşte de mult, dar de la o vreme cu tot mai multă insistenţă. Iată ce cred americanii despre relaţiile americano-nipone, despre relaţiile dintre Statele Unite şi Japonia. Ambasadorul american la Tokio, nimeni altul decît fostul lider al majorităţii democrate din Senat, Mike Mansfield, susţine că în actualele condiţii are loc o exacerbare a frustrării americane vizavi de Japonia. Şomajul este în mod curent de 9 la sută şi poate deveni mai ridicat, cele mai multe pierderi de locuri de muncă fiind în sectorul prelucrător. Numeroşi factori importanţi, inclusiv membri ai Congresului, consideră că principala pacoste pentru această stare de lucruri o reprezintă importurile de produse finite din Japonia. Este adevărat că nu se avansează propuneri de tipul introducerii controlului exportului, măsuri de urgenţă privind importul. Sigur că Japonia nu trebuie pedepsită pentru succesele sale economice, spun americanii. Nu Japonia este responsabilă pentru problemele pe care le are economia americană.

În industria automobilelor din S.U.A., în particular schimbarea preferinţelor consumatorilor, este urmarea creşterii preţurilor la petrol, efectul dobînzilor foarte mari. Sînt probleme pe care industria nu a fost în măsură să le prevadă. Industria americană pretinde un spaţiu de fugă pentru a-şi ajusta mersul, pentru a face faţă dificultăţilor şi apreciază că Japonia ar putea să-şi asume un anume rol în această direcţie. În consecinţă, este invitată să înţeleagă, să recunoască comerţul ca fiind o autostradă cu două benzi, cu beneficii ce trebuie să curgă în ambele părţi, în ambele sensuri. Ceea ce pretind americanii în fond, şi o strigă cu voce tare, este ca produsele ce pot fi realizate cel mai eficient în Statele Unite să aibă acces egal către piaţa niponă, aşa cum produsele realizate în Japonia au acces pe piaţa americană. Produse „Made in Japan" împart în momentul de faţă într-un procent deosebit de mare piaţa Statelor Unite : automobilele 20 la sută,

Scanned with OKEN Scanner

oțel 10-15 la sută, televizoare 20-30 la sută, motociclete 90 la sută, aparate de radio 50-60 la sută, aparate de fotografiat peste 30 la sută, echipament de înregistrare peste 50 la sută, ceasuri peste 50 la sută, mașini-unelte 10 la sută. În același timp, cu puține excepții, cum este cazul avioanelor comerciale, bunuri, produsele finite americane nu depășesc 10 la sută pe piața japoneză. Chiar și produse petrochimice americane, care sînt de regulă mult mai ieftine decît cele realizate în Japonia, mai cu seamă pe seama eficienței realizate în uzinele din S.U.A., au cîștigat doar 4 pînă la 5 la sută din piața japoneză. Și se insistă în continuare pentru limitarea importurilor de acest tip din America. Agricultura, susțin americanii, reprezintă domeniul unde numeroase produse ar putea fi fără nici o discuție realizate mult mai economic în Statele Unite decît în Japonia, dar 27 de articole rămîn încă sub cotele de import, 22 fiind produse agricole, inclusiv carne și citrice, unde producătorii din S.U.A. sînt în mod deosebit competitivi. Numeroși nord-americani găsesc greu cuvinte să explice, le este greu să înțeleagă de ce bunuri de înaltă competitivitate agricole și industriale trebuie să fie respinse de pe piața japoneză, în timp ce produse în care japonezii excelează pot să curgă nestingherite către piața americană. Consumatorii, businessmenii americani au beneficiat foarte mult pe seama priceperii lor de a importa produse de înaltă calitate la prețuri scăzute din Japonia. Dar consumatorii japonezi n-au fost atît de norocoși, susțin americanii, în a avea avantaje similare pentru că n-au fost puși într-o situație similară. Deschizîndu-și larg piața către import, avantajele ar fi de ambele părți, iată ce trebuie să înțeleagă japonezii și iată ce le spun americanii ori de cîte ori au prilejul. Explicația japonezilor cum că liberalizînd importurile ar avea de făcut față unor dereglări la ei acasă nu pare a-i convinge foarte tare pe americani. Toți participanții la economia mondială trebuie să fie dornici să facă reajustări la noile realități economice, să schimbe factorii care afectează industriile lor. Statele Unite trebuie să asiste cum în numeroase ramuri de mare importanță pierd înălțime pe piața internațională și nu înțeleg cum o economie dinamică, cum este cea niponă, nu se poate adapta la cerințele comerțului liber.

Relațiile americano-japoneze joacă un rol important în economia mondială, susține ambasadorul S.U.A. la Tokio.

Scanned with OKEN Scanner

Ele compun dipolul cel mai însemnat și sănătatea sa este de importanță vitală pentru economia și interesele tuturor țărilor din Pacific și de pe alte continente. Responsabilitatea se împarte de ambele părți pentru consolidarea acestui dialog. Oricum, americanii sînt dispuși să facă tot ceea ce ține de ei pentru a corespunde gusturilor japoneze. Oricît de greu le va fi. Dar nu este de-ajuns, Japonia însăși trebuie să devină mai receptivă la importuri și asta presupune nu numai schimbarea formală a legilor și a procedurilor ci și a atitudinii, a mentalității. Depinde de Japonia, oricum, ca dificultățile actuale să fie depășite, însă timpul este foarte scurt și trebuie întreprins ceva cît mai repede cu putință, completează Mike Mansfield.

Cuiul din talpă, pus cu mîna ta

Ce se întîmplă în interiorul industriei japoneze, ce se face în planul structurilor sale industriale ? Japonia s-a descurcat bine, după cum se știe, după ambele șocuri petroliere, mai bine decît partenerii săi occidentali, deși lovitura nu a fost mai puțin violentă. O demonstrează indicatorii macroeconomici, rata anuală de creștere, nivelul scăzut al șomajului, modificările în costul vieții. Nu este însă acesta motivul ca japonezii, preocupați de viitorul economiei lor, să nu observe că funcționează cu încăpățînare, se menține un dezechilibru între cererea pe plan intern și cererea externă între diferite industrii, între întreprinderi de diferite mărimi, între diferite regiuni geografice. Mai ales dezechilibrul între industrii se profilează drept unul din inconvenientele cele mai serioase. În timp ce pe de o parte Japonia face față cu greu admirației pentru felul în care a reușit să-și sporească puterea economică, în același timp se consumă, se produc importante modificări în ceea ce privește structura industrială. Debalansarea remarcată în această privință este oglindită prin diferențele, prin dezechilibrele dintre industria materialelor de bază și industria prelucrătoare și în diferențele dintre cele două sectoare industriale în ceea ce privește participarea lor pe plan internațional.

Scanned with OKEN Scanner

Și ce are loc de fapt ? După cea de-a două criză petrolieră, industria automobilelor, de exemplu, ca și alte industrii prelucrătoare și de asamblare au devenit extrem de competitive pe plan extern. Aici se află și explicația fricțiunilor care nu lipsesc din nici o referire la relația Japoniei cu lumea. Pe de altă parte, industria materialelor de bază, precum rafinarea aluminiului, petrochimia, au înregistrat un declin în raport cu situația de la alții. În ciuda nivelului ridicat de producție, din cauza creșterii prețului crud, exporturile au scăzut, iar importurile au crescut. Creșterea relativă a costurilor pentru aceste industrii, comparate cu acelea din alte sectoare industriale, a condus la schimbări în structura cererilor pe plan intern. Aceasta se vede în încetinirea producției, în creșterea costului materialelor, în scăderea prețurilor produselor. Principala problemă a aprovizionării este legată de creșterea costurilor materiilor prime și energiei, ceea ce, de fapt, a determinat majorarea prețurilor în toate sectoarele industriale. Dar cel mai mult se resimte aici. E drept, unele ramuri industriale din sectorul primar au reușit să reducă consumurile de energie, trecînd pe surse alternative pentru încălzire, ceea ce a diminuat influența factorilor nefavorabili. Acest lucru a fost însă imposibil acolo unde petrolul este materia primă, cazul cel mai concludent fiind poate petrochimia, unde efectul s-a dovedit destul de apăsător. Petrochimia și chimia îngrășămintelor folosesc o materie primă al cărei preț a crescut datorită măririi costurilor de petrol crud importat. În Canada sau Statele Unite, unde gazul natural este materie primă de bază, prețurile n-au avut această evoluție. În acest fel, etilena, de pildă, în prima jumătate a anului 1981 costa 170 de yeni kilogramul în Japonia, în contrast cu 70 de yeni kilogramul în Statele Unite. Un alt exemplu : rafinarea aluminiului, care în Japonia utilizează ca sursă de energie petrolul. Chiar și acolo unde se folosește energia hidroelectrică, costul mediu pentru industria de rafinare ajunge la 14 yeni pentru un kW. Statele Unite și Canada, folosind apa ca cursă principală de energie, prezintă un cost de numai un yen pînă la 5 yeni pe un kW. Exemple care justifică supărarea japonezilor cînd este vorba de pierderea de piețe externe, concurența produselor similare la costuri mult mai scăzute fiind de nedepășit. În acest fel, Japonia s-a văzut nevoită să piardă, să se retragă de pe

Scanned with OKEN Scanner

piața din Asia de sud-est, principalul loc unde mărfurile sale petrochimice se vindeau, lăsînd loc americanilor și canadienilor. Au crescut, în același timp, importurile de lingouri de aluminiu de la 27 la sută, cît însemnau ele în 1975, la 60 la sută în 1982, la aceasta contribuind și reducerea cererii pe piața americană din cauza restrîngerii producției în industria automobilelor și pentru consum casnic.

Autoanalitici, japonezii găsesc drept o dificultate, creată cu mîna lor, excesiva competiție pe plan intern. Existența unei structuri unice în industria de materiale de bază este lipsită de o integrare verticală sau orizontală, așa cum se află în S.U.A. sau în țările europene occidentale. Rezultă de aici o competiție domestică excesivă, care face dificilă depășirea situației în care costurile cresc. Dacă altădată cererea pieței interne s-a dovedit un stimulator deosebit de puternic al producției, în situația de față apatia cererii interne intervine determinant în explicarea situației create. Industria prelucrătoare și de asamblare depinde în mod direct de exporturi, de investițiile particulare în echipament și în realizarea de noi întreprinderi. De partea cealaltă, industria materialelor de bază contează pe extinderea cererii în investiția construcției de locuințe, în consumul individual. Stagnarea de dată recentă a investițiilor în construcția de locuințe și a investițiilor publice, în general, trebuie considerată o cauză directă a scăderii cererilor pe piața internă. Iată, așadar, tot o problemă de structură. Ca la orice scumpire, lumea începe să evite tot ceea ce se leagă de ea. Cererea a scăzut, a crescut preocuparea pentru a reintroduce în circuit deșeurile și chiar materialele cîndva considerate perimate, a sporit interesul pentru economisirea materialelor petrochimice și de altă natură. Care este poziția industriilor primare în economia japoneză ? În totalul industriei, acestea reprezentau 31,8 la sută în volum și 24,9 la sută ca valoare adăugată, 18 la sută din punct de vedere al numărului de salariați. În prețuri de piață contează în totalul capitalului tuturor industriilor cu 21,2 la sută.

Dat fiind faptul că fabrici de acest tip există răspîndite pe tot teritoriul țării, se înțelege că industria materialelor de bază are o influență însemnată asupra economiei regionale. Cu atît mai mult cu cît ele sînt de regulă distribuite, localizate în orașe de mărime mică sau medie. Ce se

Scanned with OKEN Scanner

poate întîmpla, ce trebuie să se întîmple în viitor pentru a remedia stările de lucruri evocate ? Forța de muncă a Japoniei se așteaptă să crească în medie cu o rată anuală de 1 la sută în anii '90, luînd în considerație extinderea vîrstei de retragere și participarea femeilor pe piața forței de muncă. Dacă se vor găsi locuri pentru toți aceștia, rata de creștere economică de 1 la sută va putea fi menținută. Pe de altă parte, dacă sistemul senioral practicat astăzi în mărirea salariilor va fi în mare păstrat, și aici o creștere anuală de 1 la sută a salariilor va fi necesară.

În general vorbind, specialiștii apreciază că o rată de 3 la sută de creștere economică este în mod esențial corectă pentru a asigura stabilitatea societății. Dacă se are în vedere o creștere mai pronunțată a standardului de viață, atunci trebuie luată în considerație o creștere mai mare de 5 la sută. Atingerea unei asemenea dezvoltări depinde în mod direct de posibilitatea de aprovizionare cu energie. Pentru a evita fricțiunile în comerțul internațional, o asemenea rată de creștere poate fi rezolvată doar prin sporirea substanțială a cererilor de produse japoneze pe piața internă.

Am în fața mea un centralizator al structurii industriale în prețurile anului 1975. Exprimate în trilioane de yeni, ponderea, nivelul atins de fiecare ramură în parte ne arată într-o evoluție începînd din 1970 pînă în 1990 următoarea distribuție : agricultura, economia forestieră și pescuitul însemna în 1970 — 12,9, în 1980 — 13,4, în 1990 — 15,4 ; mineritul în 1970 — 1,6, în 1980 — 1,7, în 1990 — 2,3 ; materiale de bază — 45,8 în 1970 — 62,4 în 1980 — 83,2 în 1990 ; industria prelucrătoare și de asamblare — 40,3 în 1970 — 75,3 în 1980 și 146,5 în 1990. În sfîrșit, conversia de energie 12,6 în 1970, 18,7 în 1980, 25 în 1990.

Să nu încheiem, totuși, înainte de a sublinia că serviciile marcau în 1970 — 97,1, în 1980 — 161,8, iar pentru 1990 se are în vedere o creștere pînă la 271,6.

Parcurgînd toate acestea, aud parcă venind printre rînduri o voce avertizînd că există dezechilibre în interiorul industriei, există dezechilibre în planul structurilor industriei nipone. Aceeași voce repetă cu înverșunare că există, de asemenea, o bipolarizare evidentă în interiorul acestei structuri. Industria prelucrătoare și de asamblare trebuie să continue o dezvoltare fără restricții în actualele

Scanned with OKEN Scanner

condiţii ale economiei mondiale. Aceasta este o părere locală şi o reţin ca atare. Dacă Japonia reuşea cîndva să obţină remarcabile succese în dezvoltarea industrială şi ca exportator de produse bine făcute, aceasta a fost posibilă într-o ambianţă de stabilitate politică şi economică internaţională. Expansiunea economică a permis pieţei să absoarbă produsele provenind dintr-o ţară mică, cum este Japonia. Oricît şi-ar dezvolta însă piaţa internă, aceasta nu va reuşi să-şi menţină activitatea industrială actuală numai pe această bază. Ea reprezintă o condiţie necesară, dar nu suficientă. Creşterea cererii de piaţă în lume, inclusiv în Europa occidentală şi în Statele Unite, coboară, descreşte. În consecinţă, nici produsele japoneze nu mai pot fi absorbite cu atîta uşurinţă. Le este tot mai dificil să concureze produsele străine fără să provoace supărări. Iată de ce o rebalansare, o reechilibrare între industria producătoare şi cea de materiale de bază se consideră cu atît mai mult trebuincioasă. O aşezare pe nivele a diferitelor ramuri industriale în maniera la care ne-am referit promite, în opinia specialiştilor, să satisfacă această nevoie, această cerinţă deosebit de însemnată pentru viitorul economiei.

Grădina cu peonii

În parcul Ueno îşi dau întîlnire atracţiile culturale. Nu doar aici, dar mai ales aici. Mă decid pentru muzeul de artă occidentală, cu strîngerea de inimă că restul...

Rodin irumpe cu sculpturi numeroase, desene, studii. Bourdelle îi ţine companie cu miniaturi sculpturale. Văd „Bietul pescar" de Pierre Puvis de Chavannes : stînd în barcă, în picioare, a rugăciune, cu mîinile prinse peste cămaşa ruptă. Copilul doarme şi peştele întîrzie. Apa se zbate în tonurile lăptoase ştiute din frescele Panthéonului. Este aici şi discutatul bust făcut de Rodin. N-a plăcut multora dar l-a satisfăcut pe sculptor. O sarabandă de trupuri înfăşurate în ceaţă, vîlvătaie de gesturi antrenînd în rotire odată cu ele însuşi pămîntul, forţîndu-i mersul. Tabloul este semnat de Henri Fantin Latour. Eugène Car-

Scanned with OKEN Scanner

rière l-a văzut pe Clemenceau topit într-o gheață de galben. „Mama și copilul" — spuziți în vată, tot galbenă, indecisă, doar părul mamei se încruntă ca într-un vis. „Nuferii" lui Monet, univers lacustru, înverzit, peste care s-au așezat, ca un sigiliu, insule fabuloase, stropite cu nuferi înfloriți. „Plopii în soare" : trei raze pietrificate în trupul copacilor, izbucniți din iarbă și terminînd niciunde ; lac albastru, iarbă verde, frunze verzi și niște nori care aduc miros de ploaie. „În barcă" : silueta celor două doamne, gravate în reflexul apei, degajă liniște și poftă a uitare de sine ; albastrul de cerneală al lacului, risipit pe toată pînza, ne trimite să pîndim în bătaia amiezii șoapta nuferilor. „Drumul", „Zăpadă la Argenteuil", „Drum spre La Roche-Guyon" : natura s-a luat în stăpînire pe sine, își gustă pe dinăuntru plăcerile, lăsîndu-ne să-i înțelegem de la distanță tăcerea. Îmi plac merele lui Courbet, abia puse pe masă, roș sîngerii, îmi place zăpada în care cerbii înoată pînă la gît, îmi place calul din fața ieslei, adunat spre frîu. „Femeie șezînd" de Picasso : cine o fi ? Renoir : tînăra doamnă cu pălărie pozează ingenuu, rochie gri, pălărie gri, un oval galben decolorează ambianța prea reținută. Trei parizience și-au luat haine de împrumut de la Alger, trei fete îmbrăcînd diagonala tabloului mare, fiecare privind în altă parte. Albeața pulpelor, a sînilor sare în ochi, orbitor. Iarăși Monet. „Vétheuil" — o fortăreață în culoarea spicului de grîu, avînd la picioare apa tulburată de obrazul pămîntiu al dealului. „Grădina cu peonii" — florile se îngrămădesc în josul tabloului, muș-cînd sîngeriu, conferind echilibru. Trandafirii albi înecați în iarba crudă : Van Gogh. Secunde tahitiene blocînd privirea pornită spre colinele verzi : Gauguin.

Am norocul unui grup de tablouri aduse de la Ermitaj. Sînt flamanzi și olandezi din colecția permanentă a muzeului din Leningrad, temporar cantonați la Tokio. Un peisaj de Rubens : scenă cîmpenească în care toată lumea se simte bine ; curcubeul delimitează o poartă, dincolo de ea putîndu-se întîmpla orice. Van Dyck : binecunoscutul autoportret de tînăr certăreț cu zeii, răscolind întrebător cu privirea cîmpul din fața sa. Doamnele din tabloul vecin — fără vîrstă, fără altă grijă decît aceea de a sta țepene una în cealaltă, așteptînd să fie văzute și admirate. O casă de țară așa cum o vedea Rembrandt. Jacob van Ruisdael, în desen, privește malurile unei ape și po-

Scanned with OKEN Scanner

durile ce le leagă sau se plimbă pe canale pentru a surprinde ambarcațiunile în luptă cu viitorul. Din nou Rubens, din nou scenă pastorală : dolofana este numai plăcere, în strînsoarea brațelor ; purpura a căzut de pe umeri, s-a ridicat, dezgolind piciorul.

Nikon

Lumina înseamnă cunoștințe dacă este bine folosită, lumina reprezintă putere, inspiră, informează. Cele de mai sus sînt inscripționate pe coperta unui prospect despre firma „Nikon". Eu am dobîndit prospectul bătînd într-o amiază de septembrie la poarta fabricii.

De la Institutul tehnologic din Tokio pînă aici s-au întîmplat multe. Întîi, un tren moleșit de căldura zilei, semănînd abuziv a iulie. Oră lejeră, cu vîrstnici pe scaun și tineri discutînd vesel. Apoi încă un tren. Apoi taxiul, printr-un Tokio din altă lume, străbătînd străzi înguste cu case mărunte și simpatice, tocmai prin aerul lor domestic, prin înfățișarea de colț de lume obișnuit, prin fațadele de toată ziua, prin aerul simplu și lipsit de ambiție.

Sîntem la Oi Plant. Din 1918 fabrică aparatură optică sub firma „Nippon Kogaku". Clădiri de modă veche, cum ziceam, rupte cu totul de impulsul spre aroganță al zgîrie-norilor din Shinjuku. Chiar, mă gîndesc, să-și fi rezervat Capitala asemenea locuri de refugiu, întoarceri spre ieri, fie și de dragul punerii față în față a ce a fost cu ce va fi mîine, poimîine, anul și secolul viitor ?

Încintă de fabrică binecunoscută și atît de mult răspîndită : un ghișeu al portarului, o poartă deschisă pentru mașinile conducerii, un bloc mare dar deloc înalt. Acolo, într-un birou, văd pentru prima dată lumea Nikon, universul Nikon, concurența și temerile numite Nikon.

Numele complet al firmei sună puțin altfel : „Nippon Kogaku K.K.". Noi cunoaștem aparatele de fotografiat sub numele înscris pe ele : Nikon. Și pentru a mă convinge că nu este lucrul cel mai ușor din lume să faci asemenea bunuri, domnul Yasuo Kawashima apelează la două mo-

Scanned with OKEN Scanner

dalităţi, ambele la îndemînă. Prima : pe un monitor privim împreună, eu prima dată, el a nu ştiu cîta oară, un film. O cameră rătăcită în păienjenişul de fire ce leagă părţile care compun totul numit aparat de fotografiat, o cameră nelegată la ochi, o cameră cu privire pătrunzătoare aleargă fără astîmpăr şi ne invită alături de ea. Undeva se fac şuruburi minuscule ; iată magma arzîndă a ceea ce va deveni, după şlefuirea superperfectă, lentilele prin care... ; acolo se pun la cale circuitele ce vor intra sub capacul protector. În sfîrşit, linia de montaj : roboţii în haine de muncă, puncte de lucru unde automatul dictează totul — ce să vină, cînd, cu ce treabă.

Cîteva borne kilometrice : 1923 — începe să funcţioneze laboratorul de cercetări pentru lentile ; 1930 — îşi deschide porţile şcoala proprie de formare a cadrelor ; 1948 — „Nikon“ devine marca de comerţ a companiei pentru primul aparat foto de 35 mm ; 1953 — cea dintîi filială în străinătate, la New York ; 1971 — este deschisă fabrica modernă de lentile la Sagamihara ; navele „Apollo“ 15, 16, 17 folosesc la bord aparatul „Nikon“ ; 1981 — navetele spaţiale lansate de N.A.S.A. apelează la serviciile aceleiaşi firme.

„Nikon“ nu este doar o casă de făcut aparate de fotografiat. Dar pentru mine este în primul rînd asta. Mai ales la copitolul „35 mm“, considerat teritoriu rezervat. Set de camere şi cămăruţe de luat vederi, beneficiind de combinaţiile posibile a 60 de lentile, mari şi mici, destinate să capteze lumina în beneficiul celuloidului în aşteptare.

Fabrica pe care o vizitez este una veche. O încăpere deloc spaţioasă, cu pupitre de lucru dispuse în lungul benzilor de montaj. Femei, mai ales femei tinere, cu privirea blocată în epicentrul evenimentelor, spre micile subansamble venite pentru a fi prinse la locul lor, alcătuind din mers ceea ce în final vom cunoaşte sub numele de „Nikon F.3“. Nimic spectaculos, nimic să-ţi sară în ochi, nimic care să deranjeze. Mîinile şi ochii lucrează în tactul fixat de banda de montaj. Într-un decor al tehnicii de ultimă oră, amestec de optică şi electronică superexacte, mîna omului se ambiţionează să păstreze pentru sine partea leului : tradiţia a cîştigat, în cazul de faţă, la masa verde, confruntarea cu excesul de sofisticare.

Scanned with OKEN Scanner

Cu papucii în locul pantofilor ce ne-au purtat pînă aici, vom înainta printre pupitrele școlare, printre privirile care nu ne văd, printre urechile ce nu ne aud. Mese ca de ceasornicar, dintre cele văzute de noi prin geamul de la stradă al atîtor ateliere bucureștene, imaginea aceea de om aplecat sub conul de lumină pentru a ține în palme universul. Sînt 1200 de componente mecanice și electrice care se întîlnesc în trupul aparatului făcut să-l purtăm cu noi în locurile ce vrem a le aduce în albume pentru veșnicie. Circuitele integrate au permis renunțarea la cîteva sute de repere. Mult plastic, ajutător în coborîrea prețurilor. O sută de persoane, bărbați și femei, în lungul a trei benzi de montaj. Între 400 și 550 de aparate pe zi. Programul începe la 8 dimineața. Între 10,00 și 10,15, pauză. Între 12,00 și 13,00 — masa de prînz. La ora 15,00, din nou un sfert de oră de pauză. La 16,45 se pleacă acasă. Îmi notez și trag cu ochiul acolo unde niște degete aleargă ca într-un exercițiu de gimnastică ritmică. Se așază piesele în lăcașul lor, se fac verificări de unghiuri, de focalizare. De 150 000 de ori este apăsat declanșatorul pentru a se putea considera că știe ce are de făcut și poate să fie lăsat s-o facă.

Ne retragem în aceeași stare de indiferență față de noi în care pătrunsesem în hală. În timp ce căutăm pantofii în firidele unde i-am lăsat, ne atrage atenția o fată urcată pe masă, ce șterge de zor geamul de la intrare.

Discuția poate acum să se lege, ceea ce se și întîmplă.

— Cum se numește adversarul dumneavoastră cel mai de temut ?

— Dacă vă referiți la concurenții noștri care produc, ca și noi, aparate de fotografiat, trebuie să vă spun că sînt patru mari firme. Cu ele ne războim pe piață. Una este „Canon“. Celelalte, în ordine, „Olympics“, „Minolta“, „Asahi“. Cei mai puternici.

— Dacă ar trebui să vă cumpărați un aparat de fotografiat, pentru ce ați opta ?

— Ca aparat cu o singură lentilă, aș cere fără să ezit Nikon. În cazul cînd mi-aș dori un aparat mai complicat, prefer Canon, complet automatizat.

— Vorbiți ca un japonez veritabil. Nimic din curtea vecinului.

— Între produsele realizate în alte țări ne trezesc interesul și respectul doar două firme : „Kodak“ este una,

cealaltă — „Polaroid". Dar cînd cetăţeanul se decide să-şi procure un aparat de fotografiat, are în gînd fie tipul cu o singură lentilă de reflexie, fie pe cel compact, complet automatizat. Este motivul pentru care nu credem că avem în mod real adversari foarte puternici în lume.

— Cînd cumpărătorii merg în magazin şi întind mîna spre aparatele dumneavoastră, de ce credeţi că o fac ?

— Principala motivaţie : aparatul Nikon este foarte puternic.

— Înţelegeţi prin aceasta rezistent ?

— Poate fi folosit pentru fotografiat în cele mai variate condiţii — pe bordul unui vas, în Himalaia, în condiţii de vreme foarte variată. A funcţionat tot timpul perfect.

— Vorbind despre lentile : cum v-aţi asigurat o poziţie atît de bună ?

— În Japonia, doar „Nikon" şi „Minolta" au pus la punct întregul sistem tehnologic de producere a lentilelor. Celelalte companii cumpără dispozitivele optice de la firme specializate. Fabricînd noi înşine lentilele de care avem nevoie, aceasta ne permite să diversificăm produsele atît cît credem necesar, să adoptăm propriile soluţii de design în cazul lentilelor, în raport de care vom adopta şi forma întregului aparat. Iată avantajul !

— Ce puteţi spune despre intenţiile de viitor ? Cum gîndiţi să procedaţi pentru a rămîne acelaşi competitor de temut ?

— Ne concentrăm atenţia într-un sector numit de noi imagine-informaţie-tehnologie. Gîndim că aparatul de fotografiat trebuie să devină parte a acestui proces. În al doilea rînd, vorbind doar despre aparatul de fotografiat, trebuie să intensificăm eforturile pentru găsirea unui tip nou de film — filmul magnetic. Dacă nu vom avea succes în aceste două direcţii, camera Nikon nu va putea supravieţui.

— N-am prea înţeles ce este cu acest aparat cu film magnetic.

— Cîndva, în viitorul apropiat, unele companii îl vor folosi. Şi pentru a înţelege mai bine, iată acest prospect.

Mă uit pe coperţile lăcuite, parcurg coloanele de text în engleză, întinse alături de covorul de semne japoneze, ridic ochii spre gazda mea şi îi dau de înţeles că nu mai sînt necesare explicaţii.

„Nippon Kogaku K.K.", împreună cu „Kyodo News Service", a pus la punct, pentru prima dată în lume, un transmiţător direct de fotografii. Ziarele şi agenţiile de presă au motive să fie încîntate. Operaţia este mai veche, dar cere timp şi multă alergătură. În sistemul actual de telefoto, filmele trebuie mai întîi developate, copiate, mărite şi abia după aceea încredinţate transmisiei prin fir telefonic. De 50 de ani se procedează în acelaşi fel. Ce modificări şi ce avantaje intervin ? Printr-o combinaţie a operaţiei de mărire cu transmisia telefoto cunoscută, devine posibilă citirea imaginilor direct de pe filmul negativ sau pozitiv, apelînd la acelaşi cablu telefonic. Operaţia de copiere şi mărire în camera obscură poate fi eliminată fără ca sub aspect calitativ să aibă loc deteriorări. O cutie de nici zece kilograme, ce poate fi mutată cu uşurinţă de colo-colo, după necesităţi. Dar asta, din primăvara viitoare...

Plecăm urmăriţi de privirea atentă a domnului Kawashima. Abia ne strecurăm pe culoarul direcţiunii. De aici proveneau zgomotele pe care cred că le-am reţinut copios în casetofonul meu ţinut mereu deschis. O trupă de oameni sînt ambalaţi în schimbarea mochetelor, scot pe cea veche, se străduiesc să-i găsească poziţia potrivită la cea nouă, desprind, bat în podea, se agită.

— Ştiţi, mîine îl aşteptăm aici pe maiestatea sa regele Iordaniei...

Instinctul originar, orientarea de grup

Din nou în Shinjuku. Din nou în aria de existenţă a zgîrie-norilor japonezi. Din nou în locul unde Tokio cel bine-ştiut, Tokio — plin de măsură, Tokio — japonez sută la sută se ignoră pe sine, pentru a se împovăra cu haine de împrumut.

Din nou în Shinjuku. O apăsare pe buton, un lift care uită să se mai oprească, sosirea în sala de primire.

Scanned with OKEN Scanner

Bărbat scund, mers liniștit, privire ageră, compunînd din ochi, cu o clipă mai devreme, întrebările ce va să vină. Domnul Yujiro Hayashi mă primește în calitate de vicepreședinte al Institutului pentru tehnologiile viitorului, institutul pe care l-a condus vreme îndelungată.

Are o activitate laborioasă pe această temă și voi avea prilejul să aprofundez, grație întîlnirii noastre, cîteva din temele sale preferate. Acum însă, acum, cînd stau în jurul unei mese scunde în biroul imens, în fața unei căni cu ceai, întrebările capătă direcții nu neapărat convergente și nu neapărat cu pretenții exhaustive.

Născut la Tokio, în 1925, domnul Hayashi este absolvent al Institutului de tehnologie din Tokio. A condus, în calitate de director general, Institutul de cercetări economice. Îndeplinește funcția de director executiv al Fundației Toyota și este, cum spuneam, vicepreședinte al Institutului pentru tehnologiile viitorului.

— Cum ați defini rolul tehnologiei în dezvoltarea Japoniei ?

— Firește că tehnologia a jucat un rol deosebit de important. Boom-ul japonez a început în anii 1960, tocmai prin punerea în valoare a tehnologiei avansate. În acel moment, Japonia a trebuit să decidă ce fel de tehnologie să adopte și a hotărît să se orienteze către ceea ce ar fi în măsură să încurajeze producția de masă.

— Care au fost explicațiile dezvoltării Japoniei în ultimele decenii ?

— Prima trebuie înțeleasă pornind de la situația creată prin înfrîngerea Japoniei în cel de-al doilea război mondial. Întreaga țară, fabricile, uzinele au fost distruse. Se cerea început totul de la zero. Acest fapt s-a dovedit ulterior a fi benefic pentru Japonia, întrucît a trebuit să construim capacități de producție în întregime noi. A doua explicație constă în lipsa de resurse naturale. Aceasta ne-a permis să alegem materiile prime de cea mai bună calitate din întreaga lume. Dacă ar fi dispus de resurse naturale proprii, Japonia ar fi depins de ele, s-ar fi limitat, în dezvoltarea sa, la aceste resurse. A treia explicație constă în populația foarte numeroasă, care a permis dezvoltarea unei mari piețe interne. Pe baza acestor realități, Japonia a adoptat decizia înțeleaptă de a trece la producția de masă. Am ales industria construcțiilor de mașini. Cheia succesului a fost axarea pe producția de mașini cas-

Scanned with OKEN Scanner

nice — de spălat, televizoare, automobile etc. Aceasta a determinat o productivitate foarte ridicată.

Un alt aspect pe care îl subliniez în mod frecvent oaspeților străini este faptul că după cel de-al doilea război mondial, societatea noastră a fost continuu orientată spre pace. În alte state ale lumii, producția industrială a fost orientată spre echipamentul de război. Japonia a fost poate singura țară care și-a pus toate resursele în scopul dezvoltării interne, pacea însemnînd pentru ea cadrul propice pe calea prosperității.

Este adevărat că în ultimul timp se ridică voci care cer alocarea unor resurse sporite în scopuri militare. Mișcarea militanților pentru pace din Japonia întîmpină dificultăți din acest motiv, dar factorii responsabili subliniază mereu că pacea a constituit climatul propice al angajării Japoniei pe calea progresului.

— Și alte țări au trecut, după al doilea război mondial, prin condiții similare. Cum explicați totuși faptul că Japonia a găsit răspunsul cel mai potrivit pentru a ajunge la acest nivel de dezvoltare ?

— Aici intră în calcul și elementul etnic, bazat pe educație. Se vorbește în general despre perioada Meiji, după 1868, cînd Japonia s-a deschis în fața lumii, ca despre o epocă a înfloririi învățămîntului. Aceasta nu este tocmai adevărat, deoarece chiar în perioada anterioară, cînd Japonia se închisese în ea însăși, educația dovedea un nivel deosebit de ridicat. Numărul analfabeților era și atunci foarte mic. Nu vorbim despre instruirea în universități și institute de învățămînt superior, ci despre învățămîntul primar, care a fost întotdeauna în Japonia la un nivel bun.

— Care este, după părerea dumneavoastră, explicația reușitei politicii de selecție a tehnologiilor celor mai avansate, a faptului că din mulțimea celor existente ați ales pe cele mai bune ?

— Tactica Japoniei a fost nu aceea de a prelua mecanic tehnologia străină, ci de a-i aduce îmbunătățiri, conform condițiilor noastre specifice. Dacă, să zicem, mașina nr. 1 a fost importată, mașina nr. 2 a fost adaptată necesităților noastre proprii.

Un alt aspect, care nu este legat direct de întrebarea dumneavoastră, dar pe care țin să-l relev, este următorul : adesea Japonia a fost acuzată că exportă foarte mult în Statele Unite și Europa occidentală, dar refuză să importe din

Scanned with OKEN Scanner

aceste țări. Adevărul este că în exporturile noastre ținem cont de gusturile și specificul populației țării în care exportăm, dar ei, cei de acolo, nu sînt preocupați în aceeași măsură de cunoașterea și respectarea specificului nostru.

Unul din factorii care au contribuit la succesul Japoniei a fost, repet, existența unei largi piețe interne. Se spunea, spre sfîrșitul anilor '60, că Japonia depinde în mare măsură de exporturi. Afirmație nu tocmai exactă, întrucît și atunci 90 la sută din produsul național brut al Japoniei era format din veniturile realizate pe plan intern și numai 10 la sută din exporturi. Deci piața internă constituie un element foarte important. Adevărat că sub aspectul abundenței, al posesiei de bunuri, japonezii nu se simt prea bogați, dar avînd o populație foarte numeroasă, fluxul vînzare-cumpărare este foarte rapid și abundent.

— Cum întrevedeți interesul față de noile tehnologii în viitor ?

— Problema dezvoltării noilor tehnologii este deosebit de importantă. Cum se va evolua în viitor rămîne încă de văzut, dar există un potențial însemnat care trebuie folosit. De exemplu, în domeniul noilor materiale se pune problema folosirii ceramicii fine amorfe și a fibrei de sticlă — materiale care pot fi fabricate oriunde și care nu depind de petrol. Cele menționate pot fi fabricate, de exemplu, din nisip. Oricum, se impune căutat altceva decît petrol. În domeniul energiei solare, Japonia dispune de tehnologii de vîrf. Sînt bateriile de cobalt cu o gamă largă de aplicații. Sînt materialele amorfe ce pot fi folosite în construcția de locuințe sau a caroseriei automobilelor. Oricum, trebuie să privim departe. Cît mai departe.

— V-aș ruga să insistați pe acest captivant subiect — tehnologiile viitorului.

— La prima vedere, ceramica fină înseamnă un domeniu superspecializat, aflat sub stăpînirea chimiștilor și cercetătorilor, a artizanilor.

Să ne uităm în jur și vom descoperi atîtea obiecte venind dintr-acolo : aparate menajere, piese în componența televizoarelor și computerelor, bijuterii. În corpul uman au fost deja implantate bucăți de ceramică, chirurgii fiind deosebit de optimiști în extinderea operațiilor pe această linie. Un material bio-ceramic făcut din pulbere de aluminiu extrem de pură se modelează în forma dorită și apoi este calcinat. Materia solidă obținută nu se corodează,

Scanned with OKEN Scanner

spre deosebire de metalele utilizate anterior și, în plus, se dovedește compatibilă cu creșterea țesuturilor umane. Oasele și articulațiile artificiale dovedesc, în chirurgia ortopedică, cum că ceramica poate contribui la recăpătarea, de către infirmi, a posibilităților de mișcare ce păreau pentru totdeauna pierdute prin accident. Trei persoane din patru suferă de carii dentare ; trei din zece au nevoie de dantură falsă. Fabricați din bio-ceramică, dinții se fixează printr-un bulon de safir sintetic.

Ceramica fină nu este, după opinia specialiștilor, decît o extensie a porțelanului. Materialele anorganice, cum sînt argila și pulberea de piatră, sînt înmuiate și modelate, se pregătesc oxizi ultra-puri sau alte materiale sintetice. După întărirea amestecului inițial cu amidon și magneziu, se procedează la definitivarea prin calcinare, la 2 000 grade Celsius. Din materia primă obținută se pot realiza accesoriile de baie și bucătărie. Dar, prin același procedeu, se scot în prezent semiconductori și fibre de cablu optic, elemente electronice trebuincioase în aparatura foto, în industria auto etc. Ceramica fină este mai dură decît metalul, cîntărește pe jumătate cît fierul, rezistă la temperaturi de două ori mai ridicate decît cele ce pot distruge oțelul. Pe deasupra, poate fi modelată în forme mai mici, mai fine decît firul de păr. Promisiunile din această parte sînt de natură senzațională, privind către deceniul următor.

Există, în ceramica fină, două tehnici bine delimitate. Sînt oxizii unor metale de mare puritate. Așa este aluminiul, care intră în fabricația elementelor de circuite integrate. Zirconiul se folosește pentru generatoare de înaltă temperatură și instrumente de măsură, ce asigură controlul automat al temperaturii. Sînt, de asemenea, materiale neoxidice, sintetice, pe bază de carbură de siliciu și azotat de siliciu. Ambele elemente promit, prezintă calități remarcabile — au o rezistență superioară metalului, dar nu și fragilitatea specifică ceramicii. Se pot utiliza prin urmare pentru înlocuirea lamelor metalice de la turbine, care își pierd rezistența la temperaturi de peste 1 000 grade Celsius, ceramica neridicînd probleme pînă la 1 500 grade Celsius.

Ceea ce nu înseamnă că ceramica ar fi fără cusur. Cercetarea își concentrează atenția asupra rezolvării cîtorva neajunsuri, între care fragilitatea, existentă totuși, fiabilitatea, contracția după calcinare.

Scanned with OKEN Scanner

Ursul care nu acceptă să fie călcat pe coadă

Profesorul Yujiro Hayashi este de părere că în anii '70 Japonia a început trecerea de la stadiul de creştere la stadiul de maturitate. Lucru binecunoscut de bună seamă, dar exprimat sub această formă, evident mai plastică. Decadele următoare, ceea ce se întîmplă în Japonia, ceea ce se va întîmpla ţine de rafinarea tuturor aspectelor societăţii ca naţiune industrializată. Faza de creştere se derula prin urmare în anii '60, atunci cînd Japonia dovedea o evidentă pricepere în a-şi selecta structura industrială. Ramura care cunoştea cea mai importantă creştere în decursul a aproape un sfert de secol, după 1950 — industria alimentară. Fapt explicabil prin cererile existente într-o ţară cu peste 100 de milioane de locuitori. Celelalte industrii care s-au impus prin ritmul lor de creştere au fost : textile (1951-1955), siderurgie (1956-1960), transporturi (1961-1965), produse electrice (1966-1970), transporturi (1971-1975). Ce urmează după aceea ştim. Au intervenit cu ritmurile lor neaşteptate construcţia de automobile, producţia de bunuri casnice şi una şi alta bazate pe caracteristicile producţiei de masă. Cît de ciudate pot fi uneori lucrurile ! Motivele care făceau ca Japonia de dinainte de de război să fie o ţară săracă sînt aproximativ aceleaşi care stau astăzi la baza prosperităţii ţării. Lipsită de resurse naturale, Japonia a trebuit să le caute la alţii şi să-şi dezvolte, prin urmare, transportul pe apă. În acest fel, complexele industriale s-au concentrat în apropierea porturilor. Şi-a putut alege materiile prime de care avea nevoie, ceea ce s-a arătat, s-a dovedit a fi un deosebit avantaj. Un teritoriu redus, dar cu o infrastructură eficientă, cu piaţă internă deosebit de convenabilă la numărul de locuitori. Ea s-a arătat în stare să manevreze pe spaţii largi şi mult mai avantajos decît au făcut-o alţii. Transformă neşansa în noroc, spune un vechi proverb, şi Japonia a exploatat înţelesurile sale pînă acolo încît absenţa armatei i-a permis să folosească resursele exclusiv în interesul unei producţii civile, deci avînd ca destinaţie piaţa internă. Un fel de kamikaze, cum spun japonezii înşişi,

Scanned with OKEN Scanner

s-a dovedit a fi starea complet dezavantajoasă în care sfîrșitul războiului lăsa imperiul de altădată. Dar cum zilele bune sînt și ele, vrînd-nevrînd, numărate, la un moment dat a fost sesizat riscul ca norocul să se transforme cu de la sine putere în ghinion. În vizorul condițiilor obiective se arată atît de limpede, atît de luminos că dezvoltarea economică rapidă, eficiența dobîndită și dovedită a provocat conflicte de interese cu țările industrializate. Lipsită de surse proprii de energie, Japonia nu se poate considera în siguranță. Poluarea rapidă decurgînd din dezvoltarea economică fastuoasă, situarea marilor complexe industriale în apropierea marilor orașe și de-a lungul litoralului, resursele minime, spațiul restrictiv, populația deosebit de mare, iată motive care pot provoca dureri de cap chiar celor mai puțin preocupați de ce se întîmplă cu ei mîine, mai ales cînd astăzi se dovedește atît de bine încălzit și liniștit. De aici, deci, ideea trecerii, a transferării din etapa de creștere, într-o vîrstă a maturității, operație care trebuie grăbită. Cum poate fi transformată o structură industrială convențională bazată pe producție de masă ? Răspunsul venit din partea experților : este nevoie să se ia în considerație modificarea tehnologiilor pe care se întemeiază industria, este necesar să fie convertite formele actuale ale industriei într-una de tip piramidal în care să se renunțe la producția de masă, dar în stare să aibă la bază procese de producție, tehnologii cuprinzătoare pe scară largă. Astfel de industrii piramidale sînt industria spațială, bioindustria, industria oceanică, industria legată de dezvoltarea socială. Asemenea schimbare la față își are ca necesară însoțire revederea conceptului de productivitate acreditat de producția de masă. Va trebui ca eficiența să nu rămînă singurul criteriu de apreciere al productivității, susțin specialiștii. Elemente pînă acum ignorate trebuind să fie înseriate, adunate într-un nou și mult mai cuprinzător concept al acestui indicator. Un exemplu ce ne este oferit pentru a putea înțelege cît de cît unde bat aceste efuziuni teoretice. În cazul industriilor legate de dezvoltarea socială, trebuie să pornim de la a supune atenției problema intensificării și dezvoltării sistemului participativ împotriva sau în locul celui managerial. Lucrurile au și pornit pe acest făgaș. O dovedesc schimbările intervenite în atitudinea față de tehnologia străină. Dependentă nu de mult de digestia, de absorbția

tehnologiilor importate, Japonia a evoluat, am mai spus asta și chiar în mai multe rînduri, în paginile acestui volum, în sfera cercetărilor, uneori în zone complet noi. Această schimbare ar reprezenta începutul transformărilor dorite, al trecerii de la producția de masă la industria pe bază piramidală. Ducînd mai departe considerațiile pe această temă, se vehiculează părerea că transformarea industriei ca atare nu ar rezolva problemele fundamentale. Conferindu-i o structură piramidală, abandonînd sau corectînd conceptul de productivitate orientat către eficiență în prezent, ne putem aștepta ca acest accelerator de eficiență să intre într-o anumită întîrziere, într-o perioadă de inhibiție, de încetinire, ceea ce nu înseamnă că el s-ar putea opri. Noile tehnologii sînt așteptate să facă minuni, oferind soluția de ieșire din această situație. Cu riscul de a fi arătați cu degetul, teoreticieni ai genului vădesc o ciudată insistență, un curios optimism asupra a ceea ce urmează să se întîmple, insistînd în legătură cu necesitatea actualității mecanismului reciclării în societatea industrială de astăzi. Poate că astfel cineva ar vedea răsăritul soarelui la apus, dar opiniile sînt ferme în ce îi privește.

Privirea în curtea vecinului nu se rezumă numai la atît. Un gazetar de la „Business Week" lansa recent țipete de alarmă, afirmînd că S.U.A. s-ar putea găsi curînd în situația neplăcută de a se bizui pe Japonia în ceea ce privește tehnologia militară de vîrf. Aluzie la modul deschis în care administrația americană îndeamnă guvernul japonez să-și organizeze mai decis, pe spații mai largi, activitățile de apărare. Primul ministru Nakasone a dat deja semnalul unor schimbări în această privință. Noul spațiu de colaborare americano-nipon, cel militar, poate conduce, este părerea ziaristului, la repetarea situației existente în domeniul civil. Japonezii o vor lua la goană, începînd să creeze complexe celor ce le-au fost cîndva dascăli. Produsele japoneze vor ajunge pe piața nord-americană punînd în dificultate, și la acest capitol, pe producătorii yankei. Ca argument, se invocă situația atinsă în unele sectoare de vîrf, mentalitatea niponă, îndeajuns probată : „Dacă cel care conduce cursa este la 200 de metri în frunte, noi renunțăm ; dacă ne găsim doar la 10 metri în spatele liderului, vom căuta să-l depășim". Temerea nu aparține doar revistei și autorului în cauză, oficialitățile nu-și ascund

Scanned with OKEN Scanner

preocuparea că japonezii ar putea cîștiga cursa în numeroase sectoare cheie.

Care sînt de fapt coșmarurile ? Unde se nasc ele ? În 1981, Ministerul Industriei și Comerțului Internațional — M.I.T.I. — a lansat un program pe zece ani pentru dezvoltarea tehnologiilor de bază în industriile de perspectivă. Obiectivele angajate reunesc eforturile a 40 de companii particulare și 10 laboratoare guvernamentale. O serie de măsuri încep să prindă viață. „Hitaki Ltd." și „Fujitsu Ltd.", monștrii computerelor nipone, acționează pentru a aduce în stare de funcționare pînă în 1989 un computer de zece ori mai rapid decît orice mașină aflată în fabricație în S.U.A. Respectivul utilaj ar putea fi utilizat la interpretarea unui imens volum de date oferite de sateliți și este capabil să rezolve sarcini complexe, cum ar fi proiectarea integrală de avioane. Alt proiect elaborat de M.I.T.I. urmărește realizarea unui prototip de mașină, pînă în 1990, înzestrată cu inteligență artificială. De fapt informații puse în circulație oficial deconspiră stadiile atinse în cursa pentru fabricarea „generației prietenoase" de mașini automate ce pot lucra ca și cum ar vedea. Inima senzorilor în cauză este „ochiul electronic", care permite roboților să identifice mărimea și poziția obiectelor. Aceștia, cuplați la computer, pot controla linia de producție, pot manevra obiecte de mică greutate. Problema care se pune nu este de ordin tehnic ci financiar. Robotul echipat cu senzori costă între 13 400-45 000 dolari, ceea ce înseamnă, să recunoaștem, foarte mult. Precizia de lucru se dovedește și ea convenabilă — circa 0,03 mm — iar greutatea ce poate fi manevrată a urcat la 100 kg. Dar pînă cînd prețul nu va coborî spre 10 000 dolari... M.I.T.I. a lansat nu demult un plan pe opt ani în valoare de 63 milioane dolari. Scopul său : realizarea de roboți cu senzori de lumină, sunet și tactili, în stare să inspecteze și repara interioarele fabricilor moderne.

În cadrul programului de construire a uzinelor complet automatizate, un loc important îl ocupă utilizarea laserului pentru sudură și debitare. „Nippon Electric Co." a reușit producerea celui mai puternic laser negazos. Pe de altă parte, „Nippon Telephone et Telegraph Public Corp." perfecționează sisteme laser și de fibră optică pentru telecomunicații la nivel național.

Scanned with OKEN Scanner

Americanii mai știu că japonezii stau bine la capitolul materiale noi. În arhipelag se construiește o presă, cea mai puternică din lume, capabilă să asigure amestecuri de pulberi sinterizate la presiunea de 650 000 tone pe un inch pătrat.

Toate ne stau în minte, și cîte altele, iar temerile capătă concreteţe, ca și unda de răceală ce trece în lungul șirei spinării.

Regina Sambei

Tăiem tot orașul ca să ajungem aici. Șoferul însuși e derutat. Mika-sa îmi suflă tot timpul : „Aici e Teatrul imperial“, „Aici e redacţia ziarului «Yomiuri»“ ; „Vedeţi clădirea aceea rotundă ? Acolo e ziarul «Mainichi»“.

Am ajuns. Ridicăm biletele care ne așteaptă la intrare, la ghișeu. Le rezervaseră gazdele mele în cursul zilei, atunci cînd, văzînd într-un ziar anunţat acest spectacol cu titlul, recunoașteţi, incitant, „Regina Sambei“, mi-am pus întrebarea, auzită de cine trebuie, dacă pot merge acolo. Așa încît, iată-ne împreună, escorta și cu mine, oaspeţi în această seară ai reginei Sambei. Dumnezeule, ce mai preţuri ! Trec două fete mulatre, ca focul amîndouă, cea înaltă mă pironește cu privirea și trece mai departe sigură de ea. Și eu la fel.

Scena este într-un mic parc, sub un fel de șopron sau de cort, întocmai celor în care vara se ţin la noi în sate nunţile. În spate, aproape de tot, o fîntînă susură fără oprire din malul abrupt și împădurit. Plafonul e decorat cu lampioane roșii și albe, rotunde, cilindrice. Pe mese, prinse în căușul sticlei, lumînări discrete și mai greu de sesizat de ţesătura care îmbracă paharul.

„Viva carnival !“ Peste tot eșarfe agăţate te miri cum, prinzînd pe ele aceste cuvinte scrise colorat, fiecare literă altfel. Mesele nu sînt chiar pline, dar mîncare se găsește. Fete cu șorţulețe albastre și băieţi în bluze safari se foiesc încoace-încolo pentru a turna în pahare. Dar tăviţele cu mîncare te așteaptă la barul de alături, unde poţi

Scanned with OKEN Scanner

ridica în contul biletului de intrare ce-ţi poftește inima : mîncare occidentală, gustările tradiţionale, bucăţele de pește crud aranjate așa cum numai în farfurioarele din Tokio am văzut pînă acum, fiecare colorată altfel, fiecare în poziţia ei pentru a se integra întregului. Ne aflăm, deci, la Chinzan-So, teatrul unde astă seară cîntă și dansează nimeni alta decît regina Sambei. Cum sînt îmbrăcaţi cei ce stau la mese ? Bărbaţii — clasic, în cămașă cu mînecă scurtă, dar cu cravată ; femeile de la foarte foarte formal, oficial, la foarte foarte informal. Vreau să spun de la ţinuta japoneză oficială tradiţională, în chimono și cu brîul legat la spate, prins în funde, pînă la un mini sau foarte mini sau decolteu foarte maxi.

Toată lumea se hrănește, se mai gustă și ceva din pahar. Dar unde este regina Sambei ? Două fetiţe în mini, au cred 30 de ani, umblă încoace și încolo pentru a face poze Kodak, unii refuză, alţii abia le așteaptă.

Apare întîi un cuplu, ea în juponul ce știe să asculte de îndemnurile șoldurilor și de gustul privitorilor. El agită un fel de tambur fără prea mare tragere de inimă. Sosesc în urma lor una cîte una dansatoarele. Sînt două lucruri ce le poţi observa : bruma de capete de aţă nu reușesc să anihileze nimic din spectaculosul acestor trupuri bronzate în exces, coborîte parcă de pe aceeași planșetă ; și aici, ca peste tot în lume, bărbaţii de la mese sperînd să nu fie surprinși de nevestele care stau alături studiază și gustă în tăcere, la adăpostul lămpilor stinse, anatomia de speriat a dansatoarelor.

— Vine, cine altcineva, vine ea, Regina Sambei. Înaltă, abia sustrasă din cochilia de bronz, abia atingînd pămîntul și ferindu-se pentru a intercepta mai bine săgeţile privirilor noastre. Este cea de la intrare, doar îi lipsește acum rochia pe care o sesizasem fluturînd în trecerea pe lîngă noi. Vor urma cîntece, vor urma dansuri. Veșmintele trec, fetele rămîn.

Vocile sînt frumoase, răscolitoare. Imaginaţia ne scoate sub ochi un dans de vrăjitoare în întunericul de nepătruns, ele în alb, lucitor, fosforizant, sub care se zbate apăsător, voluptos, doar aparent anonim, trupul castaniu în contrast dureros cu albul, ah, albeaţa aceasta de trandafir !

O sambă pe suporţii așezaţi de jur împrejurul sălii. Trăsnet ! Mișcare din trup, din mijloc, din coapse, fiecare

își desfășoară numărul solo și ajung pe podium, în sunet de tamburine. Fetele adună din sală bărbați și femei pentru a dansa cu ele pe scenă. Se formează pînă la urmă un șir, un fel de Conga, în care bărbații, scăpați — cred ei — de sub ochii nevestelor, uită să mai țină palmele pe umerii antemergătoarei : preferă poziția mai omenească și mai... ergonomică pe șoldurile care se zbat a piston de motor rotativ.

Urmează, relaxant, caravana, în ritmul căreia fetele ies din scenă. Spectacolul s-a terminat, o voce anunță pe cei interesați că pot cheltui 1000 de yeni, fotografiindu-se cu dansatoarele. Vreau să văd care din vitejii de adineaori se mai avîntă. Nimeni ? Ba da. Unul. Cu soția alături. A răscumpărare.

Tipătul informației

Și astăzi este la fel. Mika-sa, „escorta" mea pentru zilele programate să stau la Tokio (denumirea nu reprezintă o inovație, așa scrie pe cartea sa de vizită), mă ia de la hotel. Ajungem la adresa indicată : 2—2—5, Toranomon Minako-tu, și pot observa cum arată pe dinafară sediul agenției de presă „Kyodo News Service". Odată trecuți de biroul de informații, „escorta" mea se retrage și sînt lăsat pe mîna domnului Michiomi Suwabe, asistent executiv al președintelui agenției.

Scurtă oprire în sala de consiliu, unde se consumă singurul moment protocolar al zilei. A venit pentru a ne strînge reciproc mîna domnul Takesuke Nishiyama, director executiv și redactorul șef al instituției „Kyodo News Service". La o ceașcă de ceai își va aminti cu plăcere de munca trimișilor noștri prin arhipelagul nipon. Directorul adjunct al Departamentului internațional, Toichiro Tsukazaki, cîndva corespondent de presă în Europa, descoperă, la rîndu-i, destule elemente de legătură între Bucureștiul de unde vin și Tokio unde mă găsesc.

Va urma vizita, unul după altul, a etajelor redacționale. Prilej pentru a afla că sub același acoperiș sălăș-

Scanned with OKEN Scanner

luiesc, alături de „Kyodo News Service", instituție de tip „cooperatist", non-profit, alte două organizații : „Kyodo News Service Limited", care oferă emisiuni și publicații informative contra cost, și „Kyodo Building Company", administratorul clădirii și îngerul ei păzitor.

Întîlnesc ziariști din diverse redacții, cu mulți dintre ei voi face schimburi de păreri și de cărți de vizită. Atmosferă destinsă. Unii și-au planificat chiar acum ora gustării de dimineață și o consumă între claviatura terminalelor și dicționarele voluminoase. Explicații numeroase, ce mi se vor cristaliza mai bine în discuția de mai tîrziu cu redactorul șef. Una din ele merită oricum reținută acum : peste 60 la sută din informațiile trimise presei sînt pe baza corespondențelor trimișilor speciali ; japonezii preferă să vadă lumea prin ochii reporterilor proprii. La sectorul computere, pe monitoare, vor urmări evenimente aflate în curs de desfășurare în diferite colțuri ale lumii. Ne descălțăm la intrare, pătrundem în universul rece al mașinilor electronice, căutăm a le pricepe poziția în aparatul anatomic al agenției.

La ora prînzului, cunoștințele mele au programat să luăm masa împreună la restaurantul de vizavi de agenție. Trec prima dată prin ritualul japonez sută la sută. Pantofii rămîn la intrare, noi vom păși prin ușa care culisează lejer, cu aparența că vom pătrunde într-un șifonier. Dar dincolo ne așteaptă masa scundă, cum mîncam noi cîndva acasă, pe prispă, în jurul capacului rotund vegheat de scăunele. Aici, masa are forma unui dreptunghi și are de-o parte și de alta perne, puse direct pe dușumea. Sesizez pericolul de a fi considerat apt să stau cu picioarele strînse sub mine, cum fac, dezinvolt, mesenii și atrag din timp atenția. Hainele ne-au fost strînse și culcate în ordine pe podea, mie mi s-a mai adus o pernă, dar nu ajută la nimic. În plus, bețișoarele găsite pe masă nu mă ascultă, chiar dacă nu renunț de la prima încercare. Se mai face o dată excepție și primesc tacîmurile cu care sînt obișnuit.

Am cu mine casetofonul și propun celor de față, aceiași de azi-dimineață, să considerăm acest lunch, dorit în întregime japonez, drept o reuniune de lucru, un prilej de a ne pune întrebări, de a completa fiecare ce știm despre celălalt. Fetele acelea în chimono, cu o existență imaterială, transparente, preocupate să nu tulbure aerul

în prelingerea lor, vor intra și vor ieși fără să ne incomodeze, parcurgînd ritualul reluat de fiecare generație de la cea de dinaintea ei : îngenunchează în țara intrării, cu o mînă purtînd tava, cu cealaltă mișcînd ușa glisantă, se strecoară încet încoace și fac gestul invers. Vor trece prin dreptul nostru, lăsînd pe masă cele trebuincioase, din aceeași poziție în genunchi pe care o repetă de zeci, de sute de ori. Mîncărurile de pește crud mă inhibă, tempura, bine prăjită, nu-mi face nici ea cu ochiul. Dar, asta e !

Discuția răscolește biografia agenției de presă și deprinderile de meseriași ale slujitorilor ei. Domnul Takesuke Nishiyama, cel mai sus plasat în ierarhia profesională a instituției, completat cînd și cînd de colaboratorii aflați de față, va rezista probei anti-protocolare inițiate de mine și, zic eu, desfășurate în condiții de deplină amicalitate.

Iată întrebări, iată răspunsuri.

— Ce m-ați sfătui să reținem din istoria agenției de presă „Kyodo", vizitată de mine în cursul acestei dimineți, cunoscută prin ce face în toată lumea și, recunoașteți, invidiată pentru ce reușește să facă.

— Ca să putem vorbi despre „Kyodo", este nevoie să ne întoarcem mai departe în urmă, în secolul trecut, cînd apăruseră în Japonia o serie de agenții de știri, funcționînd la concurență. În lupta pentru supraviețuire, unele au clacat, altele au preferat să-și unească forțele.

Tentativa de a fonda o agenție de presă puternică datează din 1914. Atunci a fost creată „Kokusai Tsushinsha", specializată în difuzarea de informații despre evenimente externe. Din împerecherea ei cu „Toho", preocupată de relatarea evenimentelor interne, a rezultat „Rengo Tsushinsha" — prima agenție importantă a Japoniei. În 1936 s-a înființat „Domei Tsushinsha", succesoarea agenției „Rengo", care a încorporat și o altă instituție rivală, „Dentsu", avînd în profilul ei difuzarea de știri și publicitate.

„Domei" devenise la un moment dat cea mai mare agenție din lume, judecată după numărul de salariați. Avea să se dizolve, voluntar, la scurt timp după încheierea războiului.

„Kyodo" a fost creată la 1 noiembrie 1945, preluînd în cea mai mare parte atît personalul, cît și baza tehnică

Scanned with OKEN Scanner

a vechii agenții. Începutul s-a dovedit greu, în condițiile acelei perioade. În 1949, reușeam să trimitem primul corespondent peste hotare. Abia în 1952 începeam transmisiile în engleză destinate străinătății. Putem considera că de atunci am reușit, treptat, să ne perfecționăm, să modernizăm condițiile de lucru, sistemele de telecomunicații, să ne pregătim mai bine ca ziariști.

— Ce se „ascunde" în spatele acestui nume, pe care, cel puțin noi, europenii, îl putem ușor confunda cu Kyoto, reședința imperială de altădată.

— „Kyodo" este agenția de informații japoneză cea mai importantă, avînd ca scop obținerea, prelucrarea și distribuirea de noutăți privind evenimentele interne și internaționale. Sîntem o asociație care reunește atît presa japoneză, cît și societatea de televiziune NHK. Lucrează, în cadrul sediului central pe care l-ați vizitat, în cele 53 de birouri teritoriale și 31 de oficii peste hotare, peste 1 900 persoane.

— În tehnologia activității de agenție, faza de început — obținerea informațiilor — ocupă nu numai primul loc, ca ordine, dar constituie și o etapă cu rol hotărîtor în determinarea succesului întregii activități. Să procedăm, dacă sînteți de acord, cu descifrarea întîmplărilor „din amonte" de agenție. Cum procurați, cum adunați știrile ?

— Activitatea noastră pentru obținerea de informații se desfășoară pe o scenă extrem de vastă. Peste 900 de redactori au această misiune în diferite părți ale țării. Informațiile sînt primite la sediul central prin canalele de telecomunicații exclusive existente între Tokio și birourile noastre teritoriale.

Avem în străinătate 46 de corespondenți în 31 de orașe. Comunicăm cu ei printr-o rețea computerizată, de asemenea exclusivă, la viteza de 75 bauds. Fac precizarea că această rețea însumează 70 000 kilometri și ea se dovedește de o utilitate indubitabilă, mai ales cînd este vorba de transmiterea cu rapiditate a știrilor despre evenimente de mare interes — reuniuni internaționale importante, evenimente sportive. Primim, zilnic, de la corespondenții noștri, în medie, 20 000 de cuvinte. Se adaugă la acestea textele recepționate de la agențiile străine cu care colaborăm — aproape 60 la număr —, însumînd

Scanned with OKEN Scanner

aproape 600 000 cuvinte pe zi. Mai sînt fotografiile, recepționate de la diverse agenții specializate.

— Să privim acum lucrurile din partea cealaltă. Către beneficiarii dumneavoastră. Ce faceți pentru ei ?

— Furnizăm informații și fotografii pentru 62 de cotidiene, pentru televiziunea japoneză — NHK, precum și la peste o sută de companii comerciale de radio și televiziune, altor ziare și reviste. Serviciile generale de știri privind evenimente politice, economice, științifice, sportive, externe sînt transmise zilnic prin legăturile de telecomunicații speciale pe care le avem. Bugetul zilnic de știri însumează 240 000 caractere. Această cantitate de informații ar fi îndeajuns pentru a umple 35 de pagini de ziar. Tirajul total al cotidienelor pe care le servim atinge cifra de 67 milioane.

În ce privește serviciul de știri pentru radio și televiziune, oferim în fiecare zi informații scrise despre evenimentele interne și internaționale, precum și interviuri și comentarii înregistrate pe bandă de magnetofon.

Agenția „Kyodo“ livrează zilnic circa 90 de fotografii, cu tematică internă și internațională. Sîntem printre primii care am început transmiterea de fotografii color.

— Am vizitat în cursul dimineții, între altele, birourile aparținînd Serviciului internațional. Aș vrea să vă referiți la locul său în cadrul agenției.

— „Kyodo“ difuzează zilnic, în limba engleză, știri și articole pentru localități situate în toate continentele. Aceste emisiuni însumează 100 000 cuvinte și utilizează în principal circuitele de radio imprimator. Destinate agențiilor de presă, ele apar apoi în diferite publicații. O emisiune specială, de informații și corespondențe, tot în limba engleză, se difuzează pentru corespondenții de presă străini din Japonia, oficii diplomatice din țara noastră, marile hoteluri. În zona Capitalei transmitem un serviciu special, economic, în engleză. În grupa destinatarilor intră firme, bănci, alte organizații comerciale.

„Kyodo“ publică un săptămînal intitulat „Japan Newsletter“, în limba engleză, transmis în străinătate la peste 60 de agenții de presă, ziare și oficii guvernamentale. (Ați auzit, probabil, de „Radio-fax newspaper“. Este un tabloid de politică internă și internațională făcut special pentru echipajele aflate la bordul navelor japoneze plecate în misiune.)

Scanned with OKEN Scanner

Activitatea oricărei agenții de presă, inclusiv a noastră, este strîns legată de dezvoltarea sistemelor de telecomunicații. „Kyodo" dispune de un sistem de transmisiuni multicanal, acoperind întreaga hartă a țării. Răspîndirea informațiilor s-a îmbunătățit foarte mult prin înlocuirea în 1982 a vitezei de lucru de 200 bauds cu cea de 1 200 bauds.

— Ce loc ocupă în preocupările dumneavoastră computerul ?

— A fost inaugurat în agenția noastră un program amplu, de perspectivă, care are ca obiectiv computerizarea tuturor operațiunilor de prelucrare și transmitere a informațiilor. Avem în vedere asigurarea pe această cale a noutăților de bursă, realizarea prin calculator a copiilor de texte gata corectate, livrarea automată către destinatar a informațiilor în raport de destinație și ordinea de prioritate, transcrierea în alfabet latin a corespondențelor primite din străinătate în ideograme Kanji-Kana.

Înainte de a fi introdus sistemul RKC — conversie Ramaji-Kanji — în 1976, corespondențele primite de la trimișii noștri speciali în străinătate erau transcrise manual la sediul central. În prezent computerul transformă automat mesajele din engleză în fraze japoneze care apelează la combinația ideogramelor chineze — Kanji și alfabetul fonetic japonez — Kana. RKC, pus la punct de specialiștii de la „Kyodo", după șase ani de cercetări, a făcut posibilă reducerea timpului de transcriere la o șeptime.

— Mi-am dat seamă că RKC despre care vorbiți cu mîndrie, și pe bună dreptate, știu că a primit, de altfel, și premiul Asociației naționale a editorilor presei japoneze, nu reprezintă singura noutate care sare în ochii vizitatorului nepregătit pentru ce îl așteaptă dincolo de ușa de la intrare.

— Teleimprimatorul Kantere reprezintă tot o particularitate tehnică. El servește pentru transmiterea informațiilor între sediul central și birourile noastre teritoriale în ideograme chineze. O singură mașină poate transmite 2 779 litere și simboluri diferite. La capătul de primire, textul recepționat poate fi transferat într-o mașină monotip care, automat, înregistrează și compune în coloane de ziar, excluzînd deci vechiul sistem de culegere și paginare din tipografiile clasice. Noi considerăm data aplicării acestei invenții — 1960 — drept o piatră de hotar

Scanned with OKEN Scanner

în evoluția tipăriturii japoneze. Viteza de lucru a mașinii Kantere este de 4 000 caractere pe minut.

Se cuvine, de asemenea, amintit faptul că agenția „Kyodo" a deschis prima linie de comunicații prin satelit între Beijing și Tokio în ianuarie 1973, printr-o înțelegere cu „China Nouă". Circuitul de sunet funcționează din 1979. Doi ani mai tîrziu a fost inaugurat un alt circuit prin satelit, între Tokio, Washington, New York și Los Angeles, pentru transmisii de sunet, facsimile și fotografii.

— Cum vă preocupă perfecționarea, mai buna pregătire a ziaristului dumneavoastră ?

— După război, prestigiul ziaristicii a crescut. Absolvenți talentați din universități au îmbrățișat meseria noastră. Pe lîngă aceasta, am recurs la învățămîntul intern pentru ridicarea calității activității ziaristice. Aceasta a presupus organizarea de cursuri în care arătăm cum poate fi făcut reportajul, o știre, cum se transmit acestea, care sînt punctele de interes major. Învățămîntul intern are caracter periodic. După admiterea în serviciul nostru, există o perioadă inițială de instruire de 3—6 luni, apoi se face și o practică în provincie.

— Aveți preferințe pentru un anumit profil de gazetar ?

— Pregătirea inițială a viitorului ziarist nu are importanță. Poți fi economist, specialist în probleme politice etc. După o primă perioadă de instruire internă de 2—3 luni, cei care au fost admiși la „Kyodo" sînt trimiși la birourile teritoriale din țară pentru o perioadă de cîțiva ani, și doar după aceea repartizați la redacțiile agenției, în funcție de performanțele și înclinațiilor lor. Calitatea muncii redactorilor este verificată de activitatea de zi cu zi.

— Aș deschide un capitol nou al discuției noastre : stilul de muncă în agenție.

— Avem ședințe redacționale de cîteva ori pe zi. Poate cea mai importantă este cea de după-amiază. Aici trecem în revistă știrile transmise abonaților de către agenție. Analizăm mai cu seamă acele situații în care „Kyodo" poate fi depășită de concurenți. Redactorul șef stabilește cine anume se face răspunzător de acest eșec. Cu toate că vinovatul nu va fi nominalizat public, el este cunoscut și de greșeala respectivă se ține cont la promovare.

Scanned with OKEN Scanner

— Vă cunoașteți, bănuiesc, bine personalul din subordine. Cum îi catalogați, cum apar colaboratorii în ochii dumneavoastră ?

— Din personalul nostru, 20 la sută sînt excelenți și lucrează foarte mult, 40 la sută sînt „așa și așa", iar 10—20 la sută sînt mai delăsători. Dar cei 40 la sută sînt foarte buni în comparație cu omologii lor din străinătate. Poate de aceea există impresia că japonezii sînt, în general, foarte eficienți.

— Aș putea ști ceva despre programul dumneavoastră de lucru ?

— Programul unei zile de muncă ? Deșteptarea la ora 6. Ascultarea știrilor la radio. Breakfast. Sosirea la birou la ora 9,30 unde secretara îmi comunică programul zilei. Ca azi, de exemplu, cînd mi s-a spus, între altele, că dumneavoastră, prietenul domnului Tuiu, ați sosit și mă așteptați. Apoi se perindă tot felul de persoane pînă la 6 după-amiază. La ora 11,00 ajung acasă. Înainte de culcare mai ascult, însă, încă o dată, știrile. Și nu sînt rare cazurile cînd președintele — care nu prea are somn — mă scoală în toiul nopții...

— Așa lucrează șeful, dar subalternii ?

— Programul de lucru al unui redactor este în funcție de evenimente. Cînd acestea îl solicită, el poate lucra oricît va fi nevoie. Există situații în care redactorii fac 100—200 ore suplimentare, față de cele obligatorii.

Dacă ai în urmă o activitate de ziarist de cinci ani poți crede că nu mai este nevoie să studiezi. În realitate, în timp ce muncești trebuie să studiezi tot timpul — să cunoști fenomenele ce se produc în societate pentru a putea ști ce ai de făcut. A munci și a studia, iată două lucruri ce nu pot fi separate. Pentru a merge înainte este necesar tot timpul să acumulezi cunoștințe și experiență.

Ziaristul este de altfel testat, verificat zilnic prin scrisul, prin materialul pe care l-a redactat. Există, e drept, o anumită diferență între agenție și ziar deoarece ele nu înseamnă același lucru. Noi de la agenție transmitem informații pentru abonați — ziare sau radio sau televiziune. Citim în instituție orice știre pleacă spre beneficiari. Să presupunem că o știre nu corespunde. Autorul va fi criticat de comitetul însărcinat cu evaluarea activității în instituție. De asemenea, abonații se vor plînge dacă informațiile noastre nu corespund așteptărilor sau dacă le pri-

Scanned with OKEN Scanner

mesc cu întîrziere, în comparație cu ce se primește de către alții prin surse concurente. Sistemul de organizare ne permite de altfel să prevenim asemenea situații neplăcute pentru oricine. Șefii de compartimente decid, așa cum este normal, amînarea sau refacerea unui material neconvenabil. Iată deci că, așa cum spuneam, în orice zi, fiecare redactor se găsește într-un sistem de control al calității muncii sale. În cazul în care se apreciază că cineva nu corespunde într-o redacție anume, el va fi mutat în altă parte.

— Luați și asemenea decizii ?

— Puteți să mă credeți pe cuvînt că mi-au trecut prin mînă articolele atîtor oameni. Sigur că am putut constata și existența unor redactori lipsiți de priceperea necesară pentru respectivele domenii și a trebuit să decid mutarea lor în altă parte, unde existau alte pretenții.

— Măsuri însoțite probabil și de reducerea corespunzătoare a salariilor.

— Grea operație, să știți ! Ai de luptat cu sindicatele, deosebit de puternice.

— Cum vă stimulați corpul de redactori în a munci mai bine ? Dacă nu puteți crește salariile, dacă este dificilă amputarea lor...

— Bună întrebare. Sigur că principala metodă rămîne promovarea în funcție, care atrage după sine și o salarizare mai ridicată.

— Aveți criterii proprii de selecționare a știrilor ?

— Ne *interesează* tot ce poate fi *interesant* într-o societate, tot ce privește natura umană. În această idee, colectăm, prelucrăm, transmitem nu numai știri privind evenimente care s-au petrecut, ci și evenimente previzibile, care pot să aibă loc într-o anumită perspectivă.

Concurența cu alte agenții de presă este considerată o problemă de conștiință profesională. Firește că noi apreciem important să fim primii care să informăm. Noi depindem de abonații noștri, care depind la rîndul lor de cititori. De aceea trebuie să-i informăm cît mai rapid cu putință. Operativitatea, promptitudinea sînt deosebit de importante. Contează chiar și o secundă.

Scanned with OKEN Scanner

Încă un complex supus demolării

Aviaţia japoneză. Ani de zile nu s-a vorbit nimic despre aviaţia Japoniei. Dar odată redeschis gustul, japonezii s-au aşezat cu seriozitate la treabă şi timp de 30 de ani s-au angajat într-un proces prelungit pentru realizarea de avioane de înaltă performanţă, inclusiv supersonice, dar şi elicoptere, motoare şi turbomotoare. Nu este unul din sectoarele în care Japonia să strălucească. Aici plutonul este condus, după cum se ştie, de Statele Unite, urmate la mare distanţă de Franţa, Anglia şi R.F. Germania, care ar putea alcătui împreună un aşa-numit grup B. Japonia aparţine, ar intra în grupul al treilea, împreună cu Italia şi Canada. Rata vînzărilor în industria aerospaţială, rata participării acesteia la produsul naţional brut reprezintă în Statele Unite 1,9 la sută, în Anglia 1,6 la sută, în Franţa 1,1 la sută, în R.F.G. 0,4 la sută, în Japonia fiind de numai 0,14 la sută. Japonezilor le place să se compare cu R.F.Germania, în această privinţă şi una şi cealaltă fiind obligate să evite pentru un timp utilizarea, fabricarea de avioane, după ce şi una şi alta constatau că vechile lor baze de producţie au fost pe de-a-ntregul distruse de război.

Industria aviatică este un domeniu care multă vreme a depins strîns direct de cererea pentru sectorul militar, mai ales în Japonia. Deşi acest grad de dependenţă a scăzut la 57 la sută faţă de momentul de vîrf, cînd se producea aici turbopropulsorul YS 11, el avea să crească din nou în 1979 la 86 la sută, cînd producţia aceluiaşi YS 11 ajungea la capăt. În R.F.G. dependenţa de cererea sectorului militar este de asemenea destul de ridicată, 82 la sută, în timp ce în alte ţări, precum S.U.A., Anglia sau Franţa, cifra oscilează în jurul lui 60 la sută. Cînd Japonia pornea reconstrucţia industriei sale aviatice, în 1952, dezvoltarea şi producerea de sisteme se realiza gradat, începînd cu reparaţia avioanelor şi motoarelor pentru forţele militare americane din Japonia, şi abia după aceea continuînd cu licenţa pentru realizarea de avioane necesare

Scanned with OKEN Scanner

autoapărării. Marile companii cu experienţă în acest domeniu, dobîndită în anii războiului, şi-au constituit nuclee de aviaţie. Aceste diviziuni în cadrul unei firme mari, cum sînt „Mitsubishi Heavy Industries" şi „Kawasaki Heavy Industries", continuă să existe şi acum, chiar dacă ele nu reprezintă mai mult de 7 la sută în activitatea companiilor.

Preocupaţi să ajungă într-un timp cît mai scurt într-o poziţie convenabilă din punctul de vedere al construcţiei proprii de avioane, japonezii îşi pun, desigur, probleme şi încearcă răspunsuri cum să se ajungă acolo. O soluţie posibilă, considerată, e drept, idealistă, ar include topirea într-un singur tot a acestor divizii aviatice de la numeroasele firme separate, într-o unitate specializată, păstrîndu-şi fiecare legătura cu compania mamă. Ar fi cadrul în care s-ar putea angaja proiecte de mare anvergură privind avioanele de pasageri. De asemenea, proiectul de cooperare cu firme străine şi-ar găsi locul potrivit într-un asemenea sistem. În momentul de faţă, companiile sînt predispuse să concureze una cu alta, aşa stau lucrurile, la asta îi îndeamnă situaţia existentă. În 1959 a fost creată o companie cu capital guvernamental în proporţie de 54 la sută, avînd menirea de a coordona programul de după război privind producţia turbopropulsorului YS 11. Ea însă nu are bază proprie de producţie, ci doar coordonează ceea ce fac alţii pe felii, „Mitsubishi" partea din faţă, fuselajul central şi asamblarea, „Kawasaki", aripile principale şi nacela, „Fuji", coada, vîrful aripilor, „Shin Meiwa Industry", partea din spate a fuselajului, „Japan Air France Manufacturing", aripioarele, „Showa Air Kraft Industry", fagurii metalici. YS 11 avea o capacitate de 60—64 de locuri, pretinzînd o pistă de aterizare şi decolare de 1200 de metri. El este echipat cu două motoare turbopropulsoare. Intra, deci, pe o piaţă dominată de „Air Fokker" şi „BAC". Au fost executate 182 de asemenea aparate, care, din 1965, servesc liniile interne ca şi o serie de rute internaţionale. Japonia a trecut, astfel, pe locul trei, după Statele Unite şi Uniunea Sovietică, în ceea ce priveşte numărul de zboruri de pasageri interne. Dar, în 1948, din cele 77 de aeroporturi interne multe nu puteau folosi avionul din cauza pretenţiilor privind pista de decolare. Pentru cine cunoaşte cum a evoluat în ultimii ani, şi cunoaştem destule despre aceasta, exportul

Scanned with OKEN Scanner

de produse electronice, de pildă, vom înțelege gustul amar pe care îl lasă japonezilor starea lor plină de complexe în materie de avioane. În ciuda succesului tehnologic, YS 11 a eșuat din punct de vedere economic. Exporturile de aparate au atins nivelul maxim între 1957 și 1969. „Șocul Nixon" din 1971, urmat de „Agrementul Smithonian", prin care valoarea de schimb a yenului cobora de la 360 la 308 în raport cu dolarul, s-a resimțit teribil în acest sector.

Un nou proiect — YX — a fost pus în operă în 1973. Corporația de dezvoltare a transporturilor civile, împreună cu „Boeing" și „Alitalia", și-au alăturat cercetătorii pentru a produce un avion cu dublu motor, de 200 de pasageri.

„Boeing 767" cumula o rată de investiții de 15 la sută din Japonia, 70 la sută din S.U.A. și 15 la sută din Italia. 50 la sută din contribuția japoneză provenea din rezervele guvernamentale. Japonezii și-au asumat răspunderea construcției fuselajului central, a părții din spate și a aripilor. Primul „Boeing 767" ieșea pentru testele de zbor în septembrie 1981. Părțile componente, lucrate în trei secțiuni diferite, în trei țări diferite, sînt trimise la fabrica de asamblare din Everette, statul Washington-S.U.A., aparținătoare firmei „Boeing".

Japonezii nu ascund faptul că acest contact nemijlocit cu specialiștii de la „Boeing", această colaborare s-a dovedit pentru ei folositoare nu numai în plan economic, nu numai din punctul de vedere al reușitei avionului, ci și al acumulării unei experiențe altfel greu de adunat. Iată, în consecință, un nou proiect, un nou program de dezvoltare a unui motor de avion. Sub conducerea Institutului de cercetări pentru tehnologii aerospațiale și-au dat mîna trei firme importante : „Ishikawajima-Harima Heavy Industries", „Kawasaki Heavy Industries" și „Mitsubshi Heavy Industries", proiectul presupunînd cercetări pe o durată de 11 ani și dispunînd de 20 miliarde de yeni. Avea să urmeze un proiect comun cu Rolls-Royce pentru un motor destinat avioanelor de transporturi civile, așa-numitul RJ-500, cu calități speciale în eficiența combustibilului și a plafonului de zgomot. Avionul pe care-l echipează are 150 de locuri, deosebit de căutat pe piața mondială, așteptat cu nerăbdare, considerat ca fiind unul cu mare trecere în zborurile anilor '80. Lucrul a început în 1980, cu participare egală anglo-japoneză, testul pro-

Scanned with OKEN Scanner

priu-zis avînd loc în primăvara lui 1982, simultan în Anglia și Japonia, comercializarea fiind programată în 1986.

Cu acești pași, japonezii se consideră scuturați de un complex pe care l-au dus cu ei mult timp și ne putem aștepta ca odată îmbărbătați de cele ce le-au ieșit, dispunînd de o platoșă suficient de solidă, să se ambiționeze în proiecte ale căror ținte nu le putem deocamdată bănui.

Strada cu soare

Crearea la scară națională, chiar din primii ani ai secolului XXI, a unei rețele de comunicații ultrarapide și fără posibilitate de greșeală, cam așa ar putea fi formulat obiectivul companiei publice nipone de telegraf și telefon — NTT. Proiectul face apel la cele mai recente progrese realizate în domeniul telefonului digital, al fibrelor optice, al ordinatorului și comunicațiilor prin satelit. Tehnologia de bază a acestei rețele de informare există în prezent. Ce avantaje ar putea oferi o asemenea tehnologie oamenilor simpli, bărbați și femei, și ce influență ar putea avea asupra vieții lor personale, asupra societății în ansamblu ?

Un specialist, Masatoshi Murata, descria viața cotidiană, privită prin răsfățul tehnic al viitorului, astfel :

Acasă, o fată vorbește la telefon, pe trei canale, cu doi prieteni ; mama telefonează unei amice aflate la mare distanță, în timp ce aruncă o privire asupra contoarului unde apare costul apelului ; tatăl trimite invitații la cină folosind telefonul ; fiul examinează o listă de oferte de serviciu cu program redus ; o fetiță, cea mică, se distrează cu un joc electronic ; tatăl consultă mersul autobuzelor ; mama examinează lista de prețuri de produse și face o comandă.

Într-un mare magazin : vînzătoarele stabilesc și trimit lista de prețuri și primesc comenzile prin terminale instalate la domiciliu.

La școală : un cadru didactic trimite lista de întrebări elevilor care au rămas acasă și primește răspunsurile lor.

Scanned with OKEN Scanner

În birourile administrației locale : un funcționar distribuie, sub formă de telecopii, direct la domiciliul persoanelor interesate, permise de conducere sau alte documente solicitate ; un responsabil cu relațiile cu publicul trimite aceeași publicație, simultan, mai multor factori de decizie ; diverse documente circulă, sub formă de telecopii, între sediul unei întreprinderi și sucursalele acesteia ; ședințele Consiliului municipal sînt retransmise la televizor în birourile administrației locale ; conferințele de presă și dezbaterile care au loc la sediul unei primării locale sînt transmise pe ecranele televizoarelor la alte sedii administrative ; publicul poate dispune imediat de toate informațiile privind activitatea autorităților municipale, consfătuirile, serviciile de asistență socială, formalități administrative diverse etc.

La birou, un echipament complet de prelucrare automată a datelor este instalat lîngă biroul directorului, care comportă o mașină de telecopiat și un procesor de texte ce permit să se trimită și să se primească imediat diverse documente, putînd servi și ca terminal cu memorie pentru date care asigură accesul la sistemele de control ale gestiunii și inventarului ; teleconferințele video pot înlocui călătoriile personale ; terminalele sînt utilizate pentru a oferi funcționarilor cursuri de calificare asistate de ordinator ; o serie de activități se vor desfășura acasă ; birourile sînt descentralizate și instalate în zone rurale, fiind legate de sediul principal printr-o rețea de comunicații.

Această listă, ni se atrage atenția, este departe de a fi limitativă în ce privește posibilitățile oferite de sistem și dă o imagine asupra transformărilor de ordin social pe care le-ar determina introducerea sa în viața de toate zilele.

Unele avantaje ale acestui sistem sînt vizibile din primul moment. Un număr mai mare de salariați ar putea lucra acasă sau în mici birouri situate lîngă domiciliul lor și echipate cu terminale automate, ceea ce i-ar scuti de deplasarea cotidiană. O mare parte a muncii de rutină ar fi astfel eliminată, favorizîndu-se o activitate profesională cu adevărat creatoare. Handicapații fizic și toate persoanele care, pentru diverse motive, trebuie să rămînă acasă, ar avea o viață cu totul nouă. Cetățenii ar fi cu toții mai bine informați și deci mai în măsură să profite de eveni-

Scanned with OKEN Scanner

mentele locale, de serviciile administrative și de posibilitățile de a-și petrece timpul liber.

Acest sistem poate avea pe de altă parte o serie de efecte negative. O societate care ajunge pînă într-atît dependentă de un sistem închis și omniprezent poate deveni extrem de vulnerabilă la defecțiunile de ordin tehnic. Cu numeroasele terminale legate de o rețea generalizată, acest sistem riscă să influențeze negativ viața personală și securitatea individuală. O centralizare excesivă a puterii. În sfîrșit, dacă terminalele domestice nu s-ar dovedi ușor de manevrat, anumite pături ale populației ar putea, în mod paradoxal, întîmpina și mai multe dificultăți în accesul la informație.

Compania japoneză este conștientă de aceste pericole. Un sistem experimental devenea operațional spre sfîrșitul anului 1984 pentru a servi aproximativ 1000 abonați în sectoarele Musashino și Mitaka, la periferia orașului Tokio, în partea de vest. El va fi pus, de asemenea, la dispoziția unui număr limitat de clienți din Capitală, care vor putea astfel comunica cu locuitorii din Musashino și Mitaka. Acest model experimental va permite nu numai testarea fiabilității fiecărui element al rețelei și verificarea procedeelor de construcție și de întreținere tehnică, ci și o evaluare, pentru prima oară, a influenței sale asupra individului și asupra societății în ansamblu.

Dacă este adevărat ce se spune, că probabilitatea unui nou cutremur de proporții la Tokio în următoarele două decenii se apreciază a fi de 99,9 la sută, atunci prospecțiile pe termen lung s-ar dovedi, măcar în cazul Capitalei nipone, cel puțin inutile. Ceea ce nu înseamnă că specialiștii în prognoze și-au astîmpărat în vreun alt fel pofta decît făcînd studii de viitor.

Cercetătorii susțin că Japonia ar traversa o perioadă de intense inovații tehnice în chiar a doua parte a acestui deceniu. În ce măsură afirmația se susține prin rezultate concrete ? Care ar fi pistele de acces către acest obiectiv ?

În dezvoltarea socială este așteptată o ridicare a standardului de viață, îmbunătățirea condițiilor de transport, prevenirea mai accentuată a poluării și dezastrelor, extinderea nivelului de educație. Se prevede utilizarea și mai largă și distribuirea informaticii în managementul indus-

Scanned with OKEN Scanner

trial, în servicii și la domiciliu, amplificarea utilizării electronicii etc.

În cadrul unei anchete, din 644 subiecte vizînd dezvoltarea, doar 2,3 la sută rămîneau, la data efectuării studiilor, în raza viitorului imediat. În anii '80 ar avea șanse de înfăptuire 67,5 la sută din acestea, în deceniul următor 25,8 la sută, rămînînd ca neîmpliniri pentru sfîrșitul de secol 6,4 la sută.

Privesc lista subiectelor date ca sigure în anii ce urmează. Vor fi rezolvate, sau poate la această oră unele sînt deja soluționate : automatizarea completă a aterizării și decolării pe orice fel de vreme ; sistemele de control al traficului în orașele mari ; controlul automat al navelor ; autobuze nepoluante ; vase de mare capacitate, de mare viteză, echipate atomic ; trenuri care ating 500 km/oră ; motoare de avion acționate nuclear.

Fiind una din țările cele mai dens populate, Japonia contează între națiunile care experimentează intens mijloace antipoluante. Subiecte frecvent căutate au fost recrutate din următoarea listă : fabricarea de fibre sintetice care nu creează electricitate statică ; realizarea de observații meteorologice globale prin utilizarea sateliților artificiali ; producerea de plastic solubil ; clarificarea limitei superioare admisibile de contaminare a corpului uman ; comercializarea de baterii cu capacitate de zece ori mai mare decît a bateriilor convenționale ; realizarea de aeroporturi marine plutitoare ; dezvoltarea de computere cu funcții de învățare ; stabilirea unui sistem de reciclare și tratament tehnologic complet pentru deșeuri urbane ; punerea în funcțiune a unor complexe industriale acționate atomic ; reducerea la jumătate a ratei de deces din cauza cancerului, bolilor de inimă și apoplexie ; realizarea de sînge artificial capabil să transmită oxigen ; aplicarea în procesul educației a cunoștințelor obținute prin clarificarea mecanismelor creierului.

Cu acestea în minte, înainte spre secolul XXI !

Predeal, ianuarie 1984

Scanned with OKEN Scanner

De același autor:

PROFESIUNE ȘI SENS DE VIAȚĂ	– Editura Politică, 1973
REPORTER PE MISSISSIPPI	– Editura Politică, 1976
PIETON PRIN ORAȘELE LUMII	– Editura Dacia, 1976
HAWAII	– Editura Sport-Turism, 1977
GUTENBERG SAU MARCONI ?	– Editura Albatros, 1981
SITA LUI ERATOSTENE	– Editura Junimea, 1981
ZĂPEZI DIN MIAZĂZI	– Editura Sport-Turism, 1982
FERESTRE SPRE CARPAȚI	– Editura Militară, 1983
EU COMUNIC, TU COMUNICI, EL COMUNICĂ	– Editura Politică, 1983

Scanned with OKEN Scanner

Lector : NATALIA PETRUȚ
Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar : 29.III.1985. Apărut 1985.
Comanda nr. 2568 Coli tipar : 19.

Comanda nr. 50 071
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner